

รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัด
ปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์
รหัสโครงการ 209634

โดย

พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร.

พระมหาพจน์ สุวโจ, ผศ.ดร.

ผศ.ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน

ผศ.ดร.สิริกร รัตนศิริณิขกุล

ผศ.สุจิตรา ยางนอก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

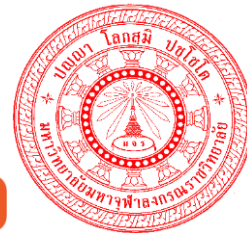
ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

งบประมาณสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund)

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘

จากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800768087

Complete research project report
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Buddhist Innovation for Processing of Sustainable Peace for
Community: A Case Study of Community of Phrasadsung Temple,
Huairat District, Buriram Province
Project Code 209634

BY

Phramaha Thanorm Arnando (chitram), Dr.
Phramaha Phocana Suvaco, Asst. Prof. Dr.
Asst. Prof. Dr. Rungsuriya Homwan
Asst. Prof. Dr. Sirikorn Rattanasirinichakun
Asst. Prof. Sujitra Yangnok
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buriram Buddhis College

December B.E. 2568

Fundamental Fund
Fiscal Year B.E. 2025
From National Science, Research and Innovation Fund (NSRF)
MCU RS 800768087

ชื่อรายงานการวิจัย:	พุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน :
ผู้วิจัย:	กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์),ดร. พระมหาพจน์ สุวโจ,ผศ.ดร. ผศ.ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน ผศ.ดร.สิริกร รัตนศิริณิกุล ผศ.สุจิตรา ยางนอก
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๘
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ๒. ศึกษากระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง และ ๓. ประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชน ในพื้นที่รอบวัดปราสาทสูง จำนวน ๑๕๒ คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) กลุ่มข้อมูลเชิงคุณภาพ จำนวน ๒๐ คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ตัวแทน ผู้นำชุมชน ประชาชนจิตอาสา เด็กและเยาวชน ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมผู้อาวุโสที่ชุมชนเคารพนับถือ เครือข่าย อสม. พระสงฆ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือวิจัยที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง พบว่า มีปัญหาที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ๑. ด้านกายภาพ ได้แก่ ปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิต หนี้สินครัวเรือน ความเครียดจากการค้าขายค้าปลีกและพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพ ๒. ด้านศีลภาวนา ได้แก่ ความประมาทของกตีกาชุมชนและวัด ความไว้วางใจลดลง ความขัดแย้งทางวาจา และการไม่ยึดมั่นในศีลธรรม ๓. ด้านจิตภาวนา ได้แก่ ความตึงเครียดในครอบครัว ความห่างเหินของความสัมพันธ์ระหว่างรุ่น และการขาดพื้นที่สร้างสติร่วมกัน และ ๔. ด้านปัญญาภาวนา ได้แก่ การขาดทักษะคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผล การตัดสินใจปัญหาแทนผู้อื่น และการแก้ปัญหาที่ไม่ตั้งอยู่บนเหตุผลร่วม ระดับสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน วัดปราสาทสูง โดยภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.6๗๙) เมื่อพิจารณาเชิงลำดับ พบว่า ด้านปัญญาภาวนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

๒. กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง พบว่า ขั้นตอนการออกแบบกระบวนการพัฒนาสันติสุข คือ ๑. สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วม ๑.๑ วิเคราะห์ปัญหา ๑.๒ สร้างความเข้าใจยอมรับ ๑.๓ สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ๑.๔ การพัฒนาและการลงมือทำ และ ๑.๕ การประเมินและปรับปรุง) ๒. บ้าน วัด โรงเรียน ท้องถิ่น กลไกขับเคลื่อนกิจกรรม ๓. สร้างต้นแบบมีผู้นำ ๔. สร้างกฎกติกาและข้อตกลงร่วมกัน กิจกรรมส่งเสริมพุทธนวัตกรรมสันติสุข คือ ด้านกายภาพ (กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเชิงพุทธ เช่น เดินภาวนา วังเพื่อสุขภาพ การใช้ชีวิตตามหลักพุทธ) ด้านศีลภาวนา (การกำหนดข้อตกลงกติกาชุมชน งานศพ ปลอดภัย-เยาวยุช สร้างความสุขในครอบครัว) ด้านปัญญาภาวนา (การเรียนรู้ร่วม การดูแลผู้ป่วย กิจกรรมจิตอาสา คัดกรองข้อมูลปล่อยวาง) แนวทางสร้างพุทธนวัตกรรม ๔ ด้าน คือ ๑. ผูกอบรมด้านศีลธรรมจริยธรรม ๒. การนำพระพุทธานุภาพมาใช้ในชีวิตประจำวัน ๓. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ๔. การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน ลักษณะรูปแบบที่เหมาะสม เป็นรูปแบบที่บูรณาการพิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงบ้าน ชุมชน โรงเรียน และเครือข่ายหน่วยงานภาคี โดยภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.613) เมื่อพิจารณาเชิงลำดับ พบว่า **ด้านปัญญาภาวนา** มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

๓. ประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง พบว่า การประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ คือการสร้างการรับรู้และความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชน การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากรสนับสนุน โดยอาศัยความร่วมมือ จากวัด หน่วยงานท้องถิ่น โรงเรียน และหน่วยงานด้านสาธารณสุข การสร้างความยั่งยืน คือ กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจน ติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ขยายผลสู่ชุมชนใกล้เคียง โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : พุทธนวัตกรรม สันติสุขแบบยั่งยืน การพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วม

Research Title: Buddhist Innovation for Processing of Sustainable Peace for Community: A Case Study of Community of Phrasadsung Temple, Huairat District, Buriram Province

Researchers: Phramaha Thanorm Arnando, Dr.
Phramaha Phocana Suvaco, Asst.Prof.Dr.
Asst.Prof.Dr. Rungsuriya Hormwan
Asst.Prof.Dr. Sirikorn Rattanasirinivchakun
Asst.Prof. Sujitra Yangnok

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Buriram Buddhist College

Fiscal Year: 2568 / 2025

Research Scholarship Sponsor: National Science, Research and Innovation Fund (NSRF)

ABSTRACT

The purposes of this research are: 1) to study the problem conditions and development guidelines of Buddhist innovation for sustainable peace in the community of Wat Prasat Sung; 2) to study the process of creating a Buddhist innovation model for sustainable peace in the community of Wat Prasat Sung; and 3) to apply the Buddhist innovation model for sustainable peace in the community of Wat Prasat Sung.

This research employed a mixed-methods approach, collecting both quantitative and qualitative data. The quantitative sample consisted of 152 people living in the area surrounding Wat Prasat Sung, selected through stratified random sampling. The qualitative sample included 20 participants selected through purposive sampling, consisting of community representatives, community leaders, general community members, volunteers, children and youth, disadvantaged groups, senior community members, village health volunteer networks, Buddhist monks, and representatives from related agencies. Research instruments included questionnaires, in-depth interviews, focus group discussions, and non-participant observation. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, while qualitative data were analyzed through content analysis.

The research results found as the followings:

1. Problem conditions and development of Buddhist innovation for sustainable peace found four major problem areas in the community of Wat Prasat Sung: 1) *Physical development*, which included physical and mental health problems, household debt, stress from household expenses, and health-risk behaviors; 2) *Moral*

development, which showed weaknesses in community rules and measures, a decline in trust, verbal conflicts, and a lack of moral adherence; 3) *Emotional development*, which included family tension, generational distance, and a lack of space for collective consciousness; and 4) *Intellectual development*, which involved a lack of reasoning skills, judging problems on behalf of others, and problem-solving that was not based on shared rationality. Overall, the level of problems related to creating sustainable peace in the community of Wat Prasat Sung was rated at the highest level ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.679). When considered sequentially, intellectual development had the highest mean score.

2. The process of creating a Buddhist innovation model for sustainable peace found that the process of developing a sustainable Buddhist peace innovation model consisted of the following steps: 1. building understanding and participation, which included (1.1) problem analysis, (1.2) building understanding, (1.3) building cooperative networks, (1.4) development and action, and (1.5) assessment and improvement; 2. driving activities through the cooperation of households, temples, and local schools; 3. building a prototype model with leadership; and 4. jointly creating rules and agreements. Activities promoting Buddhist innovation included physical development (such as Buddhist health promotion activities, walking and running for health, and living according to Buddhist principles); moral development (community rule agreements, alcohol-free funerals, and observing religious precepts on important days); emotional development (chanting, meditation practice, and family and youth camps to promote family happiness); and intellectual development (joint learning, patient care, volunteer activities, information filtering, and letting go). The four key approaches to creating Buddhist innovation were: 1) moral and ethical training; 2) applying Buddhist principles to everyday life; 3) establishing community cooperation networks; and 4) developing activities that promote mutual understanding and appropriate models. This model integrated local rituals, traditions, and cultures with Buddhist principles and used the temple as a central hub connecting households, communities, schools, and related agencies. Overall, the model was rated at the highest level ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.613). When considered sequentially, intellectual development again had the highest mean score.

3. Application of the Buddhist innovation model for sustainable peace found that the practical application of the Buddhist innovation model for sustainable peace in the community of Wat Prasat Sung focused on creating awareness and understanding among community members, preparing personnel, budgets, and supporting resources through cooperation among temples, local agencies, schools, and

public health organizations, establishing clear indicators of success, conducting participatory monitoring and evaluation, continuously improving development, and expanding the impact to nearby communities by using the temple as a center for driving continuous activities.

Keywords: Buddhist innovation, sustainable peace, community development, participation

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณพระคุณพระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ. ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่มองเห็นความสำคัญของงานวิจัย และได้ให้คำแนะนำแนวทางการทำวิจัยและการปรับแก้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ช่วยตรวจสอบความถูกต้องเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย อันประกอบไปด้วย พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ผศ.ดร.สำราญ ชูระตา สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และผศ.ดร. สุชาติ หอมจันทร์ กลุ่มวิชาทดสอบและการวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

นอกจากนั้น ทีมวิจัยขอขอบคุณผู้ใหญ่นายสวายเจริญ ตำบลห้วยราชา อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ พร้อมทั้งกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ จำนวน ๑๕๒ คน และตัวแทน ผู้นำชุมชน ประชาชนจิตอาสา เด็กและเยาวชน ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ผู้อาวุโสที่ชุมชนเคารพนับถือ เครือข่าย อสม. พระสงฆ์ จำนวน ๒๐ รูป/คน ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ทำให้ทีมวิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์แก้ไขจนสามารถสรุปและนำเสนอเป็นรายงานวิจัยนี้ได้สำเร็จ

สิ่งสำคัญอย่างยิ่ง คณะวิจัยต้องขอขอบคุณพระศรีปริยัติธาดา, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ รวมทั้งคณาจารย์และผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ให้กำลังใจและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่ทีมงานวิจัย ส่งผลให้โครงการวิจัยชุดนี้ประสบความสำเร็จ บรรลุตามวัตถุประสงค์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าโครงการวิจัยนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนของชาติสืบต่อไป

พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร. และคณะ

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๘

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนภาพ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรม	๘
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างสันติสุข	๑๖
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน	๒๖
๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๓๓
๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาตนตามหลักพุทธศาสนา	๔๑
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๐
๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย	๕๖
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	๕๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๕๗
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๖๐
๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๖๐
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๑
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย	๖๓
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๕
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย	๖๖

บทที่ ๔ ผลการศึกษา	๖๗
๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและผู้ให้สัมภาษณ์.....	๖๗
๔.๒ สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง.....	๗๘
๔.๓ กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง	๘๕
๔.๔ การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนชุมชนวัดปราสาทสูง	๑๐๗
๔.๕ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๒๔
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๒๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๙
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๑๓๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๓
บรรณานุกรม.....	๑๔๖
ภาคผนวก	๑๕๔
ผนวก ก ใบรับรองการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	๑๕๕
ผนวก ข แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์	๑๕๙
ผนวก ค หนังสือแนะนำ	๑๖๙
ผนวก ง ภาพประกอบ	๑๘๔
ผนวก จ ผลผลิต.....	๑๘๘
ผนวก ฉ การนำวิจัยไปใช้ประโยชน์	๑๙๓
ประวัติผู้วิจัย	๑๙๖

สารบัญตาราง

ตารางที่

๔.๑ แสดงจำนวนร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๘
๔.๒ แสดงจำนวนร้อยละ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๗๒
๔.๓ แสดงข้อมูลการเข้าร่วมกิจกรรม ประเภทกิจกรรม และแรงจูงใจผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๗๕
๔.๔ แสดงข้อมูลแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๗๗
๔.๕ แสดงจำนวนร้อยละและค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์	๗๘
๔.๖ แสดงจำนวนร้อยละและค่าเฉลี่ยกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบ ยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง.....	๘๖
๔.๗ แสดงข้อมูลแนวคิดและความเข้าใจพื้นฐานเพื่อสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๙๒
๔.๘ แสดงการสังเคราะห์ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๙๖
๔.๙ แสดงการสังเคราะห์ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติสุขแบบยั่งยืนของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๙๗
๔.๑๐ แสดงสรุปบทบาทและหลักธรรมสร้างสันติสุขที่เหมาะสม	๙๙
๔.๑๑ แสดงองค์ประกอบพุทธนวัตกรรมที่เหมาะสมกับชุมชน	๑๐๑
๔.๑๒ แสดงการสังเคราะห์ขั้นตอนการพัฒนาสันติสุขโดยใช้หลักพุทธ	๑๐๒
๔.๑๓ แสดงสรุปการจัดลำดับความสำคัญของแนวทางสร้างพุทธนวัตกรรม	๑๐๔
๔.๑๔ แสดงจำนวนและร้อยละปัญหาหลักที่ส่งผลกระทบต่อสันติสุขในชุมชน	๑๐๘
๔.๑๕ แสดงจำนวนและร้อยละการพัฒนาพุทธนวัตกรรมสามารถช่วยแก้ไขปัญหา	๑๐๙
๔.๑๖ แสดงจำนวนและร้อยละการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดปราสาทสูง	๑๐๙
๔.๑๗ แสดงจำนวนและร้อยละแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมที่ควรมุ่งเน้น.....	๑๑๐
๔.๑๘ แสดงจำนวนและร้อยละการนำหลักพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชุมชน สามารถช่วยสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนได้	๑๑๑
๔.๑๙ แสดงจำนวนและร้อยละแนวทางสำคัญที่สุดในการสร้างพุทธนวัตกรรม เพื่อสันติสุข	๑๑๒
๔.๒๐ แสดงจำนวนและร้อยละการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมในชุมชน.....	๑๑๓
๔.๒๑ แสดงจำนวนและร้อยละระดับการมีส่วนร่วมและการยอมรับพุทธนวัตกรรม	๑๑๔
๔.๒๒ แสดงแผนการนำไปปฏิบัติรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัด ปราสาทสูง	๑๑๖
๔.๒๓ แสดงภาคีเครือข่ายและการมีส่วนร่วม	๑๑๘
๔.๒๔ แสดงตัวชี้วัดความสำเร็จระดับบุคคล.....	๑๒๐
๔.๒๕ แสดงตัวชี้วัดความสำเร็จระดับชุมชน.....	๑๒๑
๔.๒๖ แสดงตัวชี้วัดความสำเร็จระดับองค์กร/วัด	๑๒๒

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๖
๔.๑ โมเดลโครงสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน ๔ มิติ - ๔ ระดับ	
ชุมชนวัดปรางสาตสูง	๑๒๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและหลากหลายอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารต่างๆ แพร่หลายอย่างรวดเร็วทำให้แนวคิด วิถีชีวิต ค่านิยมของบุคคลในสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลง เบี่ยงเบนไปจากหลักศีลธรรม จริยธรรมที่ดีงามตามหลักธรรมของพุทธศาสนา กลับขึ้นชมวัฒนธรรมตะวันตก ที่เน้นการบริโภควัตถุต่างๆ จนเกิดความสับสน ระบบสังคมที่เคยดีงามของไทยได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อันสืบเนื่องมาจากการให้ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นการพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่าพัฒนาสังคมในด้านอื่นๆ โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจจึงทำให้เกิดปัญหาความย่อหย่อนของคุณธรรมจริยธรรม มีการประพฤติปฏิบัติที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ยังส่งผล ไปยังปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย อาทิ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด ปัญหานักเรียนตีกัน ปัญหาการรักร่วมเพศ และปัญหาการอย่างร้าง การหลงมัวเมาในอบายมุข การปล่อยตัว ปล่อยใจ ขาดระเบียบวินัย ไร้ทิศทางของชีวิต ฟุ่มเฟือย และอื่นๆ อีกมากมาย หากปล่อยไว้จะเป็นผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทย

แม้ว่ารัฐบาลไทยทุกยุคทุกสมัยจะมีมาตรการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตามสถานการณ์ปัญหาเรื่องยาเสพติดในประเทศไทยก็ยังไม่หมดสิ้นไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการใช้ยาเสพติดของเด็กและเยาวชนไทย จากรายงานข่าวของสื่อมวลชนสะท้อนให้เห็นว่ามีการใช้ยาเสพติดกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มเยาวชนซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบสาธารณสุขและความมั่นคงของประเทศ มีผลการสำรวจและความกังวลเกี่ยวกับปัญหาเรื่องยาเสพติดในประเทศไทย พบว่า ๘๘% รู้สึกว่าปัญหาการใช้ยาเสพติดเป็นปัญหาที่ร้ายแรงที่สุดส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ในขณะเดียวกันคนไทยมีความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ยาและอันตรายจากการใช้ยาเสพติดไม่ชัดเจนและถูกต้อง อีกทั้งมีแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ไม่กี่แห่ง^๑ นอกจากนี้พบว่าเด็กและเยาวชนกระทำความผิดในประเทศไทยจากรายงานสถิติประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘ พบถึง ๓๓,๑๒๑ ราย แบ่งประเภทฐานความผิดได้ดังนี้ ความผิดเกี่ยวกับสารเสพติดให้โทษ ๑๓,๑๒๕ ราย ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ๗,๐๒๗ ราย ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ๔,๒๙๖ ราย ความผิดเกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิด ๒,๘๖๔ ราย ความผิดเกี่ยวกับเพศ ๑,๔๗๓ ราย ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข ๘๕๐ รายและอื่นๆ^๒

^๑ เวอร์จิเนียแมคโดนัลด์ และสุภัทรา นาคะมิว, เอกสารสรุปการปราบปรามยาเสพติดและการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติดในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: United Nations Development Programme, 2556), หน้า ๒๘.

^๒ ศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗. (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม, ๒๕๕๘), หน้า ๕๗.

ปัญหายาเสพติดนับวันจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น ปัญหานี้ก่อให้เกิดความเสียหายต่างๆ ทั้งผู้เสพ ครอบครัว สังคม ประเทศชาติและโลก โดยส่วนรวมมากมายมหาศาล และมีแนวโน้มว่าจะขยายตัวต่อเนื่องตามสภาพความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม แล้วยังพบอีกว่าด้านกลุ่มผู้เสพยาเสพติดมีอัตราการขยายฐานจากกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ผู้ขับรถยนต์และเกษตรกร ไปสู่กลุ่มผู้ว่างงานและกลุ่มนักเรียนนักศึกษา ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้น ทำให้ประเทศต้องสูญเสียพลเมืองและเยาวชนไปเป็นจำนวนมาก เพราะยาเสพติดทำลายทั้งสุขภาพและอนาคต ตลอดจนถึงขั้นการสูญเสียชีวิตของตนอย่างน่าเสียดาย อนึ่ง ปัญหาเสพติดเป็นปัญหาที่บั่นทอนเสถียรภาพของประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ อันเป็นผลให้ประเทศต้องสูญเสียปัจจัยการผลิตในส่วนที่เป็นกำลังทางด้านบุคคลและกำลังทรัพย์เป็นจำนวนมาก รวมทั้งก่อให้เกิดอาชญากรรม ตลอดจนทำลายวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมและประเทศชาติ^๓

สถานการณ์ยาเสพติดในประเทศไทยปัจจุบันยังคงมีความรุนแรง ยาเสพติดถูกแพร่กระจายอยู่ตามหมู่บ้านชุมชน โรงเรียน และครัวเรือน ซึ่งมีความใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชน ปัจจุบันรัฐบาลได้ตระหนักถึงปัญหาเสพติดจะเห็นได้จากการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติในการแก้ไขปัญหายาเสพติดซึ่งได้แก่ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง โดยมีแผนปฏิบัติการด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด การพัฒนา กลไกให้พร้อมสำหรับการติดตาม เฝ้าระวัง แจ้งเตือนป้องกัน และแก้ไขปัญหาคความมั่นคงแบบองค์รวมอย่างเป็นรูปธรรม โดยการสร้างเสริมความเข้มแข็งของหมู่บ้าน/ชุมชน สร้างการเป็นอาสาป้องกันการใช้สารเสพติด และการปลูกฝังค่านิยม และองค์ความรู้ที่เหมาะสม สิ่งสำคัญที่รัฐบาลมุ่งเน้นคือ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่จะเข้าร่วมใน การดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ซึ่งการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยเน้นบทบาทของชุมชน และให้ระบบกลไกของรัฐเป็นผู้เฝ้าอำนวยการอย่างเป็นระบบ จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

จังหวัดบุรีรัมย์ได้มีมาตรการด้านการสร้างหมู่บ้านหรือชุมชนปลอดยาเสพติดอย่างยั่งยืน มาตรการป้องกันยาเสพติด มาตรการยึดทรัพย์คดียาเสพติด มาตรการปราบปรามยาเสพติด มาตรการแก้ไขปัญหายาเสพติดผู้ติดยาเสพติด มาตรการความร่วมมือระหว่างประเทศ และมาตรการบริหารจัดการ โดยมีวาระเร่งด่วนที่จะต้องให้ทุกหน่วยที่เกี่ยวข้องเร่งดำเนินการ คือ ข้อเสนอของ นายโสภณ ชำรัมย์ รองนายกรัฐมนตรี คือ Quick Big Win ขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบบูรณาการ คือ ทำสงครามยาเสพติด ใช้สาธารณสุขนำ ชุมชนมีส่วนร่วม ใช้พลังรักจากครอบครัวและคนในสังคม สร้างสังคมสงบสุข ไร้ยาเสพติด กำหนด ๕ มาตรการคือ เอกซเรย์ค้นหาผู้เสพยาถึงบ้าน บำบัดครบวงจร ไม่ให้กลับไปยุ่งยาอีก ปิดเส้นทางค้า ปราบขบวนการทุกระดับ เจ้าหน้าที่รัฐต้องขาวสะอาด ตรวจสอบได้ ประชาชนต้องร่วมเป็นหูเป็นตาในทุกหมู่บ้าน โดยในต้นเดือนกันยายน ๒๕๖๘ จะต้องมีการจัดทำผ้าป่ายาเสพติดให้แล้วเสร็จ แล้วคัดกรองข้อมูล รวบรวมข้อมูลส่งศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งนี้เพื่อให้บุรีรัมย์ เป็น “บุรีรัมย์โมเดล” ด้านการแก้ไขปัญหายา

^๓ บุรีรัตน์ จันทรแดง, “บทวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหายาเสพติดในปัจจุบัน”, วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): หน้า ๓๘.

ยาเสพติดอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้ฐานข้อมูลที่เป็นจริง^๔ จังหวัดบุรีรัมย์ได้นำธรรมนูญ ๙ ดี มาพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์เรียกว่ารูปแบบ หมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี โดยมีเครื่องมือในการวางแผนพัฒนาที่เรียกว่า BCM Model โดยกำหนดเป้าหมายสูงสุด บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียง ซึ่งมีปัจจัยความสำเร็จ ๙ ประการ คือ เป็นคนดี มีปัญญา รายได้สมดุล สุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ สังคมอบอุ่น หลุดพ้นอาชญากรรม จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง สร้างความ เข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน หลักพุทธธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข มี ๓ หมวดคือ (๑) หลักสังคหัตถ์ ๔ เพื่อเป็นโชทองคล่องใจ (๒) หลักพรหมวิหาร ๔ สำหรับผู้ใหญ่ปกครองผู้น้อย (๓) หลักศีล ๕ เป็นหลักประกันชีวิตให้เกิดความสุขแบบยั่งยืน รูปแบบหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้ นำธรรมนูญ ๙ ดี มาผสมผสานกับหลักพุทธธรรม ๓ หมวด ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์และสัมภาษณ์จนได้ รูปแบบหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ตามแนวทางพระพุทธศาสนาว่าด้วย ศีล ๕ สังคหัตถ์ ๔ และ พรหมวิหาร ๔ ด้วย องค์ความรู้หมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ตามแนวทางพระพุทธศาสนา MSH โดย M (Man/rules of Morality) หมายถึงคนดี มีปัญญา สุขภาพแข็งแรง มีศีล ๕, S (Social/Social Solidarity) หมายถึงสังคมดี มีรายได้ สมดุล สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ สังคมอบอุ่น มีสังคหัตถ์ธรรม และ H (Happy/ Holy abidings) หมายถึง ความสุขที่ยั่งยืน หลุดพ้นอาชญากรรม จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง และสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน มีพรหมวิหารธรรม^๕ จังหวัดบุรีรัมย์นั้นมีประชากรที่หลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกัน อาจเรียกได้ว่าเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ได้มีงานวิจัยที่พบว่าปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งของชุมชนในอดีตผู้นำชุมชนจะไกล่เกลี่ยให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณี โดยไม่ให้ความขัดแย้งไปถึงเจ้าหน้าที่ในระดับที่เหนือขึ้นไป ด้วยอาศัยความร่วมมือกัน ความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชน ๒) หน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนเบื้องต้นให้เกิดความสงบเรียบร้อย ด้วยการจัดให้มีกฎกติกาของหมู่บ้านและชี้แจงให้เกิดความเข้าใจตรงกันถูกต้องทุกฝ่าย ๓) กิจกรรมที่ก่อให้เกิดสันติสุขในชุมชนประกอบด้วย การไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น ไปวัดด้วยกัน งานขึ้นบ้านใหม่ กิจกรรมปลูกป่า กิจกรรมไปพัฒนาหมู่บ้าน และกิจกรรมมีจิตอาสา ร่วมกัน เป็นต้น ๔) ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขในชุมชน ประกอบด้วย ภูมิปัญญาหรือพินัยคำสอนโบราณ หลักธรรมคำสอนของพระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กฎหมายของภาครัฐ และกิจกรรมของชุมชน^๖ ถึงแม้ว่าจะมีการค้นพบวิธีการสร้างชุมชนสันติสุข แต่ยังคงขาดความต่อเนื่องอย่างยั่งยืน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวกับสารเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาระดับชาติที่ทุกหน่วยงานจะต้องร่วมกันป้องกันและปราบปราม

^๔ คณะกรรมการศูนย์อำนวยการและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดบุรีรัมย์, สรุปผลการดำเนินงานใน ห้วง ๑๒ เดือน (๑ ตุลาคม ๒๕๖๗ - ๓๐ กันยายน ๒๕๖๘), สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดบุรีรัมย์, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <<https://www.facebook.com/Prburiram/posts/>>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^๕ พระครูอัมพวันพิทักษ์, “รูปแบบหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๕): หน้า ๓๒๑-๓๓๒.

^๖ รุ่งสุริยา หอมวัน, ธนัตชัย พัฒนะสิงห์, พระมหาอภิสิทธิ์ วิริโย, อิศรพงษ์ ไกรสินธุ์ และภักขวัชร สุขเสน, “ปัจจัยในการสร้างชุมชนสันติสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้”, วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๔): หน้า ๓๕๑-๓๖๔.

อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่เกิดการระบาดของยาเสพติด สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ต้องการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนจึงมีการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการหมู่บ้านต้นกล้ากองทุนแม่ของแผ่นดิน เพื่อเตรียมความพร้อมในการขับเคลื่อนงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยภาคประชาชน มุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างองค์ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับคณะกรรมการหมู่บ้าน ด้วยการเติมความรู้เชิงรุก เสริมสร้างความเข้าใจในปรัชญาและหลักการของกองทุนแม่ของแผ่นดิน เพื่อให้คณะกรรมการสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดูแลพี่น้องประชาชนได้อย่างถูกต้อง การแลกเปลี่ยนแนวคิด เปิดเวทีให้คณะกรรมการได้ร่วมระดมสมองและแลกเปลี่ยนแนวคิดในการเฝ้าระวังและป้องกันปัญหายาเสพติดที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และการสร้างเครือข่ายเฝ้าระวัง พัฒนาระบบการติดตามและแจ้งเตือนภัย เพื่อให้การป้องกันปัญหายาเสพติดในชุมชนมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการหมู่บ้านต้นกล้า ให้มีความพร้อมและความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกองทุนฯ มุ่งสู่การเป็นหมู่บ้านสีขาวที่มั่นคง สามารถส่งต่อความปลอดภัยและความร่มเย็นเป็นสุขให้แก่คนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน ตามปณิธานของกองทุนแม่ของแผ่นดิน^๗ สร้างชุมชนเข้มแข็งอาจมีหลายแนวทาง แต่ที่เป็นแบบอย่างความสำเร็จในซึ่งมีหลักการสำคัญคือ “พลังของคนในชุมชนต้องเป็นหลักในการดำเนินการ เพื่อความยั่งยืนในการแก้ปัญหาของชุมชน โดยมีคณะกรรมการชุมชนเข้มแข็งเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนพลังดังกล่าว

การสร้างชุมชนเข้มแข็งนั้นจำเป็นต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนส่วนใหญ่ในชุมชน กระบวนการสันติวิธีในการทำงาน จึงจะเกิดขึ้นและประสบความสำเร็จ เพื่อไม่ให้กระทบกระทั่งบาดหมางกัน ดังนั้นหลักสำคัญ คือต้องมีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ทุกครัวเรือนเข้าใจและตระหนักรู้ถึงความจำเป็นของโครงการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพื่อช่วยเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเสพติดแก้ไขเด็ก ๆ ดิดเกมมือถือ หันมาใช้เวลาวางให้เกิดประโยชน์

งานวิจัยในครั้งนี้ ก็เพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน โดยขั้นแรกจะทำการศึกษาชุมชนเพื่อรองรับพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน วัดปราสาทสูง จังหวัดบุรีรัมย์ และเมื่อค้นหาชุมชนที่จะเป็นต้นแบบได้แล้ว ที่ผู้วิจัยและคณะจะดำเนินการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบของพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุข เป็นชุมชนที่ผู้อาศัยดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุข ไม่มีความเดือดร้อนใจในเรื่องยาเสพติด ลูกหลานมีจิตอาสาเป็นคนดีของสังคม การปฏิบัติในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา นับเป็นพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ อย่างยั่งยืนสืบต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง มีสภาพการณ์เป็นอย่างไร

^๗ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, **ปลูกพลังหมู่บ้านต้นกล้ากองทุนแม่ของแผ่นดิน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<https://www.facebook.com/hwy.rach.bu.ri.rim.y/posts/1226330819476974/>>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙.

๑.๒.๒ กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัด
ปราสาทสูง มีวิธีการหรือรูปแบบเป็นอย่างไร

๑.๒.๓ การสร้างพุทธนวัตกรรมการด้วยหลักสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง
ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน
สำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง

๑.๓.๒ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับ
ชุมชนวัดปราสาทสูง

๑.๓.๓ เพื่อประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้าง
สันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จากแหล่งข้อมูลที่เป็น
เอกสาร ตำรา งานวิจัย บทความและอินเทอร์เน็ต เพื่อสังเคราะห์ให้ได้กรอบแนวคิดของพุทธ
นวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ใน
๔ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านกาย (กายภาพ) ๒) ด้านศีล (ศีลภาพ) ๓) ด้านจิต (จิตภาพ) ๔)
ด้านปัญญา (ปัญญาภาพ)

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยนี้เลือกพื้นที่วิจัย ๑ ชุมชน คือชุมชนสวายเจริญ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลห้วยราช
อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่รอบวัดและมีกิจกรรม วิถีชีวิตและประเพณี
วัฒนธรรมที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนสวายเจริญ ตำบล
ห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๒๔๒ คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๒๐ คน
รวมเป็นจำนวน ๒๖๒ คน คณะผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างในการวิจัย ๒ ประการ คือ การวิจัยเชิง
คุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนี้

๑.๔.๓.๑ กลุ่มเป้าหมายเชิงปริมาณ

สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยการ
คำนวณได้จากเกณฑ์ตามตารางของเครจซี่ มอร์แกน (Krejcie & Morgan) โดยเลือกมาจาก ๖
กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนจิตอาสา เด็กและเยาวชน ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ผู้
อาวุโสที่ชุมชนเคารพนับถือ และเครือข่าย อสม.ในชุมชนสวายเจริญ ตำบลห้วยราช อำเภอห้วย
ราช จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๒๔๒ คน ผู้วิจัยได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๕๒ คน เปรียบเทียบจาก

ตารางของเครจซี่ มอร์แกน (Krejcie & Morgan)^๔ โดยทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

๑.๔.๓.๒ กลุ่มเป้าหมายเชิงคุณภาพ

การเลือกกลุ่มเป้าหมายเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้รู้ (Key – Informants) ทั้งนี้ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับแนวทางการสร้างชุมชนสันติสุข แนวทางพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขสำหรับชุมชน ครอบคลุม ๔ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านกาย (กายภาพ) ๒) ด้านศีล (ศีลภาวนา) ๓) ด้านจิต (จิตภาวนา) ๔) ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) รวมทั้งขีดความสามารถของชุมชน องค์ความรู้การบริหารจัดการชุมชน ปัญหาอุปสรรค พร้อมทั้งความร่วมมือร่วมกับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ในการสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนชุมชนวัดปราสาทสูงด้วยหลักพุทธนวัตกรรม ได้แก่

๑. ตัวแทนผู้นำชุมชน	จำนวน ๒ คน
๒. ตัวแทนประชาชนจิตอาสา	จำนวน ๒ คน
๓. ตัวแทนเด็กและเยาวชน	จำนวน ๒ คน
๔. ตัวแทนผู้ด้อยโอกาสทางสังคม	จำนวน ๒ คน
๕. ตัวแทนผู้อาวุโสที่ชุมชนเคารพนับถือ	จำนวน ๒ คน
๖. ตัวแทนเครือข่าย อสม.	จำนวน ๒ คน
๗. ตัวแทนพระวัดปราสาทสูง	จำนวน ๒ รูป
๘. ตัวแทนโรงเรียนบ้านเพชรประชาสามัคคี	จำนวน ๒ คน
๙. ตัวแทนเทศบาลตำบลห้วยราช	จำนวน ๑ คน
๑๐. ตัวแทนโรงพยาบาลห้วยราช	จำนวน ๑ คน
๑๑. ตัวแทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยราช	จำนวน ๑ คน
๑๒. ตัวแทนสำนักงานงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์	จำนวน ๑ คน
รวมทั้งสิ้น ๒๐ คน	

คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สามารถให้ข้อมูลได้อย่างชัดเจน โดยมีเครื่องมือการสัมภาษณ์เจาะลึกรายบุคคล สทนากลุ่ม จัดเวทีวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหา เพื่อนำมาออกแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

พุทธนวัตกรรม หมายถึง การนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาสร้างสรรค์เป็นรูปแบบใหม่ให้เหมาะสมกับยุคสมัยในการอบรมเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน เพื่อการพัฒนาจิตใจและสังคม ของชุมชนวัดปราสาทสูง ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้เกิดสันติสุขแบบยั่งยืนใน ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านกาย (กายภาพ) ๒) ด้านศีล (ศีลภาวนา) ๓) ด้านจิต (จิตภาวนา) ๔) ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา)

^๔ Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. **Determining Sample Size for Research Activities.** Educational and Psychological Measurement, 30(3), 1970, p.607-610.

สันติสุขแบบยั่งยืน หมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความสุข สงบ เจริญ ความสะดวก ความเย็นใจ ความระงับดับไปทางกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนว้าวุ่นขุ่นมัว ความสงบระงับ สงบ กายสงบใจ ความสงบความสุขมีที่มาได้ ๒ ทาง คือ ๑) ความสุขภายใน ๒) ความสุขภายนอก วัตถุประสงค์ของสันติสุขเป้าหมายของชีวิต คือ สันติสุขของบุคคล ในเป้าหมายของสังคมก็คือ สันติสุขของสังคม เพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม กล่าวคือ สันติสุขย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก ความสำคัญของสันติสุขมีเป้าหมายที่ก่อให้เกิดความร่มเย็น เป็นความสุขสะอาดสงบ เป็นความสุขที่ไร้อามิส เกื้อกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความเป็นอิสระ

ชุมชน หมายถึง ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณรอบๆ วัดปราสาทสูง ตำบลห้วยราช อำเภอยะราช จังหวัดบุรีรัมย์

การประยุกต์ใช้ หมายถึง การนำหลักเกี่ยวกับภาวนา ๔ ไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในภาคปฏิบัติของประชาชนในชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอยะราช จังหวัดบุรีรัมย์

การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ใช้พัฒนาความรู้ของคนในชุมชนโดยการรวมกำลัง ระหว่างคนในชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอยะราช จังหวัดบุรีรัมย์ และหน่วยงานต่าง ๆ ในอำเภอยะราช ร่วมมือกันกันทำกิจกรรมเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยอาศัยพุทธนวัตกรรมเพื่อให้เกิดสันติสุขแบบยั่งยืนในด้านกายภาวนา ด้านสติภาวนา ด้านจิตภาวนา และด้านปัญญาภาวนา ตลอดทั้งเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนวัดปราสาทสูง ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอยะราช จังหวัดบุรีรัมย์ เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือโครงการตั้งแต่ต้น ด้วยการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในเรื่องที่จะพัฒนา พร้อมทั้งเข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมของโครงการพัฒนา และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลรวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนานั้นๆ ด้วย

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้ศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนาพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง

๑.๖.๒ มีกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง

๑.๖.๓ ได้มีการประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอยะราช จังหวัดบุรีรัมย์

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mix-method) และวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง เพื่อศึกษากระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง และเพื่อสร้างพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรม

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างสันติสุข

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม

๒.๕ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา

๒.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรม

๒.๑.๑ ที่มาของแนวคิด

ในพระวินัยปิฎก จุลวรรค พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถึงความสำคัญของงาน นวัตกรรมไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้นวัตกรรม ด้วยอาการเพียงวางก้อนดิน ด้วย อาการเพียงฉาบทาฝาด้วยอาการเพียงติดตั้งประตู ด้วยอาการเพียงติดสายผู ด้วยอาการ เพียงติดตั้งกรอบเช็ดหน้า ด้วยอาการเพียงทาสีขาว ด้วยอาการเพียงทาสีดำ ด้วยอาการเพียงทาสีเหลือง ด้วยอาการเพียงมุงหลังคาด้วยอาการเพียงผูกหลังคา ด้วยอาการเพียงติดให้หลบหลังคา ด้วยอาการเพียงปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ทรุดโทรม ด้วยอาการเพียงขัดถู ไม่พึงให้นวัตกรรม ๒๐ ปี ๓๐ ปี ตลอดชีวิต วิหารที่สร้างเสร็จแล้วชั่วเวลาแห่งคว้นไฟ รูปใดให้ ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุให้นวัตกรรมวิหารที่ยังไม่ได้สร้าง หรือที่ สร้างค้างไว้ ให้ตรวจดูวิหารเล็กแล้ว ให้นวัตกรรม ๕-๖ ปี ให้ตรวจดูงานในเรือนมุงแถบเดียว แล้วให้นวัตกรรม ๗-๘ ปี ให้ตรวจดูงานในวิหารใหญ่หรือปราสาทแล้ว ให้นวัตกรรม ๑๐-๑๒ ปี”^๑

เสนาสนะในความหมายตามคัมภีร์พระไตรปิฎก คือ ที่อยู่อาศัยชนิดเดิม หรืออย่างแรก ไม่มีสิ่งรบกวนให้ได้ง่าย สะดวกแก่การใช้สอย ได้แก่ โคนไม้ ถ้ำ ป่าไม้ เพราะเป็นธรรมชาติมีอยู่ มากมาย เป็นสิ่งที่ใช้เฉพาะบุคคลเท่านั้น มีขนาดใหญ่โต สะดวกต่อการดูแลรักษา และอีกนัยหนึ่ง หมายถึง

^๑ วิ.จ. (ไทย), ๗/๓๒๓/๑๔๖-๑๔๗.

ศาลา ธรรมสภา และปราสาท ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์ทำขึ้นและมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตาม คำนิยม สามารถเอื้อประโยชน์ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตามวาระสำคัญ ๆ จึงต้องมี ลักษณะใหญ่โต ทรูหรา สง่างาม ใช้ทุนสร้างมาก ต้องอาศัยบุคคลที่มีทุนทรัพย์หรือความพร้อมทุกอย่างเป็นผู้สร้างถวาย รวมถึงอาศัยผู้ดูแลรักษาเสนาสนะดังกล่าวมาก ตามจำนวนพื้นที่ใช้สอย ปกติงานนworมเป็นงานของชาวบ้าน พระสงฆ์มีหน้าที่อำนวยความสะดวกหรือควบคุมดูแล ให้งานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ดังเช่นพระมหาโมคคัลลานะได้รับมอบหมายจากพระพุทธเจ้า ให้เป็นผู้อำนวยความสะดวกสร้าง บพพารามของนางวิสาขา เรียกภิกษุผู้ทำหน้าที่นี้ว่า นวกัมมัญญายี (ผู้อำนวยความสะดวก) บ้าง, นวกัมมิกะ (ผู้ดูแลนworม) บ้าง หรือนworการ (ผู้ก่อสร้าง) บ้าง^๒

คำว่านวัตกรรมคือสิ่งที่ทำขึ้นใหม่หรือแตกต่างจากเดิมซึ่งอาจจะเป็นความคิดวิธีการรู้ อุปกรณ์เป็นต้น อันนี้เป็นพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ความเข้าใจง่าย ๆ คือการนำสิ่งประดิษฐ์หรือการค้นพบที่มีอยู่แล้วไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีหรือองค์ความรู้เดิมมาบูรณาการเข้าด้วยกันจนเกิดองค์ความรู้ใหม่หรือวิธีการใหม่ ในการสร้างผลผลิตหรือให้บริการที่ดีกว่านำความรู้เดิมในพระไตรปิฎกโดยใช้เทคโนโลยีหรือใช้บูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่จนเกิดองค์ความรู้ใหม่และวิธีการใหม่ในการผลิตบัณฑิตสร้างผลผลิตการผลิตบัณฑิต วิจัยบริการวิชาการแก่สังคม และทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอันนี้คือนวัตกรรม ตัวอย่างพุทธนวัตกรรม ก็คือการที่พระพุทธเจ้าค้นพบหลักธรรมคำสอน จนกระทั่งได้จารึกลงในใบลานที่ศรีลังกาในสมัยพระเจ้าวตคามณีอภัย พ.ศ. ๔๓๐ อันนี้ก็เป็นอย่างของพุทธนวัตกรรมใช้เทคโนโลยีเทคโนโลยีที่รุดหน้าในสมัยนั้นคือใบลานเราถือว่าเป็นพุทธนวัตกรรมแต่องค์ความรู้เป็นประติฐกรรมของพระพุทธเจ้าทรงค้นพบ พระพุทธเจ้าทรงค้นพบหลักธรรมคำสอน ทรงประกาศเปิดเผยแล้วเราเอาเทคโนโลยีไปบันทึกเมื่อ ๔๓๐ ข้อด้วยของใบลานคือคัดลอกกันทีละหนึ่ง ปัจจุบันคือ ๔๕ เล่ม ซึ่งใส่ไว้ในเก็บที่ใหญ่มากแล้วแล้วก็อ่านยากจนกระทั่งเทคโนโลยีในการพิมพ์มีความเจริญขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๓๖ รัชกาลที่ ๕ ทรงให้พิมพ์พระไตรปิฎกเป็นรูปเล่มหนังสือเมื่อครองราชย์ได้ ๒๕ ปี เหล่านี้ก็คือนวัตกรรมโดยเทคโนโลยีในการพิมพ์ ดังนั้นคำว่าพุทธนวัตกรรมก็คือหลักธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบเป็นองค์ความรู้ที่จะต้องนำไปบูรณาการให้เข้ากับศาสตร์อื่นและนำไปปรับใช้ให้เป็นเนื้อเดียวกันนั่นเอง ดังเช่นจะได้นำไปบูรณาการให้เข้ากับศาสตร์การเมืองสมัยใหม่เพื่อนำไปแก้ไขปัญหาความความขัดแย้งหรือเพื่อพัฒนานักการเมืองหรือประชาชนให้มีสติและคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาแสดงออกการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเชิงสร้างสรรค์ต่อไป^๓

จากการศึกษาเรื่อง พุทธนวัตกรรมในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพุทธศิลป์ด้านเสนาสนะ พบว่า เป็นการนำเสนองานนวัตกรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นงานที่เกี่ยวกับการก่อสร้างเสนาสนะที่ทรงอนุญาต เช่น วิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น เป็นต้น การพัฒนาการของ

^๒ พระสมุหสาสน์ ยันต์ วิสารโท (โลหิตติ), พระมหามิตร ฐิตปณฺโญ (วันยาว), “พุทธนวัตกรรมในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพุทธศิลป์ด้านเสนาสนะ”, วารสารปัญญาปณฺธิาน, ปที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๔): หน้า ๑๘.

^๓ พระพรหมบัณฑิต, ปาฐกถา เรื่อง “พุทธนวัตกรรมกับการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน” ในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๖ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๔ ปี ๒๕๖๗ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๖๗.

งานนวัตกรรมการในสมัยพุทธกาล ที่เกี่ยวกับการสร้างวัดและเสนาสนะ เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้าน และวัดมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น อาราม อาวาส หรือ วิหาร คุณค่าของงานนวัตกรรมการ พึงเกิดเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ในสังคม ทั้งเศรษฐกิจ ชีวิต และศาสนา ค่านิยมของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แม้สังคมวัด สังคมบ้าน และสังคมโรงเรียน ก็เปลี่ยนแปลงเช่นกัน คือ บ้าน วัด โรงเรียน ที่มุ่งให้มนุษย์มีการพัฒนาตนเอง มองเห็นความสำคัญของชีวิตโดยอาศัยหลักศีลธรรมเข้ามาเป็นเครื่องสอดส่อง ดูแล อย่างจริงจัง ไม่เป็นเพียงแค่การศึกษาให้รู้จักภายนอกหรือจากตำราอย่างเดียว แต่มีการแสดงออกของตัวบุคคลในสังคมนั้น ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เดียวกันคือการใช้งานนวัตกรรมการของพระพุทธศาสนา ให้ถูกต้องตามสิกขาบทหรือพระธรรมวินัย ไม่หลงใหลในอำนาจและลาภสักการะใดทั้งสิ้น อันจะเป็นผลดีแก่การเจริญสมณธรรม สามารถประพาสพรหมจรรย์ได้อย่างบริสุทธิ์ พระพุทธศาสนานับยกย่องศิลปะว่าเป็นอุดมมงคลของชีวิต การรำเรียนศิลปะของพระสงฆ์ เช่น ศิลปะการเย็บผ้าจีวร การปฏิสังขรณ์วัดวาอารามที่ชำรุดทรุดโทรม เป็นสิ่งจำเป็นในการเรียนศิลปะเหล่านี้ ไม่ถือว่าเป็นการเรียนตริจฉานวิชา พระสงฆ์จึงต้องดูแลและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามที่ชำรุดทรุดโทรม ผู้ที่ไม่ทำต้องอาบัติทุกกฏ พระสงฆ์นั้นจึงควรมีบทบาทในการสร้างสรรค์งานศิลปะทั้งด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม การสอนศิลปะการก่อสร้างที่เรียกว่า นวกรรมเป็นหน้าที่ อย่างหนึ่งของพระสงฆ์

แนวคิดเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมการในที่นี้จึงอาศัยหลักพุทธธรรม คือ หลักภavana ๔ มาประยุกต์เป็นนวัตกรรมการพัฒนามนุษย์ ภavanaเป็นรูปคำนาม รูปคุณนามเป็นกริยาช่อง ๓ ท่านใช้ว่า *ภาวิต* แปลว่าผู้ที่เจริญแล้ว + *อิตตะ* หรือ *อิตตา* ที่แปลว่าตน ก็เป็น *ภาวิตตตะ* แปลว่าผู้มีตนอันเจริญแล้ว คือ มีตนอันพัฒนาแล้ว ซึ่งตามปกติท่านหมายถึงพระอรหันต์ บางแห่งจะเน้นหมายถึงพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะ ในพระไตรปิฎกบางแห่งมีคณมาทูลถามพระพุทธเจ้า เขาเรียกพระองค์ว่า ท่านผู้เป็นภาวิตตตะ พระสารีบุตรอธิบายภาวิตตตะไว้ว่า *ภถิ ภควา ภาวิตตโต* ที่ว่าพระพุทธเจ้าเป็นภาวิตตตะ ผู้มีตนพัฒนาแล้วเป็นอย่างไร แล้วท่านก็ขยายความว่า *ภาวิตกาโย ภาวิตสาลี ภาวิตจิตโต ภาวิตปัญญ*^๔ ที่ว่ามีตนอันพัฒนาแล้วก็คือ ๑. มีกายอันพัฒนาแล้วเรียกว่า *ภาวิตกาโย* ๒. มีศีลอันพัฒนาแล้วเรียกว่า *ภาวิตสาลี* ๓. มีจิตอันพัฒนาแล้ว เรียกว่า *ภาวิตจิตโต* และ ๔. มีปัญญาอันพัฒนาแล้ว เรียกว่า *ภาวิตปัญญา*

๒.๑.๒ ความหมาย

คำว่า นวัตกรรมการคือการสร้างสิ่งใหม่ ซึ่งไม่ใช่การสร้างเท่านั้น แต่เป็นการสร้างขึ้นมาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านผลผลิต การบริการ กระบวนการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างสรรค์ต่อยอดมุ่งสู่พุทธนวัตกรรมการ การวิจัยพุทธนวัตกรรมการเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม แนวทางในการสร้างพุทธนวัตกรรมการมี ๔ ประการ คือ ศาสนบุคคล ศาสนธรรม ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี การสร้างพุทธนวัตกรรมการอยู่ในองค์ประกอบ ๔ ประการนี้ การสร้างพุทธ นวัตกรรมการในทางศาสนธรรมจึงหมายถึง กรณฐานทางพระพุทธศาสนา ซึ่งหลักในการ ดำเนินชีวิตให้เกิดความสุข จึงเป็นความเร่งด่วนคือ สถานศึกษาทางพระพุทธศาสนาและ สถาบันอุดมศึกษา^๕

^๔ ข.จ. (ไทย), ๓๐/๑๔๘/๗๑.

^๕ พระราชปริยัติกวี. ประชุมวิชาการระดับชาติ ชุพุทธนวัตกรรมการของมหาจุฬาฯ แก้ปัญหาสังคม. การประชุมวิชาการระดับชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<https://www.ban muang.co.th/news/education/124551>>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๗.

นวัตกรรมและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ พุทธนวัตกรรม โดยการนำ พระธรรม เพื่อพัฒนาชีวิตอย่างยั่งยืนโดยสัมพันธ์กับการศึกษา ส่วนเหตุผลว่าทำไมเราต้อง มาศึกษาใน สถาบันการศึกษา เพราะมีความจำเป็นมาก เนื่องจากสถาบันการศึกษาไม่ใช่ได้ ความรู้ทางวิชาการ อย่างเดียว แต่ยังได้ทั้งบรรยากาศ วิธีการปรับตัว ความสัมพันธ์ศิษย์ อาจารย์ เป็นต้น ทั้งมีการเรียนรู้ ซึ่งกันและกัน ให้คุณูปการอย่างรอบด้าน และที่สำคัญ สถาบันการศึกษาจะมีการจัดบรรยากาศให้ เปิดรับการศึกษาในหลายๆ ทางด้วย นอกจากนี้ การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องเป็นการศึกษาที่ ทำให้คนรู้จักคิด ตามหลักโยนิโส มนสิการ มีการหาเหตุ หาปัจจัย ย้อนไปถึงต้นเหตุของปัญหานั้นได้ มีการคิดแยกแยะ เป็นต้น^๖

มานิตย์ อรรถชาติ^๗ ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม ว่าหมายถึง นวัตกรรมคือการนำเอา สิ่งใหม่ที่อาจจะอยู่ในรูปของความคิดหรือการกระทำ รวมถึงสิ่งประดิษฐ์เข้ามาใช้ในกระบวนการเรียน การสอน ตลอดจนการบริหารจัดการทางการศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้รวดเร็ว กระตุ้นให้ผู้เรียนมี ความสนใจและแสวงหาความรู้เพิ่มมากขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ นวัตกรรมส่วนใหญ่จะเกิดจาก ส่วนประกอบของเทคโนโลยี ซึ่งเมื่อเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงก็มักจะทำให้นวัตกรรมเปลี่ยนแปลงไปด้วย ส่วนนวัตกรรมกับการศึกษานั้น สรุปได้ ๔ ประการ คือ ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความพร้อม การ ใช้เวลาเพื่อการศึกษา ประสิทธิภาพในการเรียน ส่วนองค์ความรู้ที่มีอยู่ในนวัตกรรมทาง พระพุทธศาสนา คือเน้นหลักพุทธวิธีการสอน ๔ ส คือ สันติสสนา สมาทปนา สมุตเตชชา สัมปหังสนา

เห็นได้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติเป็นสิกขาบท เพื่อกันมิให้ภิกษุกระทำผิด วินัย ถ้าภิกษุรูปใดกระทำผิด ต้องปรับอาบัติทุกกฎ ถึงแม้จะเป็นเพียงอาบัติเล็กน้อยก็ตาม แต่พระผู้มีพระ ภาคเจ้าก็ทรงติเตียน ในครั้งนั้นพุทธองค์ยังไม่ได้ทรงบัญญัติพระวินัยไว้เมื่อมีเหตุเกิดขึ้นจึงทรงตรัส เรียกภิกษุผู้กระทำผิดมาสอบถามว่าทำผิดจริงหรือไม่อย่างไร ถ้ากระทำผิดจริง ก็ทรงยกเหตุขึ้นขึ้นเป็น บทบัญญัติเพื่อกันมิให้ภิกษุกระทำผิดอีก ดังนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงให้ความสำคัญกับงานก่อสร้าง มาก ก็เพื่อไม่ให้พระภิกษุรบกวนสัตว์ที่เข้ามาอาศัยอยู่ก่อน และไม่ให้รบกวนชาวบ้านจนเกินไป เพื่อ ไม่ให้ภิกษุกระทำผิด^๘

ภาวนา คือการฝึกอบรมพัฒนามนุษย์ ที่เต็มระบบครบกระบวนการตลอดทั้งชีวิต ทุกส่วนทุก ด้านทุกขั้นตอน ตั้งแต่ต้นจนจบสมบูรณ์ ได้แก่ ภาวนา ๔ คือ ๑) กายภาวนา การพัฒนาเบญจทวาร กาย อันเป็นด้านผัสสทวาร คืออินทรีย์ ๕ ให้รับรู้ตึงเป็นต้นอย่างมีสติได้ปัญญา ให้ติดต่อสัมพันธ์กับ โลก คือสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลและก่อกุศล ๒) ศีลภาวนา การพัฒนาด้านกรรมทวาร คือการใช้กาย วาจาในการอยู่ร่วมโลกร่วมสังคม โดยประพฤติปฏิบัติมีพฤติกรรมกระทำการอันไม่เบียดเบียน แต่

^๖ พระเทพวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมฺมาปญฺโญ). มจร ชู “พุทธนวัตกรรม” เพื่อการเรียนรู้และพัฒนา อย่างยั่งยืน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<https://d.dailynews.co.th/education/828960/>>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๗.

^๗ มานิตย์ อรรถชาติ, “พระพุทธศาสนากับนวัตกรรม”, วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๓): หน้า ๕๙.

^๘ พระสมุห์สายยันต์ วิสารโท (โลหิตติ) และพระมหามิตร ฐิตปญฺโญ (วันยาว). “พุทธนวัตกรรมใน พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพุทธศิลป์ด้านเสนาสนะ”, วารสารปัญญาภิธาน, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๔): หน้า ๑๕ - ๒๘.

สร้างสรรค์เกื้อกูล ๓) จิตตภาวนา การพัฒนาจิตใจให้งอกงามด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็งมั่นคง เบิกบาน ผ่องใส สงบสุข พร้อมด้วยความเพียร สติ และสมาธิ ๔) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา ให้รู้ เข้าใจมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงเท่าทันสภาวะและเหตุปัจจัย รู้จักคิดรู้จักใช้ปัญญาแก้ไขปัญห จัดทำดำเนินการทั้งหลายให้เกิดผลดี โดยข้างในมีจิตใจเป็นอิสระเสรี พ้นจากอำนาจของกิเลสและความทุกข์ ภาวนาบุคคลที่พัฒนาแล้ว เป็นภาวนิต ทั้ง ๔ ด้าน คือเป็น ภาวนิตกาย (มีกายที่พัฒนาแล้ว) ภาวนิตศีล (มีศีลที่พัฒนาแล้ว) ภาวนิตจิต (มีจิตที่พัฒนาแล้ว) และ ภาวนิตปัญญา (มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว)^๙

สรุป พุทธนวัตกรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การสร้างคุณค่าและ มูลค่า เพิ่ม ความสร้างสรรค์ต่อยอดไม่รู้จบ เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม จากทั้ง ๔ องค์ประกอบ คือ ศาสนบุคคล ศาสนธรรม ศาสนวัตถุ และศาสนาพิธี

๒.๑.๓ หลักการสำคัญ/ความสำคัญ

นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาเชิงพุทธเป็นการเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านศาสนา และบูรณาการกับนวัตกรรมที่ผสมผสานให้มีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน อย่างหนึ่ง ที่สำคัญคล้ายคลึงกัน คือมีอุดมการณ์ที่ผลักดันการพัฒนาไปข้างหน้า ไม่ว่าจะเพื่อพัฒนา พระพุทธศาสนาและนวัตกรรม รวมทั้งการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดสิ่งใหม่ ก็เพื่อแก้โจทย์ปัญหา และมองหาทิศทางโอกาสสำคัญที่จะสามารถสร้างผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบให้เกิดขึ้นให้ได้แต่ ประเด็นที่น่าสนใจ คือความท้าทายในการคิดค้นโจทย์ที่สอดคล้องกับพุทธศาสนาและนวัตกรรมนั่นเอง แต่หัวใจสำคัญของการนำมาเชื่อมโยงและผูกประเด็นนั้นย่อมทำได้ โดยต้องมีความเข้าใจในเรื่ององค์ ความรู้ทางด้านศาสนาเป็นสำคัญ เป็นการสร้างความสมดุลระหว่างศาสตร์เพื่อเกิดความสมดุลของ ผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เรื่องของนวัตกรรมเพียงอย่างเดียว อาจ ทำให้เกิดความก้าวกระโดดของความแปลกใหม่จนมนุษย์ไม่สามารถปรับตัวหรือรู้เท่าทันได้อาจ ก่อให้เกิดความเจริญด้านวัตถุเพียงอย่างเดียวแต่พุทธศาสนาจะเป็นกลไกที่ทำให้มนุษย์รู้เท่าทันและ สามารถ ใช้งานนวัตกรรมนั้นๆ บนพื้นฐานของศีลธรรมจริยธรรมและขอบเขตของความเป็นมนุษย์ได้ อย่างพอเหมาะสมควรกล่าวได้ว่าเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพิ่มปัญญาได้ตลอดเวลาจึงจัดได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการเรียนรู้ที่เป็นแบบนวัตกรรมใหม่^{๑๐}

๒.๑.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

พุทธนวัตกรรมมีองค์ประกอบ ๔ ด้านคือ ศาสนบุคคล ศาสนธรรม ศาสนวัตถุ และศาสนาพิธี สำหรับศาสนบุคคล ก็คือการพัฒนาบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนา ตาม หลักพระพุทธศาสนา เชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึก เรียกว่าเป็นทัมมะ คือเป็น สัตว์ที่พัฒนาได้ ข้อนี้อธิบายเป็น ความคิดรากฐานที่สำคัญที่สุด การเกิดระบบจริยธรรมในพระพุทธศาสนาขึ้นมาก็เพราะถือว่ามนุษย์ เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึก หลักนี้เป็นแกนสำคัญของจริยธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้จริยธรรม

^๙ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://84000.org/tipitaka/dic/v_seek.php?text=%A4%C7%D2%C1%B4%D5&detail=on> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๑๐} อภิธีรรัฐ น้อยเกิด, พระมหาอุดร อุตฺตโร (มากติ), ปฏิธรรม สำเนียง, “นวัตกรรมและเทคโนโลยี การศึกษาเชิงพุทธ”, *วารสารวิจัยธรรมศึกษา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวสุวิกลิตาราม*, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๖): หน้า ๑๕๔-๑๕๕.

มีความหมายเท่ากับการศึกษา และเพราะเหตุที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ จริยธรรมจึงเป็นระบบที่มีความประสานกลมกลืน เช่นทำให้จริยธรรมกับความสุข เป็นสภาพที่พัฒนาไปด้วยกันได้หรือเป็นจริยธรรมแห่งความสุข หลักการนี้ถือว่า ความประเสริฐของมนุษย์อยู่ที่การฝึกฝนพัฒนา ถ้าไม่พัฒนาแล้วมนุษย์จะไม่ประเสริฐ และมนุษย์นั้นเมื่อพัฒนาแล้วสามารถเข้าถึงอิสรภาพและความสุขได้จริง อันนี้เป็นข้อยืนยันของพระพุทธศาสนาว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่พัฒนาได้จนประเสริฐสุดเข้าถึงอิสรภาพและความสุขได้จริง

พุทธนวัตกรรมการพัฒนาทุนมนุษย์ เป็นมิติของการฝึกหัดอบรมเพื่อพัฒนากาย การอบรมทางจิตใจ และการเจริญปัญญา เรียกว่าหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีลสิกขา จิตสิกขา ปัญญาสิกขา เป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย นำไปสู่ การสร้างคุณค่า และมูลค่า เพิ่มความสร้างสรรค์ต่อยอดไม่รู้จบ เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม ซึ่งถือเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์ โดยการเรียนรู้เพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ เพราะได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีจิตใจที่เปี่ยมด้วย ปัญญา

พุทธนวัตกรรมการพัฒนาทุนมนุษย์ ได้โดย ๑. ศีลสิกขา สามารถควบคุมให้ บุคคลอยู่ในระเบียบวินัย ทั้งกายวาจาและใจให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ พร้อมทั้งจะ ปฏิบัติงาน เลือกการกระทำถูกหรือผิด เป็นการควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกาย วาจา และใจ เนื่องจากศีลมีขอบเขตปรากฏทางกาย วาจา เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ ประพฤติรู้สึกสบายกายใจ และทำให้โลกมีสันติภาพ ๒. จิตสิกขา เป็นการฝึกสมาธิขั้นต้น ในการควบคุมสติให้บุคคลรวมจิตใจ ความคิดแน่วแน่ เป็นจุดเดียว ตัดสิ่งรบกวนอื่นๆออก จากความคิดและจิตใจ เป็นการแก้ขั้นต้นในการควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจ เพื่อ ความระลึกได้ รู้แน่วแน่จุดเดียว เพื่อดำรงสภาพจิตให้ปกติมั่นคงต่อความดั่งาม โดยทั่วไป บุคคลมีจิตสมาธิอยู่แล้วโดยธรรมชาติ และบุคคลควรทำให้เป็นสมาธิด้วย เป็นการฝึกเพื่อ บังคับความคิดให้เป็นไปตามที่เราต้องการให้ความสามารถ มีกำลังใจในการพิจารณา สภาวธรรม เพื่อสร้างปัญญาตามต้องการ ๓. ปัญญาสิกขา คือขั้นบุคคลใช้สมาธิ ความมีจิตใจ แน่วแน่ทำความเข้าใจ ในปัญหาการ หาเหตุของปัญหาเพื่อการแก้ไข พิจารณาผลที่เกิดขึ้น จนเกิดความรู้แจ้ง เข้าใจ และแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาญาณขึ้นในตนเอง กำหนดความประพฤติดของตน ให้ดำรงความดีไม่เป็นภัยต่อตนเองและผู้อื่น^{๑๑}

๒.๑.๕ กระบวนการ/วิธีการ

กระบวนการศึกษาทางพระพุทธศาสนาเน้นไปที่สัมมาทิฐิ คือ ความคิดเห็นที่ถูกต้องอันรวมไปถึงความเชื่อถือ ความนิยม เจตคติต่างๆ ที่เป็นไปในทางถูกต้องดีงาม เมื่อมีสัมมาทิฐิเป็นฐานแล้วกระบวนการศึกษาภายในตัวบุคคลก็ดำเนินไปได้ด้วยดี กระบวนการศึกษานี้แบ่งรายละเอียดออกเป็นอริยมรรคมีองค์ ๘ และสรุปเป็น ขั้นตอนใหญ่เรียกว่า “ไตรสิกขา” (สิกขา ๓) ดังนี้

๑. การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ซึ่งรวมไปถึงระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย และวาจา ละเว้น การฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม ละเว้นการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดหาบคายและพูดเพ้อเจ้อ ตลอด การประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น เรียกว่า “อริศีลสิกขา”

^{๑๑} ธนัท ทิระพรชัย, “พุทธนวัตกรรมการพัฒนาทุนมนุษย์”, วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓): หน้า ๓๑๐-๓๑๙.

๒. การฝึกฝนอบรมในด้านจิตใจ ได้แก่ การปลูกฝังคุณธรรม การเสริมสร้างคุณภาพสมรรถภาพและสุขภาพของจิต คือ มีจิตเป็นสมาธิ ความมีจิตใจดีงาม เข้มแข็งว่องไว และปลอดโปร่งเป็นสุข

๓. การฝึกอบรมในด้านปัญญา ซึ่งก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาไปตามแนวทางของเหตุผลรู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดมั่นในสิ่งทั้งหลาย มีจิตใจที่เป็นอิสระผ่องใสเบิกบาน ซึ่งเรียกว่า “อริปัญญาสิกขา”

การพัฒนากาย วาจาและจิตใจ โดยเริ่มต้นจาก (๑) อธิศีลสิกขา คือ การฝึกให้เกิดมีสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะให้เจริญงอกงามขึ้นจนมีความพร้อมทางด้านความประพฤติ และความมี ระเบียบวินัยที่ดีงาม (๒) อธิจิตตสิกขา คือ การฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิให้เจริญ งอกงามจนมีความพร้อมทางด้านคุณธรรม มีคุณภาพจิตสมรรถภาพจิตและสุขภาพจิตที่ดี (๓) อริปัญญาสิกขา คือ การฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะให้เจริญงอกงามจนมีความพร้อมทางด้านปัญญาและรู้จักคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น^{๑๒}

สรุปได้ว่า กระบวนการของพุทธนวัตกรรมนั้นมาจากความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติ ซึ่งกว่าจะ พัฒนามาจนถึงทุกวันนี้ได้ เป็นผลของการศึกษา การพัฒนากาย วาจาและจิตใจ โดยเริ่มต้นจาก (๑) อธิศีลสิกขา คือ การฝึกให้มีความพร้อมด้านความประพฤติ (๒) อธิจิตตสิกขา คือ การฝึกสุขภาพจิตที่ดี (๓) อริปัญญาสิกขา คือ การฝึกให้มีความพร้อมทางด้านปัญญา และรู้จักคิดเป็น สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ต่อไป

๒.๑.๖ การประยุกต์ใช้

พุทธนวัตกรรม เป็นแนวคิดและการปฏิบัติแนวทางใหม่ เป็นนวัตกรรมและการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการนำพระธรรมมาเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างยั่งยืนโดยสัมพันธ์กับการศึกษา โดยเฉพาะการเรียนรู้คำสอนที่เป็นหลักพุทธธรรมจึงเป็นนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการศึกษาที่ทำให้คนรู้จักคิด ตามหลักโยนิโสมนสิการ มีการหาเหตุ หาปัจจัย ย้อนไปถึงต้นเหตุของปัญหานั้นได้ มีการคิดแยกแยะ เป็นต้น^{๑๓}

พุทธนวัตกรรมในการเรียนการสอนที่สำคัญตามแบบพุทธวิธีของพระพุทธเจ้าเป็นการสอนที่สามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี เพราะประเทศไทยเป็นเมืองพุทธมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในทุกมิติอย่างลึกซึ้ง พุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของวิถีไทยมากกว่า ๒,๐๐๐ ปี พระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงมีอิทธิพลต่อหลักคิด การประพฤติปฏิบัติตน วัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ สืบเนื่องยาวนานบนผืนแผ่นดินไทย

พุทธศาสนามีหลักการสอนที่เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่สำคัญ เป็นหลักการที่เป็นจริง สามารถพิสูจน์ได้เหมือนกับหลักการทางวิทยาศาสตร์ อันได้แก่ ๑) พุทธศาสนาสอนอย่างมีเหตุผล

^{๑๒} พระมหาอุดร อุตตโร (มากติ), นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา. (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕), หน้า ๑๗๕.

^{๑๓} พระเทพวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมมาบุญโญ), พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน, เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ สถานีโทรทัศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย MCU TV. ๒๕๖๔.

๒) พุทธศาสนาสอนให้ศึกษาจากของจริงที่มีอยู่จริง และ ๓) พุทธศาสนาสอนให้เชื่อจากสิ่งที่เกิดขึ้นจริง โดยหลักการที่สำคัญดังกล่าวนี้สามารถนำไปต่อยอดและประยุกต์ใช้ประโยชน์ด้านการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่นวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าหรือพุทธวิธีการสอนมี ๕ แบบ ดังนี้ ๑) วิธีเอ็กสัลทีฟ คือ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียวเช่น ความดีมีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ หรือกุศลเป็นสิ่งควรบำเพ็ญ อุกุศลเป็นสิ่งควรละ ๒) วิธีวิวัชลักษณ์ คือ ทรงแยกประเด็นให้ชัดเจน เช่น มีผู้ถามว่า ผู้หญิงกับผู้ชายใครดีกว่ากันอย่างนี้ จะตอบยืนยันไปข้างเดียวแบบเอ็กสัลทีฟไม่ได้ ควรต้องตอบแยกว่า เป็นหญิงบางคนดีกว่าชายบางคน ชายบางคนดีกว่าหญิงบางคน ดังนี้ เป็นต้น เป็นคำตอบหรือคำสอนที่มีเงื่อนไข ๓) วิธีปฏิปจฉาลักษณะ คือ ทรงถามย้อนเสียก่อนแล้วจึงตรัสสอน เช่น ที่ทรงสนทนากับสัจจนิครนถ์ เรื่องอัตตา และอนัตตา สัจจนิครนถ์ยืนยันว่า รูป เวทนา สัญญาสังขาร วิญญาณ เป็นตัวตน เป็นของตน เพราะมีตัวตน คนทั้งหลายจึงได้มีบุญมีบาป เปรียบเหมือนพืชพันธุ์ธัญญาหารอาศัยแผ่นดินจึงงอกงามไพบูลย์ ไม่มีแผ่นดินเสียแล้ว พืชพันธุ์ต่างๆ ก็ไม่มีที่อาศัยเจริญเติบโตได้ ๔) วิธีอุปมาลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ไม่ทรงพยากรณ์ คือ ไม่ทรงตอบเรื่องนั้น เพราะทรงเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ หรือยังไม่ถึงเวลาที่จะรู้ ตัวอย่างเรื่องพระมาลุงกยะมาทูลถามเรื่อง โลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง ชีพกับสรีระเป็นอันเดียวกันหรือคนละอย่าง เป็นต้น ๕) วิธีอุปมาลักษณะ คือ ทรงสอนแบบเปรียบเทียบ เช่น ทรงเปรียบเทียบภิกษุด้วยผ้าเปลือกไม้และผ้ากาสี ทรงเปรียบเทียบลัทธิของมกขลิโคศาโลว่าเหมือนผ้าที่ทำด้วยผมนคน เป็นต้น

พระพุทธเจ้ามีวิธีการสอนให้ผู้เรียนได้รู้แจ้งเห็นจริงโดยอาศัยวิธีการต่างๆ หลากหลาย ให้เหมาะกับจริตนิสัยของแต่ละคน พระองค์สามารถยกเอาธรรมชาติใกล้ตัวมาเป็นสื่อในการสอนสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน เมื่อได้ทอดพระเนตรเห็นวัสดุสิ่งของบุคคลหรือเหตุการณ์เฉพาะหน้าบางอย่างที่จะเป็นประโยชน์ในการสอน พระพุทธองค์จะทรงหยิบยกเอาขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการสอนพระธรรมทันที แสดงว่าพระองค์ทรงเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียกว่า "โสตทัศนูปกรณ์ (Audio visual aids)" และแสดงให้เห็นว่าการสอนของพระองค์เป็นงานประจำที่ไม่เลือกเวลาและสถานที่ที่จะต้องสอดทุกโอกาสที่พอจะสอนได้^{๑๔}

สามารถสรุปได้ว่า หลักพุทธธรรม คือหลักภาวนา ๔ คือ ๑) กายภาวนา คือการพัฒนากาย ๒) ศีลภาวนา คือการพัฒนาศีล ด้วยการไม่เบียดเบียนผู้อื่น ๓) จิตตภาวนา คือพัฒนาจิตใจ หรือพัฒนาคุณภาพจิต พัฒนาสมรรถภาพจิต พัฒนาสุขภาพจิต และ ๔) ปัญญาภาวนา คือการพัฒนาปัญญา คือการรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นพุทธนวัตกรรมที่สามารถพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ หรือเป็นมนุษย์ที่มีความประเสริฐ ภาวนา ๔ จึงเป็นพุทธนวัตกรรมสามารถพิสูจน์ได้เหมือนกับหลักการทางวิทยาศาสตร์ คือเป็นพุทธนวัตกรรมที่มีเหตุผลได้ศึกษาและปฏิบัติจากของจริงที่มีอยู่จริง ตลอดจนสอนให้เชื่อจากสิ่งที่เกิดขึ้นจริง โดยหลักพุทธธรรมดังกล่าว เป็นนวัตกรรมและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นหลักธรรมที่ทำให้คนรู้จักคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ คือรู้จักเหตุ รู้จักผล แล้วย้อนไปถึงต้นเหตุของเรื่องต่างๆ ได้ มีการแยกแยะ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปต่อยอดและประยุกต์ใช้ประโยชน์ในการพัฒนาและดำเนินชีวิตได้อย่างสมบูรณ์และยั่งยืน

^{๑๔} บรรยวัธล์ ผางคำ, **พุทธวิธีการสอน**, (อุบลราชธานี: วิทยาการพิมพ์, ๒๕๖๓), หน้า ๒-๕.

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างสันติสุข

๒.๒.๑ ที่มาของแนวคิด

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการนำหลักสัมมปธาน ๔ ไปใช้เป็นเครื่องมือการสื่อสารเพื่อสันติภาพในการระงับ ป้องกัน รักษาและพัฒนา ความสงบสุขสันติ และทำให้สังคมเกิดสันติภาพ การสื่อสารมี ๒ ประเด็น คือ การสื่อสารที่มีส่วนร่วมในการสร้างสันติภาพ และการสื่อสารนั้น นักสื่อสารจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจและจับความเข้าใจในขั้นตอนของการสร้างสันติภาพ ดังนี้

๑. สังสรปรธาน (Resolution) เป็นความพยายามที่จะระงับป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง

๒. ปหานปรธาน (Reconciliation) เป็นความพยายามที่จะละและกำจัดทั้ง ความขัดแย้งระหว่างกัน

๓. กาวนาปรธาน (Rehabilitation) เป็นความพยายามที่จะ พัฒนาจิตใจตน หรือจิตใจของเหยื่อ ที่เกิดเนื่องจากความขัดแย้ง

๔. อนุรักษนปรธาน (Prevention) เป็นความพยายามที่จะ รักษาและคงไว้ซึ่งสันติภาพ โดยให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่อย่างยั่งยืน

ปรธาน ๔ อันเกี่ยวกับ “ความเพียร” ใน ๔ ประเด็น สามารถนำมาศึกษาเพื่อจัดการมิให้ความขัดแย้งอันจะนำไปสู่ความรุนแรงได้^{๑๕}

๒.๒.๒ ความหมาย

ขอกล่าวถึงความหมายของคำว่า “สันติสุข” ซึ่งประกอบขึ้นจากคำว่าสันติ 1 ศัพท์ กับ สุข อีก ๑ ศัพท์ ดังนี้ คำว่า “สันติ” ในภาษาบาลีคือ “สนฺติ” สันติระงับ นิพพานความระงับเป็นไปในอรรถ คือ ๑. โมกข (นิพพาน) ๒. สิว (ดี,งาม) ๓. สม (ความสงบ) ความสงบระงับ ระงับดับหาย ความสงบ สุข ความสบายความสำราญ ผู้พึงพึง สงบ ระงับ ประเสริฐ คนมีปัญญา สัตบุรุษ สันติเป็นชื่อของพระนิพพาน พระนิพพาน คือ ความสงบความระงับ ความว่างเปล่า ความสงบระงับ ความราบคาบ ความดี ความงาม

ความสงบ ความราบคาบ ความสงบราบคาบ สันติภาพ “สันติ” แปลว่า ความสงบ อาจหมายถึง สถานะแห่งความเงียบ ภาษาสันสกฤต ศานติ แปลว่า ความสงบ

สันติความสงบ “สันติ” ความสงบ (มาจากศานติในภาษาสันสกฤต) เช่นอยู่ร่วมกันโดยสันติ “ศานติ” ซึ่งเป็นคำสันสกฤตเป็นภาษาที่ชาวฮินดูนิยมใช้มีความหมายเช่นเดียวกับสันติในภาษาบาลีแปลความหมายว่า “ความสงบ” แต่คำว่า “ศานติ” ในสันสกฤตยังหมายรวมถึง “การระลึกถึงพระผู้เป็นเจ้าด้วยอาการสงบ” ในพุทธศาสนาสุทธาปิฎกที่ว่า นตฺถิ สนฺติปรํ สุข แปลว่า สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี หมายถึง ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนแสวงหาและปรารถนาที่จะได้มาครอบครองเป็นของตนให้ยาวนานที่สุดเท่าที่จะนานได้ ข้อสำคัญต้องสร้างขึ้นมด้วยตนเอง ตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบระเบียบตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า อันกำหนดไว้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้น

^{๑๕} พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร., สันติศึกษากับการพัฒนาชีวิตและสังคม. บรรยายพิเศษ แกนีสิตชั้นเรียนปริญญาเอกรุ่น ๑ ณ ห้องสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๒๔ ก.ค. ๒๕๕๙.

พื้นฐานจนถึงขั้นสูงสุด จะได้สุขมาก สุขน้อย ขึ้นอยู่กับสติปัญญาของแต่ละคนที่จะพิจารณาว่าต้องการสุขแบบใด มีทั้งความสุขชั่วครั้งชั่วคราว สุขบ้าง ทุกข์บ้าง และความสงบสุขหรือสุขถาวร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยของแต่ละคน^{๑๖}

สันติ ความสงบ ความระงับดับหายไปแห่งความพลุ่งพล่านเร่าร้อนกระวนกระวาย ภาวะเรียบรื่นไร้ความสับสนวุ่นวาย ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่น มัว เป็นไวกิจหนึ่งขงนิพพาน

ส่วนคำว่า “สุข” ในภาษาบาลี คือ สุขิ ความสุข สุข สํ สุข สุขาวโห นำสุขมาให้ สุขี ผู้นำมาซึ่งความสุข ความสบาย ความสำราญ ความปราศจากโรค ในอังคุตรนิกาย ทุกนิบาต สุขวรรค พระพุทธเจ้าทรงแสดงความสุขให้ภิกษุทั้งหลายฟัง โดยจำแนกความสุขไว้เป็นคู่ ๆ พอสรุปได้ ดังนี้

๑. คิหิสุข สุขของคฤหัสถ์หรือสุขของชาวบ้าน กับบรรพชาสุขหรือบรรพชิตสุขสุขจากการบวชหรือสุขของนักบวช

๒. กามสุข สุขเกิดจากกาม กับ เนกขัมมสุข สุขเกิดจากความปลอดโปร่งจากกาม

๓. อุปติสุข สุขกลัวทุกข์ ได้แก่ สุขในไตรภูมิหรือโลกียสุข กับ นิรุติสุข สุขกลัวทุกข์ ได้แก่ โลกุตตรสุข

๔. สาสวสุข สุขก่ออาสวะ กับ อนาสวสุข สุขไม่ก่ออาสวะหรือไร้อาสวะ

๕. สามิสสุข สุขอิงอาศัยามิสหรือสุขอาศัยเหยื่อล่อสุขทางเนื้อหนัง กับ นิรามิสสุข สุขไม่อิงอาศัยเหยื่อล่อ หรือสุขไม่ขึ้นต่อสิ่งเสพละเอียด

๖. อริยสุข สุขของพระอริยะ กับ อนิรยสุข สุขของผู้ไม่เป็นอริยะหรือสุขของปุถุชน

๗. กายิกสุข สุขทางกาย กับ เจตสิกสุข สุขทางใจ

๘. สัปตีกสุข สุขเจือปติ ได้แก่ สุขในฌานที่ ๑ และที่ ๒ กับ นิปปตีกสุข สุขไม่เจือปติ ได้แก่ สุขในฌานที่ ๓ และในฌานที่ ๔

๙. สาทสุข สุขมีรสขึ้นปติ ได้แก่ สุขในฌาน ๓ ขึ้นต้น แต่น่าจะได้แก่ สุขตั้งแต่ฌานที่ ๓ มาทั้งหมดกับ อุเบกขาสุข สุขเกิดแต่อุเบกขา คือ สุขเมื่อจิตได้ดุลเต็มที่มีองดูเฉยอย่างเป็นกลาง พร้อมที่จะเห็นตามเป็นจริงและวินิจฉัยโดยถูกต้อง เหมือนคนมีปัญญาผู้มองจากนอกเหตุการณ์ท่านว่า ได้แก่ สุขในฌาน

๑๐. สมานิสุข สุขเกิดจากสมานิ ไม่ว่าอุปการะหรืออุปนาก็ตามกับ อสมานิสุข สุขที่ไม่ถึงสมานิ

๑๑. สัปตีการัมมณสุข สุขเกิดแก่ผู้พิจารณาฌานที่ ๒ ขึ้นแรก ที่มีปติ กับ นิปปตีการัมมณสุข สุขเกิดแก่ผู้พิจารณาฌานที่ ๓ และที่ ๔ ซึ่งไม่มีปติ สุข สะดวก สบาย สำราญ สบายกาย สบายใจ เย็นใจง่าย

๑๒. สาทารัมมณสุข สุขเกิดแก่ผู้พิจารณา ๓ แรกที่มีรสขึ้นกับ อุเบกขารัมมณสุข สุขเกิดแก่ผู้พิจารณา ๔ ซึ่งมีอุเบกขา

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑๕.

๑๓. รูปารัมมณสุข สุขมีรูปธรรมหรือรูปฌานเป็นอารมณ์ กับ อรูปารัมมณสุข สุขมีอรูปธรรมหรือรูปฌานเป็นอารมณ์ จะเห็นได้ว่าข้อความในพระสูตร ความสุขแต่ละคู่จะมีคำสรุปว่าสุขอย่างหลังเป็นเลิศกว่า^{๑๗}

รวมคำว่า “สันติ+สุข” คือ ความสงบ ความสบาย ความสำราญ สงบระงับดับหายหมดไปแห่งความพลุ่งพล่านเร่าร้อนกระวนกระวาย ภาวะเรียบรื่นไร้ความสับสนวุ่นวาย ความสุขความสะดวก ความเย็น ความสุขมีหลายแบบ กล่าวคือ สุขของชาวบ้านกับบรรพชิตสุข สุขจากการบวชหรือสุขของนักบวช สุขทางกายกับสุขทางใจ สุขเกิดจากสมาธิไม่ว่าอุปจาระหรืออัปปนาก็ตาม กับอสมามิสุข สุขที่ไม่ถึงสมาธิ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่นมัวสันติสุข ความสุขที่เกิดจากความสงบ เช่น รัฐบาลบริหารประเทศเพื่อสันติสุขของประชาชน^{๑๘}

ดังนั้น “สันติสุข” จึงหมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเงียบ ความสะดวก ความเย็นใจ โดยที่สุขมีหลายระดับ สุขของชาวบ้านอันเกิดจากกาม สุขจากการบวชอันปลอดโปร่งจากกาม สุขทางกาย สุขทางใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่นมัว ความสงบระงับทางกายและทางใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ

๑) ความหมายตามคำที่เป็นไวยากรณ์

“สันติสุข” นี้ยังมีคำที่หมายถึงสันติสุขในความหมายอื่น ๆ อีก ซึ่งถือว่าเป็นคำที่เป็นไวยากรณ์ของสันติสุข ซึ่งผู้เขียนได้ประมวลพบคือคำว่า พระนิพพาน ซึ่งถือเป็นบรมธรรมของพระพุทธศาสนาที่พระบรมศาสดาได้ตรัสไว้ นั้น ยังปรากฏมีคำที่ถือเป็นไวยากรณ์ของพระนิพพานอีกมากมาย เช่น ในสังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค ทรงตรัสถึงพระนิพพานด้วยคำต่าง ๆ ดังนี้

ก. ความหมายเชิงบวก เช่น วิมุตติ

ข. ความหมายเชิงลบ เช่น ภาวะที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง

คำว่า “อนันตะ” แปลว่า ไม่มีที่สุด โมกขะ พ้นไป ทุกขะยะ สิ้นทุกข์ เกวละ ครอบถ้วน ซึ่งมีกล่าวไว้ในคัมภีร์ อภิธัมมกถาปริเฉทที่ ๑ เป็นต้น ซึ่งใช้ในความหมายของคำว่าสันติ หรือ สันตะ

ดังนั้น คำว่า “สันติสุข” มีคำที่เป็นไวยากรณ์ คือคำว่า พระนิพพาน เป็นคำแสดงคุณลักษณะของนิพพาน “นิพพานอันผู้บรรลู่เห็นได้เอง ไม่ขึ้นกับกาล เรียกให้มาดูได้ ควรน้อมเอาเข้ามาไว้ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน” สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้บรรยายภาวะแห่งนิพพานไว้ในพุทธธรรมอย่างยาวและเห็นภาพตามนั้น ซึ่งขอยกคำบางคำที่เป็นภาวะลักษณะมาพอสังเขป “เมื่ออวิชชาตัณหาอุปาทานนั้นดับหายไปแล้ว ก็เกิดปัญญาเป็นวิชาวางแจ้งขึ้น มองเห็นสิ่งทั้งหลาย กล่าวคือ โลกและชีวิตถูกต้องชัดเจนตามที่เป็นของมัน ไม่ใช่ตามที่อยากให้เป็นหรือตามอิทธิพลของสิ่งที่เคลือบแฝงกำบัง การมองเห็นการรับรู้ต่อโลกและชีวิต ก็จะเปลี่ยนไป ความรู้สึกทำที่ต่าง ๆ ก็จะเปลี่ยนไป เกิดเป็นความรู้เห็นใหม่ ๆ จิตใจเปิดเผยกว้างขวางไม่มีประมาณโปร่งโล่งเป็นอิสระ เป็นภาวะที่แจ่มใสสะอาดสว่างสงบละเอียดอ่อน ประณีตลึกซึ้ง”

๒) ความหมายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, ๒๕๕๒, หน้า 203.

^{๑๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๐๖.

ความหมายของคำว่า“สันติสุข” ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎก รวมถึงในชั้นอรรถกถาและฎีกาต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลความหมายของ “สันติสุข” จากคำที่เป็น ไวยากรณ์ คือ พระนิพพาน^{๑๙} ดังต่อไปนี้

สันติ ในพระพุทธศาสนามีหลายประเภทตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้า และพระสาวกได้แสดงไว้ในที่ต่าง ๆ ซึ่งจะนำมาแสดงไว้ ดังนี้ คือ

๑) ในพระวินัยปิฎกมหาวรรค ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า ความสงบ คือ พระนิพพาน

๒) ในคัมภีร์วิมุตติมรรค ได้กล่าวถึงความสงบอันเกิดจากสัมมาสมาธิที่เกี่ยวข้องด้วยอภิญญา ๕ สมาธิ ๕ ว่าเป็นผลแห่งปัจจุบันสุขและอนาคต สุขเกิดขึ้นเพราะปัญญาพิจารณา ดังนี้ สมาธิเป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขและสงบมากที่สุดเป็นธรรมที่ประกอบด้วยความสงบ (ปัสสัทธิ) นิพพาน ชื่อว่าเป็นวิมุตติ เพราะหลุดพ้นจากสังขตธรรมทั้งปวง

๓) ในพระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้กล่าวถึงคำว่า ความสงบอย่างยิ่ง หมายถึง พระนิพพาน

๔) ในพระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ว่าด้วยชีวิตถูกขรณำเข้าไป ได้กล่าวถึงคำว่า สันติหมายถึง นิพพาน

๕) ในพระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงธรรมเรื่อง การบรรลุอรหัตผล โดยทรงกล่าวถึงสัจจะอันยอดเยี่ยมในที่นี้ หมายถึง นิพพานสัจจะ

๖) ในพระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค พระผู้มีพระภาคตรัสถึงคำว่า อมตะ ซึ่งหมายถึง นิพพาน

๗) ในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต ได้อธิบายขยายความคำว่า ตัณห์หักขะคือ ความสิ้นตัณหา

๘) ในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ได้กล่าวถึงความหมายของ สังวรในพระปาติโมกข์ มีอรรถาธิบายแต่ละคำ ดังนี้ สังวร หมายถึง การไม่ล่วงละเมิดทางกาย และทางวาจา ปาติโมกข์ หมายถึง ศีล สิกขาบทที่เป็นเหตุให้ผู้รักษาลุดพ้นจากทุกข์ ปาติ=รักษา+โมกขะ= ความหลุดพ้นไป

๙) ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต กล่าวถึง เภวละไม่กลัวระคนสมบูรณ์ในตัว ในพระพุทธศาสนาเป็นแต่เรียกผู้บรรลุนิพพานว่า เภวลี บ้าง เภวลี บ้าง ในหลายแห่ง

๑๐) ปัสสัทธิ คือ ความสงบระงับ สงบเยือกเย็น สงบกาย สงบใจ

๑๑) ทุกขหักขะ คือ ความสิ้นทุกข์

๑๒) อนาสวะ คือ ไม่มีอาสวะ

พระพุทธเจ้านำคำนั้น ๆ มาใช้เรียกนิพพาน เพื่อเป็นสื่อเชื่อมโยงความคิดกับคนต่าง ๆ สรุปลว่า คำว่า สันติสุข ตามความหมายในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ที่มีความหมายเป็นคำไวยากรณ์ของสันติสุข หมายถึง ความสุขที่เกิดจากความสงบ คือ พระนิพพาน ความสงบอันเกิดจากสัมมาสมาธิที่เกี่ยวข้องด้วยอภิญญา ๕ สมาธิ ๕ ว่าเป็นผลแห่งปัจจุบันสุขและอนาคตสุขเกิดขึ้นเป็นวิมุตติ เพราะ

^{๑๙} บุญมี แทนแก้ว, พุทธปรัชญาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๕.

หลุดพ้นจากสังขตธรรมทั้งปวง สัจจะอันยอดเยี่ยม หมายถึง นิพพาน สัจจะต้นหักขะ คือ ความสิ้นตัณหา โมกขะ ความหลุดพ้นไป เกวละ ไม่กลัวระคน ปัสสัทธิ ความสงบระงับ สงบเยือกเย็น สงบกาย สงบใจ ทุกข์ขกขะ ความสิ้นทุกข์ อนาสวะ ไม่มีอาสวะ ความสงบอย่างยิ่ง สันติ หมายถึง นิพพาน ความสุขที่เกิดจากความสงบ คือ พระนิพพาน^{๒๐}

๒.๒.๓ ความสำคัญ

สันติสุขมีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบาย ความเย็นใจ ความสงบระงับ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้า ไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง สันติสุข มีความสำคัญที่ต้องมีความเข้าใจ เห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว การดำเนินชีวิตก็จะเป็นไปอย่างถูกต้องทางความคิด คำพูด และการกระทำ ก็จะปรากฏออกมาในทางที่ดีงาม การเข้าใจในวิชาการทางโลก ยังไม่จัดว่าเป็นสันติสุข ต่อเมื่อใดมีความเข้าใจในเรื่องโลก เรื่องชีวิตอย่างถูกต้อง เมื่อนั้นจึงจะเป็นสันติสุข ปรากฏว่ามีการแสดงความสำคัญของสันติสุข จึงขอนำมาแสดงไว้ ๕ ข้อ ดังนี้^{๒๑} คือ

๑. สันติสุข เป็นความร่มเย็น การเว้นการกระทำที่ชั่ว การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม การมีศีล คือ การสำรวมระวังยับยั้งกายวาจา การแสดงออกด้วยพรหมวิหารธรรมมีเมตตากรุณา เป็นต้น มุ่งเน้นสันติสุขความร่มเย็นเป็นสุขของสังคม ความอยู่เย็นเป็นสุขของบุคคล การประสบความเจริญก้าวหน้าในชีวิตในทางโลก เช่น ลาภ ยศ เกียรติ สรรเสริญ และการไปเกิดในภพที่มีความสุขเรียกว่า อยู่ในชั้นมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติหรือทิฏฐธัมมิกัตถะ และส่วนเบื้องต้นของสัมปรายิกัตถะ ศีลธรรมที่กล่าวนี้ก็คือ ศีล เมื่อยุติได้ปัญหาก็จะหมดไป^{๒๒}

๒. สันติสุข เป็นความสุขคนทั่วไป มีความสุขพื้นฐานเป็นความสุขโดยตัวของมันเอง และเป็นฐานรองรับที่ช่วยให้ได้รับความสุขจากการเสพอารมณ์ต่าง ๆ ความสุขพื้นฐานนี้ ได้แก่ ภาวะที่จิตใจปลอดโปร่งผ่องใสเจิดจ้า ไม่มีความมัวหมองวุ่นวายหรือเรื่องติดค้างกังวลใจใด ๆ มีความสะอาดสว่างสงบ อย่างไรก็ตาม ผู้มีภาวะจิตใจเช่นนี้ย่อมเรียกว่า เป็นผู้มีความสุข

๓. สันติสุข เป็นความสงบ สันติสุขเป็นสุขที่ถูกตัณหาปรุงแต่ง อยู่ใต้อิทธิพลของตัณหา คือ เนื่องด้วยความชอบใจ ไม่ชอบใจที่สัมผัสได้เป็นความเคยชิน ภาวะเช่นนี้ นำไปสู่ปัญหาต่างๆ เช่น ความขัดแย้งภายในจิตใจบุคคล ความกระทบกระทั่งระหว่างบุคคล เป็นต้น เป็นต้นตอของความยุ่งยากเดือดร้อนวุ่นวายเป็นอันมาก ซึ่งตรงข้ามกับความสุขไร้อาภิส ด้านในเกิดแก่ใครเมื่อใดก็มีแต่เป็นคุณ ให้ความสบายเป็นที่พอใจแก่ผู้นั้นทันที และเกื้อกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง ยิ่งเป็นสุขกันได้มาก คนก็ยิ่งดีมีแต่ส่งเสริมให้เป็นสุขกันยิ่งขึ้น เพราะไม่มีอะไรจะต้องแก่งแย่งช่วงชิงกัน จึงมีแต่จะนำไปสู่การระงับปัญหา และมีแต่ความสงบสุข^{๒๓}

^{๒๐} เตชปัญโญ ภิกขุ, *อริยสัจเพื่อมวลมนุษย*, (ชลบุรี : อาศรมพุทธบุตร, ๒๕๓๕), หน้า ๖๔.

^{๒๑} ปิ่น มุทุกันต์, *พุทธศาสตร์ (ภาค ๒)*, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๔๕.

^{๒๒} ปิยทัสสี ภิกขุ, *วิมุตติธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕.

^{๒๓} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๕๔.

๔. สันติสุข เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง เมื่อคนวางใจถูกต้อง ต่อгам คลายความติดพันในกามคุณ เลิกหมกมุ่นในกามสุขได้ เขาก็มีสิทธิหรือเป็นผู้พร้อมที่จะทำ ความรู้จักกับฌานสุขที่ประณีตลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป และฌานสุขนั้น ต้องอาศัยความตั้งงาม เมื่อเขาได้รับฌาน สุขแล้วจิตของเขาจะเต็มดำน้อมดิ่งไปในอารมณ์ของฌานอันประณีตลึกซึ้งกว่ากันขึ้นไปตามลำดับ จนถึงขั้นสูงสุดภูมิขั้นแห่งการบรรลุนั้น นับว่าประเสริฐสุดสูงสุด เลิศ ยากที่ใคร ๆ จะเข้าถึงได้ ผู้ที่ สามารถปล่อยวางละความติดใจพัวพันในภาวะเลิศล้ำของฌานสมาบัติเหล่านี้ได้ คือ ถอนความติดใน กามมาได้ขั้นหนึ่งแล้ว ยังถอนความติดในสมาบัติได้อีก ไม่มีความเกี่ยวเกาะติดพันในสิ่งใด ๆ เลย เขาก็ จะถึงภาวะหลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ นี่คือนิพพาน

๕. สันติสุข เป็นเหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่น ๆ ได้เกิดขึ้น สุขที่ยังเป็นสุขเวทนาหรือสุขที่ ยังเสวยอารมณ์ ล้วนเป็นทุกข์ทั้งสิ้นที่ล้วนเป็นสังขารธรรม จึงยอมเป็นทุกข์ทั้งสิ้น เมื่อรู้เข้าใจตาม ความเป็นจริงว่า สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี อทุกข์มสุขก็ดี ล้วนไม่เที่ยงตามกฎไตรลักษณ์ ต้องดับไปเป็นธรรมดา แล้วหมดใคร่หาติดในเวทนาทั้ง ๓ นั้น จนจิตหลุดพ้นเป็นอิสระได้แล้ว เมื่อนั้นจึงจะประสบสุขเหนือ เวทนาหรือสุขที่ไม่เป็นเวทนาไม่อาศัยการเสวยอารมณ์ที่เป็นขั้นสูงสุด จิตใจที่ปราศจากสิ่งมัวหมอง รบกวนไม่มีอะไรค้างค้ำกังวล ไม่เกาะเกี่ยวกับอารมณ์ที่เสพเสวยอย่างใด ๆ ย่อมปลอดโปร่งเปิดกว้าง แผ่ออกไปได้อย่างไร้ขีดจำกัด มีลักษณะอย่างที่ท่านเรียกว่า มีจิตใจไร้เขตแดน ภาวะจิตเช่นนี้จะ เป็น สุขผ่องใสเบิกบานโปร่งโล่งอย่างไรเป็นประสบการณ์เฉพาะที่ผู้หลุดพ้นแล้วมีเป็นพิเศษ ต่างจากปุถุชน ทั้งหลาย ซึ่งปุถุชนไม่เคยประสบ จึงยากจะคาดคะเน แต่ก็พอจะนึกถึงได้ว่า เป็นภาวะที่เลิศล้ำอย่าง หนึ่ง เสวยวิมุตติสุขที่ประเสริฐกว่า

สรุปได้ว่า ความสำคัญของสันติสุข คือ มีเป้าหมายที่ก่อให้เกิดความร่มเย็น เป็นความสุข สะอาดสงบ เป็นความสุขที่ไร้อาภิสเหตุกมลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความอิสระ แห่งการรู้แจ้งอริยสัจ เป็นเหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่น ๆ ได้เกิดขึ้น เพราะความเห็นเป็นจุดเปลี่ยนแปลง ที่อาจนำวิถีชีวิตและสังคมมนุษย์ไปสู่ความดีความเจริญ หรือไปสู่ความเสื่อมก็ได้ ดังนั้น การได้ศึกษา ความสำคัญของสันติสุขเป็นเบื้องต้น จึงช่วยให้เกิดความเข้าใจไปตามลำดับ เป็นพื้นฐานต่อไป

๒.๒.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

พุทธทาสภิกขุ ได้บรรยายแก่คณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวง ศึกษาธิการ ณ สวนโมกขพลารามเมื่อ ๔ กันยายน ๒๕๒๗ ในหัวข้อเป้าหมายชีวิตในสังคม ไร้สัน ๆ ว่า เป้าหมายของชีวิต คือ สันติสุขของบุคคล เป้าหมายของสังคมก็คือสันติภาพของสังคม ผู้ศึกษาเห็นว่า สันติสุขที่เกิดขึ้นจะต้องเริ่มจากบุคคลต้องมีความสุขก่อน แล้วจึงแผ่ขยายไปสู่สันติสุขในสังคมได้ โดย จะขออ้างอิงจากการศึกษาประเภทสันติสุขในพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น ดังนั้น จากการศึกษาจึง พบว่า มีการแบ่งประเภทของสันติสุขเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) โลภียสันติสุข และ ๒) โลกุตตรสันติสุข ดังนี้

๑) โลภียสันติสุข

โลภียสุข คือ สุขที่เนื่องด้วยโลภียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่ อิงอาศัยโลกเป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภพ ในที่นี้หมายถึงโลกเป็นที่ของสัตว์ ภาวะของชีวิต

ของสัตว์^{๒๔} ภูมิหมายถึงชั้นหรือระดับจิตใจระดับชีวิตของสัตว์ที่จะไปเกิด ซึ่งจำแนกโดยภูมิมี ๓ ภาพ คือ กามภพ รูปภพและอรุภพ เป็นการแสดงให้เห็นลำดับขั้นของความสุข-ทุกข์ ในชั้นโลกียะที่เป็น รูปธรรมชัดเจน^{๒๕}

โลกียภูมิอันเป็นชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจ ระดับชีวิตในภูมิ ดังนี้ ๑) กามาวจรภูมิ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในกาม ระดับจิตใจที่ยังปรารถนากามเป็นอารมณ์ คือ ยังเกี่ยวข้องกับกามคุณ ระดับจิตใจของสัตว์ในกามภพทั้ง ๑๑ ชั้น ๒) รูปาวจรภูมิ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนารูปธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้ฌานหรือผู้อยู่ในรูปภพทั้ง ๑๖ ชั้น) และ ๓) อรูปาวจรภูมิ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนาอรูปธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้อรุภพหรือผู้อยู่ในอรุภพทั้ง ๔ ชั้น) ทั้ง ๓ ภูมิ นี้เป็นความสุขที่จัดอยู่ในความสุขประเภทโลกียสุข มีลำดับความเข้มข้นของความสุข มีความหมายและความละเอียดประณีตต่างกัน สุดแต่กรรมที่แต่ละคนกระทำไว้ แต่ความสุขดังกล่าว ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกฎไตรลักษณ์ ไม่ทำให้พ้นทุกข์ ดังนั้น ความสุขโดยนัยนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นความสงบ เป็นสุขที่เข้าข่ายสันติสุข จึงขอเรียกว่า โลกียสันติสุข อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงเป็นสุขที่ยังเนื่องอยู่ในกระแสโลก ไม่ยั่งยืน จึงควรแสวงหาความสงบความสุขและสันติที่เป็นอิสระ พ้นจากสิ่งทั้งปวง อันเป็นสันติสุขที่สูงขึ้นไป

๒) โลกุตตรสันติสุข

โลกุตตรสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิถีชาวโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญา เป็นความสงบ สันติอันนี้เกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ ความสุขนี้ เป็นความสงบระงับ เป็นสันติภาวะ จึงขอเรียกว่า โลกุตตรสันติสุข ซึ่งในระดับนี้ จะเข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรคอันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของบุคคล เพื่อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ที่เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยมรรค ซึ่งแปลว่า มรรคหรือหนทางอันประเสริฐ^{๒๖} ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ปฏิปทาสายกลางนั้นที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำดวงตาให้เกิดทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกขอริยสัจ..เป็นทุกขสมุทัยอริยสัจ...ทุกขนิโรธอริยสัจ...เป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ คือ อริยมรรคมองค์ ๘ นี้แล^{๒๗}

ในชั้นนี้โลกุตตรภูมิอันเป็นชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจระดับชีวิตในภูมิ ๔ ดังได้กล่าวมาแล้ว คือ ชั้นที่พ้นจากโลกระดับแห่งโลกุตตรธรรม ระดับจิตใจของพระอริยเจ้าอันพ้นแล้วจากโลกียภูมิ ๓ ข้างต้น

๒.๒.๕ กระบวนการ/วิธีการ

สันติสุขในความหมายตามตัวอักษร หมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเยียบ ความสะดวก ความเย็นใจ ความระงับดับไป ห่างจากกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่น

^{๒๔} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๙๘.

^{๒๕} บุญมี แทนแก้ว, พุทธปรัชญาเถรวาท, หน้า ๘๙.

^{๒๖} ปิ่น มุฑกันต์, พุทธศาสตร์ (ภาค ๒), หน้า ๖๒.

^{๒๗} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย, (กรุงเทพมหานคร: ผลิติธม, ๒๕๖๑), หน้า ๕๔๔.

ความสงบระงับ สงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ อันเป็นผลจากสัมมาทิฐิ และองค์ธรรมปฏิบัติที่เกี่ยวข้องความสุข มีที่มาได้ ๒ ทาง คือ ๑) ความสุขภายในเป็นความสุขเป็นความสงบสันติที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการณ์ หรือไม่มีปัจจัยภายนอกโดยตรง มักจะเป็นความสุขในระดับจิตและปัญญา และ ๒) ความสุขภายนอกมักจะสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม การมีสติเมื่อรู้ตัวเองก็สามารถกำกับให้ปฏิบัติได้ถูกต้อง ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา หรือที่เรียกว่า ภาวนา^{๒๘} หรือการทำให้เจริญ ๔ ประการ อันก่อให้เกิดประโยชน์สุขอย่างยั่งยืน แต่สันติภาวะที่สูงที่สุด คือ พระนิพพาน

๒.๒.๖ การประยุกต์ใช้

ผู้ศึกษาได้แบ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขเป็น ๒ ระดับ คือ ๑) ปัจจัยภายนอก และ ๒) ปัจจัยภายใน ดังนี้

๑) ปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดสันติสุข

สันติสุข ตามที่ได้กล่าวถึงไว้ในความหมายตามตัวอักษร หมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเงียบ ความสะดวก ความเย็นใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นงัน ความสงบระงับ สงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ และโดยที่สันติสุขในระดับนี้จะมีความสุขสงบของฆราวาสหรือคนธรรมดา ซึ่งในที่นี้ใช้แนวทางเดียวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ นั่นคือ การมีกัลยาณมิตร ในสังคาลสูตรหรือหลักทศ ๖ (อุตตรทศ) ได้แสดงคุณลักษณะของมิตรแท้ไว้ ดังนี้

๑. มิตรมีใจงาม คือ มิตรมีอุปการะมิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์นี้ ดังนี้ มิตรมีใจงามชนิดอุปการะมี ๔ แบบ คือ ๑. เพื่อนประมาทช่วยรักษา ๒. เพื่อนประมาทช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน ๓. เพื่อนมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้ ๔. เมื่อมีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒. ทมะ คือ หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ คือ การฝึกฝนการข่มใจ ฝึกนิสัยปรับตัวรู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัยแก้ไขข้อบกพร่องปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

๓. มิตรมีใจงามชนิดมีใจรักมี ๔ แบบ คือ ๑. เพื่อนมีทุกข์พลอยไม่สบายใจ ๒. เพื่อนมีสุขพลอยแช่มชื่นยินดี ๓. เขาติเตียนเพื่อนช่วยยับยั้งแก้ไข ๔. เขาสรรเสริญเพื่อนช่วยพุดเสริม

๔. สัจจะ คือ ความจริงซื่อตรงซื่อสัตย์จริงใจพูดจริงทำจริง

๕. ขันติ คือ ความอดทนตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเข้มแข็งทนทานไม่หวั่นไหวมั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

๖. มิตรมีใจงามชนิดร่วมทุกข์ร่วมสุขมี ๔ แบบ คือ ๑. บอกความลับแก่เพื่อน ๒. รักษาความลับของเพื่อน ๓. มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง ๔. แม้ชีวิตก็สละได้เพื่อประโยชน์ของเพื่อน

๗. มิตรมีใจงามชนิดแนะนำประโยชน์มี ๔ แบบ คือ ๑. ห้ามปรามจากความชั่ว ๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี ๓. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง ๔. บอกทางสวรรค์ให้ ธรรมที่เป็นคุณสมบัติของคนดีประกอบด้วยสัทธิธรรม ๗ ประการ คือ ๑. มีศรัทธา ๒. มีhiri ๓. มีโอตตปปะ ๔. เป็นพหูสูต ๕. มีความเพียรอันปรารถนาแล้ว ๖. มีสติมั่นคง ๗. มีปัญญา

^{๒๘} วริยา ชินวรรณ, จริยธรรมในวิชาชีพ, (กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๒.

พระภิกษุสงฆ์หรือสมณชีพรามณ์ ก็พึงทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรของชาวบ้าน ดังจะเห็นว่า หน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ต่อกุลบุตรตามหลักทศเบ็องบน ตรงกันทุกข้อกับลักษณะของมิตรแท้ประเภทมิตรแนะนำประโยชน์ ซึ่งหน้าที่ของพระสงฆ์นั้น จะมีเพิ่มเข้ามาอีก ๒ ข้อรวมเป็น ๖ ข้อ คือ ๑. ห้ามปราม คือ สอนให้เว้นจากความชั่ว ๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี ๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ๔. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง ๕. ชี้แจงสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ๖. สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ บอกล่าวสวรรค์^{๒๙}

สำหรับคนสามัญนั้น ต้องอาศัยการชี้แนะ การแนะนำจากผู้ที่เป็นคนดีมีปัญญา มีคุณธรรมทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นมีความเห็นถูก และคล้อยไปตามคำแนะนำชักจูงที่ฉลาดได้ง่ายและจะต้องฝึกหัดให้สามารถใช้ความคิดอย่างถูกวิธีด้วยตนเองได้ นอกจากนี้ บุคคลสามารถเข้าหาหรือคบหาคนดีตามหลักธรรม สิ่งที่น่าจะสำคัญก็คือ ความมีอิทธิพลชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยมความรู้ ความเข้าใจต่าง ๆ ที่ดีงาม ที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ มิตรที่มีอิทธิพลชักจูงให้ไปในทางชั่ว ก็เป็นมิตรไม่ดี แต่ถ้ามิตรใดชักนำให้ทำความดี คิดดี เห็นชอบ ก็เป็นมิตรแท้หรือกัลยาณมิตรโดยแท้ มีบ่อย ๆ ที่มีมิตรชนิดในเรือน คือ มารดาบิดาหรือแม้แต่ครูอาจารย์ที่มีอิทธิพลชักนำความคิดเห็นถูกนี้ น้อยกว่ามิตรชนิดเพื่อนที่คบหาเที่ยวเล่นสนุกสนานด้วยกัน แต่บางครั้งก็ปรากฏว่า แม้แต่เพื่อนชนิดที่คบหานั้น กลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรที่ตัวอยู่ห่าง แต่มีพลังแรงเข้าถึงใจ ได้แก่ มิตรสือมวลชนต่าง ๆ มาทางสิ่งบันเทิงเริงรมย์ หนังสือ หรือในปัจจุบันสื่อจากอินเทอร์เน็ตโลกออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก เป็นต้น^{๓๐}

ในปัจจุบันนี้ ตัวเชื่อมที่ทำให้มิตรนั้นเข้ามามีอิทธิพลชักจูงได้หรือปัจจัยตัวเชื่อมต่อระหว่างมิตรกับอิทธิพลที่เกิดขึ้นในใจ ได้แก่ ความเชื่อถือ ความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความซาบซึ้งใจที่เรียกว่า “ศรัทธา” เมื่อมีศรัทธาแล้ว ถึงตัวมิตรแม้จะอยู่ไกลไม่ได้คลุกคลีก็มีอิทธิพลได้ ถึงตัวมิตรจะอยู่ใกล้ แต่ถ้าไม่ศรัทธา ก็ไม่สามารถมีอิทธิพลชักจูงได้ซึ่งการคบมิตรที่ดีมีประโยชน์ เป็นปัจจัยให้เกิดศรัทธา การที่เราฟังคนอื่น เช่น ฟังพระพุทธเจ้า ก็เพื่อทำตัวให้เราฟังตนเองได้ พระพุทธเจ้าช่วยให้เราฟังตนเองนั่นเอง จุดหมายคือ ฟังตนเองได้ เป็นอิสระ ความคิดเห็นถูกเห็นชอบ เกิดจากความรู้ความเข้าใจเหตุผล โดยอาศัยการอบรมสั่งสอน ปลุกฝังสืบ ๆ กันมาในสังคม ช่วยให้เกิดความประพฤติดีประพฤติดชอบ ในด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับชีวิตภายนอกนี้ให้เราเป็นที่พึ่งแก่คนอื่นได้ พร้อมกับเราต้องพึ่งคนอื่นด้วย ให้สังคมเป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันและกัน เป็นกัลยาณมิตรของกันและกัน โดยแต่ละคนก็มีอะไรให้คนอื่นได้พึ่งบ้าง ต่างก็เกื้อหนุนกันให้สังคมอยู่อย่างผาสุกและให้แต่ละคนมีโอกาสพัฒนายิ่งขึ้นไป ในไตรสิกขาเพื่อให้แต่ละคนมีอิสรภาพพึ่งตนเองได้แท้จริง ในทางจิตใจและปัญญา จึงเป็นสังคมที่ดีและการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ทำให้สังคมสงบเรียบร้อย คนอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

๒) ปัจจัยภายในที่ก่อให้เกิดสันติสุข

ปัจจัยทางสังคมแม้จะมีความสำคัญมาก แต่ก็ต้องไม่มองข้ามความสำคัญของปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยที่ดีงามทั้งทางสังคมและภายในตัวบุคคล ต่างก็สามารถเป็นจุดเริ่ม ซึ่งทำให้เกิด

^{๒๙} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕). (ที่.ป. ๑๑, ๒๐๔, ๒๐๖)

^{๓๐} นิตย จารุศร, สารธรรม, (กรุงเทพมหานคร : เจริญบุญการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๗๔-๗๕.

ความประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ความจริงทั้งสองอย่างย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงาม เกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคมและปัจจัยภายในตัวบุคคลเข้าด้วยกัน สำหรับมนุษย์ทั่วไปโดยส่วนใหญ่การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงาม จะตั้งต้นขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยปัจจัยทางสังคม ปัจจัยดีงามทางสังคมนั้น เป็นการจุดประกายความรู้จักคิดที่เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” ในเบื้องต้น และเป็นเครื่องประคับประคองคอยเสริมเติมและกระตุ้นการคิดพิจารณาอย่างแยบคายนั้นต่อ ๆ ไป ในด้านวิธีปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตเพื่อถึงจุดหมาย คือ สันติสุขชั้นต่าง ๆ นั้น พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกระดับรวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา ๓ คือ ข้อที่จะต้องศึกษาฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้อย่างขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน^{๓๑} ดังนี้

๑. อธิศีลสิกขา คือศีลอันยัง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง

๒. อธิจิตตสิกขา คือจิตอันยัง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง

๓. อธิปัญญาสิกขา คือปัญญาอันยัง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

นอกจากนี้ ยังมีข้อธรรมอื่นที่สนับสนุนให้เกิดสันติอีก เช่น หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อได้ทิฐิฐัมมิกัตถะ ๔ ประการ คือ ความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาจัดการดำเนินกิจการ เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินและผลแห่งกิจการงานให้รอดพ้นอันตรายไม่เสื่อมเสีย เรียกว่า อารักขสัมปทา รู้จักเสวนาคบหาคนดีที่เกื้อกูลแก่การงานความดีและความก้าวหน้าของชีวิต เรียกว่า กัลยาณมิตตตา รู้จักเลี้ยงชีวิตแต่พอดีให้มีความสุขได้ โดยไม่สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย สามารถประหยัดทรัพย์ไว้ให้เพิ่มพูนขึ้นได้ เรียกว่า สมชีวิตา และหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อได้สัมปรายิกัตถะ ๔ ประการ คือ มีความเชื่อประกอบด้วยเหตุผลถูกหลักพระศาสนา ซาบซึ้งในคุณพระรัตนตรัย มีสิ่งดีงามเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ เรียกว่า ศรัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล มีความประพฤติดีงาม เลี้ยงชีพโดยทางสุจริต มีระเบียบวินัย สมควรแก่ภาวะแห่งการดำเนินชีวิตของตน เรียกว่า ศีลสัมปทา ประกอบด้วยความเสียสละรู้จักเผื่อแผ่แบ่งปัน พร้อมที่จะช่วยเหลือคนที่ควรได้รับการช่วยเหลือ เรียกว่า จาคสัมปทา ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้จักคิดรู้จักพิจารณาใช้วิจารณ์ญาณรู้เท่าทันโลกและชีวิต สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ตามโอกาส เรียกว่า ปัญญาสัมปทา ชาวพุทธทั้งหลายย่อมรับมาปฏิบัติได้ทันที ไม่มีข้อใดที่จะขัดข้องและชาวพุทธชาวบ้านเอง ก็ย่อมสามารถที่จะเสริมแต่งปรับปรุงเพิ่มขยายข้อปฏิบัติระดับนี้ให้ได้ผลดี เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ไป^{๓๒}

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขได้นั้นมีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดสันติสุขในที่นี้คือโยนิโสมนสิการ จะช่วยบรรเทาความโลภ โกรธ หลง ให้เบาบางลง ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งผ่องใส รู้จักวางใจ วางท่าที่ต่อโลกและชีวิตดีขึ้น จะมีความสุขมากขึ้น เป็นวิถีลดการเบียดเบียนแย่งชิงและความทุกข์ความเดือดร้อนของโลก พระพุทธเจ้าทรงจัดวางแบบไว้คือ สังคมสงฆ์ เป็นสังคมตัวอย่างแห่งการที่แต่ละคนพยายามพัฒนาตนเองให้มีอิสรภาพทางจิตใจ และปัญญา โดยที่ชีวิตทางด้านพฤติกรรมนั้น พึงพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการเกื้อหนุนกันให้ก้าว

^{๓๑} หลวงวิจิตรวาทการ, ศาสนาสากถ, (พระนคร : ลูก ส.ธรรมภักดี, ๒๕๑๐), หน้า ๑๑๒.

^{๓๒} ปิ่น มุทุกันต์, พุทธศาสตร์ (ภาค ๒), หน้า ๑๓๒.

ไปที่ได้ผลเร็วกว่าวิธีที่ยั่งยืนในระดับที่เรียกกันว่า ศีลธรรม เป็นผลดีทั้งแก่ตนและสังคม คนที่มีอิสรภาพทางจิตใจและปัญญาเท่านั้น จึงจะสร้างสรรค์สังคมอย่างนี้และอยู่กันด้วยดีในสังคมได้ ส่วนปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดสันติสุข คือสัมมาทิฐิ นั่นคือการมีกัลยาณมิตร มิตรมีใจงาม คือมิตรมีอุปการะมิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์ คือ มิตรมีใจงามชนิดอุปการะมี ๔ แบบ ได้แก่ เพื่อนประมาทช่วยรักษา เพื่อนประมาทช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน เพื่อนมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้ และเมื่อมีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

๒.๓.๑ ที่มาของแนวคิด

ประเด็นเรื่องความยั่งยืนเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกมาเป็นระยะเวลานานในเวทีระดับโลกรวมถึงในเวทีประเทศไทยด้วย อย่างไรก็ตามในการศึกษาครั้งนี้เลือกกรอบแนวคิดเรื่องความยั่งยืนสองชิ้นเพื่อพัฒนานำไปสู่การสร้างตัวชี้วัดและการผลักดันให้เกษตรกรไทยสามารถสร้างความยั่งยืนได้ คือกรอบของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือ (SDGs) และกรอบ SAFA (Sustainability Assessment of Food and Agriculture systems)

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๓ ประเทศไทยและประเทศต่างๆ ทั่วโลก ๑๘๙ ประเทศได้รวมการประชุมองค์การสหประชาชาติที่มหานครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา และเห็นพ้องต้องกันในการตั้งเป้าหมายการพัฒนาทั้งในระดับชาติและระดับสากลที่ทุกประเทศจะดำเนินร่วมกันให้ได้ภายใน พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยเป้าหมายดังกล่าวเรียกว่า เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ หรือ Millennium Development Goals (MDGs) อันประกอบด้วย ๘ เป้าหมายหลักซึ่งจะใช้เป็นทิศทางการพัฒนาและได้สิ้นสุดลงไปแล้ว ต่อมาจึงมีการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาขึ้นใหม่โดยอาศัยกรอบความคิดที่มองการพัฒนาเป็นมิติ (Dimensions) ของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้มีความเชื่อมโยงกัน ซึ่งได้กำหนดกรอบระยะเวลาตั้งแต่เดือนกันยายน ปี ๒๕๕๘ ถึงเดือนสิงหาคม ๒๕๗๓ ครอบคลุมระยะเวลา ๑๕ ปี เรียกว่า “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals – SDGs) โดยเป้าหมายทั้ง ๑๗ ข้อ คือ^{๓๓} ๑) ขจัดความยากจน ๒) ขจัดความหิวโหย ๓) มีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี ๔) การศึกษาที่เท่าเทียม ๕) ความเท่าเทียมทางเพศ ๖) การจัดการน้ำและสุขาภิบาล ๗) พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้ ๘) การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ ๙) อุตสาหกรรม นวัตกรรม โครงสร้างพื้นฐาน ๑๐) ลดความเหลื่อมล้ำ ๑๑) เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน ๑๒) แผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน ๑๓) การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ๑๔) การใช้งบประมาณจากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเล ๑๕) การใช้งบประมาณจากระบบนิเวศทางบก ๑๖) สังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยก ๑๗) ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตลอดจนได้จัดกลุ่ม SDGs ตามปัจจัยที่เชื่อมโยงกัน ๕ มิติ (5P) ได้แก่ ๑) การพัฒนาคน (People) ซึ่งให้ความสำคัญกับการขจัดปัญหาความยากจนและความหิวโหย และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ๒) สิ่งแวดล้อม (Planet) ให้ความสำคัญกับการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ

^{๓๓} ศยามล เจริญรัตน์, โครงการระบอบอาหารกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตผู้ผลิตสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในวิถีชีวิตแบบไทย, รายงานวิจัย, (สถาบันวิจัยสังคม: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๖.

สภาพภูมิอากาศเพื่อพลเมืองโลกรุ่นต่อไป ๓) เศรษฐกิจและความมั่งคั่ง (Prosperity) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและสอดคล้องกับธรรมชาติ ๔) สันติภาพและความยุติธรรม (Peace) ยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีสังคมที่สงบสุข และไม่แบ่งแยก และ ๕) ความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership) ความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๓๔}

๒.๓.๒ ความหมาย

องค์การสหประชาชาติ^{๓๕} “การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาที่สนองตอบต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง”

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)^{๓๖} ได้กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สนองตอบความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบ กระเทือนความสามารถของคนรุ่นต่อไปในการที่จะสนองตอบความต้องการของเขาเอง และได้อธิบายไว้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกัน ครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มี ดุลยภาพ หรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือ การทำให้กิจกรรมมนุษย์สอดคล้องกับเกณฑ์ของธรรมชาติ

คณะกรรมการธิการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ^{๓๗} การพัฒนาที่ยั่งยืน คือรูปแบบการพัฒนาที่คอยตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันโดยไม่มีข้อผ่อนปรนใด ๆ กับความต้องการที่จำเป็นที่คอยตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในอนาคตด้วย

การพัฒนาชุมชนประกอบด้วยคำสองคำ คือ คำว่า พัฒนา กับ ชุมชน ซึ่ง นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของแต่ละคำไว้ดังนี้ คำว่า “พัฒนา” (Development) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๓ ของไทยให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา แปลว่า ความเจริญเติบโตหรือก้าวหน้า ส่วนพจนานุกรมภาษาอังกฤษฉบับ Advance Learnen’s Dictionary of Current English ให้ความหมายของคำว่า Development ไว้ว่า Development หมายถึง ทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดเติบโตหรือใหญ่ขึ้น นอกจากนี้ คำว่า “การพัฒนาชุมชน” นี้ถือว่า เป็นคำ ๆ เดียว หมายถึงกลยุทธ์ที่เป็นกระบวนการสำหรับทำงานในชุมชนเมืองหรือชนบท ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาแนวความคิด และหลักการที่ปรารถนาให้มีการเปลี่ยนทางด้านเศรษฐกิจสังคม การเมืองด้วยพลังของชุมชนเป็น ทั้งศาสตร์และศิลป์อยู่ในตัวเอง เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายของงาน ที่มีลักษณะลื่นไหลไปตามเงื่อนไขและพลวัตของสังคมในแต่ละยุคสมัย โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนมีอิสระในการจัดการตนเอง โดย

^{๓๔} โครงการสร้างนิเวศสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยดิจิทัล, การพัฒนาที่ยั่งยืน : คำสำคัญแห่งยุคที่เป็นเป้าหมายและความเชื่อมโยงของภาคการศึกษา, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <<https://du-knit.org/>>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘.

^{๓๕} องค์การสหประชาชาติ, Our Common Future, ๒๕๓๐, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <<https://thaipublica.org/2022/10/nida-sustainable-move01/>>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘.

^{๓๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยั่งยืน (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๒.

^{๓๗} สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, คู่มือการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๕๕.

มุ่งเน้นให้ชุมชนมีอิสระและมีความยุติธรรมทางสังคม และความยั่งยืนของ ระบบนิเวศเป็นฐานแนวคิด อันเนื่องมาจากการยึดหลักคิดของการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่าง ต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาว^{๓๘}

การพัฒนาชุมชนหมายถึง การวางแผนและการจัดการทรัพยากรอย่างมีระบบเพื่อ ส่งเสริมการเติบโตและการพัฒนาของชุมชน จะเห็นได้ว่าการบริหารชุมชนที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่ ต้องมีการวางแผนที่ดี แต่ยังต้องมีการดำเนินการที่สอดคล้องกับความต้องการและทรัพยากรของ ชุมชนอย่างเหมาะสม^{๓๙}

สรุป การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ เป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่ เกื้อกูล กันในระหว่างมิติต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้ง ทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อันจะเป็นองค์ประกอบ ที่จะรวมกันหรือองค์รวมในการทำให้ ชีวิตมนุษย์ สามารถอยู่ดีมีสุขได้ ทั้งสำหรับคนในรุ่นปัจจุบัน และคนรุ่นอนาคต

๒.๓.๓ หลักการสำคัญ

หลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างสมดุลระหว่าง ๓ มิติของการ พัฒนา อันได้แก่^{๔๐}

๑) มิติการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมี คุณภาพ กระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย

๒) มิติการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนซึ่งเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้มีสมรรถนะ และมี ผลิต ภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

๓) มิติการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ ระบบนิเวศ สามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากร ประเภท ที่ใช้แล้ว หมดไปได้

ปรัชญาการพัฒนาชุมชน เป็นหลักความเป็นจริงแห่งชีวิตที่มีความเชื่อมั่นและ ศรัทธาใน มนุษยชาติว่ามนุษย์ทุกชีวิต มีคุณค่า มีความหมาย มีศักดิ์ศรีมีศักยภาพ มีฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ที่ ไม่ควรได้รับการเหยียดหยาม ดูหมิ่น เหยียดหยาม จาก มนุษย์ด้วยกันเอง มีความสามารถจากการเป็น มนุษย์ที่ควรได้รับการยอมรับ และ ทำให้ปรากฏเป็นจริงในทางปฏิบัติจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง โดย มนุษย์ทุกคน สามารถพัฒนาได้ถ้าได้รับโอกาส การพัฒนาชุมชนจึงเป็นวิธีการหรือโครงการ หรือ ขบวนการ หรือกระบวนการ ในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของความสัมพันธ์แนวนราบระหว่างคนใน

^{๓๘} อุทัย ปริญญาสุทธินันท์, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๓๘.

^{๓๙} ทรูปลูกปัญญา, การบริหารในการพัฒนาชุมชน กลยุทธ์และแนวทางการเติบโตอย่างยั่งยืน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<https://www.truelookpanya.com/knowledge/content/94854>>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙,

^{๔๐} บานชื่น นักการเขียน, ดร.เพ็ญศรี บางบอน, “การพัฒนาที่ยั่งยืน”, สิริธรปริทรรศน์, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙), หน้า ๖๕.

ชุมชน โดย การพัฒนาจิตสาธารณะ ศักยภาพ และกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเองโดยการกระทำร่วมกันของ คนในชุมชน^{๔๑}

การพัฒนาชุมชน คือกระบวนการในการหนุนเสริมให้พื้นที่และกลุ่มคนที่อาศัย อยู่ในพื้นที่ นั้น มีพัฒนาการที่ดีขึ้นทั้งในด้านบริบทในการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตของ ผู้คน โดยมีกระบวนการในการพัฒนาผ่านคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ผ่านกระบวนการ มีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกันและร่วมกัน พัฒนาโดยอาศัยทรัพยากรและทุนที่มีอยู่ใน ชุมชน และการหนุนเสริมจากหน่วยงานภาครัฐในลักษณะ การมีส่วนร่วมจากภายใน และภายนอก ซึ่งหากกระบวนการในการพัฒนามีการจัดการที่ดีย่อมส่งผล ต่อคุณภาพ ชีวิตของคนที่อยู่ในชุมชนและนำไปสู่ความเจริญด้านกายภาพในเชิงพื้นที่ด้วย^{๔๒}

๒.๓.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

การพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดการพัฒนาในแต่ละ องค์ประกอบตามที่สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เสนอไว้ดังนี้^{๔๓}

๑. การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของชุมชน ต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่ เหมาะสมระหว่างประชากรและทรัพยากร การนำทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมาใช้ในการ พัฒนาชุมชนต้องให้ความสำคัญกับระยะเวลาและปริมาณที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะฟื้น ตัวกลับมาสู่สภาพเดิมได้ และคำนึงถึงปริมาณของมลพิษที่สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศสามารถดูด ทรัพยากรไว้ได้ เพื่อคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คุณภาพของสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีกรอบและแนวทางในการดำเนินการพัฒนาที่ สำคัญ ดังนี้

๑) ปรับกระบวนการทัศน์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติ และประชาชนทั่วไป ให้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนา ฐานทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการเพิ่มพูนทางทรัพยากรธรรมชาติ ให้ สามารถใช้ ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

๒) ใช้กลยุทธ์เชิงรุกในการดำเนินการป้องกันทรัพยากรชุมชน เช่น การมีนโยบาย การใช้ทรัพยากรในชุมชนที่ชัดเจน การสร้างจิตสำนึกและจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อม

๓) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการจัดการทรัพยากร โดย สนับสนุนการรวมตัวเป็นเครือข่ายของภาคส่วนต่างๆในสังคม แกไขกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมและ การสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการจัดการเทคโนโลยีที่เหมาะสม

^{๔๑} กรมพัฒนาชุมชน, แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔, (กรุงเทพมหานคร: กองแผนงาน กรมพัฒนาชุมชน, ๒๕๕๙), หน้า ๒๒.

^{๔๒} ไพรัตน์ พันศิริ, เอกสารประกอบการสอนรายวิชา การพัฒนาองค์กรชุมชน, (นครปฐม: คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๙), หน้า ๑๔.

^{๔๓} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, คู่มือตัวชี้วัดผลลัพธ์การพัฒนา ชุมชนที่ยั่งยืนด้วยการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน จำกัด ซี.เอ็ม.เอส พิมพ์ดีจิตอล, ๒๕๖๕), หน้า ๒๓.

๒. การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ มีเสถียรภาพ มีความสมดุลและกระจายความมั่นคง เพื่อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่และเป็นการเติบโตที่ยั่งยืนโดยมีกรอบแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

๑) การเจริญเติบโตของชุมชนอย่างมีคุณภาพ โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตในชุมชน ทั้งการพัฒนาคุณภาพแรงงานและทุนมนุษย์ การเพิ่มประสิทธิภาพการลงทุนและการบริหารจัดการในทุกระดับให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี

๒) การเติบโตของชุมชนอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน โดยการบริหารเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง มั่นคง พึ่งตนเองได้มีภูมิคุ้มกันสามารถเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกได้อย่างรู้เท่าทัน รวมทั้งมีกระบวนการผลิตและกระบวนการบริโภคที่เหมาะสม ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

๓) การกระจายความมั่นคงของชุมชน มุ่งกระจายโอกาสการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้เอื้อประโยชน์ให้ชุมชนสามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติและบริหารโครงสร้างพื้นฐานของตัวอย่างเท่าเทียม

๓. การพัฒนาสังคมในชุมชน รวมถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของสังคมที่ให้นุชนปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการพัฒนาคนและชุมชนให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลโดยมีกรอบแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

๑) พัฒนาคุณภาพประชาชนในชุมชนให้มีผลิตภัณธ์สูงขึ้น รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึก พฤติกรรม และวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒) ประชาชนในชุมชนมีสิทธิและโอกาสที่จะได้รับการจัดสรรทรัพยากร และผลประโยชน์จากการพัฒนาและได้รับการคุ้มครองอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

๓) มีระบบการจัดการทางสังคมในชุมชนที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนาชุมชน

๔) นำทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน มาใช้ให้เกิดประโยชน์ด้วยการนำทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่หลากหลายมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม เช่น ๑) การพัฒนาคุณภาพคนในชุมชน (ทุนมนุษย์) ให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูงขึ้น สามารถปรับตัวได้ทันการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีพฤติกรรมการผลิตการออมและการบริโภคที่เหมาะสม ๒) การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมในชุมชนโดยเล็งกรักษาฟื้นฟูวัฒนธรรมค่านิยมที่ดีงาม และภูมิปัญญาที่มีอยู่อย่างหลากหลาย โดยผสมผสานกับเทคโนโลยีหรือวิทยาการใหม่ ๆ รวมทั้งการเสริมสร้างทุนทางสังคมในชุมชน และการหาทางลดละเลิกพฤติกรรมค่านิยมที่ไม่เหมาะสม

๒.๓.๕ กระบวนการ/วิธีการ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและแผนชุมชน เป็นการตัดสินใจร่วมกันกิจกรรมของประชาชนในชุมชน เพราะตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมการจัดทำแผนพัฒนา

ชุมชนนั้น มีผลต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนหรือสังคม กิจกรรมในลักษณะนี้ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมีความสนใจตั้งใจ และใส่ใจในกิจกรรมพัฒนาสูงตั้งแต่การร่วมให้ข้อมูลซักถามแสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะ และอาสาจะเสนอตัวเข้ารับผิดชอบและตัดสินใจ เพราะว่าเห็นความสำคัญของปัญหาหรือความต้องการของตนเอง และเมื่อปัญหานั้นได้รับการแก้ไขหรือลดผลกระทบ และได้รับประโยชน์จากแผนการพัฒนานั้นย่อมจะมีความผูกพัน สนใจใฝ่รู้ รวมไปถึงมีความรู้ สึกความเป็นเจ้าของอีกด้วย ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั้น มี ๔ ขั้นตอนหลัก ดังนี้^{๔๔}

๑. มีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนของตนเองร่วมกัน เพื่อรู้จักชุมชนให้ชัดเจนอาจจะดำเนินการโดยผู้นำชุมชนร่วมกันเก็บข้อมูลหรือร่วมกันกับข้อมูลเดิมที่มีอยู่ เช่น การจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านหรือชุมชน จะเอื้อให้ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการของชุมชนได้อย่างครอบคลุมถูกต้องและชัดเจนเพราะทุกคนช่วยแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของตนเอง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการศึกษาชุมชนนี้เอง ที่ช่วยให้ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนถูกต้องตรงกับความจริง เพราะผู้ประสบปัญหาและมีความต้องการเป็นผู้เสนอมาเองในเวทีประชาคม

๒. มีส่วนร่วมในการวางแผน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนร่วมกันคิดและกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาหรือพัฒนาต่างๆ ตามประเด็นปัญหาและความต้องการที่ระบุไว้ในขั้นตอนการศึกษาชุมชนในขั้นตอนการวางแผนนี้ ถือว่าเป็นการร่วมกันกำหนดทิศทางเป้าหมายและวิธีการพัฒนาด้วยตนเองว่าต้องการพัฒนาอย่างไร มีเป้าหมายอยู่ที่ไหน และใช้วิธีการอย่างไร ใครรับผิดชอบอะไร ใช้งบประมาณจากแหล่งใดบ้าง เป็นต้น นอกจากนั้นในขั้นตอนการวางแผนนี้ ชุมชนจะแยกประเภทของกิจกรรมพัฒนาออกเป็น ๓ ประเภท คือ กิจกรรมที่ชุมชนสามารถทำเองได้ (ทำเอง) กิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการร่วมกับหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานภายนอก (ทำร่วม) และกิจกรรมที่ต้องให้หน่วยงานราชการหรือหน่วยงานภายนอกดำเนินการเท่านั้น (ทำให้)

๓. มีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนจะร่วมกันดำเนินการตามความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ในแผนการพัฒนาในขั้นตอนการวางแผน โดยเฉพาะกิจกรรมการพัฒนาประเภทที่ต้องทำกันเอง หรือแม้แต่กิจกรรมที่ต้องทำร่วมกับหน่วยงานภายนอก เช่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ในขั้นตอนนี้ ประชาชนที่มีส่วนร่วมอาจจะไม่มากเท่ากับขั้นตอนก่อนหน้านี้ เพราะไม่มีการระดมความคิด หรือวิเคราะห์ใดๆ อีกแต่เป็นเรื่องของคนที่มาสารับผิดชอบในการดำเนินการต้องลงมือปฏิบัติหรือบริหารจัดการควบคุมดูแลให้กิจกรรมดำเนินงานไปตามกำหนดไว้

๔. มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินการตามแผน ว่าเป็นไปตามที่ชุมชน (รวมทั้งตนเอง) ต้องการหรือไม่ การติดตามผลนั้นเป็นการติดตามประเมินความก้าวหน้าของกิจกรรมการพัฒนาในระยะสั้น โดยเฉพาะติดตามระหว่างการทำงานโครงการพัฒนา เพื่อคอยสนับสนุนหรือปรับแก้ไขหากเกิดปัญหาขึ้นระหว่างดำเนินการ ซึ่งคนมีส่วนร่วมก็อาจจะมีจำนวนไม่มาก เช่นเดียวกับขั้นตอน

^{๔๔} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนสาขาวิชาวิทยาการจัดการ ชุมชนวิสาหกิจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดการการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม (หน่วยที่ ๑๕), (นนทบุรี: ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๖๕), หน้า ๒๓๑.

การดำเนินการเพราะจะมีเฉพาะผู้ที่อาศัยหรือรับผิดชอบเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ประชาชนโดยทั่วไปอาจจะร่วมติดตามสอดส่องดูแลด้วยก็ได้ หรืออาจจะมีการจัดประชาคมเป็นระยะระหว่างการทำงานเพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสมาแสดงความคิดเห็นในลักษณะทวงติง หรือเสนอแนะต่อการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อให้ผลการดำเนินงานกิจกรรมโครงการนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน และมีการประเมินผลโครงการพัฒนาภายหลังเสร็จสิ้นการดำเนินงานตามโครงการ โดยจัดเป็นการประชุมหรือเวทีพูดคุยกันให้ประชาชนในชุมชนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของพฤติกรรมพัฒนานั้น มาร่วมกันสะท้อนความคิดหรือวิพากษ์วิจารณ์ผลการดำเนินงานดังกล่าว

จากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและแผนชุมชน ที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยสรุปว่า การกำหนดถึงกิจกรรมที่คนในชุมชนจะร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการให้กับชุมชน โดยที่คนในชุมชนร่วมกันตัดสินใจวางแผนดำเนินการ รับประโยชน์ร่วมกันและเป็นแนวทางให้หน่วยงานสนับสนุนภายนอกยึดถือความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ตามหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชน ๔ ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาชุมชน การวางแผนชุมชน การดำเนินงานตามแผน และการติดตามและประเมินผล จะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามัคคี และประชาชนในชุมชนรู้สึกมีส่วนร่วมในความเป็นเจ้าของชุมชนอย่างแท้จริง และร่วมป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนเสมือนป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตนเอง อันก่อให้เกิดการร่วมอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการพัฒนาของชุมชนอย่างยั่งยืน

๒.๓.๖ การประยุกต์ใช้

แนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนในสถานะของการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยจึงต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ^{๔๕} ด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ ไปอย่างสมดุลพร้อมกัน แนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ตามกรอบแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๔ ขั้นตอน (เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา) คือ

ขั้นตอนที่ ๑ วิเคราะห์พื้นที่ เพื่อให้ทราบข้อมูลภูมิสังคมโดยละเอียด (ภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ) (เข้าใจ)

ขั้นตอนที่ ๒ สำรวจเพื่อให้ทราบข้อมูลปัญหาหรือประเด็นที่ต้องการจะพัฒนา

ขั้นตอนที่ ๓ ศึกษาหาองค์ความรู้ ใช้หลักวิชาการ นำองค์ความรู้ที่ได้รับมาแก้ไข หรือพัฒนาในพื้นที่ (เข้าถึง)

ขั้นตอนที่ ๔ สื่อสารประเด็นที่ต้องการพัฒนาให้กับคนในพื้นที่ได้รับทราบ และเข้ามามีส่วนร่วมรวมถึง ค้นหาผู้นำการเปลี่ยนแปลงทั้งผู้นำธรรมชาติและผู้นำที่จัดตั้งขึ้น (เข้าถึง)

ขั้นตอนที่ ๕ ดำเนินการพัฒนาในพื้นที่ และติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ ๖ ขยายผลการพัฒนาให้คนในพื้นที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการพัฒนา (พัฒนา)

ขั้นตอนที่ ๗ สร้างต้นแบบความสำเร็จในแต่ละพื้นที่ และขยายผลการพัฒนาในพื้นที่นั้นๆ

^{๔๕} พุทธินันต์ ภาคเจริญ, (๒๕๖๕) อ่างใน สุปราณี ขมจุมจัง, จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า, อธิพัทธ์ วิจิตสถิตรัตน์, “การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน”, วารสารสังคมและวัฒนธรรม, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๕๖๗): หน้า ๓๑๘-๓๒๘.

ขั้นตอนที่ ๘ ติดตามการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และพร้อมเปิดรับการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ ๙ พัฒนาศักยภาพคนในพื้นที่ให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้ด้วยตัวเอง

ยุทธศาสตร์ชาตินำมาปรับใช้ในการหาแนวทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ชาติในด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมมีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญ การรวบรวมพลังจากทุกภาคที่มีความเกี่ยวข้อง ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยสนับสนุน ส่งเสริมให้มีการรวมตัวของภาคประชาชนให้เขามามีส่วนร่วมในการคิด การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่การบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพสามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคม

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งมิติด้านสังคม เศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลทั้ง ๓ ด้าน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง

สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนนั้นต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาชุมชนที่มีกระบวนการทำงานอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ให้ความสำคัญกับบริบทของชุมชน วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้ชุมชนเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ และการนำทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่มีอยู่มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมและคงความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีการวางแผนไม่ให้เกิดผลกระทบกับสังคมและชุมชนในอนาคต โดยจะต้องมีการศึกษาชุมชน การวางแผนชุมชน การดำเนินงานตามแผน และการติดตามและประเมินผล จะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามัคคี และประชาชนในชุมชนรู้สึกมีส่วนร่วมในความเป็นเจ้าของชุมชนอย่างแท้จริง

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม

๒.๔.๑ ที่มาของแนวคิด

Vroom and Deci^{๔๖} ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นปริมาณของอิทธิพลที่ปัจเจกบุคคลรู้สึกว่าได้เข้าไปร่วมในการตัดสินใจและบุคคลจะได้รับความพึงพอใจจากการทำงานที่มีประสิทธิภาพ โดยตัวบุคคลจะพัฒนาความผูกพันที่มีต่องาน และจะสามารถทำงานได้ดีตลอดจนสามารถขยายเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือปรัชญาของแนวความคิดในการ

^{๔๖} Vroom, V.H., & Deci, E. L., *Management and motivation*. (New York: Penguin Book, 1970), p. 132.

ควบคุมตนเอง มิใช่ควบคุมองค์การ ส่วน Keith^{๔๗} ได้ให้ความหมายว่า การเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ (Mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุผลเร้าใจให้กระทำใ้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น โดยให้เกิดความรู้สึกกับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย ในขณะที่ Reeder^{๔๘} ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วมว่าการมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

สุธี วรประดิษฐ์^{๔๙} กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากจิตใต้สำนึกที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึงวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เพราะกลุ่มคนในชุมชนมีความแตกต่างกันในลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจและการได้รับข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนโดยสรุปมีขั้นตอนทั้งหมด ๕ ขั้นตอน คือ ๑) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน ๒) การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต ๓) การกำหนดกิจกรรม ๔) การดำเนินกิจกรรม และ ๕) การประเมินผลกิจกรรม ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกเท่านั้น

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบด้วยกันไม่ว่าจะเป็นของบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินงาน เกิดการพัฒนา และเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้การดำเนินงานหรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามแผนงานหรือโครงการเกิดประสิทธิผล

สันติภาพจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ที่หมายถึง กระบวนการซึ่งสาธารณชนมีความห่วงกังวล มีความต้องการ และมีทัศนคติที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน”^{๕๐} วันชัย วัฒนศัพท์ กล่าวว่า กระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่น้อยที่สุด คือ การได้รับทราบข้อมูลข่าวสารว่ารัฐจะทำอะไร หลังจากได้ตัดสินใจเรียบร้อยแล้วแจ้งให้ประชาชนทราบ ถัดขึ้นมาคือ การที่รัฐรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หลังจากได้ข้อมูลไปแล้วก่อนตัดสินใจ คือ ประชาพิจารณ์ สูงขึ้นมาอีกคือ ประชาชนได้มี

^{๔๗} Keith, D. D., “Human behavior at work human relations and organization behavior”, New Planner, Vol.35, (1972): 216-224.

^{๔๘} Reeder, W., Some aspect of the informal social participation of families, (New York: Methen, 1974), p. 203.

^{๔๙} สุธี วรประดิษฐ์, การมีส่วนร่วมของชุมชนงานสารสนเทศสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตราด. (ตราด: สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตราด, ๒๕๕๓), หน้า ๖๗.

^{๕๐} เจมส์ แอล เครตัน, วันชัย วัฒนศัพท์ (ผู้แปล), การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

โอกาสมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่อง หรือในโครงการนั้น เพื่อให้เกิดข้อยุติโดยฉันทาคติ และสูงที่สุด คือ การสามารถลงมติแต่ละคนทีละคนว่า “เอาหรือไม่เอา” ในการบวนการประชาธิปไตย”^{๕๑} การมีส่วนร่วมมีความสำคัญในฐานะ (๑) เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความรู้สึกสูญเสียอำนาจ (๒) เป็นช่องทางที่จะนำประชาชนมาร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาของส่วนรวม โดยสร้างความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นปัญหาของทุกคน (๓) เป็นช่องทางที่จะสร้างให้เกิดการสื่อสารระหว่างกลุ่มในชุมชนเพื่อที่เขาจะได้มาทำความเข้าใจถึงความต้องการของแต่ละกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจะยับยั้งการกระทำที่ผิด (๔) เป็นช่องทางอีกทางหนึ่งในการสร้างชุมชนชนิดต่างๆ สิ่งแรกคือ ฝึกอบรมผู้ที่จะเป็นผู้นำในอนาคต ในขณะที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ เขาจะได้เรียนรู้วิธีที่จะมีอิทธิพลเหนือคนอื่นได้อย่างไร และร่วมกันสร้างความร่วมมือได้อย่างไร (๕) สามารถสร้างให้เห็นสภาพของชุมชนว่าเป็นอย่างไร มันยังบ่งชี้ถึงการเป็นชุมชนที่สร้างสรรค์ จากการทำงานร่วมกันเพื่อที่จะแก้ปัญหา มันบอกถึงความเป็นชุมชนที่เปิดเผย จากการตัดสินใจอย่างโปร่งใส บอกถึงความเป็นชุมชนที่ไว้วางใจกัน^{๕๒}

๒.๔.๒ ความหมาย

ความสำคัญและความหมายของการมีส่วนร่วม

วันชัย วัฒนศัพท์^{๕๓} การทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนาปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วม หรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ยินยอมปฏิบัติตาม (Compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ

เฉลิม บุรีรักษ์และคณะ^{๕๔} กล่าวถึงการมีส่วนร่วมหมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคล ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนา การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนา เข้ามามีส่วนทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไป ทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่หมายความว่าเพียงการดึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามที่ผู้นำท้องถิ่นคิด หรือจัดทำขึ้น เพราะแท้จริงแล้วในหมู่บ้านหรือชุมชนต่างๆมีกิจกรรม และวิธีดำเนินงานของตนอยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาหมู่บ้านของตนได้ แต่ผู้บริหารการพัฒนาไม่สนใจสิ่งที่มีอยู่แล้ว โดยพยายามสร้างสิ่งใหม่ๆขึ้นมาเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นความคิด หรือโครงการของตน

^{๕๑} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๔.

^{๕๒} เจมส์ แอล เครตัน, วันชัย วัฒนศัพท์ (ผู้แปล), การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, หน้า ๖-๗.

^{๕๓} วันชัย วัฒนศัพท์, ระบบทวิภาคีกับการแก้ไขปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ ศูนย์สันติวิจัยและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, (กรุงเทพฯ : กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน. ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๕.

^{๕๔} เฉลิม บุรีรักษ์ และคณะ, ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: ทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗๖.

องค์การอนามัยโลก^{๕๕} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า หมายถึง กระบวนการซึ่งบุคคลและครอบครัวมีส่วนร่วมรับผิดชอบในเรื่องสุขภาพอนามัย และสวัสดิการ รวมทั้งชุมชนที่อาศัยอยู่ โดยเน้นเรื่องการพัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชน ในการพัฒนา ชุมชนของตนเอง ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน มีความสำคัญต่อการพัฒนาสุขภาพอนามัยดังนี้

การนำเทคโนโลยีทางการแพทย์เพียงอย่างเดียวมาใช้ ไม่สามารถแก้ปัญหาสุขภาพใน ชุมชนได้เท่ากับการดูแลตนเอง

การจัดบริการทางการแพทย์ และสาธารณสุข ไม่สอดคล้อง หรือไม่เป็นที่ยอมรับใน ชุมชน ก่อให้เกิดการสูญเสียเปล่าเนื่องจากประชาชนไม่มารับบริการ

ชุมชนมีทรัพยากรมากมาย ทั้งด้านวัสดุ อุปกรณ์ กำลังคน สามารถนำมาใช้ซึ่งจะทำให้ ชุมชนยอมรับและเข้าถึงการบริการ

ประชาชนมีสิทธิและหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เกี่ยวกับกิจกรรมที่จะส่งผล ต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของตนเอง

สุริยา วีรวงศ์^{๕๖} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือการที่ประชาชนในท้องถิ่นเข้า มามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาตั้งแต่จุดเริ่มต้น กล่าวคือ ตั้งแต่การสร้างแนวคิดไปจนถึงสิ้นสุดการทำ กิจกรรมการพัฒนาาร่วมกัน กล่าวคือมุ่งเน้นถึงการให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือโครงการพัฒนาที่จักต้องมาจากการเริ่มต้นกำหนด และวิเคราะห์ปัญหาโดยประชาชนเป็นหลัก

จุฬารณ โสตะ^{๕๗} กล่าวถึงการมีส่วนร่วมหมายถึง การที่บุคคล หรือคณะบุคคลเข้ามา ช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ต่างๆหรือกิจกรรมต่างๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการ ตัดสินใจ หรือกระบวนการบริหาร ประสิทธิภาพขององค์การขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลที่ เกี่ยวข้องกับองค์การนั้นในการปฏิบัติการกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิด สติปัญญา ก็คือ การให้มีส่วนร่วม การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง ในการดำเนินการหรือปฏิบัติการกิจต่างๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพัน (Commitment) ต่อ การกิจและองค์การ

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ^{๕๘} การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา เป็นการให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมค้นหา ปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการจะต้องมีความ สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

^{๕๕} สาคร มหาหิงค์, **เทคนิคการมีส่วนร่วม**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://m.facebook.com/techniques/posts/765832483430524?locale2=it_IT>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๕๖} สุริยา วีรวงศ์, (๒๕๔๔), อ้างใน สาคร มหาหิงค์, **เทคนิคการมีส่วนร่วม**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://m.facebook.com/techniques/posts/765832483430524?locale2=it_IT>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๕๗} จุฬารณ โสตะ, **พฤติกรรมมนุษย์และการพัฒนาตนเอง**, (ขอนแก่น: ภาควิชาสุขศึกษา คณะ สาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓), หน้า ๘๘.

^{๕๘} ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๑.

องค์การสหประชาชาติ^{๕๙} ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำ และเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่างๆ คือในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ทางสังคม และการจัดสรรทรัพยากร และในการกระทำโดยสมัครใจต่อกิจกรรมและต่อโครงการ

สมทรง รักษ์เผ่า และ สรวงศ์ภรณ์ ดวงคำสวัสดิ์^{๖๐} การที่จะพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชนให้ดียิ่งขึ้นนั้น จะต้องช่วยให้ประชาชนและชุมชนมีศักยภาพ และความสามารถที่จะดำเนินการพัฒนา และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของชุมชนได้ด้วยตนเอง ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงาน เพื่อจะช่วยให้ชุมชนได้พัฒนาในเรื่องต่างๆคือ จะช่วยให้แผนงานต่างๆ ที่วางไว้นำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม กับความสนใจ ความต้องการ และค่านิยมของประชาชน หรือชุมชน จะได้แนวคิดใหม่ ๆ และ ภูมิปัญญาของชุมชนมาช่วยแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้เกิดการไว้วางใจ และสนับสนุนในการดำเนินงาน ช่วยให้ชุมชนตระหนักถึงปัญหา หรือให้ความสนใจปัญหา และพัฒนาความสามารถที่จะนำไปสู่การรับผิดชอบในการดำเนินงานด้วยตนเอง จะช่วยให้เกิดการประสานงานภายในชุมชนจะช่วยพัฒนาให้เกิดแนวคิดที่เป็นสังคมประชาธิปไตย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือโครงการตั้งแต่ต้น กล่าวคือ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในเรื่องที่จะพัฒนา พร้อมทั้งเข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมของโครงการพัฒนา และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลรวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนานั้นๆ ด้วย

๒.๔.๓ หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของนักพัฒนาเองและการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรชุมชน หลักการสำคัญในการปฏิบัติกร่วมกับประชาชนที่สำคัญๆ มีดังนี้^{๖๑}

๑) การจัดความสัมพันธ์ที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน การจัดความสัมพันธ์ด้านบทบาทระหว่างนักพัฒนากับชุมชนที่เท่าเทียมกัน เป็นหลักการสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วม โดยต่างฝ่ายควรมีความตระหนัก ความต้องการของตนเอง และสิ่งที่ตนเองสามารถทำได้ รวมทั้งองค์กรชุมชนควรตระหนัก ในความเป็นเจ้าของ ต้องการคิดเอง ทำเอง กำหนดเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นส่วนที่คอยกำกับกำหนดให้เกิดบทบาทการทำงานที่เหมาะสม ตามศักยภาพ และเป็นที่พอใจร่วมกันทั้งสองฝ่าย

๒) การมีอิสระไม่ครอบงำ ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ ควรอยู่บนฐานของการ ไม่ครอบงำ การให้อิสระภาพในการคิด และการแสดงออกโดยไม่มีอคติ และไม่นำความคิดความเชื่อของ

^{๕๙} ปรีดา ปูนพันธ์ฉาย, (๒๕๔๐) อ้างใน สาคร มหาหงษ์, เทคนิคการมีส่วนร่วม, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://m.facebook.com/techniques/posts/765832483430524?locale2=it_IT>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๖๐} สมทรง รักษ์เผ่า และ สรวงศ์ภรณ์ ดวงคำสวัสดิ์, กระบวนการดำเนินงานสุขศึกษาเพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ, (กรุงเทพฯ: โครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราชชนก สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๕.

^{๖๑} บัณฑิต อ่อนดำ, สามารถ ศรีจำนงค์, การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม, (เชียงใหม่: สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓๑.

ตนมาวัด หรือตีคุณค่า หรือชักจูงครอบงำให้เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะความเชื่อมั่น ในศักยภาพ ฐานความรู้ ภูมิปัญญา และประวัติศาสตร์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ที่จะป็นฐานพลังสำคัญในการ แก้ไขปัญหาด้วยตนเองต่อไป โดยที่นักพัฒนาต้องมีวิสัยทัศน์ที่เปิดกว้างพร้อมจะยอมรับฟัง ความแตกต่าง ความเคารพในความเป็นคนของทุกคน

๓) การมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มในสังคม ในชุมชนหนึ่งๆ ย่อมประกอบด้วยความแตกต่าง หลากหลาย ทั้งด้านฐานะ เพศ วัย สถานะทางสังคม ฯลฯ การสร้างโอกาสเปิดพื้นที่ทางสังคมอย่างเท่า เทียม ในการให้ทุกส่วนได้มีส่วนร่วมในการแสดงออกทางความคิด ศักยภาพ ความรู้ และร่วมมี บทบาทดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้งานที่ดำเนินไปนั้นไม่กระจุกตัวอยู่ที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และ ส่งผลกระทบไปสู่คนทุกส่วนในชุมชน ในสังคมอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม

๔) การมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ทุกขั้นตอน การดำเนินงานพัฒนาตามโครงการ พัฒนาหนึ่งๆนั้น มีกระบวนการขั้นตอนที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน หลายครั้งที่เราพบว่า โครงการพัฒนา ต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล และการ รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเมื่อถึงขั้นดำเนินการแล้ว มักเกิดปัญหาความขัดแย้ง และสร้างผลกระทบต่อ ชุมชนมากมายตามมา รวมทั้งการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่ขาดความเข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่ง หน่วยงานทั้งหลายที่เข้ามาดำเนินงานร่วมกับชุมชน มักอ้างเสมอว่า ได้เปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของ ชุมชนแล้ว โดยการเชิญตัวแทนของชุมชนเข้าร่วมประชุม และร่วมกิจกรรม ในขณะที่โครงการที่ ดำเนินการไปนั้นผ่านการวางแผน และตัดสินใจมาแล้ว โดยที่ชุมชนไม่มีโอกาสรับรู้มาก่อน แต่เป็น เพียงผู้ร่วมในบางส่วนที่กำหนดโดยเจ้าของโครงการนั้น ๆ

การมีส่วนร่วมที่แท้จริง จึงควรให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนกำหนดเป้าหมาย การตัดสินใจ การปฏิบัติ การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล การสรุปบทเรียน แก้ไขปรับปรุง และรวมทั้งการขยายผล และเผยแพร่ผลสู่สาธารณะ

เงื่อนไขของการมีส่วนร่วม การที่ประชาชนจะเข้าร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์อย่างน้อย 3 ประการดังนี้

๑) ประชาชนจะต้องมีอิสระที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to participate)

๒) ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to participate)

๓) ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to participate)

หากไม่มีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่สามารถเข้าร่วมได้ และไม่มี ความเต็มใจแล้ว การมี ส่วนร่วมของประชาชนจะไม่เกิดขึ้นเลย นอกจากเงื่อนไข 3 ประการดังกล่าวแล้ว ความสำเร็จของการ มีส่วนร่วม ยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่อไปนี้

๑) ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มกิจกรรม การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสมใน สถานการณ์ฉุกเฉิน

๒) ประชาชนต้องไม่เสียเงินเสียทอง ค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วม มากเกินกว่าที่เขา ประเมินผลตอบแทนที่จะได้รับ

๓) ประชาชนต้องมีความสนใจ ที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น

๔) ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้ง ๒ ฝ่าย

๕) ประชาชนต้องไม่รู้สึกระทอกระเทือน ต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือสถานภาพทางสังคมหากมีส่วนร่วม

อนึ่ง การที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ หรือเทคนิควิธีดังนี้

- ๑) ต้องให้สมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน
- ๒) สร้างกลุ่มให้เป็นที่ดึงดูดใจของสมาชิก
- ๓) เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมตรงกับพื้นฐานแห่งความดึงดูดของกลุ่ม
- ๔) ความมีชื่อเสียงและเกียรติยศของสมาชิกในกลุ่ม
- ๕) ไม่เปลี่ยนแปลงปัจเจกบุคคล หรือส่วนย่อยของกลุ่มที่เบี่ยงเบนไปจากปทัสถานของกลุ่ม
- ๖) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามแรงกดดันจากกลุ่มโดยการสร้างปัญหาร่วมของสมาชิกผู้ต้องการเปลี่ยนแปลง
- ๗) การเสนอข่าว การวางแผน และผลของการเปลี่ยนแปลงจะต้องให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วม
- ๘) ขจัดกำลังดิ่ง (ส่วนที่ไม่ต้องการให้เปลี่ยนแปลง) โดยเริ่มต้นปรับปรุงส่วนที่เกี่ยวข้องใหม่

สรุปได้ว่า หลักสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา คือ การมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน การเปิดโอกาสให้มีความเป็นอิสระไม่ครอบงำ การมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการอย่างแท้จริง

๒.๔.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม ได้มีผู้กล่าวไว้หลายท่าน ดังนี้

พัชรี สิริโรส^{๒๒} ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการสื่อสารสองทาง ทั้งช่องทางที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ไม่ใช่การทำความดีด้วยใจ และควรเกิดขึ้นตลอดโครงการ

๒. เป้าหมายของการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็น ตามกฎหมายหรือการทำให้ไม่มีความขัดแย้ง หากแต่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง และเป็นวิธีการเพื่อทำให้การตัดสินใจของรัฐดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

ถวิลวดี บุรีกุล^{๒๓} องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้

^{๒๒} พัทธรี สิริโรส, การมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒-๓.

^{๒๓} ถวิลวดี บุรีกุล, การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ: ส.เจริญการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๗.

๑. ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่งๆ จะต้องมิตุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่าว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

๒. ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

๓. ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน

ทั้งนี้ มักพิจารณาผู้เข้าร่วมจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้อาจได้รับผลกระทบทั้งทางบวก และลบ เป็นผู้ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนผู้สนใจอีกด้วย

จากองค์ประกอบของการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการให้ประชาชนมีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการสื่อสารกันทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป มีวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมาย มีรูปแบบ กิจกรรมเป้าหมายและลักษณะที่ชัดเจน มุ่งให้มีการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เป็นวิธีการเพื่อให้ตัดสินใจของรัฐดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

๒.๔.๕ กระบวนการ/วิธีการ

ขั้นตอน / กระบวนการของการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน (Creighton^{๒๔}, 2005: 25) กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่ง สาธารณชนมีความห่วงกังวล มีความต้องการ และมีทัศนคติที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทาง ที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ประชาชนไม่สามารถที่จะมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพในการตัดสินใจ ถ้าหากว่าเขาไม่ได้มีการรับรู้ข้อมูลอย่างเพียงพอถึง ทางเลือกและผลที่ตามมา นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^{๒๕} ได้กล่าวถึงกระบวนการและขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การร่วม ในการวางแผน คือ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา ลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนด แนวทางดำเนินการติดตาม ประเมินผลและตัดสินใจ ๒) การร่วมในการดำเนินกิจกรรม ประกอบ ด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากร และการประสานความร่วมมือ ๓) การร่วมในการใช้ประโยชน์คือ การนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ การได้รับประโยชน์คือ การแจกจ่ายผลประโยชน์ที่ได้จาก การพัฒนาอย่างยุติธรรม และ ๔) การร่วมในการประเมินผลเพื่อประชาชนในชุมชนจะได้ทราบถึง ปัญหาอุปสรรคต่างๆ เพื่อร่วมกันดำเนินการหาทางแก้ไขต่อไป

^{๒๔} Creighton, James L. *The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement*. (San Francisco: Jossey Bass. 2005), p.25.

^{๒๕} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *การพัฒนาประเทศเพื่อมุ่งสู่ความยั่งยืน*, รายงานประจำปี ๒๕๔๖, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด. ๒๕๔๗), หน้า ๒-๑๖.

เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^{๖๖} ได้กล่าวถึง การกำหนดเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้รวม ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ต้องมี อิสรภาพ หมายถึงมีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ ๒) ต้องมีความเสมอภาค โดยประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมใด จะต้องมีโอกาสเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ ๓) ต้องมีความสามารถ ประชาชนและกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วม ในกิจกรรมนั้นๆ

สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องมุ่งเน้นให้ประชาชนมีบทบาทในการตัดสินใจและพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยประชาชนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่การถูกชักนำ ไปจนถึงการมีอำนาจควบคุมอย่างแท้จริง รวมทั้งต้องจัดตั้งให้ชุมชนเป็น ศูนย์กลางของการเรียนรู้และการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ สร้างเครือข่าย และบรรทัดฐานทางสังคมช่วยเสริมสร้างพลังชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการที่ชุมชนมีส่วนร่วมจะช่วยเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการพึ่งพาตนเอง กระบวนการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องประกอบไปด้วย การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผล ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ความโปร่งใส การสื่อสารที่เปิดกว้าง และความเสมอภาค ฉะนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นทั้งกระบวนการและเป้าหมาย ที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับการพัฒนาในระดับท้องถิ่น

๒.๕ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา

๒.๕.๑ ที่มาของแนวคิด

มนุษย์เกิดมามีความต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยคุณภาพชีวิต จะเกิดขึ้นได้ต้องมี ความสุขเกิดขึ้นก่อน ความสุขที่แท้จริงต้องเกิดจากความรู้สึกรู้สึกพอใจในตนเอง รู้สึกว่าชีวิตนี้มีคุณค่า มีความหมาย ซึ่งการมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น มนุษย์ต้องรู้จักพัฒนาตนเองทั้ง ๔ ด้านคือ กาย ศีล จิต และ ปัญญา^{๖๗} มนุษย์ทุกคนล้วนต้องการความสุขในชีวิต ไม่อยากมีความทุกข์ เพราะความทุกข์ทำให้เกิดความไม่สบายใจ บั่นทอนต่อการทำกิจกรรมต่างๆ ส่งผลเสียทั้งทางกายและใจ และทำให้คุณภาพชีวิต แย่ลง คนในสังคมไทย เมื่อเกิดทุกข์ก็มักจะมุ่งหน้าเข้าหาวัด ทั้งที่อาจไม่เคยเข้าวัดมาก่อน เพราะเมื่อเกิดความสุขถึงระดับหนึ่ง ก็ต้องการที่พึ่ง ที่หาความสุขทางใจ ที่มีใช้ความสุขจากเงินทอง ทรัพย์สิน เกียรติยศ ชื่อเสียง

๒.๕.๒ ความหมาย

การพัฒนาตนของมนุษย์มีเป้าหมายอยู่ที่มโนกรรมซึ่งเป็นต้นกำเนิดแห่งอารยธรรมของมนุษย์ชาติที่ปรากฏในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความเห็น ความเชื่อ เจตจำนงหรือ ทศนคติ เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เกิดกายกรรมและวจีกรรมตามมาอย่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันกล่าวคือเมื่อคิดอย่างใดก็จะทำและพูดเช่นนั้นหรือเมื่อทำและพูดอย่างใดก็จะสะท้อนถึง ความคิดว่าเป็นอย่างไรดังนั้น

^{๖๖} อ้างแล้ว, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การพัฒนาประเทศเพื่อ มุ่งสู่ความยั่งยืน, หน้า ๒-๑๖.

^{๖๗} ปาริชาติ สุวรรณบุบผา, จตุพร ไชยทองศรี, ตรีนุช พลางกูร, พระพุทธศาสนากับการเสริมสร้าง พลังในการดำรงชีวิต และทัศนคติที่เหมาะสมของคนพิการกรณีคนพิการในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล, รายงานการวิจัย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๔๙, หน้า ๔๙

การมีความเข้าใจในมโนกรรมว่ามีความสำคัญและส่งผลอย่างไร ทั้งต่อตนเองและต่อโลกย่อมจะทำให้เราสามารถเลือกที่จะประกอบมโนกรรมที่ถูกต้องและ ส่งผลดีทั้งต่อตนและต่อโลกนั้นคือการทำให้เกิดการพัฒนาตนและโลกไปในทิศทางที่ถูกต้องพร้อมกันไป^{๖๘}

คำว่า “พัฒนา” ในภาษาสันสกฤตมาจาก คำว่า “วรณ” แปลว่า ความเจริญ มาจากภาษาบาลีว่า “วฑฺฒน” หรือ “วฒฺน” แปลว่า ความเจริญ ความงอกงาม เพิ่มขึ้น ทำให้ยืนยาวขึ้น และนำมาใช้ในภาษาไทยก็มีความหมายว่า ความเจริญ ความงอกงาม การขยายขยาย^{๖๙} ส่วนคำว่า “พัฒนา” หรือ “วฒฺนา” ในภาษา บาลีนันแปลว่า รก คือ รกอย่างหนาแน่นเช่น รกหญ้า ผนบนศิระษรก ก็เรียกว่าพัฒนา คือ เป็นความเจริญด้วยเหมือนกัน ถ้าบุคคลมีความประพฤติหรือการกระทำที่ไม่มีประโยชน์อะไร ในโลกนี้ก็เรียกว่าคนทำโลกให้รก รวมความคำว่า “พัฒนา” แปลว่า ทำให้รก หรือสร้างความ รก ถ้าจะให้รกไปด้วยคนดี หรือทรัพยากรมนุษย์ที่ดีแล้วจำเป็นต้องส่งเสริมปลูกสร้างทัศนคติ โดยต้องพัฒนาทางจิตซึ่งเป็นผู้นำของกาย ถ้าจะให้รกไปด้วยปัญหายุ่งยากรกไปด้วยความ โกลาหลุ่นวายก็ต้องพัฒนาวัตถุการพัฒนาที่สมบูรณ์แบบจำเป็นต้องพัฒนาให้ครบทั้ง ๒ ด้าน กล่าวคือควรพัฒนาทั้งทางวัตถุและทางจิตใจให้ควบคู่และทัศนคติโดยเฉพาะทัศนคติเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจจะต้องเน้นเป็นพิเศษ เพราะการพัฒนาถูกต้องดีแล้ว ก็จะสามารถควบคุมการพัฒนาทางด้านวัตถุให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องได้และการพัฒนาจิตที่ถูกต้องก็คือพัฒนาจิตให้มีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจจนกระทั่งพัฒนาจิตให้มีสมาธิตั้งมั่น มั่นคง สะอาด สว่าง จากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย จนเป็นจิตที่ควรแก่การทำงาน สามารถจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ดังพุทธพจน์ตอนหนึ่งว่า ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิตไม่อบรมปัญญาเมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญาจักให้ อุปสมบทกุลบุตรเหล่านั้นจักไม่สามารถแนะนำแม้กุลบุตรเหล่านั้นในอริสัจจธรรม อธิปัญญา แม้กุลบุตรเหล่านั้นก็จักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา ก็จักให้อุปสมบทกุลบุตรเหล่านั้น จักไม่สามารถแนะนำแม้กุลบุตรเหล่านั้นในอริสัจจธรรม อธิปัญญา แม้กุลบุตรเหล่านั้นก็จักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญาเพราะเหตุดังนี้แล การลบล้างวินัยย่อมมีเพราะการลบล้างธรรม การลบล้างธรรมย่อมมีเพราะการลบล้างวินัย^{๗๐} ในภาวนาสูตรพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า ภิกษุไม่หมั่นเจริญภาวนา แม้เพียงเกิดความปรารถนาขึ้นอย่างนี้ว่า ขอให้จิตของเราใน พึงหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถ้อยมันก็จริง แต่ จิตภิกษุนี้ย่อมยังไม่หลุดพ้นจากอาสวะ เพราะเหตุไร เพราะไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน ๔ สัมมปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรค ๘ ภิกษุทั้งหลายหมั่นเจริญภาวนา จิตย่อมหลุดพ้นจากอาสวะ เพราะเจริญโพธิปักขิยธรรม^{๗๑} อรรคถา ตติยปาราชิก วรรณนา สมันตปาสาทิกามีพรรณนาไว้ว่า

^{๖๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต.), การศึกษากับการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๔), หน้า ๘๓.

^{๖๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๘๐.

^{๗๐} อจ.ปญจก. (ไทย, ฉบับหลวง). ๒๒/๗๙/๙๑.

^{๗๑} อจ.สตตก. (ไทย, ฉบับหลวง). ๒๓/๖๘/๙๘-๙๙.

ภาวนา คือ อบรมความเจริญให้งอกงามความเพิ่มเติมที่จิต ถืออาการอันไม่งามในส่วนทั้งหลาย มีผม และหนังเป็นต้น ในอสุภะมีอุทฐมาตกะอสุภะหรือในวัตถุภายในและภายนอกทั้งหลาย^{๗๒}

ในทางพระพุทธศาสนาได้แบ่งการพัฒนา คือ ทำให้มีความเจริญฝึกอบรมหรือการทำให้เป็นการทำให้มีขึ้น โดยอาศัยหลักไตรสิกขา มีหลักเกณฑ์ ๓ ประการ คือ

๑) อธิศีลสิกขา หมายถึง การฝึกฝนอบรม การพัฒนาด้านความประพฤติ กฎระเบียบ วินัย ความสุจริต ทางกาย วาจาและอาชีวะ

๒) อธิจิตตสิกขา หมายถึง การฝึกฝน การอบรม พัฒนาด้านจิตใจ ที่ปลูกฝังคุณธรรม เพื่อสร้างเสริมคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพจิต

๓) อธิปัญญา หมายถึง การฝึกฝนอบรม พัฒนาด้านปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้เข้าใจ ในสรรพสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้ตามความเป็นไปตามเหตุปัจจัยอันเกิดขึ้น เพื่อจะช่วยเหลือ ปัญหาที่บังเกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง^{๗๓}

การพัฒนาตามความหมายของพระพุทธศาสนาคือ ภาวนา หมายถึง การทำให้เป็น ให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา ซึ่งมีการพัฒนาอยู่ ๔ ประเภท คือ

๑. กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรม ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. ศีลภาวนา คือ การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

๓. จิตตภาวนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีการเมตตา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

๔. ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงรู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

ความหมายการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนานั้นต้องพัฒนาร่วมกันหลายอย่างเช่น การพัฒนากาย การพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา เข้าด้วยกันจึงจะเป็นการพัฒนาที่ ยั่งยืน โดยไม่เน้นอย่างใดอย่างหนึ่ง

เหตุที่ต้องเพียรพัฒนาจิตให้ดียิ่งขึ้นเพราะว่า มนุษย์นั้นเป็นสัตว์ประเสริฐ สามารถที่จะพัฒนาได้ยิ่งๆ ขึ้นไปได้ คนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตได้ เพราะมีการพัฒนาตนเอง^{๗๔}

สรุปได้ว่าการพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญขึ้นไป หรือการเปลี่ยนแปลงอีกจุดหนึ่ง ไปสู่อีกจุดหนึ่งเพื่อความงอกงามไพบูลย์ขึ้น เป็นลักษณะเชิงบวก เป้าหมายจะมีจุดประสงค์ที่พัฒนากาย

^{๗๒} วิมหา.อ. (ไทย, มหามกุฏ.), ๒/๓๑๘.

^{๗๓} Bukkyo Dendokyokai, *The Teaching of Buddha*, Printed by Kosaido Printing Co., Ltd., 1998, p. 50.

^{๗๔} พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). *ความทุกข์มาโปรดความสุขไปรายปราย*. (กรุงเทพมหานคร: พับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๘๑-๘๒.

พัฒนาศีลพัฒนาจิตและพัฒนาปัญญาหลักการทั้ง ๔ ข้อ จึงเป็นหลักการทาง ทฤษฎี เพื่อนำไปไปปฏิบัติในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งพระอริยบุคคลใช้หลักการดังกล่าวนี้ให้นำมาปฏิบัติจนสำเร็จผลอันสูงสุดได้

๒.๕.๓ หลักการสำคัญ

๒.๕.๓.๑ ความสำคัญต่อตนเอง จำแนกได้ดังนี้

๑. เป็นการเตรียมตนให้พร้อมในด้านต่างๆ เพื่อรับกับสถานการณ์ทั้งหลาย ได้ด้วยความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง

๒. เป็นการปรับปรุงสิ่งที่บกพร่อง และพัฒนาพฤติกรรมให้เหมาะสม จัดคุณลักษณะที่ไม่ต้องการออกจากตัวเอง และเสริมสร้างคุณลักษณะที่สังคมต้องการ

๓. เป็นการวางแผนทางให้ตนเองสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายในชีวิตได้อย่างมั่นใจ

๔. ส่งเสริมความรู้สึกในคุณค่าแห่งตนสูงให้ขึ้น มีความเข้าใจตนเอง สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตนได้เต็มศักยภาพ

๒.๕.๓.๒ ความสำคัญต่อบุคคลอื่น

เนื่องจากบุคคลย่อมต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน การพัฒนาในบุคคลหนึ่งย่อมส่งผลต่อบุคคลอื่นด้วย การปรับปรุงและพัฒนาตนเองจึงเป็นการเตรียมตนให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีของผู้อื่นทั้งบุคคลในครอบครัวและเพื่อนในที่ทำงาน สามารถเป็นตัวอย่าง หรือเป็นที่อ้างอิงให้เกิดการพัฒนาในคนอื่น ๆ ต่อไป ทั้งเป็นประโยชน์ร่วมกันทั้งชีวิตส่วนตัว และการทำงานและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชุมชน ที่จะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๒.๕.๓.๓ ความสำคัญต่อสังคมโดยรวม

ภาระกิจที่แต่ละหน่วยงานในสังคมต้องรับผิดชอบ ล้วนต้องอาศัยทรัพยากรบุคคลเป็นผู้ปฏิบัติงาน การที่ผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนได้พัฒนาและปรับปรุงตนเองให้ทันต่อพัฒนาการของรูปแบบการทำงานหรือเทคโนโลยี การพัฒนาเทคนิควิธี หรือวิถีคิดและทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและคุณภาพของผลผลิต ทำให้หน่วยงานนั้นสามารถแข่งขันในเชิงคุณภาพและประสิทธิภาพกับสังคมอื่นได้สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมได้

ความเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของพุทธปรัชญาเถรวาทคือมุ่งให้มนุษย์พัฒนาศักยภาพตนเองทั้งในด้านจิตใจและพฤติกรรม เห็นได้จากการปฏิเสธแนวคิดเทวนิยมที่สอนให้มนุษย์ยอมรับความมีอยู่ของพระเจ้าผู้สร้างโลกแล้วบวงสรวงสังเวยบูชาพระเจ้าเพื่อจะได้รับความสุขสมปรารถนา โดยให้ความสำคัญกับจิตนิยมมากกว่าสสารนิยม พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าการยกย่องหรือให้คุณค่าของวัตถุมากกว่ามนุษย์ เป็นการทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้หมดไป เหมือนกับว่ามนุษย์ยอมเป็นทาสของวัตถุ^{๗๕} เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เท่ากับว่าไม่ตระหนักถึงคุณค่าของตนเองในฐานะของความเป็นมนุษย์ ส่งผลให้เกิดความบกพร่องในทางคุณธรรมจริยธรรม ข้อสังเกตอย่างหนึ่งก็คือ ทั้งแนวคิดเทวนิยมและสสารนิยมยังคงปรากฏอยู่ในสังคม ค่านิยม

^{๗๕} พระมหาอรรถพงษ์ สิริโสภณ (ศรีระวงษ์) และ จรัส ลีกา, “การวิเคราะห์แนวคิดมนุษยนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๖๓), หน้า ๑ - ๑๘.

ใน ลักษณะเช่นนี้เป็นที่แพร่หลายและรุนแรงมากขึ้นในปัจจุบัน แต่ถ้าเรามองโลก (ของมนุษย์) ในแง่ดี สัตว์โลกประเภทหนึ่งที่สมมติเรียกกันว่าคนหรือมนุษย์นั้น ล้วนแต่มีคุณลักษณะ ตามที่นักปราชญ์ได้นิยามกันไว้ แต่จะเป็นมนุษย์ที่มีการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐหรือดำเนินชีวิตอย่างบกพร่องเพียงใด นั้น ขึ้นอยู่กับคุณธรรมที่แต่ละบุคคลพึงรักษาและอบรมให้มากขึ้นด้วยตนเอง เพราะสิ่งนี้จะเป็เครื่องมือจำแนกมนุษย์ตามคุณลักษณะที่ปรากฏ^{๗๖}

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น มนุษย์จึงต้องมีการพัฒนาตนให้เข้าถึงความจริงแท้ของธรรมชาติ จะทำให้ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขเพราะเข้าใจถึงจิตใจและพฤติกรรม ของตนเองอย่างแท้จริง ดังที่มาสโลว์ได้ยกตัวอย่างบุคคลที่เป็นผู้เข้าใจตนเองอย่างแท้จริง ได้แก่ อัลเบิร์ต ไอนสไตน์ (Albert Einstein) และอับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) ซึ่งบุคคลเหล่านี้นี้มักจะเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จสูงสุดในสายอาชีพของตน^{๗๗}

๒.๕.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

องค์ประกอบของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในศาสนาพุทธนั้นจะต้องมีการพัฒนาทั้ง ๔ ด้านได้แก่

๑. การพัฒนาด้านกาย (กายภาวนา)

การพัฒนาด้านกายนั้น จัดอนุโลมอยู่ในการพัฒนาระดับศีล เพราะลำพังเพียงกายอย่างเดียว ไม่มีศีลควบคุมแล้ว พระพุทธศาสนาไม่ถือเป็นการพัฒนาทางกาย แต่ตรงกันข้าม ถ้าพัฒนาทางด้านเดียวแล้ว อาจเป็นการส่งเสริมให้เกิดต้นเหตุความทะยานอยาก เพื่อให้ได้วัตถุมาบำรุงกายให้เจริญ โดยทางพระพุทธศาสนาไม่พิจารณาการพัฒนากายแยกต่างหากจากจริยธรรม เพราะลำพังความเจริญทางกายอย่างเดียว ย่อมไม่มีความหมายเป็นสิกขา และตามปกติจะเอียงไปทางเป็นการสนับสนุนให้ค้นหาได้เครื่องมือที่จะแสวงหาห้อย่าง โลกามิส^{๗๘} ซึ่งเป็นสายตรงข้ามกับการศึกษา คือ ไตรสิกขาเพื่อพัฒนาฝึกปรือตนเองให้เจริญยิ่งขึ้น เมื่อไม่พัฒนาเรื่องกายให้ชัดเจนหรือชำนาญแล้ว ก็ย่อมตกเป็นเครื่องมือของวัตถุนิยมไปโดยหลีกเลี่ยงได้ยาก โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่ใช้สื่อมวลชนสาขาต่างๆ เช่น สื่อทางโทรทัศน์ สื่อทางหนังสือพิมพ์ สื่อทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ความหมายในการพัฒนากาย คือ พัฒนาอินทรีย์ ๖ การพัฒนากายในความหมายที่แท้จริง ก็คือการพัฒนาอินทรีย์ ได้แก่ การใช้อินทรีย์ ๖ ภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายซึ่งเป็น สิ่งที่ใช้สำหรับสัมผัสหรือเป็นทางเชื่อมต่อกับโลกภายนอก (คือ อินทรีย์ภายนอก ๖) ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ที่ใจรับรู้เปิดช่องทางที่เข้าไปสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางวัตถุและทางธรรมชาติ ทั้งหมด ในการฝึกพัฒนากาย หรือ ฝึกพัฒนาอินทรีย์นั้นการพัฒนากายจึงเป็นการพัฒนาอินทรีย์ คือ ฝึกให้มีอินทรีย์สังวร ได้แก่ ความสำรวมอินทรีย์ ๖ เพื่อเป็นเครื่องมือให้เกิดความแข็งแกร่งของศีล ความประพฤติเพื่อสนับสนุนจิตใจให้มีพลังงานที่มั่นคงและเป็นทางให้เจริญปัญญาอีกด้วย

^{๗๖} พระครูปลัดสัมพิพัฒนธรรมาจารย์ (นิรันดร์ ศิริรัตน์), “การพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา”, วารสารพุทธอาเซียนศึกษา, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒), หน้า ๑- ๑๗.

^{๗๗} กุลวรี ประภาพรพิพัฒน์, “พัฒนามนุษย์ : ศึกษาเปรียบเทียบทัศนะระหว่างอับรา ฮัม มาสโลว์กับพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)”, วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓, (๒๕๕๓), หน้า ๓๕-๕๑.

^{๗๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๔๘/๒๗๒ ดูเทียบ อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๕.

๒. การพัฒนาด้านศีล (ศีลภาวนา)

การพัฒนาตนเองด้วยหลักศีลนั้น โดยเนื้อหาสาระสำคัญก็เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงตนให้อยู่ร่วมกับสังคม หรืออยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุข ทั้งศีลที่เป็นสิกขาบททั่วไป และศีลที่เป็นองค์มรรค คือ อธิศีลสิกขา

ความหมายของศีลในแง่ของการฝึกฝนตน คือ การฝึกฝนอบรมตนซึ่งเรียกว่า อธิศีล หรือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง หรือ การฝึกฝนอบรมความประพฤติทางกาย วาจา คือ ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกับผู้อื่นและในสิ่งแวดล้อมต่างๆ ด้วยดี ให้เกื้อกูลไม่เบียดเบียน ไม่ทำลายเป็นพื้นฐานแห่งการฝึกอบรมจิตใจในอธิจิตตสิกขา เรียก สั้นๆ ว่า ศีล ๑๖ และศีล ยังหมายถึง ระเบียบความประพฤติหรือระเบียบความเป็นอยู่ทั้งส่วนตัวและที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายวาจา ตลอดถึงท่ามาหาเลี้ยงชีพ

นอกจากนั้น ศีลครอบคลุมไปถึงการไม่ละเมิดระเบียบวินัย หรือการไม่เจตนาล่วงเกินเบียดเบียนผู้อื่น ถ้ามองในด้านการกระทำศีล จึงหมายถึงความไม่ละเมิดและการไม่เบียดเบียน สาระของศีลอยู่ที่ความสำรวม หมายถึงการสำรวมระวังคอยปิดกั้น หลีกเว้นไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นนั่นเองเป็นศีล และสภาพจิตของผู้ไม่คิดจะละเมิด ไม่คิดเบียดเบียนใครนั้นแหละเป็นตัวศีล

๓. การพัฒนาด้านจิต (จิตตภาวนา)

พัฒนาจิต คือ พัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติดังงามพร้อม ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ดังนี้คือ

๑) คุณภาพจิต คือ ให้มีคุณธรรมต่างๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นผู้ที่มีจิตใจสูงละเอียดย่อน เช่น มีเมตตา มีความรักความเป็นมิตร มีกรุณา อยากช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะคือมีน้ำใจเผื่อแผ่ มีคารวะ มีความกตัญญู รวมทั้งมุ่งพัฒนาบุคคลให้มีจิตที่มีคุณภาพ เป็นต้น

๒) สมรรถภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติ มีวิริยะ คือ ความเพียร มีขันติ คือความอดทน มีสมาธิ คือ จิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะ คือความจริงจัง มีอธิฐาน คือความเด็ดเดี่ยวแน่วแน่ต่อจุดมุ่งหมาย เป็นจิตใจที่พร้อมและเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงาน ทางปัญญา คือการคิดพิจารณาให้เห็นความจริงแจ่มแจ้งชัดเจน รวมทั้งการสร้างเกราะป้องกันโดยอาศัยหลักธรรมต่างๆ ดังกล่าว

๓) สุขภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีสุขภาพดี มีความสุขสดชื่น ร่าเริงเบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส พร้อมทั้งจะยิ้มแย้มได้ มีปิติ ปราโมทย์ ไม่เครียด ไม่กระวนกระวายใจ ไม่คับข้องใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ไม่หดหู่โศกเศร้า รวมทั้งการสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดีได้ เป็นต้น

๔. การพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา)

นอกจากการฝึกฝนให้มีความสามารถในการคิดเป็นคิดอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ปราศจากอคติแล้วยังมีความหมายต่อไป ถึงการรู้จักเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง รู้เท่าทันธรรมชาติของสังขารจนสามารถชำระกมลจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกกิเลสครอบงำ หลุดพ้นจากความทุกข์สิ้นเชิงเมื่อบุคคลสามารถพัฒนาตนให้เป็นที่ พึ่งมีจิตและปัญญาแล้ว การพัฒนาชีวิตด้านในของบุคคลด้วยกระบวนการศึกษาอบรมในหลายลักษณะ จะทำให้บุคคลมีคุณภาพภายใน อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการรองรับการจัดระเบียบสังคมอย่างใหม่ ที่เป็นผลจากการพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง การพัฒนาสภาพทางกายภาพตลอดจนการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมจะสามารถดำเนินไปได้อย่าง

ราบรื่น เพราะผู้คนมีหลักธรรมพื้นฐาน เช่น มีสัมมาทิฐิ เห็นความเจริญงอกงามของชีวิตดีกว่าความมั่งคั่งทางวัตถุ มีความสันโดษ พึงพอใจในความเป็นอยู่แต่พอดี ควบคุมไปกับการความขยันหมั่นเพียร และมีฉันทะเป็นแรงจูงใจในการทำงาน มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อสรรพชีวิตเป็นต้น คุณภาพของชีวิตที่กล่าวมาแล้ว ย่อมเป็นสิ่งสะท้อนและเป็นทั้งปัจจัยในการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง

๒.๕.๕ กระบวนการ/วิธีการ

การพัฒนาตนในทางพระพุทธศาสนานั้นได้กล่าวถึงการเจริญสติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เพื่อพัฒนาตนในด้านต่างๆ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในทีฆนิกาย มหาวรรค ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ! ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงโสกะปริเวระ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรม เพื่อให้แจ้ง นิพพาน ทางนี้คือสติปัฏฐาน ๔^{๗๙}

ในมหาสติปัฏฐานสูตรพระพุทธองค์ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายคือ การตั้งสติ ๔ อย่าง ได้แก่

๑. การตั้งสติพิจารณากายได้แก่องค์ประกอบของร่างกาย อิริยาบถการเคลื่อนไหว
๒. การตั้งสติพิจารณาเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกขณะกระทบอารมณ์
๓. การตั้งสติพิจารณาจิต ได้แก่ ผู้รู้อารมณ์และความเป็นไปของจิตที่รู้อารมณ์
๔. การตั้งสติพิจารณาธรรม ได้แก่ สภาวะธรรมต่าง ๆ ของกาย เวทนา จิต ใน

ส่วนย่อย เทียบกับสภาวะธรรม ได้แก่ กาย เวทนา และจิตในส่วนใหญ่

การตั้งสติบนลักษณะพื้นฐาน ๔ อย่างนี้ จัดเป็นเหตุให้ได้บรรลุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ บรรลุอรหัตผลในปัจจุบัน ถ้ายังมีเชื่อเหลือก็จะได้บรรลุความเป็นพระอนาคามี (ผู้ไม่กลับมาเกิดในโลกนี้อีก) ภายใน ๗ ปี หรือลดลงมาโดยลำดับถึงภายใน ๗ วัน”^{๘๐} มีวิธีการดังนี้ คือ

วิธีปฏิบัติในการเคลื่อนไหวร่างกาย คือ ผู้ฝึกปฏิบัติจะต้องเคลื่อนไหวช้าๆ เพื่อให้เห็นอาการต่างๆ เมื่อเห็นอาการต่างๆ จิตของตนจักเกิดสติขึ้นเพราะสติจะเกิดขึ้นได้จากการจดจำสภาวะอาการต่างๆ ตามความเป็นจริง ดังพระบาลีในคัมภีร์พระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริจเฉทที่ ๒ หน้า ๓๐ กล่าวถึงเหตุใกล้ที่ทำให้เกิดสติ ว่า ถิรสมยญาปทภูฐานา สติมีการจดจำอาการต่างๆ เป็นเหตุใกล้ให้เกิด

เมื่อสติเกิดขึ้น สติจะทำให้เกิดสมาธิ และสมาธิทำให้เกิดปัญญา ปัญญาที่มีสมาธิเป็นฐานนั้นจะมีพลังมากมีอานิสงส์มาก พระพุทธเจ้าตรัสรู้เพราะปัญญา แต่กว่าจะตรัสรู้ได้ พระพุทธเจ้าต้องเจริญสติบำเพ็ญสมาธิ เพราะฉะนั้นฝึกสติให้อยู่กับปัจจุบันอย่าใจลอย ใจต้องอยู่กับเรื่องเฉพาะหน้าที่ต้องทำ ท่านจะมีสมาธิแล้วสมาธินั้นทำให้เกิดปัญญา ปัญญาที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน เรียกว่า สัมปชัญญะ คือปัญญาเฉพาะเรื่องนั่นเอง ปัญญา คือความรอบรู้ ส่วนสัมปชัญญะ ก็คือความรู้ชัดรู้จริงที่นำมาแก้ปัญหาเฉพาะหน้าขณะนั้นได้

สติกับสัมปชัญญะต้องมาด้วยกัน สติคือความรู้ทัน สัมปชัญญะคือความรู้เท่า ความรู้เท่าหมายถึงรู้เท่าถึงการณ์ เห็นเหตุแล้วคาดว่าจะผลลัพธ์อะไรจะตามมา มองภาพกว้าง มองหน้ามองหลัง รู้เท่าเอาไว้ป้องกัน รู้ทันเอาไว้แก้ไข พอเกิดปัญญาเฉพาะหน้าขึ้นมาไม่ว่า จะเรื่องอะไรก็ตาม สติจะช่วยทำให้ท่านระดมปัญญามาแก้ปัญหา เช่น ขับรถบนท้องถนน ถ้าเกิดยางแตกจะอย่างไร บาง

^{๗๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

^{๘๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๔/๓๓๘-๓๔๐

คนตกใจเสียสติเหยียบเบรกรถเลยพลิกคว่ำ บางคนขับรถบนท้องถนนรถบรรทุกสิบล้อพุ่งสวนเข้าใส่ ท่านจะอย่างไร ถ้ากวดแต่ เขายังไม่หลบ บางคนบอกว่ารถบรรทุกแล่นในเลนเราต้องวัดใจกันหน่อย ใครดีใครอยู่ สติเป็นเครื่องกำหนดรู้ว่าเรากำลังทำอะไร บางคนไม่รู้ตัวด้วยซ้ำ พอโกรธขึ้นมาแทบจะฆ่ากันตาย พอรู้ตัวก็ว่านี่ เราถือมีดทำไม เราบ้าอะไรขึ้นมา สติจะเป็นตัวตรวจ ตรวจความเป็นไปของเรา สัมปชัญญะจะเป็นตัวตัดสินหรือกลั่นกรองว่าอะไรควรไม่ควร เช่น เราโกรธอยากจะไปด่าเขา ถ้าเราไม่มีสติเราก็ไปด่าเขา สติจะเตือนให้เรารู้ตัวว่ากำลังจะด่า สัมปชัญญะจะเป็นตัวเซนเซอร์ที่พิจารณาว่าควรด่าหรือไม่ควร เป็นต้น

วิธีปฏิบัติในการรับรู้อารมณ์ คือ ต้องพยายามมีสติระลึกอารมณ์ต่างๆ ที่เข้ามาทางอายตนะตามความเป็นจริง ไม่ปล่อยใจลอยไปกับอายตนะภายนอก หรือไม่จมลงกับอายตนะภายใน และไม่ติดอยู่ในท่ามกลาง (รู้แล้วก็ปล่อยไป) เช่น เมื่อเห็นรูป ให้มีสติรู้ว่า เห็นเพียงเท่านั้น เมื่อได้ยินเสียง ให้มีสติรู้ว่า ได้ยินเพียงเท่านั้น เมื่อได้กลิ่น ให้มีสติรู้ว่า กลิ่นเพียงเท่านั้น เมื่อรู้รส ให้มีสติรู้ว่า รสเพียงเท่านั้น เมื่อถูกกระทบสัมผัสต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น เย็น ร้อน อ่อน หรือแข็ง ให้มีสติรู้ อาการที่เข้ากระทบ ว่า เย็น ร้อน อ่อน แข็ง เพียง เท่านั้น เมื่อมีอารมณ์มาปรากฏกับใจ ให้มีสติรู้ว่า รู้เพียงเท่านั้น

๒.๕.๖ การประยุกต์ใช้

สติปัฏฐานภาวนาเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพตนเอง เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์และประสบความสำเร็จ ซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้ ผูกฝน พัฒนาชีวิต ๔ ด้าน มีวิธีการดังนี้ คือ^{๔๑}

๑) การพัฒนาทางด้านกายภาพ (physical development) ด้วยการมีสติระลึกถึงที่กาย คือ ลมหายใจ อิริยาบถใหญ่ อิริยาบถย่อย ร่างกายที่เป็นสิ่งปฏิภูล ร่างกายที่เป็นเพียงธาตุ ๔ และเป็นเพียงซากศพ ให้มีสติยังเห็นกายภายใน คือ ส่วนย่อยของร่างกาย เช่น ลมหายใจ ท้องที่เคลื่อนไหว เป็นต้น ส่วนกายภายนอก คือ ร่างกายโดยรวมทั้งหมด ด้วยการกำหนดสติระลึกถึงเท่าทันกับอารมณ์ภายนอกที่เข้ามากระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ในระหว่างการปฏิบัติธรรม

กระบวนการเจริญสติเหล่านี้ เป็นกระบวนการฝึกอบรมร่างกายให้รู้จักติดต่อกับสิ่งภายนอกด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งภายนอกเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมเจริญออกมา คือสติปัญญา และกำจัดให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญไป คือความโลภ ความโกรธและความหลง

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาในข้อนี้คือ การทำให้บุคคลรู้จักวิธีการเกี่ยวข้องกับอารมณ์ภายนอกทั้ง ๕ อย่างมีสติระลึกถึงเท่าทันตามความเป็นจริงอย่างถูกต้องเหมาะสม และเป็นคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้าสูงขึ้น

๒) การพัฒนาทางด้านศีลธรรม (moral development) ด้วยการยืน การเดิน การนั่ง การนอน ฯลฯ อย่างมีสติ เคลื่อนไหวช้าๆ และทำอย่างต่อเนื่อง

เป็นกระบวนการฝึกอบรมบุคคลให้มีศีล คือ มีความเป็นปกติของร่างกาย ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนตน หรือก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่บุคคลอื่น สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อบุคคลอื่น

^{๔๑} พระครูปลัดสัมพิพัฒนธรรมาจารย์ (นิรันดร์ ศิริรัตน์), “การพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา”, วารสารพุทธาเซียนศึกษา, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒), หน้า ๑-๑๗

จุดหมายในข้อนี้ คือ ให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นปกติสุข

๓) การพัฒนาทางด้านจิตใจ หรือทางด้านอารมณ์ (spiritual or emotional development) โดยการมีสติระลึกรู้จิตที่มีราคะ โทสะ โมหะ หรือไม่มีราคะ โทสะ โมหะ จิตที่ตั้งมั่น หรือไม่ตั้งมั่น จิตหลุดพ้น (จากอารมณ์) หรือไม่หลุดพ้น จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตได้สมาธิหรือไม่ได้สมาธิ ให้มีสติระลึกรู้เห็นจิตภายในจิต คือลักษณะอาการของจิตนั้น เช่น ความโลภมีความอยากได้เป็นลักษณะ เห็นจิตภายนอก หมายถึง ความรู้สึกที่จิตรับรู้ อารมณ์นั้นๆ ด้วยการเจริญสติระลึกรู้อารมณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งราคะ โทสะ โมหะตามความเป็นจริง

จุดหมายในข้อนี้คือเป็นความพยายามที่จะฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็ง ให้มีความมั่นคง และมีความเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีสติ มีปัญญา มีความเมตตา กรุณา มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน มีสมาธิ มีความสดชื่นเบิกบาน มีความสงบสุข แจ่มใส เป็นต้น การพัฒนาทางด้านจิตใจที่บางทีเรียกว่า การพัฒนาอารมณ์

๔) การพัฒนาทางด้านสติปัญญา (intellectual development) โดยการมีสติ ระลึกรู้ที่ธรรมภายนอกที่เข้ามากระทบทางอายตนะคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และเห็นธรรมภายใน ที่เป็นลักษณะของความรู้สึกของอารมณ์เหล่านั้น ด้วยการเจริญสติระลึกรู้ถึงสภาพธรรมทางกาย ทางเวทนา ทางจิต และทางธรรม โดยเฉพาะการมีสติระลึกรู้เห็นธรรมทั้งหลาย คือ ความพอใจ ความไม่พอใจ ความพึงชาน ความรำคาญใจ ความสงสัย เป็นต้น เหล่านี้ตามความเป็นจริง หมายถึงรู้เห็นสภาพธรรมเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ไม่แทรกแซงกระบวนการต่างๆ ของธรรมที่กำลังเกิดขึ้นตามความเป็นจริง

กระบวนการพัฒนาเหล่านี้ เป็นกระบวนการในการฝึกอบรมเจริญปัญญา เสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจ ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ผู้ที่มีความรู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาพของมันปราศจากอคติและแรงจูงใจแอบแฝง เป็นผู้ที่ไม่เลศครอบงำ บัญชาไม่ได้ทำให้ปัญญาเจริญพัฒนา จนรู้เข้าใจหยั่งเห็นความจริง เป็นอยู่ด้วยปัญญารู้เท่าทัน เห็นแจ้งโลก และชีวิตตามสภาวะ ลุถึงความบริสุทธิ์ปลอดพ้นจากกิเลสสิ้นเชิง สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ และบริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลสเศร้าหมอง และทำตนให้ปลอดพ้นจากความทุกข์ ทำตนให้มีความสุข สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถทำตนให้ อยู่เหนือปัญหา เหนือความขัดแย้งทั้งปวงได้

บุคคลที่พัฒนาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาคือการเจริญสติปัญญานานาวา จะส่งผลให้ตนมีความเป็นธรรมชาติ เพราะพฤติกรรมของผู้ที่รู้แจ้งตนเองอย่างแท้จริง จะแสดงให้เห็นถึงความคล่องตัว และไม่มีการแสวงหา เขาจะแสดงออกถึงชีวิตภายในที่เป็นตัวของตัวเอง เช่น ความคิดและแรงกระตุ้นต่างๆ ซึ่งบางครั้งอาจเป็นพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ชื่นชมหรือประทับใจผู้อื่น หรือบางครั้งอาจดูเหมือนกับว่าขาดความสุภาพ แต่พฤติกรรมต่างๆ ของเขาก็จะไม่ผิดไปจากขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งเป็นคุณลักษณะพิเศษของมนุษย์ที่สามารถที่จะรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้ถูกต้องและตรงตามความจริง และมีความสัมพันธ์กับความเป็นจริงนั้นๆ อย่างมีความสุข โดยไม่มองว่าความเป็นจริง เหล่านั้นเป็นปัญหากับตน เขาจะไม่ยอมให้ความปรารถนาและความหวังของเขาบิดเบือน สิ่งที่เขาได้ประสบ เขาจะมีความเข้าใจผู้อื่นและสามารถตัดสินผู้อื่นได้อย่างรวดเร็วในพฤติกรรมต่างๆ เช่น การเสแสร้ง ความไม่จริงใจ ความไม่ซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น

นอกจากนั้น เขายังมีความเป็นตัวของตัวเอง เพราะสามารถทำให้จิตบริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง มีโลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น ด้วยการเจริญสติปัฏฐานดังกล่าว สมดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายสัตว์ทั้งเศร้าหมองเพราะจิตใจเศร้าหมอง สัตว์ทั้งหลายผ่องแผ้วเพราะจิตใจผ่องแผ้ว และความผ่องแผ้วของจิตนั้นจะมีได้ เพราะการเจริญสติปัฏฐานนี้”^{๘๒}

บุคคลที่พัฒนาตนเองตามหลักสติปัฏฐานภาวนาแล้ว จะมีความรู้สึกชื่นชมยินดีอยู่เสมอ มีสุขภาพจิตดีและมีวุฒิภาวะ มีความชื่นชมในชีวิตความเป็นอยู่ของตนโดยไม่รู้สึกรำคาญหรือท้อแท้ สิ้นหวัง เขาจะมองทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความสุขสดชื่น เห็นความสดชื่น สวยงาม ของสิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น เห็นความสวยงามของพระอาทิตย์ที่กำลังลับขอบฟ้า จึงกล่าวได้ว่า ช่วงทุกขณะจะเป็นชีวิตที่ตื่นตื่นเร้าใจ และมีความหมายตลอดเวลา เพราะเขาสามารถดับความทุกข์ได้สมดังพุทธสภาวะที่ว่า “นิพพานํ ปรมํ สุขํ ” แปลว่า “นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง” เพราะนิพพานคือสภาพจิตที่หลุดพ้นเป็นอิสระจากกิเลส ตัณหา จิตใจที่ร้อนรุ่มด้วยความโลภ โกรธ หลง นั้นจะมุ่งออกไปข้างนอก หากมีสติกำกับอยู่กับตนเองแล้ว สิ่งที่ร้อนจะสงบเอง มีความสุขสงบ โปร่ง เบา สบาย เป็นอิสระในตัวเอง ไม่เกิดทุกข์ เนื่องจากการผันแปรของวัตถุภายนอก เป็นอิสระโดยไม่ต้องอาศัยกามคุณ ๕ ไม่ทรนถันรน ไม่มีตัวปรุงใดๆ เกิดความสุขสบายเกื้อกูลแก่ผู้อื่นและผู้คนที่เกี่ยวข้องในสังคม ไม่มีอะไรต้องมาช่วงชิงอันนำไปสู่การระงับปัญหาทั้งปวง เกิดความสุขสงบอย่างแท้จริง

สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตในทางพุทธศาสนานั้นจะต้องมีการพัฒนาทั้ง ๔ ด้านได้แก่ ๑. การพัฒนาด้านกาย คือการพัฒนาอินทรีย์ ๖ ทั้งอายตนะภายในและภายนอก ในการฝึกพัฒนากาย หรือฝึกพัฒนาอินทรีย์นั้นการพัฒนาการจึงเป็นการพัฒนาอินทรีย์ คือ ฝึกให้มีอินทรีย์สังวร ได้แก่ ความสำรวมอินทรีย์ ๖ เพื่อเป็นเครื่องมือให้เกิดความแข็งแกร่งของศีล ๒. การพัฒนาด้านศีล คือการฝึกฝนอบรมความประพฤติทางกาย วาจา คือ ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกับผู้อื่นและในสิ่งแวดล้อมต่างๆ ด้วยดี ให้เกื้อกูลไม่เบียดเบียน ไม่ทำลายเป็นพื้นฐานแห่งการฝึกอบรมจิตใจ ตลอดถึงทำมาหาเลี้ยงชีพ ๓. การพัฒนาด้านจิต คือพัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติดีงามพร้อม คือ คุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีสุขภาพดี มีความสุขสดชื่น ร่าเริงเบิกบาน ๔. การพัฒนาด้านปัญญา คือการรู้จักเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง รู้เท่าทันธรรมชาติของสังขารจนสามารถชำระกวาดวิชชาจนจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกกิเลสครอบงำ หลุดพ้นจากความทุกข์ พึงพอใจในความเป็นอยู่ที่พอดี การพัฒนาคุณภาพของชีวิตดังกล่าวย่อมเป็นสิ่งสะท้อนและเป็นทั้งปัจจัยในการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเกี่ยวกับพุทธทศวรรษเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยสามารถนำเสนอผลของการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

^{๘๒} ส.ช. (ไทย) ๙/๒๕๘/๑๔๒.

พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภัททวโส^{๔๓} ได้ศึกษาเชิงวิชาการ เรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่พึงประสงค์ในการพัฒนาชุมชนในยุคสมัยนี้ คือ ๑) ควรมีบทบาทในการปลูกฝังธรรมะในจิตใจ หมายถึง การหล่อหลอมความคิด ทศนคติ ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ด้วยหลักธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ๒) ควรมีบทบาทในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและการเดินทางสายกลาง และ ๓) ควรมีบทบาทในการทำหน้าที่เป็นพลังสร้างสรรค์บูรณาการของสังคมเป็นสถาบันที่ถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคม ดังนั้น บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันจึงเป็นการนำหลักพุทธธรรมเข้ามาขัดเกลาสั่งสอนชาวบ้านเพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะร่วมกันทำงานเพื่อพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและชุมชน เน้นให้ชาวบ้านรู้จักตัวเอง รู้จักปัญหา รู้จักกลอุบายมุข รู้จักพึ่งพาตนเอง สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีความสุขและนำไปสู่การมีความสามัคคีในหมู่คณะได้และก่อให้เกิดความมีเสถียรภาพในระดับตำบลและถ้าทุกตำบลสามารถมีเสถียรภาพได้ จะนำไปสู่การมีความมั่นคงในระดับชาติได้ในที่สุด

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล,ดร. ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน: การเชื่อมโยง ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ พบว่า หลักการของรูปแบบบูรณาการเพื่อเชื่อมโยงหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นรูปแบบที่มีระดมให้ดำเนินการของทุกภาคส่วนในชุมชน เข้ามามีส่วนเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งจะเป็นการบูรณาการให้สามารถเชื่อมโยงให้ทุกเครือข่ายทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งกลยุทธ์ที่จะดึงเอาความรู้ความสามารถของปราชญ์ชาวบ้าน หรือคนในชุมชนรวมทั้งศักยภาพของหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลไกทางสังคม เพื่อให้สามารถนำมาใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๔๔}

ปราณี ชมจุงจั่ง จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า และ อธิพัชร วิจิตสถิตรัตน์^{๔๕} ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนกัญจันอย่างยั่งยืน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนกัญจันสามารถแบ่งออกได้ 4 ประเด็นหลักดังนี้ ๑) การเสริมสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน ๒) การเสริมสร้างประชาสังคม ๓) การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชน และ ๔) การเคารพสิทธิของความแตกต่างหลากหลายของพหุสังคม ปัจจุบันชุมชนกัญจันเป็นชุมชนที่มีความพร้อมและความเข้มแข็งในเรื่องของความร่วมมือของชุมชน แต่ชุมชนยังขาดองค์ความรู้หรือวิธีการขั้นตอนกระบวนการในการบริหารจัดการพัฒนาชุมชน ตลอดจนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนให้เป็นที่รู้จักหลังจากเกิดสถานการณ์โควิด-19 เกิดการหยุดชะงักของการบริหารจัดการที่ส่งผลในด้านต่าง ๆ ของชุมชน เช่น ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านการจัดการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

^{๔๓} พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภัททวโส, “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน”, วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม - มิถุนายน ๒๕๖๖): หน้า ๒๗๓.

^{๔๔} พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล,ดร., การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน: การเชื่อมโยง ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์, รายงานการวิจัย, (พระนครศรีอยุธยา :สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้าบทคัดย่อ.

^{๔๕} สุปราณี ชมจุงจั่ง จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า อธิพัชร วิจิตสถิตรัตน์, “การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนกัญจันอย่างยั่งยืน”, วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๕๖๗): หน้า ๓๑๘-๓๒๘.

นอกจากนี้ยังพบว่า มีปัญหาของการขาดทุนอุดหนุนสนับสนุนการบริหารจัดการชุมชน การกระตุ้นให้เกิดความภาคภูมิใจภายในชุมชนภูฏาลีน ความรักและหวนแหนในความเป็นภูฏาลีน ดังนั้น สมาชิกทุกคนในชุมชนจึงต้องมีการร่วมมือกันในการแก้ไขและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง จริงจัง จากปัจจัยดังกล่าวจึงต้องมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนภูฏาลีนเพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงเท่าทันกับสถานการณ์โลก

ไกรสร วันละ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร^{๕๖} ศึกษาเรื่อง การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดในการประชุม การตรวจสอบ การแก้ปัญหา จะต้องมีความสามัคคีการร่วมทำเพื่อให้เป้าหมายบรรลุพร้อมยอมรับการร่วมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของทุกภาคส่วน ทั้งรัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมมือกันเป็นหุ้นส่วนขับเคลื่อนการพัฒนาตามท้องที่การสหประชาชาติได้ระดมความพยายามกำหนดวาระเพื่อให้ประเทศต่างๆ บรรลุเป้าหมายการพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมเพื่อความยั่งยืนของไทยและโลกของเราให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

จันทนา อินทนิม^{๕๗} ศึกษาเรื่อง การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย ๑) ด้านการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและสนองความต้องการของชุมชน ๒) ด้านการพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตด้วยวิธีการพึ่งตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดี ๓) ด้านกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ เพื่อระดมหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนากันเองภายในเครือข่ายควบคู่กับการพัฒนาตนเองภายในชุมชน ๔) ผู้นำ หมายถึง ผู้นำต้องมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ มีความตั้งใจจริง เสียสละมีอุดมการณ์ เชื้อมั่น ยึดมั่นในหลักการ มีความสามารถด้านการจัดการและการประสานงาน ๕) เครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง บุคคล องค์กร สถาบัน ชุมชน ที่มีส่วนร่วมให้ การสนับสนุน และร่วมพัฒนาชุมชน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม

กรชนก สนิทวงศ์ และณรงค์ เจนใจ^{๕๘} ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสร้างสังคมอยู่ดีมีสุข “พอมี พอกิน พอใช้ ” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสร้างสังคมอยู่ดีมีสุข “พอมี” “พอกิน”

^{๕๖} ไกรสร วันละ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร, “การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย”, วารสาร มจร บาลีศึกษายุทธศาสตร์บริหาร, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓, (๒๕๖๔): หน้า ๕๖-๖๖.

^{๕๗} จันทนา อินทนิม, การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๖๑, หน้าบทคัดย่อ.

^{๕๘} กรชนก สนิทวงศ์ และณรงค์ เจนใจ, “แนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสร้างสังคม อยู่ดี มีสุข พอมี พอกิน พอใช้”, Journal of MCU Social Development (JIMSD), ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒, (๒๕๖๓): หน้า ๑-๑๖.

“พอใช้” อย่างยั่งยืน ควรมุ่งเน้นในหลักการพัฒนาที่สำคัญซึ่งสอดคล้องกับหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ คือ คำนึงถึงภูมิสังคม มีความตระหนักรู้ การทบทวนและย้อนกลับไปมองเพื่อให้เกิดการวิเคราะห์ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมคิด วิเคราะห์และทบทวนตนเอง เพื่อหาแนวทางการพัฒนาตนเองบนพื้นฐานทางสายกลาง การทำความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง จะทำให้ได้แนวทางการพัฒนาหรือการส่งเสริมองค์ความรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การมีสังคมที่ดีและมีความสุขอย่างยั่งยืน

วรรณภา คุ้ยแคะ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์^{๔๙} ทำการศึกษาเรื่อง ชีววิถี: การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ชีววิถีเป็นการดำเนินการเพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการเกื้อกูลและสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างธรรมชาติกับการดำรงชีพของมนุษย์ เป็นการสอนให้รู้จักนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นมาประยุกต์ปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ ในการบริโภคตลอดจนทำมาหากินเลี้ยงปากท้องภายใต้หลักการสำคัญคือต้องปลอดสารพิษเท่านั้น รวมถึงต้องไม่มีการก่อหนี้สินมีการผสมผสานหลักการท่าเกษตรให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงโดยให้คำนึงถึงการรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นแล้วนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในที่สุด

เมธินา อีสริยานนท์^{๕๐} ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสำรวจเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า จากการทบทวนสถานการณ์ของการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาพบว่า จากอดีตจุดเริ่มต้นของชุมชนเป็นชุมชนที่ได้เกิดขึ้นมาจากนโยบายการสัมปทานป่าไม้ของประเทศ สู่การลงหลักปักฐานของแรงงานที่เข้ามาจับจองตัดไม้ในพื้นที่ และมีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาของประชากรจากต่างถิ่นที่เข้ามาในชุมชนพื้นที่ป่า ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชุมชนมี การจัดตั้งกลุ่มในการดำเนินงานและขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง สำหรับแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์นั้น สามารถแบ่งออกเป็น ๗ ประเด็น ได้แก่ ประชาธิปไตยชุมชนและการมีส่วนร่วม การพัฒนาความมั่นคงทางสังคม การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การสร้างความมั่นคงทางอาหารบนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทุนมนุษย์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการความรู้สู่ศูนย์เรียนรู้ชุมชน และการเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย

Mark Anthony Abrahams เขียนดุชนิพนธ์เรื่อง “การประเมินพื้นฐานทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาอัฟริกาใต้” ผลการวิจัยพบว่าประวัติศาสตร์และการพัฒนาโปรแกรมการประเมินในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของส่วนการศึกษา พื้นที่ของการวิจัยเพื่อให้จุดประสงค์ขนาดใหญ่ให้ชัดเจน และเพื่อส่งเสริมโปรแกรมการประเมินและสร้างเวทีการถกเถียงให้มากขึ้น

^{๔๙} วรรณภา คุ้ยแคะ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, “ชีววิถี: การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน”, Journal of Roi Kaensarn Academi, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑, (พฤศจิกายน ๒๕๖๔): หน้า ๒๗๓-๒๘๗.

^{๕๐} เมธินา อีสริยานนท์, “แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืน ของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี”, วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒, (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๔): หน้า ๑๕ - ๓๐.

สำหรับการใช้พื้นฐานทฤษฎีต่อการประเมิน การพัฒนาชุมชนชี้ให้เห็นถึงแนวคิดส่วนกลาง (central concepts) ที่เป็นชุมชน (community) และพัฒนาการ (development) ความคิดเหล่านี้ทั้งเป็นส่วนตัวและการแลกเปลี่ยนกันสามารถสอบถามและอธิบายเพื่อจุดประสงค์ของการกำเนิดโครงสร้างทางความคิดและทฤษฎี ซึ่งนำไปใช้ภายหลังในการวิเคราะห์ถึงการค้นหาการประเมิน บริบทของการวิจัยเกี่ยวกับโปรแกรมพัฒนาชุมชนมีการแนะนำและค้นหาการประเมินควรเป็นจุดสำคัญและมีการวิเคราะห์ การวิเคราะห์การค้นหาการประเมินเปิดเผยถึงสาระสำคัญของโครงการพัฒนาชุมชนและเป็นแนวทางสำหรับความละเอียดของกระบวนการพื้นฐานทางทฤษฎีต่อไป^{๙๑}

Rhonda Phillips and Robert H. Pittman เขียนหนังสือเรื่อง “การแนะนำพัฒนาการของชุมชน” ผู้เขียนแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๓ ส่วน ๑) อธิบายภาพรวมของพัฒนาการเริ่มตั้งแต่โครงสร้างสำหรับพัฒนาการทางชุมชนและเศรษฐกิจ นำเสนอทฤษฎี ๗ ประการ สำหรับพัฒนาการทางชุมชนและเศรษฐกิจ พัฒนาการทางชุมชนด้วยพื้นฐานทางสินทรัพย์ การสร้างความสำคัญทางสังคมและชุมชน และหลักการพัฒนาชุมชน ๒) อธิบายการเตรียมการและการวางแผนโดยเสนอทัศนคติทางชุมชนและแผนยุทธศาสตร์ องค์การพื้นฐานทางชุมชนที่สร้างขึ้นแล้วความสามารถในการนำชุมชนที่พัฒนาแล้ว ทุนการพัฒนาทางชุมชน และการกำหนดเป้าหมายและการสำรวจสินทรัพย์ของชุมชน และ ๓) เทคนิคการส่งเสริมและยุทธศาสตร์ โดยอธิบายถึงการฝึกงานภาคสนามสำหรับศตวรรษที่ ๒๐ การทำตลาดสำหรับชุมชน รวมถึงพัฒนาพื้นฐานการท่องเที่ยวและการวางแผนให้ชุมชนเป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว หากมองภาพรวมจะเห็นได้ว่าผู้เขียนพยายามเสนอภาพรวมทั้งหมดสำหรับชุมชน ทั้งเป็นเรื่องพื้นฐานจนถึงพัฒนาการเป็นแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะของการพัฒนายั่งยืน^{๙๒}

Flo Frank and Anne Smith เขียนหนังสือเรื่อง “คู่มือพัฒนาชุมชน: เครื่องมือสร้างความสามารถของชุมชน” เนื้อหาวิเคราะห์ ๖ ประเด็น คือ ๑) การเข้าใจนิยาม ๒) พัฒนาการทางชุมชนเกิดขึ้นเมื่อไหร่ ๓) พัฒนาการกระบวนการ ๔) ทัศนคติ ความรู้และความสามารถ ๕) สภาพปัญหาและการแก้ไขปัญหา และ ๖) บทสรุป เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอปัญหาและแนวทางการพัฒนาชุมชน ยกตัวอย่างเช่น การสนับสนุนการสร้าง การทำแผน การทำเครื่องมือและการประยุกต์ใช้แผน และการรักษาแรงกระตุ้น นอกจากนั้น ผู้เขียนยังนำเสนอปัญหาและอุปสรรคจากนักวิชาการหลายฝ่าย แล้วนำมาสรุปพร้อมวิเคราะห์ให้เห็นวิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ อีกทั้งสร้างทฤษฎีใหม่ให้สมสมัยมากขึ้น^{๙๓}

Pamina Firchow and Harry Anastasiou เขียนหนังสือเรื่อง “วิธีการเชิงปฏิบัติสำหรับการสร้างสันติสุข” เนื้อหาของหนังสือวิเคราะห์ถึงการสร้างสันติสุขในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ

^{๙๑} Mark Anthony Abrahams. **Theory-Based Evaluation of Community Development: A South African Case Study**. Dissertation Presented for the Degree of Doctor of Philosophy at the University of Stellenbosch, 2003, Abstract.

^{๙๒} Rhonda Phillips and Robert H. Pittman. **An Introduction to Community Development**. London: Routledge, 2009.

^{๙๓} Flo Frank and Anne Smith. **The Community Development Handbook: A Tool to Build Community Capacity**. Canada: Minister of Public Works and Government Services, 1999.

สามเหลี่ยมด้านสันติสุข พัฒนาการและการสร้างสันติสุข ศาสนาและการสร้างสันติสุข เพศและการสร้างสันติสุข ผู้ลี้ภัยและการสร้างสันติสุข และการมีส่วนร่วมและแบบอย่างสันติสุขเชิงอิสระ จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้คือประเด็นสำคัญแต่ละอย่างล้วนยกเหตุการณ์ของแต่ละแห่งเป็นกรณีศึกษา ยกตัวอย่างเช่น การก่อสร้างเขื่อนและความรุนแรงของป่าเมซอนมีผลต่อการสร้างสันติสุขจริงหรือไม่ หรือว่าผู้ลี้ภัยจากกัมพูชาและบอสเนียเฮอร์เซโกวีนา มีผลต่อการสร้างสันติสุขจริงหรือไม่^{๙๔}

สถาบันสันติภาพนานาชาติ เสนอหนังสือเอกสารเรื่องการสร้างสันติภาพ เนื้อหาเอกสารเสนอเกี่ยวกับความแข็งแกร่งความเป็นผู้นำในท้องถิ่น การปรับความเหมาะสมเรื่องทุนและค่านิยมยุทธศาสตร์พร้อมความสนับสนุนความร่วมมือภายนอก การสร้างลำดับความสำคัญสถาบันนานาชาติ การร่วมมือทางการทหารในสถานการณ์ที่ขัดแย้งแล้ว และการเพิ่มกรรมกรสร้างสันติภาพมากขึ้น ประเด็นคือแม้สาระของหนังสือจะเน้นไปที่กระบวนการสร้างสันติภาพ แต่ข้อมูลสำคัญคือพยายามชี้ให้เห็นปัญหาแต่ละพื้นที่อย่างละเอียด เพื่อปรับแก้ยุทธศาสตร์ให้เหมาะสมถูกต้อง^{๙๕}

Jennifer A. Elliott เขียนหนังสือเรื่อง “แนะนำการพัฒนาความยั่งยืน” เนื้อหาของหนังสือเน้นเรื่องสำคัญเกี่ยวกับความยั่งยืน เริ่มตั้งแต่การตั้งคำถามว่าการพัฒนาความยั่งยืนคืออะไร? ความท้าทายของการพัฒนาความยั่งยืน นักแสดงและการแสดงกับการพัฒนาความยั่งยืน ความเป็นอยู่ของต่างจังหวัดเพื่อความยั่งยืน ความเป็นอยู่ของคนเมืองเพื่อความยั่งยืน และการพัฒนาความยั่งยืนในโลกที่กำลังพัฒนา ประเด็นน่าสนใจคือผู้เขียนให้ความสำคัญเรื่องความเป็นอยู่ของต่างจังหวัดและคนเมืองเพื่อการพัฒนาค่อนข้างมาก สันนิษฐานว่าทั้งสองประเด็นน่าจะเป็นฐานรากของการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวความคิดของผู้เขียน^{๙๖}

Tatyana P. Soubotina ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ข้ามพ้นความเจริญทางเศรษฐกิจ: การแนะนำพัฒนาการแบบยั่งยืน” สรุปได้ว่าผู้เขียนมองว่าการจะพัฒนาความยั่งยืนต้องทำพร้อมกันอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นความเจริญของประชากรโลก อัตราความเจริญทางเศรษฐกิจ ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ ความยากจนและความหิวโหย การศึกษา สุขภาพและอายุยืน การอุตสาหกรรมและการอุตสาหกรรมหลังยุคใหม่ มลพิษทางอากาศของสังคมเมือง ความเสี่ยงทางเอกชนและส่วนบุคคล โลกาภิวัตน์ทั้งการค้าและการย้ายถิ่นฐาน การลงทุนต่างประเทศและความช่วยเหลือจากต่างชาติ ความเสี่ยงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางอากาศโลก การชี้วัดพัฒนาการทางความเหลื่อมล้ำ การชี้วัดพัฒนาการความยั่งยืนและพัฒนาการเป้าหมายและยุทธศาสตร์^{๙๗}

^{๙๔} Pamina Firchow and Harry Anastasiou. **Practical Approaches to Peacebuilding**. Colorado: Lynne Rienner Publisher, 2016.

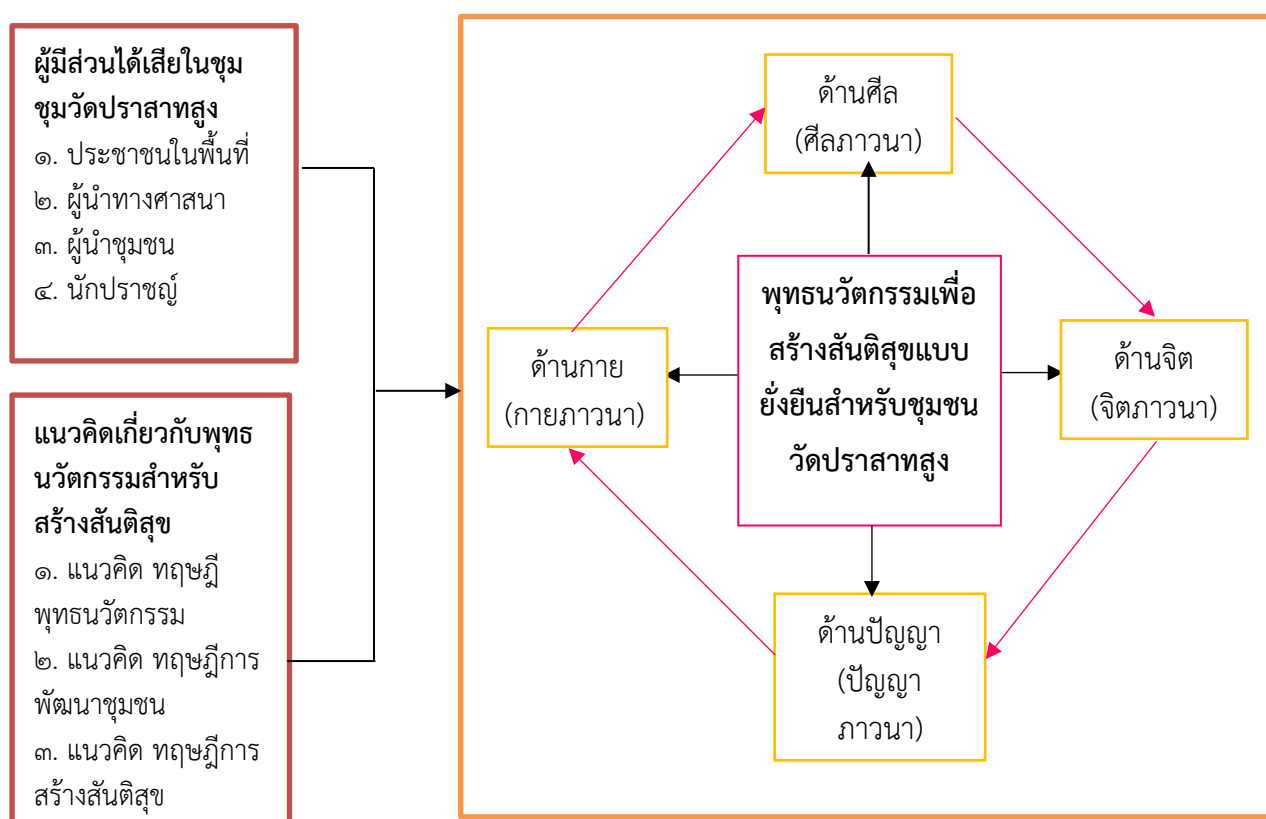
^{๙๕} International Peace Institute. **Peacebuilding**. New York: International Peace Institute, 2009.

^{๙๖} Jennifer A. Elliott. **An Introduction to Sustainable Development**. London: Routledge, 2006.

^{๙๗} Tatyana P. Soubotina. **Beyond Economic Growth: An Introduction to Sustainable development**. Washington, D.C.: The International Bank for Reconstruction, 2004.

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “พุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอยะราช จังหวัดบุรีรัมย์” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดจากการศึกษาแนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชน ขององค์การสหประชาชาติ ได้แก่ การรวมตัวระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจสังคมแนวคิด ทฤษฎี และสมมติฐานงานวิจัยและพัฒนานวัตกรรม และวัฒนธรรมของชุมชน และการอุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของประเทศ^{๙๘} และทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการการพัฒนาตนของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)^{๙๙} ให้ความหมายของการพัฒนาตนตามแนว ไตรสิกขาว่าเป็นแนวปฏิบัติการพัฒนาตนมนุษย์ ด้วยหลักภavana ๔ ได้แก่ กายภavana เป็นการมี สัมพันธ์ทางกายภาพ ศิลภavana เป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์ในสังคม จิตภavana เป็นการทำให้จิตใจเจริญขึ้น งอกงามขึ้น ในความดีงาม และปัญญาภavana เป็นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ จนเข้าถึงอิสรภาพ ดังแผนภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๙๘} UN. Bureau of Social Affair. Social Progress Through Community Development.

(New York: The UN Publication. 1955), p.6.

^{๙๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557), หน้า 170.

บทที่ ๓

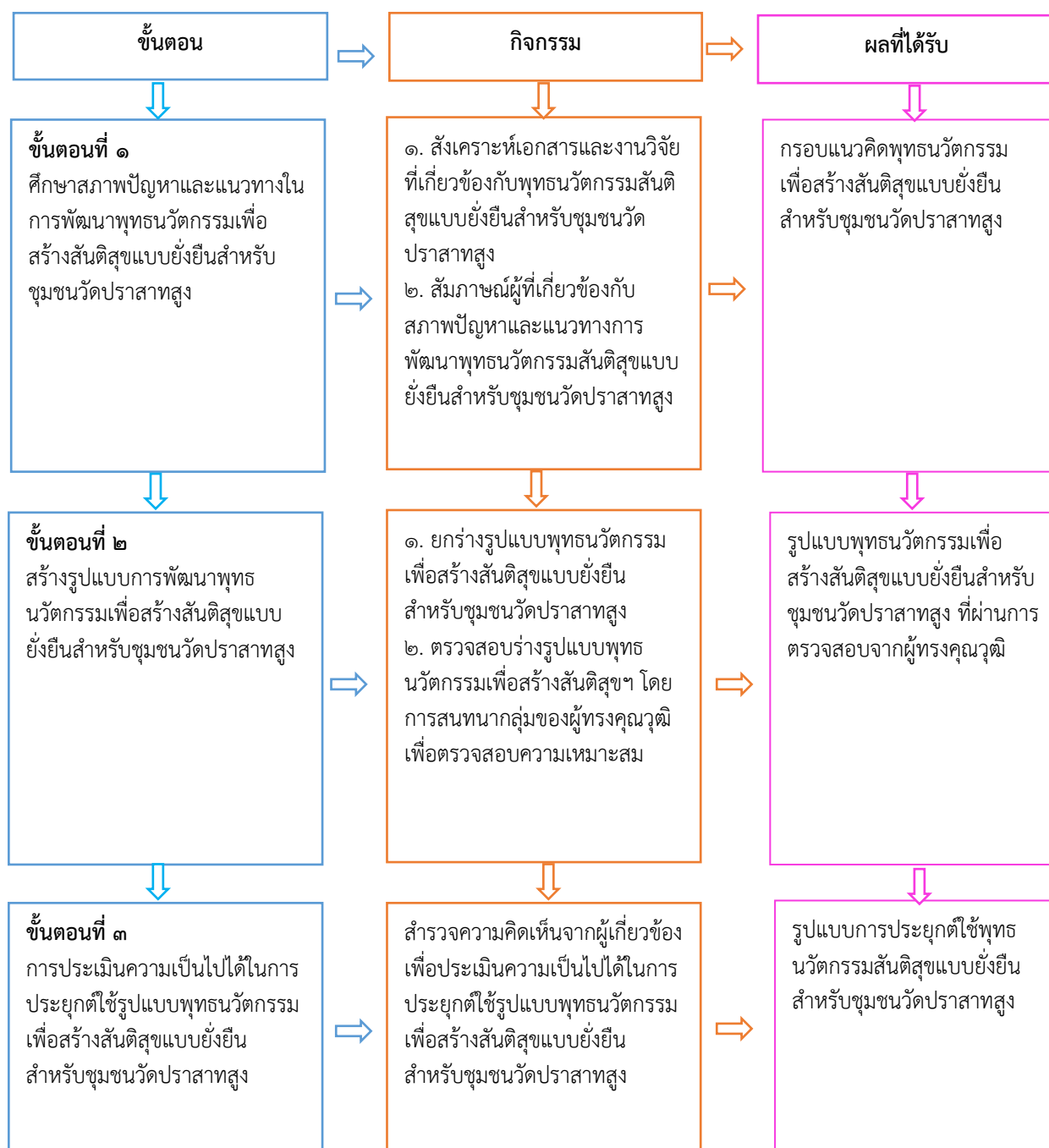
ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเพื่อสังคมมีความมุ่งเน้นที่จะนำรูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน มาช่วยในการแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งสำหรับชุมชน คณะผู้วิจัยมุ่งพัฒนารูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ๒) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ๓) เพื่อประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ฉะนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการศึกษาผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ประชากร / กลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed methods Research) ระหว่าง การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย ดังภาพ

ภาพที่ ๓.๑ แสดงขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ คณะผู้วิจัยโดยแบ่งเป็น ๒ ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ ๑.๑ การสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ตำรา งานวิจัย บทความและอินเทอร์เน็ต เพื่อสังเคราะห์ให้ได้กรอบแนวคิดของพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ใน ๔ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านกาย (กายภาพ) ๒) ด้านศีล (ศีลภาพ) ๓) ด้านจิต (จิตภาพ) ๔) ด้านปัญญา (ปัญญาภาพ)

ขั้นตอนที่ ๑.๒ การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ขั้นตอนที่ ๑.๒

เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน จำนวน ๔๗ รูป/คน โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ เรื่องแนวทางพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ใน ๔ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านกาย(กายภาพ) ๒) ด้านศีล(ศีลภาพ) ๓) ด้านจิต(จิตภาพ) ๔) ด้านปัญญา(ปัญญาภาพ) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ๔ กลุ่ม ดังนี้

๑. ประชาชนในพื้นที่	จำนวน ๔๐ คน
๒. ผู้นำทางศาสนา	จำนวน ๑ รูป
๓. ผู้นำชุมชน	จำนวน ๔ คน
๔. นักปราชญ์	จำนวน ๒ คน

ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

ขั้นตอนที่ ๒.๑ การยกร่างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

คณะผู้วิจัยนำข้อมูลสภาพปัญหาและแนวทางในการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ได้ศึกษาในขั้นตอนที่ ๑ มายกร่างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

ขั้นตอนที่ ๒.๒ ตรวจสอบรูปแบบพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

ขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิจัยโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Form) เพื่อตรวจสอบรูปแบบพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ขั้นตอนที่ ๒.๒

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการตรวจสอบรูปแบบโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Form) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุข

แบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๕ รูป/คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

ขั้นตอนที่ ๓ การประเมินความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

ขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ โดยสำรวจความคิดเห็นจากกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน โดยตรง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ขั้นตอนที่ 3

เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน จำนวน ๕๐ รูป/คน

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัยต้นแบบและพื้นที่ที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ดังนี้

๓.๒.๑ พื้นที่ต้นแบบ ได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ .คือ วัดปราสาทสูง

๓.๒.๑ พื้นที่ที่นำผลการวิจัยไปขยายผล อีก ๑ พื้นที่ ได้แก่ คือ พื้นที่ชุมชนบ้านตะครอง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นข้อค้นพบจากปรากฏการณ์ในพื้นที่เขตชุมชน ดังนี้

๑. ทำการศึกษาและคัดเลือกชุมชน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ พุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

๒. ศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key-informant) ประกอบด้วยกลุ่มประชากรที่เป็นตัวแทนจากชุมชน

๓. ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

๔. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษามาเผยแพร่ให้ภาครัฐ ชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับข้อต่อไป

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑. ตัวแทนผู้นำชุมชน

จำนวน ๒ คน

๒. ตัวแทนประชาชนจิตอาสา	จำนวน ๒ คน
๓. ตัวแทนเด็กและเยาวชน	จำนวน ๒ คน
๔. ตัวแทนผู้ด้อยโอกาสทางสังคม	จำนวน ๒ คน
๕. ตัวแทนผู้อาวุโสที่ชุมชนเคารพนับถือ	จำนวน ๒ คน
๖. ตัวแทนเครือข่าย อสม.	จำนวน ๒ คน
๗. ตัวแทนพระวัดปรางสาตสูง	จำนวน ๒ รูป
๘. ตัวแทนโรงเรียนบ้านเพชรประชาสามัคคี	จำนวน ๒ คน
๙. ตัวแทนเทศบาลตำบลห้วยราช	จำนวน ๑ คน
๑๐. ตัวแทนโรงพยาบาลห้วยราช	จำนวน ๑ คน
๑๑. ตัวแทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยราช	จำนวน ๑ คน
๑๒. ตัวแทนสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์	จำนวน ๑ คน
รวมทั้งสิ้น ๒๐ คน	

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในส่วนของขั้นตอนที่ ๑ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง เพื่อทำการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

ขั้นตอนที่ ๒ การยกย่องรูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในส่วนของขั้นตอนที่ ๒ ได้แก่ ๑) ร่างรูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ๒) คู่มือชุดปฏิบัติการที่ ๑ ประเด็นการสนทนากลุ่มในการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ๓) เครื่องบันทึกเสียงการสนทนา ส่วนแบบประเมินความเหมาะสม ของรูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ไปใช้มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ มีเกณฑ์การประเมิน ดังนี้

๕	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
๓	หมายถึง	มีความเหมาะสมปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อย
๑	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ ๓ การประเมินความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธรวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในส่วนของขั้นตอนที่ ๓ ได้แก่ ๑) รูปแบบพุทธรวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ๒) คู่มือชุดปฏิบัติการที่ ๒ แบบสอบถามเพื่อประเมินความเป็นไปได้ (Feasibility) ในการนำรูปแบบไปใช้ มีลักษณะเป็นแบบชนิดมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ แบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check list)

ตอนที่ ๒ แบบประเมินความเป็นไปได้ ในการประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธรวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ไปใช้มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ มีเกณฑ์การประเมิน ดังนี้

๕ หมายถึง	มีความเป็นไปได้มากที่สุด
๔ หมายถึง	มีความเป็นไปได้มาก
๓ หมายถึง	มีความเป็นไปได้ปานกลาง
๒ หมายถึง	มีความเป็นไปได้น้อย
๑ หมายถึง	มีความเป็นไปได้น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม เป็นแบบปลายเปิด

การสร้างเครื่องมือการวิจัย

๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือที่เกี่ยวข้องทั้ง แบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และคู่มือชุดปฏิบัติการวิจัย (Research Practice Set)

๒) ร่างเครื่องมือทุกฉบับ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และคู่มือชุดปฏิบัติการวิจัย (Research Practice Set) เพื่อให้เป็นต้นแบบการรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่

๓) นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน เพื่อทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย

๔) นำผลการตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม (IOC: Item Objective Congruence Index) เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกตามวัตถุประสงค์ที่มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ ๐.๕๐ ถึง ๑.๐๐ ซึ่งแสดงว่าจุดประสงค์นั้นวัดได้ครอบคลุมเนื้อหาตรงตามวัตถุประสงค์ และถ้าข้อใดได้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า ๐.๕๐ ต้องนำไปปรับปรุงแก้ไข เพราะมีความสอดคล้องกันต่ำ และปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อจัดทำแบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และคู่มือชุดปฏิบัติการวิจัย (Research Practice Set) ฉบับสมบูรณ์

๕) จัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้ในการวิจัย

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยเรื่องพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยคณะผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ด้วยตนเองกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ขั้นตอนที่ ๒ การยกร่างรูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย คณะผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัย ถึงผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อบันทึกหมาย วัน เวลา และสถานที่โดยทางโทรศัพท์หรือส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ถึงผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน พร้อมนำส่งร่างรูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์และประเด็นในการสนทนากลุ่ม ก่อนเวลานัดหมายอย่างน้อย ๗ วัน สำหรับในขั้นตอนการสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

๑. นำเอกสารคู่มือชุดปฏิบัติการที่ ๑ ประกอบการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิทำการอภิปราย วิพากษ์ ให้

๒. บันทึกความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและนำมาสรุปตามประเด็นการสนทนา โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

๓. ปรับปรุงรูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

๔. จัดทำแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของร่างรูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

๕. ส่งแบบสอบถามกับไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มเดิมด้วยตนเอง หรือ ทางไปรษณีย์ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของร่างรูปแบบ ภายใน ๑๐ วัน

ขั้นตอนที่ ๓ การประเมินความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยคณะผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ด้วยตนเองกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

โดยมีตารางการเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย ดังนี้

ที่	กิจกรรมการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล	ระยะเวลา ๑๒ เดือน											
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
๑	วางแผนการทางานวิจัย	—	—										
๒	ศึกษาปัญหาและอุปสรรคสภาพการดำรงชีวิตของชุมชนในปัจจุบัน												
๓	สร้างเครื่องมือการวิจัย		—	—									
๔	ดำเนินการสัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูล												
๕	สร้างพุทธรูปธรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์												
๖	ทดลองนำกิจกรรมพุทธรูปธรรมสันติสุขชุมชนไปใช้												
๗	ประเมินผลการทดลองกิจกรรมพุทธรูปธรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน												
๘	ปรับปรุงแก้ไข และทดลองอีกครั้ง												
๙	สรุปงานวิจัย สร้างเป็นองค์ความรู้												
๑๐	เผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย												

การวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องพุทธรูปธรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางในการพัฒนาพุทธรูปธรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analyses) และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ทำให้ได้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบพุทธรูปธรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

ขั้นตอนที่ ๒ การยกร่างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในทุกประเด็น เพื่อนำมาปรับปรุงรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

๒.๑ วิเคราะห์ข้อมูลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบฯตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows จากแบบสอบถามที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ใช้หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยแปลความหมายของค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๔.๕๐ - ๕.๐๐	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๓.๕๐ - ๔.๔๙	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๒.๕๐ - ๓.๔๙	หมายถึง	มีความเหมาะสมปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๑.๕๐ - ๒.๔๙	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๑.๐๐ - ๑.๔๙	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

๒.๒ ข้อมูลที่เป็นข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ ๓ การประเมินความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมการสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

๓.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows จากแบบสอบถาม ที่เป็นแบบสำรวจรายการ ใช้วิธีแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ส่วนที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ใช้หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยแปลความหมายของค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๔.๕๐ - ๕.๐๐	หมายถึง	ความเป็นไปได้มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๓.๕๐ - ๔.๔๙	หมายถึง	ความเป็นไปได้มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๒.๕๐ - ๓.๔๙	หมายถึง	ความเป็นไปได้ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๑.๕๐ - ๒.๔๙	หมายถึง	ความเป็นไปได้น้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๑.๐๐ - ๑.๔๙	หมายถึง	ความเป็นไปได้น้อยที่สุด

๓.๒ ข้อมูลที่เป็นข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนา และการสนทนากลุ่มเฉพาะ นำมาทำการวิเคราะห์สรุป และอภิปรายผล โดยจับประเด็นหลักของเรื่อง (Traits) และจำแนกเหตุการณ์หลักๆ ด้วยการแยกเป็นประเด็น ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยจะนำเสนอรายงานแบบ

พรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมอ้างอิงคำพูดผู้ให้ข้อมูลสำคัญและนำเสนอรูปภาพประกอบเหตุการณ์ของเรื่องเพื่อยืนยันประเด็นที่พรรณนาวิเคราะห์ตามความเหมาะสม โดยเป็นการนำเสนอผลการวิจัยชุดองค์ความรู้ในการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบการบรรยายตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย จากผลการลงพื้นที่สำรวจ เพื่อหาข้อมูลที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนแล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้พุทธนวัตกรรมการสันติสุข แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีประชาคมในพื้นที่ต้นแบบ คือพุทธนวัตกรรมการสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนโดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน หลังจากจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ ผลงานวิจัยวิธีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับโบว์ชัวร์ หนังสือสรุปองค์ความรู้ และการเผยแพร่สู่สื่อสารสนเทศ วารสารทางสังคมศาสตร์ และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีมุ่งศึกษาบริบทของชุมชนรอบวัดปราสาทสูง ในพื้นที่อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ เริ่มจากการศึกษาข้อมูลเอกสาร แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมการสันติสุข เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน เกี่ยวกับการสร้างสันติสุข เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน เกี่ยวกับการกระบวนการมีส่วนร่วม แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติสุขสำหรับชุมชน กำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และหลักพุทธธรรม คือหลักอริยสัจ ๔ ประกอบด้วย กายภาวนา ศิลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา โดยบูรณาการกับหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีสนทนากลุ่ม เพื่อสะท้อนปัญหา ความต้องการ และแนวทางสร้างสันติสุขร่วมกัน มีสังเกตการณ์กิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติสุขสำหรับชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสกัดประเด็นสำคัญและรูปแบบกระบวนการ พัฒนารูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนและเวทีสานเสวนา และสรุปองค์ความรู้เป็นรูปแบบการดำเนินงานที่สามารถประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นได้ โดยภาพรวมแล้วกระบวนการวิจัยนี้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้หลักพุทธธรรม คืออริยสัจ ๔ เป็นฐาน และมุ่งสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนผ่านความร่วมมือระหว่างวัด บ้าน และชุมชน

นอกจากนี้ได้มีการต่อยอดองค์ความรู้ ด้วยการนำรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนไปทดลองใช้กับชุมชนในอำเภอที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายของจังหวัดบุรีรัมย์ รวมทั้งการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนต่างๆ ตลอดจนการจัดเวทีเผยแพร่รูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน นอกจากนี้มีการต่อยอดองค์ความรู้กับชุมชนอื่นๆ แล้ว จะมีติดตามประเมินผลในปีต่อไปด้วย

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปรางสาตสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎี ออกแบบการ ระเบียบวิธีวิจัย และดำเนินการวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงผสมผสานวิธี (เชิงปริมาณและเชิง คุณภาพ) ที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและผู้ให้สัมภาษณ์

๔.๒ สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน วัดปรางสาตสูง

๔.๓ กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง

๔.๔ การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและผู้ให้สัมภาษณ์

๔.๑.๑ ข้อมูลเชิงปริมาณ

คณะผู้วิจัยได้สอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเด็นวิจัย โดยเลือกมาจากประชาชนทั่วไป ในชุมชนสวายเจริญ ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๒๔๒ คน ผู้วิจัยได้กลุ่ม ตัวอย่าง จำนวน ๑๕๒ คน เปรียบเทียบจากตารางของเครจซี่ มอร์แกน (Krejcie & Morgan)^๑ โดย ทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) สามารถสรุปข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังตารางที่ ๔.๑

^๑ Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. "Determining Sample Size for Research Activities". *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), (1970): p. 607-610.

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน) (n=๑๕๒)	ร้อยละ (๑๐๐.๐)
๑. เพศ		
ชาย	๕๖	๓๖.๘
หญิง	๙๖	๖๓.๒
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐
๒. อายุ (ปี)		
ต่ำกว่า ๓๐ ปี	๑๖	๑๐.๕
อายุระหว่าง ๓๐ – ๔๐ ปี	๑๖	๑๐.๕
อายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี	๒๗	๑๗.๘
อายุระหว่าง ๕๑ – ๖๐ ปี	๔๑	๒๗.๐
สูงกว่า ๖๑ ปีขึ้นไป	๕๒	๓๔.๒
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐
๓. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	๑๐๒	๖๗.๑
มัธยมศึกษา	๓๐	๑๙.๗
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๑๓	๘.๖
อนุปริญญา/ปวส.	๔	๒.๖
ปริญญาตรี	๒	๑.๓
สูงกว่าปริญญาตรี	๑	๐.๗
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐
๔. อาชีพ		
เกษตรกร	๘๑	๕๓.๓
พ่อค้า/แม่ค้า	๗	๔.๖
ข้าราชการ/พนักงานรัฐ	๑	๐.๗
พนักงานบริษัท/รัฐวิสาหกิจ	๑	๐.๗
รับจ้างทั่วไป	๔๑	๒๗.๐
อื่นๆ	๒๑	๑๓.๘
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน) (n=๑๕๒)	ร้อยละ (๑๐๐.๐)
๕. รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๒๘	๘๔.๒
๑๐,๐๐๐ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๒๔	๑๕.๘
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐
๖. ตำแหน่งทางสังคม		
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	๒	๑.๓
อสม.	๗	๔.๖
ปราชญ์ชาวบ้าน	๓	๒.๐
ไม่มีตำแหน่งทางสังคม	๑๔๐	๙๒.๑
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐
๗. ช่วงเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนวัดปราสาทสูง		
น้อยกว่า ๑ ปี	๑	๐.๗
๑-๕ ปี	๒	๑.๓
มากกว่า ๑๐ ปี	๑๔๙	๙๘.๐
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐
๘. ความเกี่ยวข้องกับวัดปราสาทสูง		
เป็นชาวบ้านในชุมชน	๑๔๙	๙๘.๑
เป็นพระภิกษุ/สามเณรในวัด	๓	๒.๐
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐
๙. การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดปราสาทสูง		
เป็นประจำ	๔๔	๒๘.๙
บางครั้ง	๕๓	๓๔.๙
เคยแต่ไม่บ่อย	๔๙	๓๒.๒
ไม่เคยเลย	๖	๓.๙
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน) (n=๑๕๒)	ร้อยละ (๑๐๐.๐)
๑๐. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนาของวัดปรางสาทสูง		
เป็นประจำ	๔๗	๓๐.๙
บางครั้ง	๕๓	๓๔.๙
เคยแต่ไม่บ่อย	๔๖	๓๐.๓
ไม่เคยเลย	๖	๓.๙
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐
๑๑. การรับรู้เกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาและพุทธนวัตกรรมการใช้ในชุมชนของวัดปรางสาทสูง		
น้อยที่สุด	๔๑	๒๗.๐
น้อย	๒๕	๑๖.๔
ปานกลาง	๔๓	๒๘.๓
มาก	๑๖	๑๐.๕
มากที่สุด	๒๗	๑๗.๘
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐

คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๕๒ คน ซึ่งคัดเลือกโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดปรางสาทสูง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่และร้อยละ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

จากตารางที่ ๔.๑ ผลการวิจัยพบว่า **เพศ** ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง คิดเป็น ร้อยละ ๖๓.๒ ขณะที่เพศชาย มีร้อยละ ๓๖.๘ แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมีบทบาทในการมีส่วนร่วมและการให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนและวัดมากกว่าผู้ชาย เมื่อพิจารณา **ด้านช่วงอายุ** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒ รองลงมา คือ ช่วงอายุ ๕๑-๖๐ ปี ร้อยละ ๒๗.๐ สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นประชากรสูงวัย ซึ่งมีประสบการณ์ชีวิตและความผูกพันกับชุมชนและวัดปรางสาทสูงมาเป็นระยะเวลานาน **ด้านระดับการศึกษา** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๑ รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ ๑๙.๗ ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนลักษณะของชุมชนชนบทที่ประชาชนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาไม่สูง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการออกแบบและพัฒนาพุทธนวัตกรรมการให้สอดคล้องกับบริบทและศักยภาพการเรียนรู้ของชุมชน **ด้านอาชีพ** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๓ รองลงมา คือ รับจ้างทั่วไป ร้อยละ ๒๗.๐ แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนที่พึ่งพาภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก สำหรับ

ด้านรายได้ต่อเดือน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ ๘๔.๒ ขณะที่ผู้มีรายได้ระหว่าง ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาทต่อเดือนมีเพียงร้อยละ ๑๕.๘ สะท้อนถึงฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในชุมชนที่อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความเปราะบางทางสังคม เมื่อพิจารณา **ด้านตำแหน่งทางสังคม** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๑ รองลงมา คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร้อยละ ๔.๖ และปราชญ์ชาวบ้าน ร้อยละ ๒.๐ แสดงให้เห็นว่า ข้อมูลที่ได้สะท้อนมุมมองของประชาชนทั่วไปในชุมชนเป็นหลัก **ด้านระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนวัดปราสาทสูง** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมดอาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า ๑๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๙๘.๐ แสดงถึงความผูกพัน ความเข้าใจบริบท และประสบการณ์ตรงต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม และกิจกรรมของวัดปราสาทสูง สำหรับ **ความเกี่ยวข้องกับวัดปราสาทสูง** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๙๘.๑ ขณะที่พระภิกษุหรือสามเณรในวัดมีเพียงร้อยละ ๒.๐ สะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลเชิงปริมาณในส่วนนี้เป็นมุมมองของประชาชนในชุมชนเป็นหลัก **ในด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดปราสาทสูง** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๙ และเคยเข้าร่วมแต่ไม่บ่อย ร้อยละ ๓๒.๒ ขณะที่ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำมีร้อยละ ๒๘.๙ แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ในทำนองเดียวกัน **การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนาของวัดปราสาทสูง** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีส่วนร่วมเป็นบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๙ รองลงมาคือ มีส่วนร่วมเป็นประจำ ร้อยละ ๓๐.๙ ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมทางพุทธศาสนาให้เกิดความต่อเนื่อง สำหรับ **การรับรู้เกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาและพุทธนวัตกรรมการใช้ในชุมชนของวัดปราสาทสูง** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีการรับรู้ในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๓ รองลงมา คือ ระดับน้อยที่สุด ร้อยละ ๒๗.๐ และระดับมากที่สุด ร้อยละ ๑๗.๘ แสดงให้เห็นว่าการรับรู้เกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมการใช้ของประชาชนยังอยู่ในระดับปานกลาง และมีความจำเป็นต้องพัฒนากระบวนการสื่อสารและการมีส่วนร่วมให้เข้มข้นยิ่งขึ้น

๔.๑.๒ ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีบทบาทและความเกี่ยวข้องกับพุทธนวัตกรรมการสร้างสันติสุขโดยตรง ที่สามารถให้ข้อมูลในการวิจัยได้และเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ในประเด็นที่วิจัย รวมทั้งสิ้น ๒๐ คน ประกอบด้วย ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนจิตอาสา ตัวแทนเด็กและเยาวชน ตัวแทนผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ตัวแทนผู้อาวุโสที่ชุมชนเคารพนับถือ ตัวแทนเครือข่าย อสม. ตัวแทนพระวัดปราสาทสูง ตัวแทนโรงเรียนบ้านเพชรประชาสามัคคี ตัวแทนเทศบาลตำบลห้วยราช ตัวแทนโรงพยาบาลห้วยราช ตัวแทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยราช และตัวแทนสำนักงานงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังตารางที่ ๔.๒

ตารางที่ ๔.๒ แสดงจำนวนร้อยละ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ลำดับ ที่	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล สำคัญ	เพศ	อายุ (ปี)	การศึกษา สูงสุด	อาชีพ	ระยะเวลาอยู่ ในชุมชน (ปี)
๑	ผู้นำชุมชน	ชาย	๕๖	ม.๓	เกษตรกร	๓๖
๒	ผู้นำชุมชน	หญิง	๔๙	ปริญญาตรี	เกษตรกร	๔๐
๓	พระสงฆ์	ชาย	๕๖	ม.๓	พระภิกษุ	๔ พรรษา
๔	พระสงฆ์	ชาย	๕๒	ปริญญาตรี	พระภิกษุ	บางโอกาส
๕	อสม.	หญิง	๔๙	ม.๖	ธุรกิจส่วนตัว	๔๙
๖	อสม.	หญิง	๕๗	ปริญญาตรี	แพทย์ตำบล	๔๐
๗	ผู้ด้อยโอกาส	หญิง	๕๙	ป.๖	เกษตรกร	๕๙
๘	ผู้ด้อยโอกาส	หญิง	๕๖	ป.๖	เกษตรกร	๕๖
๙	ผู้อาวุโส	หญิง	๕๘	ป.๖	เกษตรกร	๕๘
๑๐	ผู้อาวุโส	หญิง	๖๒	ปริญญาตรี	ค้าขาย	๖๒
๑๑	เด็กและเยาวชน	หญิง	๑๑	ป.๕	นักเรียน	๑๑
๑๒	เด็กและเยาวชน	หญิง	๑๖	ม.๔	นักเรียน	๑๖
๑๓	จิตอาสา	ชาย	๕๕	ม.๖	เกษตรกร	๕๕
๑๔	จิตอาสา	หญิง	๕๙	ม.๔	เกษตรกร	๕๙
๑๕	ครู	หญิง	๒๘	ปริญญาตรี	ครู	๒๘
๑๖	พยาบาลวิชาชีพ	หญิง	๕๓	ปริญญาตรี	พยาบาล วิชาชีพ	๒๐
๑๗	หน่วยงานท้องถิ่น	ชาย	๔๒	ปริญญาตรี	ข้าราชการ	๒
๑๘	พัฒนาชุมชน	หญิง	๔๘	ปริญญาตรี	นักวิชาการ พัฒนาชุมชน	๔๘
๑๙	ผู้บริหารโรงเรียน	หญิง	๕๑	ปริญญาโท	ข้าราชการครู	๕๑
๒๐	ที่ปรึกษาชุมชน	ชาย	๗๒	ปริญญาตรี	เกษตรกร	๗๒

จากตารางที่ ๔.๒ คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวนทั้งสิ้น ๒๐ คน โดยคำนึงถึงความหลากหลายของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมทุกมิติของปรากฏการณ์ที่ศึกษา ผลการวิจัยพบว่า **ด้านเพศ** พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๕ คน ร้อยละ ๗๕.๐ และเพศชายจำนวน ๕ คน ร้อยละ ๒๕.๐ ช่วงอายุของผู้ให้ข้อมูลมีความหลากหลาย ตั้งแต่ ๑๑ ปี จนถึง ๗๒ ปี โดยอายุเฉลี่ย อยู่ที่ประมาณ ๕๐ ปี ซึ่งเป็นวัยผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์และความเข้าใจบริบทชุมชนเป็นอย่างดี การรวมเด็กและเยาวชนอายุ ๑๑ และ ๑๖ ปี ช่วยให้ได้มุมมองข้ามรุ่นและเข้าใจมุมมองของกลุ่มวัยรุ่นที่เป็นอนาคต ของชุมชน **ระดับการศึกษา** พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีคุณวุฒิการศึกษาที่หลากหลาย ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ จำนวน ๖ คน มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๓ คน มัธยมศึกษาตอนปลาย

จำนวน ๓ คน ระดับปริญญาตรี จำนวน ๗ คน และปริญญาโท จำนวน ๑ คน ความหลากหลายทางการศึกษานี้ช่วยให้ได้ข้อมูลจากผู้ที่มีพื้นฐานความรู้และมุมมองที่แตกต่างกัน ซึ่งสะท้อนโครงสร้างทางสังคมที่แท้จริงของชุมชน **อาชีพและบทบาทในชุมชน** พบว่า ผู้ให้ข้อมูลประกอบอาชีพหลักคือเกษตรกร จำนวน ๙ คน นอกจากนี้ยังมีข้าราชการครู จำนวน ๒ คน พยาบาลวิชาชีพ จำนวน ๑ คน แพทย์ตำบล จำนวน ๑ คน นักวิชาการพัฒนาชุมชน จำนวน ๑ คน ข้าราชการท้องถิ่น จำนวน ๑ คน พระภิกษุ จำนวน ๒ รูป และอาชีพอื่นๆ การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจากหลากหลายอาชีพนี้ช่วยให้ได้ข้อมูลจากผู้ที่มีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันในชุมชน **ระยะเวลาอยู่ในชุมชน** ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนโดยกำเนิด มีระยะเวลาอยู่ในชุมชนตั้งแต่ ๑๑ ปี จนถึง ๗๒ ปี โดยมีเพียง จำนวน ๓ คน ที่อยู่ในชุมชนน้อยกว่า ๓๐ ปี ได้แก่ ผู้นำชุมชนชาย (๓๖ ปี) พยาบาลวิชาชีพ (๒๐ ปี) และข้าราชการท้องถิ่น (๒ ปี) ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้จึงมีความผูกพันและความเข้าใจบริบทชุมชน มีความน่าเชื่อถือในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

จากข้อมูลดังกล่าว คณะวิจัยพบว่า ความหลากหลายของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล มีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลครอบคลุม ๑๐ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำชุมชน (๒ คน) พระสงฆ์ (๒ รูป) อาสาสมัครสาธารณสุข (๒ คน) ผู้ด้อยโอกาส (๒ คน) ผู้อาวุโส (๒ คน) เด็กและเยาวชน (๒ คน) จิตอาสา (๒ คน) ครู (๑ คน) พยาบาลวิชาชีพ (๑ คน) หน่วยงานท้องถิ่น (๑ คน) นักพัฒนาชุมชน (๑ คน) ผู้บริหารโรงเรียน (๑ คน) และที่ปรึกษาชุมชน (๑ คน) การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจากกลุ่มต่างๆ อย่างครบถ้วนนี้ สอดคล้องกับหลักการสามเส้า (Triangulation) ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ของข้อมูล (Trustworthiness and Credibility) โดยคณะผู้วิจัยสามารถตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่งและหลายมุมมอง ลดอคติที่อาจเกิดขึ้นจากการพึ่งพาข้อมูลจากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพียงอย่างเดียว จึงสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง ๒๐ คน มีลักษณะที่หลากหลายทั้งในด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และบทบาทในชุมชน ซึ่งเป็นตัวแทนที่ดีของชุมชนและสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมทุกมิติของปรากฏการณ์ที่ศึกษา

ความเกี่ยวข้องกับวัดและชุมชน

ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรม

จากการวิจัย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ โดยมีผู้ที่เข้าร่วมทุกครั้งหรือบ่อยครั้งจำนวน ๑๖ คน ร้อยละ ๘๐.๐ แสดงให้เห็นถึงระดับการมีส่วนร่วม ที่สูงของผู้ให้ข้อมูลในกิจกรรมต่างๆ ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่เข้าร่วมบางโอกาสหรือตามความสมควร มีจำนวน ๓ คน ร้อยละ ๑๕.๐ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีภาระงานประจำหรือไม่ได้อยู่ในพื้นที่ตลอดเวลา และมีผู้ให้ข้อมูลที่เข้าร่วมกิจกรรมน้อยเพียง ๑ คน ร้อยละ ๕.๐ เท่านั้น

ประเภทกิจกรรมที่ผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วม

จำแนกได้เป็น ๔ ประเภทหลัก ดังนี้

๑. กิจกรรมทางศาสนาประจำ

จากการวิจัย พบว่า กิจกรรมทางศาสนาประจำเป็นกิจกรรมที่ผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญและเข้าร่วมในระดับสูง โดยกิจกรรมสวดมนต์ทำวัตรเย็นซึ่งเป็นกิจกรรมสวดมนต์ยาวนานประจำวัน มีผู้เข้าร่วมมากที่สุด จำนวน ๑๒ คน ร้อยละ ๖๐.๐ สะท้อนให้เห็นถึงความต่อเนื่องในการปฏิบัติทางศาสนาของชุมชน นอกจากนี้ยังมีการเข้าวัดทำบุญในวันพระประจำเดือนจำนวน ๖ คน คิด

เป็นร้อยละ ๔๐.๐ แสดงให้เห็นถึงความเคร่งครัดในการรักษาศิลและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนา

๒. กิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรม

จากการวิจัย พบว่า กิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมเป็นกิจกรรมที่ได้รับการตอบรับอย่างดีจากผู้ให้ข้อมูล โดยประเพณีลอยกระทงเป็นกิจกรรมที่มีผู้เข้าร่วมสูงที่สุด จำนวน ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๐ ตามมาด้วยประเพณีกวนข้าวทิพย์ในวันออกพรรษาที่มีผู้เข้าร่วม จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐ และกิจกรรมวันเข้า-ออกพรรษา (แห่เทียนเข้าพรรษา/ออกพรรษา) มีผู้เข้าร่วมจำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๐ สำหรับกิจกรรมทอดผ้าป่าและกฐินมีผู้เข้าร่วม จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐ ขณะที่งานเทศน์มหาชาติมีผู้เข้าร่วม จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๐ และประเพณีสงกรานต์ซึ่งเป็นกิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวัดมีผู้เข้าร่วม จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐ การกระจายตัวของผู้เข้าร่วมในกิจกรรมประเพณีต่างๆ นี้แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ชุมชนยังคงรักษาไว้

๓. กิจกรรมพัฒนาชุมชน

จากการวิจัย พบว่า กิจกรรมพัฒนาชุมชนเป็นอีกมิติหนึ่งของการมีส่วนร่วม โดยกิจกรรม จิตอาสาและทำความสะอาดวัดมีผู้เข้าร่วมสูงสุดในกิจกรรมนี้ จำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐ แสดงให้เห็นถึงจิตสำนึกในการดูแลรักษาพื้นที่สาธารณะร่วมกัน ขณะที่กิจกรรมกีฬา (ฟุตบอล ฟุตซอล) มีผู้เข้าร่วม ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐ และโครงการชุมชนล้อมรั้ว ซึ่งเป็นโครงการแก้ไขปัญหาเสพติดมีผู้เข้าร่วมเพียงจำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๐

๓. กิจกรรมพิเศษ

จากการวิจัย พบว่า กิจกรรมพิเศษประกอบด้วยกิจกรรมการประชุมวางแผนซึ่งเป็นการประชุมคณะกรรมการวัดและชุมชน มีผู้เข้าร่วมจำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๐ สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้ให้ข้อมูลในฐานะผู้นำชุมชน และกิจกรรมการฟ้อนรำซึ่งเป็นการเป็นนางรำจิตอาสาแสดงในงานต่างๆ มีผู้เข้าร่วมจำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐ แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปการแสดงพื้นบ้าน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยพบว่ากิจกรรมที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือ ประเพณีลอยกระทง ร้อยละ ๗๐.๐ ตามมาด้วยกิจกรรมทางศาสนาประจำและประเพณีท้องถิ่นอื่นๆ โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ร้อยละ ๘๐.๐ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคม ความผูกพันต่อวัดและชุมชน ตลอดจนการคงอยู่ของประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยังคงได้รับการสืบทอดและรักษาไว้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเภทต่างๆ แสดงให้เห็นถึงบทบาทที่หลากหลายของผู้ให้ข้อมูลทั้งในฐานะสมาชิกชุมชน ผู้ปฏิบัติศาสนกิจ และผู้นำชุมชนที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน รายละเอียด ดังตาราง ๔.๓

ตารางที่ ๔.๓ แสดงข้อมูลการเข้าร่วมกิจกรรม ประเภทกิจกรรม และแรงจูงใจผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประเด็น	รายละเอียด	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ (๑๐๐.๐)
๑. ความถี่การเข้าร่วมกิจกรรม			
- เข้าร่วมทุกครั้ง/ บ่อยครั้ง	ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรม อย่างสม่ำเสมอ	๑๖	๘๐.๐
- เข้าร่วมบางโอกาส/ ตามความสมควร	ผู้ให้ข้อมูลที่มีภาระงานมากหรือไม่ได้อยู่ ในพื้นที่ตลอดเวลา	๓	๑๕.๐
- เข้าร่วมน้อย	ผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ค่อยได้เข้าร่วมกิจกรรม	๑	๕.๐
๒. ประเภทกิจกรรมที่เข้าร่วม			
๒.๑ กิจกรรมทางศาสนาประจำ			
- สวดมนต์ทำวัตรเย็น	กิจกรรมสวดมนต์ภาวนาประจำวัน	๑๒	๖๐.๐
- วันพระ	เข้าวัดทำบุญในวันพระประจำเดือน	๖	๔๐.๐
๒.๒ กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรม			
- ลอยกระทง	ประเพณีลอยกระทง	๑๔	๗๐.๐
- กวนข้าวทิพย์	ประเพณีกวนข้าวทิพย์ในวันออกพรรษา	๑๒	๖๐.๐
แห่เทียนเข้าพรรษา/ ออกพรรษา	กิจกรรมวันเข้า-ออกพรรษา	๑๑	๕๕.๐
- ทอดผ้าป่า/ทอดกฐิน	กิจกรรมทอดผ้าป่าและกฐิน	๑๐	๕๐.๐๐
งานเทศน์มหาชาติ	ฟังเทศน์มหาชาติในวันสำคัญ	๖	๓๐.๐
- สงกรานต์	รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวัด	๓	๑๕.๐
๒.๓ กิจกรรมพัฒนาชุมชน			
- จัดอาสา/ทำความสะอาดวัด	ร่วมทำความสะอาดพัฒนาบริเวณวัด	๙	๔๕.๐
กิจกรรมกีฬา	กิจกรรมฟุตบอล ฟุตซอล	๒	๑๐.๐
โครงการชุมชนล้อมรั้ว	โครงการแก้ไขปัญหายาเสพติด	๑	๕.๐
๒.๔ กิจกรรมพิเศษ			
- การฟ้อนรำ	เป็นนางรำจิตอาสาแสดงในงานต่างๆ	๕	๒๕.๐
- การประชุมวางแผน	ประชุมคณะกรรมการวัดและชุมชน	๗	๓๕.๐

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๒๐ คน พบว่าแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมสามารถจำแนกออกเป็น ๖ ด้านหลัก ดังนี้

๑. ด้านจิตใจและศาสนา พบว่า แรงจูงใจด้านจิตใจและศาสนามีความโดดเด่นเป็นอันดับแรก โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ ๙๐.๐ แสดงศรัทธาในพระพุทธศาสนาและมีความต้องการทำบุญสร้างกุศลเพื่อแสวงหาความสงบทางจิตใจ นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่ง ร้อยละ ๕๕.๐ มีความประสงค์ ที่จะพึ่งเทศน์ฟังธรรมเพื่อรับความรู้ทางธรรมและพัฒนาจิตใจ ขณะที่เกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ ๔๕.๐) แรงจูงใจในการทำสมาธิภาวนาเพื่อทำให้จิตใจสงบและลดความเครียด ส่วนผู้ให้ข้อมูลบางส่วน ร้อยละ ๑๕.๐ มีส่วนร่วมเพื่อระลึกถึงญาติที่ล่วงลับและแผ่บุญกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ

๒. ด้านสังคมและชุมชน พบว่า แรงจูงใจด้านสังคมและชุมชนมีความสำคัญเป็นอันดับสอง โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ ๘๕.๐ มีความต้องการสร้างความสามัคคีและต้องการให้ชุมชนมีความรักสามัคคีกัน ครึ่งหนึ่งของผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ ๕๐.๐ มีความรู้สึกถึงความรับผิดชอบต่อชุมชนและมองว่าเป็นหน้าที่ของการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ส่วนผู้ให้ข้อมูลบางส่วน ร้อยละ ๔๐.๐ เห็นถึงความสำคัญของการทำงานเป็นทีมและความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน ขณะที่ร้อยละ ๓๕.๐ มีความต้องการสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันในชุมชน

๓. ด้านวัฒนธรรมและประเพณี พบว่า แรงจูงใจด้านวัฒนธรรมและประเพณีพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่ง ร้อยละ ๖๕.๐ มีความต้องการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมและสืบทอดประเพณีท้องถิ่นสู่คนรุ่นหลัง ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลอีกส่วนหนึ่ง ร้อยละ ๓๕.๐ มีความภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านผ้าไหม นางรำ และประเพณีของชาวอีสาน

๔. ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบ พบว่า แรงจูงใจด้านหน้าที่และความรับผิดชอบพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่ง ร้อยละ ๖๐.๐ มีส่วนร่วมตามหน้าที่ของตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหน่วย (อสม.) กรรมการ ครู และพยาบาล นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลบางส่วน ร้อยละ ๒๕.๐ มีความต้องการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกหลานและคนรุ่นหลัง

๕. ด้านส่วนตัว พบว่า แรงจูงใจด้านส่วนตัวพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ ๗๐.๐ มีส่วนร่วมเพื่อแสวงหาความสุขส่วนตัว มีความสุข ผ่อนคลาย และสบายใจ ส่วนผู้ให้ข้อมูลบางส่วน ร้อยละ ๓๐.๐ มีความต้องการได้พบปะเพื่อนบ้าน พูดคุยปราศรัย และพบปะสังสรรค์ ขณะที่ร้อยละ ๑๕.๐ ความชอบในการฟ้อนรำหรือร้องเพลงและรู้สึกสนุกกับกิจกรรมที่ตนเองถนัด

๖. ด้านการพัฒนา พบว่า แรงจูงใจด้านการพัฒนาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลบางส่วน ร้อยละ ๒๐.๐ มีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยต้องการให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่วนผู้ให้ข้อมูลอีกส่วนหนึ่ง ร้อยละ ๑๕.๐ มีความต้องการพัฒนาทักษะและความรู้ของตนเอง ต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่และพัฒนาตนเอง

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า แรงจูงใจในการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า แรงจูงใจหลักที่มีความโดดเด่นที่สุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ด้านจิตใจและศาสนา ร้อยละ ๙๐.๐ ด้านสังคมและชุมชน ร้อยละ ๘๕.๐ และด้านส่วนตัว ร้อยละ ๗๐.๐ ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้มีส่วนร่วมให้ความสำคัญทั้งในมิติทางจิตวิญญาณ มิติทางสังคม และมิติส่วนบุคคลในการเข้าร่วมกิจกรรมโดยแรงจูงใจเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในชุมชน รายละเอียด ดังตารางที่ ๔.๔

ตารางที่ ๔.๔ แสดงข้อมูลแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

แรงจูงใจ	รายละเอียด	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ
๑. ด้านจิตใจและศาสนา			
- ศรัทธาในพระพุทธศาสนา	การทำบุญ สร้างบุญกุศล แสวงหาความสงบทางจิตใจ	๑๘	๙๐.๐
- ฟังเทศน์ฟังธรรม	การได้รับความรู้ทางธรรม พัฒนาจิตใจ	๑๑	๕๕.๐
- การทำสมาธิภาวนา	ทำจิตใจให้สงบ ลดความเครียด	๙	๔๕.๐
- ระลึกถึงญาติที่ล่วงลับ	แผ่บุญกุศลให้ญาติที่ล่วงลับ	๓	๑๕.๐
๒. ด้านสังคมและชุมชน			
- สร้างความสามัคคี	ต้องการให้ชุมชนมีความรักสามัคคี	๑๗	๘๕.๐
- การทำงานเป็นทีม	เห็นความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน	๘	๔๐.๐
- รับผิดชอบต่อชุมชน	เป็นหน้าที่ของการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน	๑๐	๕๐.๐
- การสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน	ต้องการให้เกิดความเข้าใจในชุมชน	๗	๓๕.๐
๓. ด้านวัฒนธรรมและประเพณี			
- อนุรักษ์ ประเพณี วัฒนธรรม	ต้องการสืบทอดประเพณีท้องถิ่น	๑๓	๖๕.๐
- ภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น	ผ้าไหม นางรำ ประเพณีอีสานท้องถิ่น	๖	๓๕.๐
๔. ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบ			
- ตามหน้าที่ของตำแหน่ง	ผู้ใหญ่บ้าน อสม. กรรมการ ครู พยาบาล	๑๒	๖๐.๐๐
- เป็นแบบอย่างที่ดี	ต้องการเป็นแบบอย่างให้ลูกหลาน	๕	๒๕.๐๐
๕. ด้านส่วนตัว			
- ความสุขส่วนตัว	มีความสุข ผ่อนคลาย สบายใจ	๑๔	๗๐.๐
- การได้พบปะเพื่อนบ้าน	ได้พูดคุยปราศรัย พบปะสังสรรค์	๖	๓๐.๐
- ชอบการฟ้อนรำ/ร้องเพลง	สนุกกับกิจกรรมที่ตนเองถนัด	๓	๑๕.๐
๖. ด้านการพัฒนา			
- พัฒนาเด็กและเยาวชน	นักเรียนเข้าร่วมเพื่อปลูกฝังคุณธรรม	๔	๒๐.๐
- พัฒนาทักษะและความรู้	ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ พัฒนาตนเอง	๓	๑๕.๐

๔.๒ สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง

๔.๒.๑ ข้อมูลเชิงปริมาณ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยได้สอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเด็นวิจัย โดยเลือกมาจากประชาชนทั่วไปในชุมชนสวายเจริญ ตำบลห้วยราช อำเภอยุทธราช จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๒๔๒ คน ผู้วิจัยได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๕๒ คน เปรียบเทียบจากตารางของเครจซี่ มอร์แกน (Krejcie & Morgan) โดยทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) สามารถสรุปความคิดเห็นสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ดังตารางที่ ๔.๕

ตารางที่ ๔.๕ แสดงจำนวนร้อยละและค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : ภูมิศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอยุทธราช จังหวัดบุรีรัมย์

(n = ๑๕๒)

ระดับความคิดเห็นสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน สำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. ด้านกาย (กายภาวนา)			
๑.๑ ชุมชน มีสถานที่จัดให้ได้ออกกำลังกายเพื่อพัฒนาร่างกาย	๔.๓๘	๐.๗๔๕	มาก
๑.๒ ชุมชน มีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริโภคอาหารอย่างถูกสุขลักษณะ	๔.๓๐	๐.๘๐๖	มาก
๑.๓ ชุมชน มีการจัดอบรมเพื่อให้มีความตระหนักถึงความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่ไม่สำรวมระวัง ทางกาย วาจา ใจ ที่มีต่อตนเองและผู้อื่น	๔.๓๙	๐.๖๙๒	มาก
๑.๔ ชุมชน รู้จักความพอ ประมาทในการบริโภคใช้สอย	๔.๔๔	๐.๗๑๖	มาก
๑.๕ ชุมชน วัดปราสาทสูงยึดหลักความถูกต้องในการทำงาน	๔.๔๕	๐.๖๙๙	มาก
๑.๖ ชุมชน จัดกิจกรรมการออกกำลังกายให้เพื่อให้เกิดพัฒนาการด้านร่างกาย	๔.๔๐	๐.๗๓๐	มาก
รวม	๔.๓๙	๐.๗๓๑	มาก
๒. ด้านศีล (ศีลภาวนา)			
๒.๑ ชุมชน มีความประพฤติทางกาย วาจา เรียบร้อย	๔.๕๓	๐.๖๗๑	มากที่สุด
๒.๒ ชุมชน มีการปฏิบัติตามกฎระเบียบชุมชน	๔.๓๖	๐.๘๑๘	มาก
๒.๓ ชุมชน วัดปราสาทสูง ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนเสียหายต่อตนเองผู้อื่นในชุมชน	๔.๖๐	๐.๖๕๔	มากที่สุด
๒.๔ ชุมชน ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในชุมชนได้ดี	๔.๖๑	๐.๗๐๒	มากที่สุด
๒.๕ ชุมชน มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลช่วยเหลือคนในชุมชน	๔.๖๓	๐.๖๖๙	มากที่สุด
รวม	๔.๕๔	๐.๗๐๒	มากที่สุด

ตารางที่ ๔.๕ แสดงจำนวนร้อยละและค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ (ต่อ)

(n = ๑๒๕)

ระดับความคิดเห็นสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน สำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๓. ด้านจิต (จิตภาวนา)			
๓.๑ ชุมชนมีการฝึกปฏิบัติการปรับตัวเองเข้ากับสังคม	๔.๖๕	๐.๕๙๐	มากที่สุด
๓.๒ ชุมชน มีความกระตือรือร้นไม่เบื่อ ท้อแท้ และหมดหวัง ในการดำเนินชีวิต	๔.๖๒	๐.๖๕๐	มากที่สุด
๓.๓ ชุมชนฝึกอบอรมการควบคุมอารมณ์ ไม่ให้เกิดความเครียด	๔.๖๔	๐.๕๙๓	มากที่สุด
๓.๔ ชุมชนฝึกสมาธิเพื่อทำงาน	๔.๖๔	๐.๕๙๓	มากที่สุด
๓.๕ ชุมชนมีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบานอยู่เสมอ	๔.๗๐	๐.๕๕๐	มากที่สุด
รวม	๔.๖๐	๐.๖๔๕	มากที่สุด
๔. ด้านปัญญา (ปัญญา ภาวนา)			
๔.๑ ชุมชนวัดปราสาทสูง มีการพัฒนาปัญญา ด้วยการฟัง คิด และ นำไปปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อร่างกาย และจิตใจ	๔.๖๖	๐.๖๔๐	มากที่สุด
๔.๒ ชุมชน มีการฝึกอบอรมปัญญาด้วยการปฏิบัติธรรมอย่าง สม่ำเสมอ	๔.๖๕	๐.๖๕๔	มากที่สุด
๔.๓ ชุมชน มีความรู้ ความคิด ที่ถูกต้องดีงามในการแก้ปัญหา ชีวิต	๔.๖๖	๐.๕๘๖	มากที่สุด
๔.๔ ชุมชน ได้ดำเนินชีวิตด้วยความสุขคิดพิจารณาเหตุการณ์ ต่าง ๆ ด้วยเหตุผลเสมอ	๔.๖๔	๐.๖๕๕	มากที่สุด
๔.๕ ชุมชนวัดปราสาทสูง เป็นที่พึ่งของตัวเองได้และสามารถ แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี	๔.๖๓	๐.๖๗๙	มากที่สุด
รวม	๔.๖๕	๐.๖๓๙	มากที่สุด
รวมทุกด้าน	๔.๕๔	๐.๖๗๙	มากที่สุด

ระดับความคิดเห็นสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา
ชุมชนวัดปราสาทสูง ค่าเฉลี่ยของระดับสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน :
กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง ผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้

ความคิดเห็นผลการศึกษาข้อมูลทางสถิติและแปลความหมายด้วยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เกี่ยวกับระดับความคิดเห็นสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน
สำหรับชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดปราสาทสูง โดยกำหนดค่าความหมายจากค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)
ดังต่อไปนี้

๔.๕๑-๕.๐๐ = ระดับความคิดเห็นมากที่สุด

- ๓.๕๑-๔.๕๐ = ระดับความคิดเห็นมาก
 ๒.๕๑-๓.๕๐ = ระดับความคิดเห็นปานกลาง
 ๑.๕๑-๒.๕๐ = ระดับความคิดเห็นน้อย
 ๐.๐๑-๑.๕๐ = ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

จากเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น ระดับสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน :
 กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๕๒ คน วิเคราะห์ด้วยสถิติค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยภาพรวมทุกด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๕๔) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้าน ปัญญา (ปัญญาภาวนา) มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๖๕) รองลงมา คือด้านจิต (จิตภาวนา) มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๖๐) ด้านศีล (ศีลภาวนา) มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๕๔) และด้านกาย (กายภาวนา) มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๓๙) ตามลำดับ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ด้านกาย (กายภาวนา)

ผลการวิจัยข้อมูลด้านกายภาวนา พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}$ = ๔.๓๙, S.D. = ๐.๗๓๑) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนวัดปราสาทสูงยึดหลักความถูกต้องในการทำงาน ($\bar{X}$ = ๔.๔๕, S.D. = ๐.๖๙๙) รองลงมา คือ ชุมชนรู้จักความพอประมาณในการบริโภคและการใช้สอย ($\bar{X}$ = ๔.๔๔, S.D. = ๐.๗๑๖) และ ชุมชนจัดกิจกรรมการออกกำลังกายเพื่อให้เกิดพัฒนาการด้านร่างกาย ($\bar{X}$ = ๔.๔๐, S.D. = ๐.๗๓๐)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ชุมชนวัดปราสาทสูงมีการส่งเสริมพฤติกรรมทางกายที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตตามหลักพุทธธรรม โดยให้ความสำคัญกับความพอประมาณ ความถูกต้อง และการดูแลสุขภาพกาย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน

ด้านศีล (ศีลภาวนา)

ผลการวิจัยข้อมูลด้านศีลภาวนา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๕๔, S.D. = ๐.๗๐๒) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน ($\bar{X}$ = ๔.๖๓, S.D. = ๐.๖๖๙) รองลงมา คือ ชุมชนสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในชุมชนได้ดี ($\bar{X}$ = ๔.๖๑, S.D. = ๐.๗๐๒) และ ชุมชนไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่นในชุมชน ($\bar{X}$ = ๔.๖๐, S.D. = ๐.๖๕๔)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนวัดปราสาทสูงมีความเข้มแข็งด้านศีลธรรมและระเบียบวินัยทางสังคม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในลักษณะการช่วยเหลือเกื้อกูล และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันและลดปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน

ด้านจิต (จิตภาวนา)

ผลการวิจัยข้อมูลด้านจิตภาวนา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๖๐, S.D. = ๐.๖๔๕) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนมีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง และเบิกบานอยู่เสมอ ($\bar{X}$ = ๔.๗๐, S.D. = ๐.๕๕๐) รองลงมา คือ ชุมชนมีการฝึก

ปฏิบัติการปรับตัวเองให้เข้ากับสังคม ($\bar{X} = ๔.๖๕$, S.D. = ๐.๕๙๐) และ ชุมชนมีการฝึกควบคุมอารมณ์ไม่ให้เกิดความเครียด ($\bar{X} = ๔.๖๔$, S.D. = ๐.๕๙๓)

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ชุมชนวัดปราสาทสูงมีความพร้อมด้านจิตใจ และมีการใช้กระบวนการทางพุทธศาสนาในการพัฒนาจิตภาวนาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ อันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในระดับชุมชน

ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา)

ผลการวิจัยข้อมูลด้านปัญญาภาวนา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๖๕$, S.D. = ๐.๖๓๙) ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับทั้ง ๔ ด้าน โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงได้แก่ ชุมชนมีการพัฒนาปัญญาด้วยการฟัง คิด และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อร่างกายและจิตใจ ($\bar{X} = ๔.๖๖$, S.D. = ๐.๖๔๐) และ ชุมชนมีความรู้และความคิดที่ถูกต้องดีงามในการแก้ไขปัญหาชีวิต ($\bar{X} = ๔.๖๖$, S.D. = ๐.๕๘๖)

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ชุมชนวัดปราสาทสูงมีศักยภาพด้านการใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต สามารถพิจารณาปัญหาอย่างมีเหตุผล และพึ่งพาตนเองได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนตามแนวคิดพุทธนวัตกรรม

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลภาพรวม พบว่า ระดับสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๕๔$, S.D. = ๐.๖๗๙) เมื่อพิจารณา เป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านปัญญาภาวนา รองลงมา คือ ด้านจิตภาวนา ด้านศีลภาวนา และด้านกายภาวนา ตามลำดับ รายละเอียด ดังตารางที่ ๔.๓

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยพบว่า ชุมชนวัดปราสาทสูงมีความพร้อมและศักยภาพในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน โดยมีการพัฒนาที่สอดคล้องกับหลักไตรสิกขาอย่างครบถ้วน โดยเฉพาะด้านปัญญาและจิตภาวนา ซึ่งทำหน้าที่เป็นฐานสำคัญในการกำกับพฤติกรรม การตัดสินใจ และการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนอย่างสันติ

ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในรูปแบบของพุทธนวัตกรรมสามารถนำไปสู่การเสริมสร้างสันติสุขในระดับชุมชนได้อย่างเป็นระบบ และสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ในการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานเชิงนโยบายและการขยายผลไปยังชุมชนอื่นในบริบทที่ใกล้เคียงกันได้ต่อไป

๔.๒.๒ ข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีบทบาทและความเกี่ยวข้องกับพุทธนวัตกรรมเพื่อการสร้างสันติสุขโดยตรง ที่สามารถให้ข้อมูลในการวิจัยได้และเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ในประเด็นที่วิจัยเกี่ยวกับ ความคิดเห็นสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง รวมทั้งสิ้น ๒๐ คน ประกอบด้วย ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนจิตอาสา ตัวแทนเด็กและเยาวชน ตัวแทนผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ตัวแทนผู้อาวุโสที่ชุมชนเคารพนับถือ ตัวแทนเครือข่าย อสม. ตัวแทนพระวัดปราสาทสูง ตัวแทนโรงเรียนบ้านเพชรประชาสามัคคี ตัวแทนเทศบาลตำบลห้วยราช ตัวแทนโรงพยาบาลห้วยราช ตัวแทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยราช และ ตัวแทนสำนักงานงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์ คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิง

ลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๐ คน มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และจัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญ ผลการวิจัย สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

สภาพปัญหาการสร้างสันติสุขของชุมชนวัดปราสาทสูง

ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัญหาการสร้างสันติสุขของชุมชนวัดปราสาทสูงสามารถจำแนกออกเป็น ๔ ด้านหลัก

๑. ปัญหาด้านกายภาพ

๑.๑ ปัญหาสุขภาพกายและพฤติกรรมสุขภาพ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนวัดปราสาทสูงมีปัญหาในเรื่องโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง ซึ่งสาเหตุมาจากการรับประทานอาหารที่มีไขมันสูง อาหารขยะ น้ำอัดลม ความเครียด การไม่ออกกำลังกาย^๒ ประชาชนในชุมชนวัดปราสาทสูงที่เป็นโรคเบาหวาน-ความดันโลหิตสูง มะเร็ง ต้มสุรา สูบบุหรี่ และยาเสพติดเนื่องจากขาดการดูแลตนเองหรือการใส่ใจสุขภาพ^๓

๑.๒ ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงและอบายมุข ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนยังมีปัญหาการดื่มสุรา การสูบบุหรี่ และยาเสพติดในบางกลุ่ม รวมทั้งในครอบครัวมีการทะเลาะถกเถียงกัน เกิดความไม่เข้าใจกัน การรับประทานอาหารที่มีรสจัดเกินไป เช่น กินหวาน กินเค็ม และปัญหาทางด้านยาเสพติดร่วมด้วย^๔

๑.๓ ภาวะเครียดและปัญหาทางเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนมีปัญหาสุขภาพไม่ดี มีความเครียดจากค่าใช้จ่ายครัวเรือน รวมถึงภาวะหนี้สิน และปัญหาอินเทอร์เน็ตเพื่อเข้าถึงข้อมูลสวัสดิการแห่งรัฐ และประชาชนขาดอาชีพเสริมทำให้มีรายได้น้อย มีหนี้สิน และสังคมผู้สูงอายุ ทำให้การพัฒนาในด้านอาชีพ ส่งเสริมอาชีพเป็นไปได้ช้า เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนน้อย จึงเป็นอุปสรรคในการสร้างสันติสุข^๕

จากข้อมูลดังกล่าว คณะผู้วิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนมีปัญหาด้านกายภาพซึ่งเกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพจากพฤติกรรมบริโภคอาหารที่ไม่เหมาะสม เช่น การบริโภคอาหารหวาน มัน เค็ม ส่งผลให้เกิดโรคเรื้อรัง ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง นอกจากนี้ ยังพบว่า ประชาชนในชุมชนบางส่วนยังขาดการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และมีปัญหายาเสพติดในบางกลุ่ม ส่งผลกระทบต่อความสงบสุขและคุณภาพชีวิตของชุมชนโดยรวม

๒. ปัญหาด้านศีลภาวะ

๒.๑ ปัญหากติกาและข้อตกลงร่วมในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีปัญหาเรื่องกติกาชุมชนและวัด ที่ยังไม่ชัดเจน ฉะนั้นจึงอยากให้วัดมีกฎระเบียบอย่างชัดเจน เพื่อการนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดภายในวัดและชุมชน และควรจะมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน^๖ นอกจากนี้

^๒ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^๓ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๒ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^๔ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๓ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^๕ การสนทนากลุ่ม วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^๖ การสนทนากลุ่ม วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

ประชาชนในชุมชนไม่ค่อยช่วยเหลือกันเท่าที่ควร บางคนไม่เข้าร่วมกิจกรรมหรือประชุมเมื่อทางวัดหรือชุมชนได้มีการจัดกิจกรรมขึ้น^๗

๒.๒ ปัญหาความไว้นื้อเชื่อใจและความขัดแย้ง ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนต้องการให้คณะกรรมการวัดมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันแบบชัดเจน และในส่วนของอุปสรรค พื้นที่รอบวัดปราสาทสูง ขาดความสามัคคีกันพอสมควร บางคนก็ไม่มีการเข้าร่วมประชุมเวลาวัดจัดการประชุมต่างๆ ขึ้น บางครอบครัวมีการทะเลาะถกเถียงกันและความไม่เข้าใจกันในครอบครัว^๘ อุปสรรคคืออายุเฉลี่ยของผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยส่วนใหญ่เป็นวัยกลางคนขึ้นไป ยังขาดแรงจูงใจในหมู่วัยรุ่น^๙

๒.๓ ปัญหาการไม่รักษาศีล ผลการวิจัยพบว่า ในบางกลุ่ม การถือศีลปฏิบัติธรรมมีเฉพาะช่วงเข้าพรรษา ซึ่งถือว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่สั้นเกินไป ควรมีการขยายการระยะเวลาการปฏิบัติธรรมตลอดทั้งปี เพื่อให้เกิดผลดี สามารถลดความเครียดได้ และเป็นการฝึกใจให้ควบคุมอารมณ์ด้วย^{๑๐} นอกจากนี้ยังพบว่า คนในชุมชนบางส่วนเสพสารเสพติด เช่น การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และสูบบุหรี่ โดยเฉพาะในงานบุญและในบริเวณวัด ซึ่งไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน^{๑๑} รวมทั้งการไม่รักษาศีล ประชาชนในชุมชนยังมีพฤติกรรมที่ผิดศีล ๕^{๑๒}

จากข้อมูลดังกล่าว คณะผู้วิจัยพบว่า คนในชุมชนมีปัญหาด้านศีลภาวนา ซึ่งมีการฝึกสติ สมาธิ และการสวดมนต์ลดลง บางคนขาดหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ทำให้เกิดความเครียดและความไม่อดทนต่อกัน บางครอบครัวมีการทะเลาะถกเถียงกันและเกิดความไม่เข้าใจกันในครอบครัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสุขและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรวม สาเหตุมาจากการไม่เคร่งครัดในการรักษาศีล ๕ อันเป็นหลักการพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน

๓. ปัญหาด้านจิตภาวนา

๓.๑ ปัญหาความคิดและทัศนคติที่ไม่ตรงกัน ผลการวิจัยพบว่า ในด้านจิตใจและศีลธรรม ประชาชนในชุมชนบางส่วนขาดการฝึกสติ สมาธิ และการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง การสวดมนต์ การฟังธรรม และการทำวัตรร่วมกันลดลง นอกจากนี้ยังมีความคิดและทัศนคติที่ไม่ตรงกันของคนในชุมชน ส่งผลให้เกิดความเครียด ความไม่อดทน และการใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาลดลง รวมทั้งยังพบปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวและการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่ยังขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน^{๑๓}

๓.๒ สภาวะเครียดและปัญหาในครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า สภาวะเครียดประชาชนในชุมชนเกิดจากปัจจัยภายในครอบครัวและภายนอกครอบครัว เช่น เกิดจากความสัมพันธ์

^๗ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๓ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^๘ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๔ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^๙ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๕ วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๑๐} การสนทนากลุ่ม วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๑๑} การสนทนากลุ่ม วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๑๒} การสนทนากลุ่ม วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

ของคนในบ้านพูดจาไม่ดี ขาดความอบอุ่น พ่อแม่ไปทำงานต่างจังหวัด ลูกอยู่กับตายาย นอกจากนี้ยังมีปัญหาจากการประพาดิคิดในทางที่มิชอบ การไม่รักษาศีล การมีภาวะเครียด การไม่ตั้งใจเรียน^{๑๔}

๓.๓ การขาดการพัฒนาจิตและสมาธิ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนขาดการฝึกจิตให้มีสมาธิหรือไม่มีการสวดมนต์เพื่อฝึกทำจิตใจให้เข้มแข็ง^{๑๕}

จากข้อมูลดังกล่าว คณะผู้วิจัยพบว่าปัญหาด้านจิตตภาวนานั้น ประชาชนในชุมชนบางส่วนขาดการฝึกสติ สมาธิ และการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง การสวดมนต์ การฟังธรรม และการทำวัตรร่วมกันลดลง ส่งผลให้เกิดความเครียด ความไม่อดทน และการใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาลดลง นอกจากนี้ ยังพบปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวและการอยู่ร่วมกันในชุมชน ซึ่งมีสาเหตุมาจากขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

๔. ปัญหาด้านปัญญาภาวนา

๔.๑ การขาดการคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผล ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหา เกิดจากการคิดแทนคนอื่น และขาดการคิดวิเคราะห์แยกแยะ หรือการแก้ปัญหาเชิงเหตุผลร่วม และได้สะท้อนว่า ทุกคนมีเหตุผลแต่ไม่ใช่ทุกคนจะพูดออกมาได้ ความรู้สึกบางเรื่องควรเก็บไว้ ไม่ใช่เล่าไปโดยการเท็จ และบางคนแยกเรื่องส่วนตัวและส่วนรวมไม่ออก^{๑๖}

๔.๒ การอ่อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แทนการพึ่งตนเอง ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนมีการอ่อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ทุกวันที่ ๑ และวันที่ ๑๖ ของทุกเดือน เพื่อหวังความร่ำรวย ขาดการมองโลกตามความเป็นจริง ที่ควรประกอบอาชีพเป็นหลัก^{๑๗}

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยพบว่า ชุมชนยังขาดบุคลากรจิตอาสาที่เพียงพอ งบประมาณและเวลาในการดำเนินกิจกรรมมีจำกัด อีกทั้งการบูรณาการความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานภาครัฐยังไม่เป็นระบบและต่อเนื่อง ส่งผลให้การขับเคลื่อนกิจกรรมด้านสันติสุขยังไม่เกิดผลอย่างยั่งยืน

ข้อค้นพบที่โดดเด่น จากผลการวิจัยข้อมูลผสมผสานกันระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า ชุมชนวัดปราสาทสูง มีศักยภาพในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = ๔.๕๔$) โดยข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง ๑๕๒ คน แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความพร้อมสูงสุดในด้านปัญญาภาวนา ($\bar{x} = ๔.๖๕$) รองลงมาคือ ด้านจิตภาวนา ($\bar{x} = ๔.๖๐$) ด้านศีลภาวนา ($\bar{x} = ๔.๕๔$) และด้านกายภาวนา ($\bar{x} = ๔.๓๙$) ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาที่สอดคล้องกับหลักไตรสิกขาอย่างครบถ้วน แต่อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๒๐ คน สะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาเชิงลึกที่ยังคงมีอยู่ในทุกมิติของไตรสิกขา ได้แก่ **ด้านกายภาวนา** ยังมีปัญหาโรคเรื้อรังจากพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่ไม่เหมาะสม การขาดการออกกำลังกายสม่ำเสมอ และปัญหาหาเสพติดในบางกลุ่ม **ด้านศีลภาวนา** พบว่ามีปัญหาดิการชุมชนที่ยังไม่ชัดเจน การขาดความสามัคคีและความไว้วางใจ รวมถึงการไม่รักษาศีลในบางกลุ่ม **ด้านจิตภาวนา** พบว่า ยังขาดการฝึกสติสมาธิอย่างต่อเนื่อง ความคิดและทัศนคติที่ไม่ตรงกัน และ

^{๑๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๒ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๑๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๒ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๑๖} การสนทนากลุ่ม วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๑๗} การสนทนากลุ่ม วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

สภาวะเครียดจากปัจจัยในครอบครัว และ **ด้านปัญญาภาวนา** พบว่า ยังขาดการคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผล การพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่าการพึ่งตนเอง

จากข้อมูลดังกล่าวที่ได้กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยค้นพบว่า สะท้อนให้เห็นว่า แม้ชุมชนจะมีการรับรู้และทัศนคติเชิงบวกต่อการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา แต่ในทางปฏิบัติยังมีช่องว่างระหว่างความตระหนักกับการปฏิบัติจริง โดยเฉพาะการขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติธรรม การขาดบุคลากรจิตอาสา ทรัพยากรที่จำกัด และการบูรณาการความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานภาครัฐที่ยังไม่เป็นระบบ ดังนั้น การพัฒนาพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน จึงควรเน้นการเชื่อมโยงระหว่างศักยภาพที่มีอยู่กับการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างและพฤติกรรม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและการบูรณาการเครือข่ายอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและสามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่นได้ต่อไป

๔.๓ กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง

๔.๓.๑ ข้อมูลเชิงปริมาณ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยได้สอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเด็นวิจัย โดยเลือกมาจากประชาชนทั่วไปในชุมชนสวายเจริญ ตำบลห้วยราชา อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๒๔๒ คน ผู้วิจัยได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๕๒ คน เปรียบเทียบจากตารางของเครจซี่ มอร์แกน (Krejcie & Morgan) โดยทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) สามารถสรุปความคิดเห็นกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ดังตารางที่ ๔.๖

ตารางที่ ๔.๖ แสดงจำนวนร้อยละและค่าเฉลี่ยกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง

(n = ๑๒๕)

ระดับความคิดเห็นกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. ด้านกาย (กายภาวนา) การปฏิบัติทางกายเพื่อสร้างสันติสุข			
๑.๑ การเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาที่วัดเป็นประจำ	๓.๔๙	๑.๑๔๕	ปานกลาง
๑.๒ การปฏิบัติสมาธิและการเดินจงกรมช่วยเสริมสร้างความสงบในชุมชน	๔.๔๖	๐.๗๓๖	มาก
๑.๓ การมีพื้นที่ปฏิบัติธรรมในวัดส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความสามัคคี	๔.๕๕	๐.๖๓๙	มากที่สุด
๑.๔ การทำกิจกรรมจิตอาสาที่วัดช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน	๔.๕๓	๐.๖๖๐	มากที่สุด
๑.๕ การปฏิบัติศีล ๕ อย่างสม่ำเสมอช่วยสร้างความสงบสุขในชีวิตประจำวัน	๔.๕๗	๐.๖๓๗	มากที่สุด
รวม	๔.๓๒	๐.๗๖๓	มาก
๒. ด้านศีล (ศีลภาวนา) การรักษาศีลเพื่อความสงบในสังคม			
๒.๑ การรักษาศีล ๕ เป็นแนวทางสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	๔.๖๖	๐.๕๘๖	มากที่สุด
๒.๒ การให้ความรู้เรื่องศีลธรรมแก่เยาวชนช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน	๔.๖๖	๐.๕๗๗	มากที่สุด
๒.๓ วัดเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมในชุมชน	๔.๗๑	๐.๕๓๕	มากที่สุด
๒.๔ การจัดกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมในชุมชนมีความจำเป็นต่อการสร้างสันติสุข	๔.๗๐	๐.๕๔๐	มากที่สุด
๒.๕ การปฏิบัติตามหลักศีลธรรมช่วยลดปัญหาทางสังคม เช่น การทะเลาะวิวาทและอาชญากรรม	๔.๖๖	๐.๕๙๙	มากที่สุด
รวม	๔.๖๗	๐.๕๖๗	มากที่สุด

ตารางที่ ๔.๖ แสดงจำนวนร้อยละและค่าเฉลี่ยกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง (ต่อ)

(n = ๑๒๕)

ระดับความคิดเห็นกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๓. ด้านจิต (จิตภาวนา) การพัฒนาจิตใจเพื่อสร้างสันติสุข			
๓.๑ การปฏิบัติสมาธิช่วยให้ชุมชนเกิดความสงบและมีสติ	๔.๖๘	๐.๖๐๕	มากที่สุด
๓.๒ การฝึกเมตตาภาวนาช่วยให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างปรองดอง	๔.๖๔	๐.๖๔๖	มากที่สุด
๓.๓ การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนฝึกจิตภาวนาเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการสร้างสังคมที่ดี	๔.๗๐	๐.๕๗๖	มากที่สุด
๓.๔ การมีครูสอนสมาธิในวัดช่วยให้ชาวบ้านสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน	๔.๗๐	๐.๕๗๔	มากที่สุด
๓.๕ การฝึกจิตให้มีสติสัมปชัญญะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างเหมาะสม	๔.๗๒	๐.๕๓๐	มากที่สุด
รวม	๔.๖๘	๐.๕๘๖	มากที่สุด
๔. ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) การเรียนรู้และพัฒนาปัญญาเพื่อสันติสุขยั่งยืน			
๔.๑ การศึกษาธรรมะช่วยให้ชุมชนมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ	๔.๗๓	๐.๕๒๗	มากที่สุด
๔.๒ การเรียนรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนาส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	๔.๗๒	๐.๕๔๕	มากที่สุด
๔.๓ วัดมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ทางพุทธศาสนาให้กับชุมชน	๔.๗๕	๐.๕๑๘	มากที่สุด
๔.๔ การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมอบรมธรรมะช่วยให้เกิดการพัฒนาสังคม	๔.๗๒	๐.๕๕๗	มากที่สุด
๔.๕ การนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันช่วยให้ชุมชนเกิดความสงบสุขอย่างยั่งยืน	๔.๗๔	๐.๕๓๗	มากที่สุด
รวม	๔.๗๓	๐.๕๓๗	มากที่สุด
รวมทุกด้าน	๔.๖๐	๐.๖๑๓	มากที่สุด

ระดับความคิดเห็นกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ค่าเฉลี่ยของระดับระดับความคิดเห็นกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการ

สันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูงสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้

ความคิดเห็นผลการศึกษาข้อมูลทางสถิติและแปลความหมายด้วยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เกี่ยวกับระดับความคิดเห็นกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง โดยกำหนดค่าความหมายจากค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ ดังต่อไปนี้

๔.๕๑-๕.๐๐ = ระดับความคิดเห็นมากที่สุด

๓.๕๑-๔.๕๐ = ระดับความคิดเห็นมาก

๒.๕๑-๓.๕๐ = ระดับความคิดเห็นปานกลาง

๑.๕๑-๒.๕๐ = ระดับความคิดเห็นน้อย

๐.๐๑-๑.๕๐ = ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

จากเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น ระดับความคิดเห็นกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๕๒ คน วิเคราะห์ด้วยสถิติค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยจำแนกตามด้านกายภาพนา ด้านศีลภาพนา ด้านจิตภาพนา และ ด้านปัญญาภาพนา โดยภาพรวมทุกด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๖๐$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านปัญญา (ปัญญาภาพนา) มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๗๓$) รองลงมา คือด้านจิต (จิตภาพนา) มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๖๘$) ด้านศีล (ศีลภาพนา) มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๖๗$) และด้านกาย (กายภาพนา) มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๓๒$) ตามลำดับ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ด้านกาย (กายภาพนา)

ผลการวิจัยความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนใน ด้านกายภาพนา พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๓๒$, S.D. = ๐.๗๖๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การปฏิบัติศีล ๕ อย่างสม่ำเสมอช่วยสร้างความสงบสุขในชีวิตประจำวัน ($\bar{X} = ๔.๕๗$, S.D. = ๐.๖๓๓) รองลงมา คือ การมีพื้นที่ปฏิบัติธรรมในวัดส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความสามัคคี ($\bar{X} = ๔.๕๕$, S.D. = ๐.๖๓๔) และ การทำกิจกรรมจิตอาสาที่วัดช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ($\bar{X} = ๔.๕๓$, S.D. = ๐.๖๖๐) ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด

ขณะที่ การเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาที่วัดเป็นประจำ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๔๙$, S.D. = ๑.๑๔๕) สะท้อนให้เห็นว่า แม้ประชาชนจะเห็นความสำคัญของการปฏิบัติทางกายเพื่อสันติสุข แต่ความสม่ำเสมอในการเข้าร่วมกิจกรรมยังเป็นประเด็นที่ควรส่งเสริมเพิ่มเติม

ด้านศีล (ศีลภาพนา)

ผลการวิจัยความคิดเห็นด้าน ศีลภาพนา พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๖๗$, S.D. = ๐.๕๖๗) แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของศีลธรรมต่อการสร้างสันติสุขในชุมชน

เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า วัดเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมในชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๗๑$, S.D. = ๐.๕๓๕) รองลงมาคือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมใน

ชุมชนมีความจำเป็นต่อการสร้างสันติสุข ($\bar{X} = ๔.๗๐$, S.D. = ๐.๕๔๐) และ การรักษาศีล ๕ เป็นแนวทางสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ($\bar{X} = ๔.๖๖$, S.D. = ๐.๕๘๖)

ผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สะท้อนว่าชุมชนให้ความเชื่อมั่นต่อบทบาทของวัดและการรักษาศีลในฐานะกลไกหลักในการลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยในสังคม

ด้านจิต (จิตภาวนา)

ผลการวิจัยความคิดเห็นด้าน จิตภาวนา พบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๖๘$, S.D. = ๐.๕๘๖) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การฝึกจิตให้มีสติสัมปชัญญะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างเหมาะสม ($\bar{X} = ๔.๗๒$, S.D. = ๐.๕๓๐) รองลงมาคือ การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนฝึกจิตภาวนาเป็นสิ่งจำเป็นต่อการสร้างสังคมที่ดี ($\bar{X} = ๔.๗๐$, S.D. = ๐.๕๗๖) และ การมีครูสอนสมาธิในวัดช่วยให้ชาวบ้านนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ($\bar{X} = ๔.๗๐$, S.D. = ๐.๕๗๔)

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาจิตใจผ่านสมาธิและสติภาวนาเป็นฐานสำคัญของการสร้างสันติสุขเชิงลึก ทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน

ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา)

ผลการวิจัยความคิดเห็นด้าน ปัญญาภาวนา พบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยรวมสูงที่สุดเมื่อเทียบกับทุกด้าน ($\bar{X} = ๔.๗๓$, S.D. = ๐.๕๓๗) อยู่ในระดับ มากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ วัดมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ความรู้ทางพุทธศาสนาให้กับชุมชน ($\bar{X} = ๔.๗๕$, S.D. = ๐.๕๑๘) รองลงมาคือ การนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันช่วยให้ชุมชนเกิดความสงบสุขอย่างยั่งยืน ($\bar{X} = ๔.๗๔$, S.D. = ๐.๕๓๗) และ การศึกษาธรรมะช่วยให้ชุมชนมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ ($\bar{X} = ๔.๗๓$, S.D. = ๐.๕๒๗)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ปัญญาภาวนาเป็นแกนหลักของพุทธนวัตกรรมที่นำไปสู่ความยั่งยืนของสันติสุขในชุมชน

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับกระบวนการสร้างและการพัฒนา รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง พบว่า ภาพรวมของทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาวนา ด้านศีลภาวนา ด้านจิตภาวนา และด้านปัญญาภาวนา มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๖๐$, S.D. = ๐.๖๑๓) รายละเอียด ดังตารางที่ ๔.๕

เมื่อพิจารณาเชิงลำดับ พบว่า ด้านปัญญาภาวนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านจิตภาวนา และ ด้านศีลภาวนา ตามลำดับ ขณะที่ ด้านกายภาวนา แม้จะมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น แต่ยังอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาพฤติกรรมและกิจกรรมทางกายควบคู่กับการพัฒนาด้านใน ดังตารางที่ ๔.๕

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนควรดำเนินการอย่างบูรณาการทั้ง ๔ มิติ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การปฏิบัติ และการถ่ายทอดหลักธรรม เพื่อเสริมสร้างสติ ปัญญา คุณธรรม และพฤติกรรมเชิงบวก อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืนของชุมชนวัดปรางสาตสูงอย่างแท้จริง

๔.๓.๒ ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การจากเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีบทบาทและความเกี่ยวข้องกับพุทธนวัตกรรมการสร้างสันติสุขโดยตรง ที่สามารถให้ข้อมูลในการวิจัยได้และเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ในประเด็นที่วิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นระดับความคิดเห็นกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง รวมทั้งสิ้น ๒๐ คน ประกอบด้วย ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนจิตอาสา ตัวแทนเด็กและเยาวชน ตัวแทนผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ตัวแทนผู้อาวุโสที่ชุมชนเคารพนับถือ ตัวแทนเครือข่าย อสม. ตัวแทนพระวัดปราสาทสูง ตัวแทนโรงเรียนบ้านเพชรประชาสามัคคี ตัวแทนเทศบาลตำบลห้วยราช ตัวแทนโรงพยาบาลห้วยราช ตัวแทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยราช และตัวแทนสำนักงานงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัย สามารถสรุปได้ดังนี้

ข้อค้นพบผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า “**พุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน**” ของชุมชนวัดปราสาทสูง มิได้เป็นสิ่งที่ใหม่ที่ถูกสร้างขึ้น หากแต่เป็น **การบูรณาการทุนทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และทุนทางสังคมของชุมชน** เข้ากับหลักพุทธธรรม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง และเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่าง บ้าน-วัด-โรงเรียน-ชุมชน-ภาคีเครือข่าย ภายใต้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม กระบวนการดังกล่าวสามารถสังเคราะห์เป็น “รูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน” ที่ตั้งอยู่บนหลัก **ไตรสิกขา ๔ มิติ (กาย-ศีล-จิต-ปัญญา)** ดังต่อไปนี้

๑. ด้านกาย (กายภาวนา) การพัฒนากายภาพและสิ่งแวดล้อมเพื่อฐานสันติสุขของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า กายภาวนาในบริบทของชุมชนวัดปราสาทสูง มิได้หมายถึงเพียงการดูแลสุขภาพร่างกายของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึง **การจัดระเบียบชีวิต การดูแลสิ่งแวดล้อม และการสร้างพฤติกรรมสุขภาวะร่วมของชุมชน** โดยมีวัดเป็นพื้นที่ต้นแบบ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสะท้อนตรงกันว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญ ตักบาตร สวดมนต์ ทำวัตรเย็น งานประเพณี และงานบุญต่าง ๆ เป็นกลไกที่ทำให้คนในชุมชนได้ “**ขยับกาย**” และ “**ขยับใจ**” ไปพร้อมกัน ขณะเดียวกัน บทบาทของ อสม. และหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ ได้เข้ามาเสริมสร้างความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ การออกกำลังกาย การลดพฤติกรรมเสี่ยง (เช่น การดื่มสุรา การบริโภคอาหารหวาน มัน เค็ม) ทำให้กายภาวนาถูกเชื่อมโยงกับการป้องกันปัญหาสุขภาพและปัญหาสังคม เช่น ยาเสพติด และความรุนแรงในครอบครัว ดังนั้น กายภาวนาจึงเป็น **ฐานรากของสันติสุข** ที่ช่วยลดความตึงเครียด สร้างสุขภาวะ และเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบในชุมชน

๒. ด้านศีล (ศีลภาวนา) การสร้างกติกา คุณธรรม และระเบียบการอยู่ร่วมกันของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ศีลภาวนาจึงเป็นแกนสำคัญที่ผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่มให้ความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ **การ รักษาศีล ๕ การไม่เบียดเบียนกัน และการเคารพกติกาชุมชน** ซึ่งถูกสะท้อนว่าเป็นหัวใจของการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ชุมชนวัดปราสาทสูงใช้ “**ศีล**” เป็นทั้งหลักยึดทางจิตใจ และเครื่องมือทางสังคม ผ่านการกำหนดกติกาชุมชนร่วมกัน เช่น งานศพปลอดเหล้า การจัดงานบุญอย่างประหยัด การแบ่งหน้าที่ในการทำกิจกรรมวัดอย่างชัดเจน และการใช้การพูดคุยอย่างมีเหตุผลแทนความรุนแรง พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และครูในพื้นที่ ทำหน้าที่เป็น “**ต้นแบบทางศีลธรรม**” ถ่ายทอดคุณค่าเรื่องความซื่อสัตย์ เมตตา การให้อภัย และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ส่งผลให้ศีลภาวนาไม่ได้เป็นเพียงหลักศาสนา แต่กลายเป็น **วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชน**

๓. ด้านจิต (จิตภาวนา) การพัฒนาจิตใจ สติ และความสัมพันธ์เชิงสันติ ผลการวิจัยพบว่า จิตภาวนาในชุมชนวัดปราสาทสูง เกิดขึ้นผ่านการฝึกสติ สมาธิ และการเยียวยาจิตใจทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน โดยใช้กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นสื่อกลาง การสวดมนต์ ฟังธรรม การปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมถึงกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น การฟ้อนรำ ดนตรี และจิตอาสา ถูกมองว่าเป็นกระบวนการลดความเครียด เสริมพลังใจ และสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วมของชุมชน ผู้ให้ข้อมูลหลายคนได้ให้ความเห็นว่า การมีพื้นที่ให้ **“พูดคุย รับฟัง และให้กำลังใจกัน”** ช่วยคลี่คลายความขัดแย้ง และป้องกันปัญหาความรุนแรงได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากข้อมูลดังกล่าวได้สะท้อนว่า จิตภาวนา เป็นกระบวนการที่ทำให้สันติสุขเริ่มต้นจาก **“ภายในใจ”** และขยายไปสู่ความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

๔. ด้านปัญญาภาวนา (การเรียนรู้ การคิดอย่างมีเหตุผล และการแก้ปัญหาร่วมกัน) ผลการวิจัยพบว่า ปัญญาภาวนาในชุมชนวัดปราสาทสูง ปรากฏในรูปของ **การเรียนรู้ร่วมกัน การใช้เหตุผล และการตระหนักรู้ถึงเหตุและผลของการกระทำ** ตามหลักกฎแห่งกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้สะท้อนว่า การประชุมชุมชน การปรึกษาหารือ การรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และการตัดสินใจร่วมกัน เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถจัดการปัญหาได้อย่างสันติ ไม่ใช้ความรุนแรง และไม่สร้างความแตกแยก นอกจากนี้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณค่าทางศาสนาไปสู่เด็กและเยาวชน ผ่านโรงเรียนและกิจกรรมวัด ยังเป็นการสร้างปัญญาภาวนาเพื่อความยั่งยืนในระยะยาว ปัญญาภาวนาจึงทำหน้าที่เป็น **กลไกกำกับทิศทางของพุทธนวัตกรรม** ให้สามารถปรับตัวกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง และยังคงรักษาเป้าหมายของสันติสุขร่วมกันไว้ได้

ความเข้าใจเรื่องพุทธนวัตกรรม

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า แนวคิดและความเข้าใจพื้นฐานเพื่อสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีความเข้าใจเรื่องพุทธนวัตกรรมที่หลากหลาย รายละเอียดดังตารางที่ ๔.๗

ตารางที่ ๔.๗ แสดงข้อมูลแนวคิดและความเข้าใจพื้นฐานเพื่อสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูล	ความเข้าใจ "พุทธนวัตกรรม"	ความเข้าใจ "สันติสุขยั่งยืน"	บทบาท พุทธศาสนา
กลุ่มผู้นำศาสนา			
ตัวแทนท่านที่ ๑	การเชิดชูประวัติ นวัตกรรมเก่าแก่ ที่ชุมชนมีอยู่แล้ว สามารถสืบสานสู่ เยาวชนรุ่นต่อไป	การร่วมกิจกรรมระหว่าง วัดและชุมชนอย่าง ต่อเนื่อง เช่น การแห่ เทียนเข้าพรรษา การ ลอยกระทง พร้อมแทรก ธรรมะ	แหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ของชุมชน เหมาะ สำหรับการเชื่อม ความสัมพันธ์ใน ชุมชน
ตัวแทนท่านที่ ๒	การนำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนามา ประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนา ชุมชนอย่างสร้างสรรค์ และยั่งยืน โดยเน้น การบูรณาการหลักธรรม สู่การปฏิบัติจริง เช่น การให้ทาน การให้อภัย การรักษาศีล และเจริญ จิตภาวนา	ความสงบสุขในชุมชน อย่างยั่งยืน หากทุกคน รักษากฎกติกาที่วางไว้ ด้วยกัน พร้อมรักษาดน ด้วยหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา เช่น การรักษาศีล ๕	หลักธรรมเป็นเรื่อง ของการใช้ชีวิต ให้เป็นสุข เช่น การ รักษาศีล ๕ เพื่อให้ เกิดสันติสุขในตนเอง และชุมชน ไม่ เบียดเบียนกัน มีเมตตา ไม่ยุ่ง เกี่ยวกับยาเสพติด
ตัวแทนท่านที่ ๓	สามารถปรับใช้กับชุมชน ในเรื่องของการสร้าง ความสามัคคี	การสร้างความสามัคคี	การได้ใส่บาตรทำบุญ เป็นหลักธรรมคำสอน ในการสร้างสันติสุข
ตัวแทนท่านที่ ๔	การจัดงานศพแบบ รูปธรรมที่ชัดเจนและ การลดค่าใช้จ่ายให้ ชุมชนได้มากที่สุด สร้าง ผลลัพธ์ที่ดีต่อชุมชน	การสร้างกฎระเบียบ ด้วยกันระหว่างวัดและ ชุมชนแบบต่อเนื่อง	ให้ชุมชนมีวิถีชีวิตที่ เดินไปตามทางของ กฎแห่งกรรม

ตารางที่ ๔.๗ แสดงข้อมูลแนวคิดและความเข้าใจพื้นฐานเพื่อสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล	ความเข้าใจ "พุทธนวัตกรรม"	ความเข้าใจ "สันติสุขยั่งยืน"	บทบาท พุทธศาสนา
กลุ่มปราชญ์/ผู้อาวุโส			
ท่านที่ ๑	ผ่านความเข้าใจในปัญหาต่างๆ สร้างความเข้าใจในชุมชน และปรึกษาหารือกัน	อยากให้ชุมชนพัฒนาอย่างยั่งยืน	ช่วยพัฒนาชุมชนอย่างสันติสุข
ท่านที่ ๒	การล่อยกระทง ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในวัดแบบยั่งยืน วัดเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจให้มีความรักความสามัคคีกัน	วัดเป็นสถานที่ชาวบ้านนับถือศาสนา พิธีกรรมต่างๆ ที่ปฏิบัติมาอย่างยาวนาน	ธรรมะเป็นสิ่งดีเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคน ถ้ามนุษย์ไม่มีหลักธรรมะยึดเหนี่ยวจิตใจไม่รู้คุณบาป
กลุ่มเครือข่ายอสม.			
ท่านที่ ๑	ทำให้มีความสามัคคี ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง มีการทำงานเป็นกลุ่ม	การจัดระเบียบชุมชนให้เกิดความสามัคคี เข้าใจกัน ไม่ทะเลาะกัน ทำให้ชุมชนเกิดความสันติสุข และไม่เกิดการยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด	พุทธศาสนามีบทบาทช่วยให้ชุมชนมีความสามัคคีมีการทำงานเป็นกลุ่ม จัดงานได้พร้อมกัน
ท่านที่ ๒	หลักคำสอนที่ใช้ในการดำเนินชีวิตที่เป็นธรรมชาติ	การใช้หลักธรรมช่วยเน้นหลักในการดำเนินชีวิต	กฎแห่งกรรมเป็นหลักธรรมในการสร้างสันติสุข

ตารางที่ ๔.๗ แสดงข้อมูลแนวคิดและความเข้าใจพื้นฐานเพื่อสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล	ความเข้าใจ "พุทธนวัตกรรม"	ความเข้าใจ "สันติสุขยั่งยืน"	บทบาท พุทธศาสนา
กลุ่มประชาชน			
บุคคลที่ ๑	การทำความเข้าใจ และ การพัฒนา	การมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ การปรับใช้ และการมีส่วนร่วมกัน อย่างสงบสุข	หลักการแก้ปัญหา เป็นบทบาทในการ สร้างสันติสุข
บุคคลที่ ๒	การทำความเข้าใจ การ สร้างสรรค์และการพัฒนา	สมาชิกมีความมั่นใจใน ตนเอง การมีส่วนร่วมใน การแก้ปัญหาและการ ปรับใช้ การมีส่วนร่วม อย่างสงบสุข	หลักการแก้ปัญหา และการมีส่วนร่วม
จิตอาสาท่านที่ ๑	เมื่อมีปัญหาที่คุยกันให้ เข้าใจ	ถ้อยทีถ้อยอาศัย ดูแล ซึ่งกันและกัน	ทำกิจกรรมร่วมกัน คุยกันค่อยพูดค่อยจา และมีงานศพต้อง นิมนต์พระเข้ามา
จิตอาสาท่านที่ ๒	เมื่อมีปัญหา ให้พูดคุยและ ทำความเข้าใจกัน	การทำกิจกรรมร่วมกัน พูดคุยกัน ค่อยพูดค่อย จาด้วยเหตุผล	การมีหลักธรรมใน พระพุทธศาสนาช่วย ในการสร้างสันติสุข
กลุ่มเยาวชน			
บุคคลที่ ๑	ผ่านการเข้าใจ การส่งเสริม การ พัฒนา การ คิด สร้างสรรค์	พัฒนาชุมชนให้มีความ ยั่งยืนและเจริญยิ่งขึ้น	เข้ามาช่วยแก้ไข ปัญหา และพัฒนา ชุมชนให้ยั่งยืน
บุคคลที่ ๒	ผ่านการทำความเข้าใจ การสร้างสรรค์นโยบาย การพัฒนาглоการ ช่วยเหลือ	มีความมั่นใจในตนเอง การมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ การแก้ไข ปัญหา ปรับใช้กับชุมชน โดยการมีส่วนร่วมกัน อย่างสงบสุข	มีส่วนร่วมกันอย่าง สงบสุขและช่วยกัน แก้ไขปัญหา

ตารางที่ ๔.๗ แสดงข้อมูลแนวคิดและความเข้าใจพื้นฐานเพื่อสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล	ความเข้าใจ "พุทธนวัตกรรม"	ความเข้าใจ "สันติสุขยั่งยืน"	บทบาท พุทธศาสนา
กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ			
บุคคลที่ ๑	การนำหลักทาง พระพุทธศาสนามาใช้ใน ชุมชนให้เกิดความสงบสุข เกิดสันติสุขอย่างยั่งยืน	สุขกายสุขใจสังคมเป็น สุขตามหลักบวร	วัดคือศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี ลดการ เบียดเบียน
บุคคลที่ ๒	การนำหลักคำสอนทาง พระพุทธศาสนามา ประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน เช่น หลัก ไตรสิกขา เพื่อพัฒนา กาย วาจา ใจ	ความสงบสุขซึ่งเกิดจาก การไม่เบียดเบียนกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ใจ เขาใจเรา	เป็นที่พึ่งทางจิตใจแก่ ผู้คน หลักธรรมที่ เหมาะสม คือ การ รักษาศีล ๕
บุคคลที่ ๓	การสร้างรูปแบบการอยู่ ร่วมกันอย่างสงบสุข ด้วย การยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยใช้ พุทธศาสนาเข้ามาใช้ในการ การพัฒนาและใช้ในการ ดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข ตามวิถีชุมชนอย่างยั่งยืน	สภาพสังคมที่มีความ สงบสุขทั้งกายและใจ ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่าง ปรองดอง แม้จะมีความ แตกต่างทางความคิดก็ สามารถอยู่ร่วมกันด้วย ความเคารพไม่ เบียดเบียนกัน	สอนให้บุคคลยึดมั่น ในหลักธรรม เช่น ศีล ๕ ใช้หลักธรรมสังคห วัตถุ ๔ เพื่อสร้าง ความสามัคคี ส่งเสริม การพัฒนาจิตใจ
บุคคลที่ ๔	การนำเอาหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาที่มีอยู่แล้ว มาปรับใช้ในรูปแบบใหม่ ให้สอดคล้องกับสภาพ สังคมในปัจจุบัน เช่น การ โพสต์ภาพกิจกรรมของวัด พร้อมข้อความหลักธรรม ในสื่อสังคมออนไลน์	ความสงบสุขในจิตใจของ บุคคลและสังคม เช่น การสร้างสามัคคี การส่งเสริมให้เห็น ประโยชน์ของการทำ ความดี	หลักธรรมคำสอนให้ คนในชุมชนระลึกรู้ และปฏิบัติให้ เหมาะสมกับตนเอง เช่น หลักพรหมวิหาร ๔
บุคคลที่ ๕	บ้าน วัด โรงเรียน ร่วม กิจกรรมเป็นแนวทาง เดียวกันปรับตามความ เหมาะสม	สามารถปรับใช้กับชุมชน ได้เป็นอย่างดี	เป็นสถานที่ร่วมของ ชุมชน เพื่อเข้าวัดฟัง ธรรม เป็นที่ปรึกษา ของชุมชน

ตารางที่ ๔.๗ แสดงข้อมูลแนวคิดและความเข้าใจพื้นฐานเพื่อสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล	ความเข้าใจ "พุทธนวัตกรรม"	ความเข้าใจ "สันติสุขยั่งยืน"	บทบาท พุทธศาสนา
บุคคลที่ ๖	การนำปัญญาและหลักการของพระพุทธ-ศาสนามาปรับใช้ให้เกิดความสร้างสรรค์และประโยชน์ในยุคสมัยใหม่เพื่อนำไปสู่การพัฒนาจิตใจสังคมและความยั่งยืน	การสร้างสังคมที่ดีที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจมีความครอบคลุมทางสังคมเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	เน้นการพัฒนาที่ตัวบุคคล มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยยึดหลักธรรม เช่น สาราณียธรรม ๖ ทศพีธีราชธรรม อิทธิบาท ๔
บุคคลที่ ๗	เป็นคำที่ไม่ค่อยได้ยิน ชุมชนต้องไม่เข้าใจ ควรสร้างศรัทธาให้เห็นเป็นประจำ	การปฏิบัติเป็นประจำจนเกิดเป็นนิสัยต้องเข้าใจสภาพแวดล้อมสถานการณ์บ้านเมืองวางตัวตามหน้าที่พลเมือง	เป็นหลักธรรมคำสอนที่มีอยู่แล้วมีความสำคัญในชีวิตประจำวัน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๐ คน เกี่ยวกับความเข้าใจพุทธนวัตกรรมสรุปได้ดังตารางที่ ๔.๘

ตารางที่ ๔.๘ แสดงการสังเคราะห์ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

มิตិความหมาย	จำนวนผู้ตอบ	รายละเอียดความเข้าใจ "พุทธนวัตกรรม"
การสร้างสามัคคี	๘	สามารถปรับใช้กับชุมชนในเรื่องของการสร้างความสามัคคี
การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้	๑๒	"การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์"
การพัฒนาและสร้างสรรค์	๑๐	"การทำความเข้าใจ การส่งเสริมการพัฒนาการคิดสร้างสรรค์"
การสืบทอดประเพณี/วัฒนธรรม	๙	"การเชิดชูประเพณีวัฒนธรรมเก่าแก่ที่ทางชุมชนมีอยู่แล้ว สืบสานสู่เยาวชน"
การใช้สื่อยุคใหม่	๔	"การโพสต์ภาพกิจกรรมพร้อมข้อความหลักธรรมในสื่อสังคมออนไลน์"
การลดค่าใช้จ่าย	๓	"การจัดงานศพแบบบูรณาการที่ชัดเจน ลดค่าใช้จ่ายให้ชุมชน"

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๐ คน เกี่ยวกับความเข้าใจสันติสุขแบบยั่งยืน สรุปได้ดังตาราง ที่ ๔.๙

ตารางที่ ๔.๙ แสดงการสังเคราะห์ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติสุขแบบยั่งยืนของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

มิติความหมาย	จำนวนผู้ตอบ	รายละเอียดความเข้าใจ "สันติสุขแบบยั่งยืน"
ความสงบสุขในจิตใจ	๑๕	สงบ, ผาสุก, ไม่เครียด, มีความสุข
การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	๑๔	สามัคคี, ไม่เบียดเบียน, ช่วยเหลือกัน
การรักษากฎกติกา	๑๑	กฎระเบียบ, ข้อตกลง, ศิล ๕
ความต่อเนื่อง/การสืบทอด	๙	ยั่งยืน, ต่อเนื่อง, สืบทอด
ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ	๖	พอเพียง, อาชีพมั่นคง, ไม่มีหนี้สิน
การมีส่วนร่วม	๘	ร่วมตัดสินใจ, ร่วมแก้ปัญหา

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเข้าใจเรื่องพุทธนวัตกรรมที่หลากหลาย แต่มีข้อค้นพบสำคัญร่วมกัน ดังนี้

๑. การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้แบบสร้างสรรค์ พุทธนวัตกรรม คือ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนโดยเน้นการบูรณาการหลักธรรมสู่การปฏิบัติจริง เช่น การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้ให้วัตถุดิบของ (ทาน) ควบคู่ไปกับการให้อภัยกันและการใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นพื้นฐานในการรักษาศีล และเจริญจิตภาวนา เพื่อพัฒนาคุณธรรมและสร้างความสงบสุขในชุมชน^{๑๘} และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้สัมภาษณ์บุคคลที่ ๒ ได้อธิบายเสริมว่า พุทธนวัตกรรม คือ การนำปัญญาและหลักการของพระพุทธศาสนามาใช้ให้เกิดความสร้างสรรค์และคุณประโยชน์ในยุคสมัยใหม่เพื่อนำไปสู่การพัฒนาจิตใจสังคมและความยั่งยืน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขความทุกข์และสร้างสันติสุขในชุมชนได้^{๑๙}

๒. การเชิดชูและสืบสานนวัตกรรมเก่าแก่ พุทธนวัตกรรมคือการเชิดชูประวัตินวัตกรรมเก่าแก่ที่ทางชุมชนหรือหมู่บ้านของเราที่มีอยู่แล้ว สามารถสืบสานสู่เยาวชนรุ่นต่อไปได้^{๒๐}

๓. การปรับใช้ให้สอดคล้องกับยุคสมัย ผู้ให้สัมภาษณ์บุคคลที่ ๔ กล่าวว่า^{๒๑} การนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่แล้วมาปรับใช้ในรูปแบบใหม่ ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ปรับใช้กับสังคมได้ เช่นการโพสต์ภาพกิจกรรมของวัดพร้อมข้อความหลักธรรมในสื่อสังคมออนไลน์

^{๑๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๑๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๒ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๒๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๓ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๒๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๔ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

แนวทางการสร้างพุทธนวัตกรรม

จากการสัมภาษณ์ตามความเห็นของผู้ให้ข้อมูล พบว่า สามารถจัดลำดับความสำคัญของแนวทางการสร้างพุทธนวัตกรรม แยกแนวทางได้ ๔ ด้าน ได้แก่

๑. การฝึกอบรมด้านศีลธรรมและจริยธรรม
๒. การนำพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน
๓. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน
๔. การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น พบว่ามีความหลากหลายตามบริบทและบทบาทของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งสามารถสังเคราะห์ประเด็นสำคัญจากการวิจัยได้ ๓ กลุ่มหลัก ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มพระสงฆ์และนักวิชาการศาสนา เน้นการฝึกอบรมด้านศีลธรรมเป็นอันดับแรก

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มพระสงฆ์และนักวิชาการศาสนาได้เน้นการฝึกอบรมด้านศีลธรรมเป็นอันดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้สัมภาษณ์บุคคลที่ ๓ ที่ได้ให้เหตุผลว่า^{๒๒} **อันดับที่ ๑** คือการฝึกอบรมด้านศีลธรรมและจริยธรรม **อันดับที่ ๒** การนำพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน **อันดับที่ ๓** การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน และ **อันดับที่ ๔** การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้สัมภาษณ์บุคคลที่ ๑ ที่ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า^{๒๓} **อันดับที่ ๑** การฝึกอบรมด้านศีลธรรมและจริยธรรม เหตุผล ต้องมีกฎกติกา/กฎเกณฑ์ในตนเองก่อน **อันดับที่ ๒** การนำพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน เหตุผล ต้องปฏิบัติให้เกิดผลในชีวิตตนเองก่อน **อันดับที่ ๓** การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน เหตุผล เมื่อแต่ละคนสามารถปฏิบัติตามผล เพื่อส่งเสริมให้มีส่วนร่วมมากขึ้น **อันดับที่ ๔** การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ในชุมชน เหตุผล เป็นการสร้างเครือข่ายให้กว้างมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้สัมภาษณ์บุคคลที่ ๕ ที่ได้กล่าวสนับสนุนว่า^{๒๔} **อันดับที่ ๑** การฝึกอบรมด้านศีลธรรมและจริยธรรม เพราะหากมีผู้คนมีความรู้ความเข้าใจในด้านศีลธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐานก็จะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ปฏิบัติงานพัฒนา เน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเป็นอันดับแรก

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ปฏิบัติงานพัฒนาได้เน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเป็นอันดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้ข้อมูลให้เหตุผลว่า^{๒๕} **อันดับที่ ๑** คือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน เช่น การสร้างกฎกติกา การสร้างความเข้าใจ การสร้างความสามัคคีร่วมกันของคนในชุมชน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้ข้อมูลที่ได้กล่าวสนับสนุนว่า^{๒๖}

^{๒๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๓ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๒๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๒๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๕ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๒๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๖ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๒๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๗ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

อันดับที่ ๑ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน เช่น สมาชิกสภาเทศบาล มีงบประมาณในการช่วยเหลือกิจกรรมแต่ละงาน” ผู้ให้ข้อมูลอธิบายว่า^{๒๗} **อันดับที่ ๑** การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน เช่น งบประมาณในการขับเคลื่อนงานต่างๆ ในชุมชน จะพบความสำเร็จได้ต้องมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มเยาวชนและนักวิชาการ เน้นการนำพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นอันดับแรก

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเยาวชนและนักวิชาการ ได้เน้นการนำพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นอันดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของตัวแทนเยาวชนได้ให้เหตุผลว่า^{๒๘} **อันดับที่ ๑** การนำหลักพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในระดับบุคคลจะส่งผลต่อการกระทำการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ทำให้เกิดความสงบสุขจากภายในก่อนที่จะขยายไปสู่สังคมภายนอก และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้ข้อมูลที่ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า^{๒๙} **อันดับที่ ๑** การนำหลักพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน เนื่องจากรากฐานของสันติสุขโดยใช้หลักพระพุทธศาสนาเป็นหลักพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันจะเป็นสันติสุขที่ยั่งยืนเกิดจากการฝึกฝนภายในเป็นการปฏิบัติจริงที่ช่วยขัดหรือลดกิเลสที่เป็นรากเหง้าของความไม่สงบได้

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ตามความเห็นของผู้ให้ข้อมูล พบว่า สรุบบทบาทพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขที่เหมาะสม สามารถสังเคราะห์ประเด็นสำคัญจากการวิจัยได้ ดังตารางที่ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงสรุบบทบาทและหลักธรรมสร้างสันติสุขที่เหมาะสม

บทบาท	จำนวนผู้ตอบ	หลักธรรมที่เหมาะสม	จำนวนผู้ตอบ
ศูนย์รวมจิตใจชุมชน	๑๖	ศีล ๕	๑๘
แหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจ	๑๔	ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)	๘
สร้างความสามัคคี	๑๒	สาราณียธรรม ๖	๕
ให้คำปรึกษา	๘	พรหมวิหาร ๔	๔
พัฒนาจิตใจ	๑๐	สังคหวัตถุ ๔	๓
ส่งเสริมคุณธรรม	๙	กฎแห่งกรรม	๗
		ทศพิธราชธรรม	๒
		อิทธิบาท ๔	๒

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเห็นตรงกันว่าหลักธรรมหลายประการเหมาะสมกับการนำมาใช้ในชุมชน สามารถสังเคราะห์ประเด็นสำคัญได้ดังนี้

^{๒๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๘ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๒๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๙ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๒๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๐ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

หลักธรรม ศิล ๕

ผลการวิจัย พบว่า หลักธรรมที่เหมาะสม ได้สอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้ข้อมูลที่ได้เน้นย้ำว่า^{๓๐} พุทธวัตรกรรมที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านสวายเจริญควรดำเนินการตามหลักธรรมของศีล ๕ ในการสร้างวัฒนธรรม ประเพณีให้ทุกคนเกิดการรักษาศีลเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสันติสุขในตนเองและชุมชน เพราะทุกคนในชุมชนเกิดการมีเมตตาซึ่งกันและกัน และไม่โมยของกันและกัน รวมถึงการมีความจริงใจต่อกัน อีกทั้งไม่กินของมีนเมาจนเกิดความสับสนประมาท นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้ข้อมูลสนับสนุนว่า^{๓๑} หลักธรรมที่เหมาะสม คือ การรักษาศีล ๕ ซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานในการควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ เมื่อรักษาศีล ๕ ได้ก็จะสบายใจกันทั้งตนเองและผู้อื่น

หลักธรรม ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)

ผลการวิจัย พบว่า หลักธรรมที่เหมาะสม ได้สอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้ข้อมูลที่ได้อธิบายว่า^{๓๒} การนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถปรับใช้กับชุมชนได้ เช่น หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพื่อพัฒนา กาย วาจา ใจ หากผู้คนมีสิ่งเหล่านี้ จะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้ข้อมูลที่ได้กล่าวเสริมว่า^{๓๓} การพัฒนาสันติสุขโดยใช้ตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งศีลสร้างกรอบความประพฤติ และการสื่อสารเชิงบวกสมาธิฝึกสติ และสร้างเมตตาต่อกันปัญญาใช้เหตุผลและวิม္ภัสสาในการแก้ไข ปัญหากระบวนการนี้จะเป็เครื่องมือเชิงปฏิบัติในการยกระดับคุณภาพชีวิตสร้างความสามัคคีและนำสันติสุขที่แท้จริงมาสู่ชุมชน

หลักธรรม สังคหวัตถุ ๔

ผลการวิจัย พบว่า หลักธรรมที่เหมาะสม ได้สอดคล้องกับแนวคิดที่ได้กล่าวว่า^{๓๔} พุทธศาสนามีบทบาทในการสร้างสันติสุขในชุมชนคือสอนให้บุคคลยึดมั่นในหลักธรรมเช่นศีล ๕ เพื่อป้องกันการเป็นการเบียดเบียนกันและใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ เพื่อสร้างความสามัคคีการช่วยเหลือและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

หลักธรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย พบว่า หลักธรรมที่เหมาะสม ได้สอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้ข้อมูลที่ได้เสนอเพิ่มเติมว่า^{๓๕} พุทธศาสนามีบทบาทยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหลักธรรมคำสอนให้คนในชุมชนระลึกรู้และปฏิบัติให้เหมาะสมกับตนเอง เช่น หลักพรหมวิหาร ๔ อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา อันเป็นหลักธรรมที่ทำให้สังคมเกิดสันติสุข" และยังเสนอเพิ่มเติมว่า "สาราณียธรรม ๖ ทศพิธีราชธรรม อิทธิบาท ๔

^{๓๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๓๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๕ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๓๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๕ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๓๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๒ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๓๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๑ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๓๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๒ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๐ คน เกี่ยวกับลักษณะองค์ประกอบพุทธนวัตกรรมการที่เหมาะสมกับชุมชน สามารถสรุปได้ดังตารางที่ ๔.๑๑

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงองค์ประกอบพุทธนวัตกรรมการที่เหมาะสมกับชุมชน

องค์ประกอบ	จำนวนผู้ตอบ	รายละเอียด
ประเพณี/วัฒนธรรม	๑๗	- ลอยกระทง, กวนข้าวทิพย์, แห่เทียนเข้าพรรษา - การฟ้อนรำ, นางรำชุมชน - การทำงานศพแบบประหยัด
หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๑๖	- ศีล ๕ เป็นพื้นฐาน - การรักษาศีล การให้ทาน การเจริญภาวนา - หลักไตรสิกขา
การสร้างสามัคคี	๑๔	- การทำกิจกรรมร่วมกัน - การสร้างกฎกติการ่วมกัน - บ้าน-วัด-โรงเรียน
การพัฒนาอาชีพ	๖	- เกษตรยั่งยืน, เศรษฐกิจพอเพียง - วิสาหกิจชุมชน

จากตารางที่ ๔.๑๑ องค์ประกอบพุทธนวัตกรรมการที่เหมาะสมกับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอยะราช จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นว่า พุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน ควรตั้งอยู่บนฐานของทุนทางศาสนา วัฒนธรรม และทุนทางสังคมของชุมชน โดยสามารถจำแนกองค์ประกอบสำคัญออกเป็น ๔ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านประเพณีและวัฒนธรรม พบว่า มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเสนอแนวคิด จำนวน ๑๗ คน ให้ความเห็นเป็นองค์ประกอบที่เหมาะสมมากที่สุด โดยระบุว่าประเพณีสำคัญของชุมชน เช่น ประเพณีลอยกระทง การกวนข้าวทิพย์ และการแห่เทียนเข้าพรรษา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงศาสนากับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างแนบแน่น นอกจากนี้ การฟ้อนรำและการแสดงนางรำชุมชน ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น ขณะเดียวกัน การจัดงานศพแบบประหยัดตามแนวพุทธธรรม สะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้หลักความพอประมาณและการลดความฟุ้งเฟ้อ ซึ่งมีส่วนช่วยเสริมสร้างความสงบสุขและลดความขัดแย้งในชุมชน

๒. ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเสนอแนวคิด จำนวน ๑๖ คน ให้ความเห็นว่า เป็นแกนกลางของพุทธนวัตกรรมการเพื่อสันติสุข โดยเฉพาะการยึดถือศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคม การส่งเสริมการรักษาศีล การให้ทาน และการเจริญภาวนา ตลอดจนการนำหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองและชุมชน องค์ประกอบดังกล่าวช่วยหล่อหลอมจิตสำนึกทางศีลธรรมและนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืน

๓. **ด้านการสร้างความสามัคคีในชุมชน** พบว่า มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเสนอแนวคิด จำนวน ๑๔ คน ได้ให้ความเห็นว่า การจัดกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน การสร้างกฎ กติกา และข้อตกลงร่วมกัน รวมถึงการเชื่อมประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน เป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี ลดช่องว่างทางสังคม และสร้างพลังความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพุทธทศวัตกรรมที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและความเกื้อกูลกันในสังคม

๔. **ด้านการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน** พบว่า มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเสนอแนวคิด จำนวน ๖ คน ได้ให้ความเห็นว่า การส่งเสริมเกษตรยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นองค์ประกอบเสริมที่ช่วยสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ลดความเหลื่อมล้ำ และสนับสนุนให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้ แม้จำนวนผู้ให้ข้อมูลในด้านนี้จะน้อยกว่าองค์ประกอบอื่น แต่ยังคงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยหนุนเสริมให้พุทธทศวัตกรรมสันติสุขเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า องค์ประกอบพุทธทศวัตกรรมที่เหมาะสมกับชุมชนวัดปราสาทสูง ประกอบด้วยมิติด้านวัฒนธรรมและประเพณี หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความสามัคคีของชุมชน และการพัฒนาอาชีพ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีความเชื่อมโยงและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน อันนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบพุทธทศวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนที่สอดคล้องกับบริบทและอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างแท้จริง

ขั้นตอนการพัฒนาสันติสุข

ผลการวิจัย พบว่า เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๐ คน เกี่ยวกับการพัฒนาสันติสุขที่เหมาะสมกับชุมชนมีขั้นตอนการพัฒนาสันติสุขโดยใช้หลักพุทธ สามารถสังเคราะห์ประเด็นค้นพบจากการวิจัยได้ดังตารางที่ ๔.๑๒

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงการสังเคราะห์ขั้นตอนการพัฒนาสันติสุขโดยใช้หลักพุทธ

ขั้นตอน	จำนวนผู้เสนอ	สาระสำคัญ
๑. การสร้างความเข้าใจ	๑๕	- วิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน - ทำความเข้าใจหลักธรรม - สร้างความตระหนัก
๒. การสร้างความร่วมมือ	๑๒	- ประชุมผู้นำชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน - สร้างเครือข่าย - หาข้อตกลงร่วมกัน
๓. การกำหนดกฎกติกา	๑๔	- ตั้งข้อตกลงชุมชน - ใช้ศีล ๕ เป็นพื้นฐาน - กำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน
๔. การลงมือปฏิบัติ	๑๖	- จัดกิจกรรมต่อเนื่อง - ฝึกอบรม - ประเมินและปรับปรุง

จากตารางที่ ๔.๑๒ ผลการวิจัยพบว่า ขั้นตอนการพัฒนาสันติสุขโดยใช้หลักพุทธสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ สามารถสรุปเป็น ๔ ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (๑) การสร้างความเข้าใจ (๒) การสร้างความร่วมมือ (๓) การกำหนดกฎกติกา และ (๔) การลงมือปฏิบัติ ซึ่งมีผู้ให้ข้อเสนอรวมทั้งสิ้นแตกต่างกันไปในแต่ละขั้นตอน สะท้อนถึงระดับความสำคัญและการให้ความสนใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อกระบวนการดังกล่าว

ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างความเข้าใจ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเสนอแนวคิด จำนวน ๑๕ คน โดยมีสาระสำคัญ คือ การเปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ควบคู่กับการทำความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการสร้างความตระหนักรู้ร่วมกันเกี่ยวกับคุณค่าของสันติสุขในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ขั้นตอนนี้ถือเป็นฐานรากสำคัญของกระบวนการพุทธนวัตกรรม เนื่องจากช่วยปรับทัศนคติและกรอบความคิดของคนในชุมชนให้สอดคล้องกับแนวคิดสันติวิธีตามหลักพุทธธรรม

ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างความร่วมมือ พบว่า มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเสนอแนวคิด จำนวน ๑๒ คน โดยเน้นการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนสำคัญของชุมชน ได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน ผ่านการประชุมผู้นำชุมชน การสร้างเครือข่าย และการแสวงหาข้อตกลงร่วมกันในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ขั้นตอนนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของพุทธนวัตกรรมในฐานะกลไกเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางสังคม และการเสริมสร้างพลังการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ขั้นตอนที่ ๓ การกำหนดกฎกติกา พบว่า มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเสนอแนวคิด จำนวน ๑๔ คน โดยเน้นการร่วมกันกำหนดข้อตกลงของชุมชน โดยยึดหลักศีล ๕ เป็นพื้นฐานทางจริยธรรม พร้อมทั้งการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในชุมชนอย่างชัดเจน ขั้นตอนนี้มีความสำคัญในการสร้างกรอบการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ เป็นธรรม และสอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความไว้วางใจในชุมชน

ขั้นตอนที่ ๔ การลงมือปฏิบัติ พบว่า มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเสนอแนวคิด จำนวนสูงสุด คือ จำนวน ๑๖ คน สะท้อนถึงความสำคัญของการนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติจริง โดยประกอบด้วยการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ตลอดจนการประเมินผลและปรับปรุงการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ ขั้นตอนนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของพุทธนวัตกรรมที่มุ่งเน้นความยั่งยืน โดยไม่หยุดอยู่เพียงการกำหนดแนวคิดหรือกติกา แต่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

จากข้อมูลดังกล่าว คณะผู้วิจัยค้นพบว่า กระบวนการพัฒนาสันติสุขโดยใช้หลักพุทธสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง เป็นกระบวนการที่มีลำดับขั้นตอนชัดเจน เริ่มจากการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การเสริมสร้างความร่วมมือ การกำหนดกฎกติกาที่ตั้งอยู่บนหลักศีลธรรม และการลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนารูปแบบพุทธนวัตกรรม เพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนได้อย่างเหมาะสม

การจัดลำดับความสำคัญของแนวทาง (๔ อันดับ)

ผลการวิจัย พบว่า เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๐ คน เกี่ยวกับแนวทางสร้างพุทธนวัตกรรม สามารถสังเคราะห์ประเด็นค้นพบจากการวิจัยได้ดังตารางที่ ๔.๑๓

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงสรุปการจัดลำดับความสำคัญของแนวทางสร้างพุทธนวัตกรรม

แนวทาง	อันดับ ๑	อันดับ ๒	อันดับ ๓	อันดับ ๔	คะแนนถ่วงน้ำหนัก*
การฝึกอบรมศีลธรรม-จริยธรรม	๗	๖	๓	๒	๕๒
การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน	๘	๕	๔	๑	๕๖
การนำพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน	๓	๕	๖	๔	๓๘
การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน	๒	๔	๗	๕	๓๔

*หมายเหตุ: คะแนนถ่วงน้ำหนัก คำนวณจาก (อันดับ๑×๔) + (อันดับ๒×๓) + (อันดับ๓×๒) + (อันดับ๔×๑)

จากตารางที่ ๔.๑๓ การจัดลำดับความสำคัญของแนวทางการสร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้วิธีการคำนวณคะแนนถ่วงน้ำหนัก ผลการวิจัยพบว่า แนวทางที่ได้รับความสำคัญสูงสุด คือ **การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน** โดยมีคะแนนถ่วงน้ำหนักรวมเท่ากับ ๕๖ คะแนน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ความสำคัญต่อการบูรณาการความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมด้านพุทธนวัตกรรม อันจะนำไปสู่การสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน รองลงมา คือ **การฝึกอบรมศีลธรรมและจริยธรรม** ซึ่งมีคะแนนถ่วงน้ำหนักรวมเท่ากับ ๕๒ คะแนน แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกตามหลักพระพุทธศาสนา ถือเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงบวก ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในชุมชน ส่วนแนวทาง **การนำพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน** ได้รับความคะแนนถ่วงน้ำหนักรวมเท่ากับ ๓๘ คะแนน อยู่ในลำดับที่สาม สะท้อนให้เห็นว่า แม้การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวันจะมีบทบาทต่อการสร้างสันติสุขในระดับบุคคลและครอบครัว แต่ยังจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมอย่างเป็นระบบและเชื่อมโยงกับกิจกรรมของชุมชนให้มากยิ่งขึ้น สำหรับแนวทางที่ได้รับความคะแนนถ่วงน้ำหนักต่ำสุด คือ **การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน** โดยมีคะแนนรวมเท่ากับ ๓๔ คะแนน ซึ่งบ่งชี้ว่า แม้กิจกรรมดังกล่าวจะมีความสำคัญต่อการสร้างความสามัคคีและการลดความแตกต่างทางความคิดในชุมชน แต่ยังไม่อาจขาดรูปแบบหรือกระบวนการที่ชัดเจนและต่อเนื่องในการนำไปปฏิบัติ

โดยสรุป ผลการจัดลำดับความสำคัญดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการสร้างพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนควบคู่กับการพัฒนาศีลธรรมและจริยธรรมเป็นฐานสำคัญ และเชื่อมโยงการนำหลักพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันร่วมกับการพัฒนากิจกรรมสร้างความเข้าใจร่วมกัน เพื่อให้เกิดรูปแบบพุทธนวัตกรรมที่มีความเป็นองค์รวมและนำไปสู่สันติสุขอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน

กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืน

ผลการวิจัย พบว่า เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๐ คน เกี่ยวกับกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืน สามารถสรุปเป็น ๔ ด้านหลัก ได้แก่ ๑. กระบวนการด้านกายภาวนา ๒. กระบวนการด้านศีล ภาวนา ๓. กระบวนการด้านจิตภาวนา และ ๔. กระบวนการด้านปัญญาภาวนา ซึ่งมีผู้ให้ข้อเสนอรวมทั้งสิ้นแตกต่างกันไปในแต่ละกระบวนการ สะท้อนถึงระดับความสำคัญและการให้ความสนใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อกระบวนการดังกล่าว สามารถสังเคราะห์ประเด็นค้นพบจากการวิจัยได้ดังนี้

๑. กระบวนการด้านกายภาวนา

ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการพัฒนาด้านกายภาวนาในชุมชนวัดปราสาทสูง มุ่งเน้นการดูแลสุขภาพกายตามแนววิถีพุทธ ควบคู่กับการปรับพฤติกรรมสุขภาพ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และกิจกรรม สารสำคัญที่สังเคราะห์ได้จากการวิจัย ได้แก่

- ๑) การส่งเสริมสุขภาพกายผ่านกิจกรรม **เดิน-วิ่ง-รำเพื่อสุขภาพ และเดินจงกรม**
- ๒) การดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน โดยสร้างความร่วมมือร่วมกัน ของ **เครือข่าย อสม. และหน่วยงานสาธารณสุข** เช่น การวัดความดัน ตรวจน้ำตาล และให้คำแนะนำด้านโภชนาการ เป็นต้น

๓) การปรับรูปแบบการปฏิบัติธรรมให้เหมาะกับผู้นสูงอายุ เช่น การนั่งภาวนาบนเก้าอี้ การเน้นสติรู้ลมหายใจแทนท่าทาง

๔) ลดพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การดื่มสุรา สูบบุหรี่ และการบริโภคอาหารไม่เหมาะสม จากข้อมูลดังกล่าว พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้สะท้อนว่าสุขภาพกายที่ดีช่วยลดความเครียด ทำให้มีพลังในการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนและเกิดความสงบในชีวิตประจำวัน^{๓๖}

๒. กระบวนการด้านศีลภาวนา

ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการพัฒนาด้านศีลภาวนาในชุมชนวัดปราสาทเป็นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชน โดยเน้นการสร้าง **“กติกาสังคม”** และการประพฤติปฏิบัติตามหลักศีลธรรม องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

- ๑) การรักษา **ศีล ๕ และศีล ๘ ในวันพระ**
 - ๒) การจัดทำ **มาตรการชุมชน** เช่น งานศพปลอดเหล้า การพนัน งดเหล้าเข้าพรรษา
 - ๓) การอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพ รับฟังความคิดเห็น และไม่เบียดเบียนกัน
 - ๔) การมีผู้นสูงอายุและผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างด้านศีลธรรม
- จากข้อมูลดังกล่าว พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นตรงกันว่า ศีลช่วยลดความขัดแย้ง สร้างความไว้วางใจ และทำให้ชุมชนมีระเบียบและความสามัคคี^{๓๗}

๓. กระบวนการด้านจิตภาวนา

ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการพัฒนาด้านจิตภาวนาในชุมชนวัดปราสาทเป็นกระบวนการพัฒนาความสงบภายในและความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน โดยใช้กิจกรรมทางพุทธศาสนาและกิจกรรมสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือ แนวทางที่พบจากการวิจัย ได้แก่

^{๓๖} การสนทนากลุ่ม วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๓๗} การสนทนากลุ่ม วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

- ๑) การสวดมนต์ ทำวัตรเย็น และนั่งสมาธิอย่างสม่ำเสมอ
- ๒) การจัดค่าย **สติครอบครัว-เยาวชน** และกิจกรรมจิตอาสา
- ๓) การพูดคุย รับฟัง และให้เกียรติกันในชุมชน
- ๔) การใช้ดนตรีและกิจกรรมกลุ่มสร้างความสามัคคี

จากข้อมูลดังกล่าว พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้สะท้อนว่า จิตภาวนาช่วยให้คนในชุมชน “ใจเย็นลง” ลดอารมณ์รุนแรง และเพิ่มพลังบวกในการทำงานร่วมกัน^{๓๘}

๔. กระบวนการด้านปัญญาภาวนา

ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการพัฒนาด้านปัญญาภาวนาในชุมชนวัดปราสาทสูง เป็นการพัฒนาความเข้าใจชีวิตและสังคมตามหลักธรรม เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีสติและยั่งยืน ประเด็นสำคัญที่สังเคราะห์ได้จากการวิจัย ได้แก่

- ๑) การเรียนรู้ธรรมะและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง
- ๒) การจัดกิจกรรมตามกลุ่มเป้าหมาย
 - ๒.๑) ผู้สูงอายุ เสริมการเข้าใจชีวิตและการปล่อยวาง
 - ๒.๒) เยาวชน เสริมการใช้เหตุผลและการพัฒนาศักยภาพ
 - ๒.๓) วัยทำงาน เสริมการจัดการความเครียดและการมีสติ

- ๓) การใช้หลักธรรม เช่น อิทธิบาท ๔ สาราณียธรรม ๖ ในการทำงานชุมชน

จากข้อมูลดังกล่าว พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้มองว่าปัญญาภาวนาทำให้เกิดการคิดเชิงระบบ เห็นเหตุ-ผล และลดปัญหาความขัดแย้งในระยะยาว^{๓๙}

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยพบว่า ลักษณะสำคัญของรูปแบบ สามารถสังเคราะห์ประเด็นสำคัญได้ดังนี้

๑) **บูรณาการทุนทางสังคม** พบว่า เป็นการบูรณาการไม่ใช่สิ่งใหม่ที่ถูกสร้างขึ้น แต่เป็นการบูรณาการทุนทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และทุนทางสังคมของชุมชนเข้ากับหลักพุทธธรรม

๒) **มีวัดเป็นศูนย์กลาง** พบว่า มีวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ แหล่งเรียนรู้ และพื้นที่ในการจัดกิจกรรม

๓) **เชื่อมโยงบ้าน-วัด-โรงเรียน-ชุมชน-ภาคีเครือข่าย** พบว่า มีการทำงานแบบบูรณาการทุกภาคส่วน

๔) **กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม** พบว่า ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิดวางแผน ปฏิบัติ และประเมินผล

๕) **ตั้งอยู่บนหลักไตรสิกขา ๔ มิติ** (กาย-ศีล-จิต-ปัญญา) พบว่า เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัดปราสาทสูง ทำงานผ่านกลไก ๔ ระดับ ดังนี้

^{๓๘} การสนทนากลุ่ม วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

^{๓๙} การสนทนากลุ่ม วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

ระดับที่ ๑ ระดับบุคคล

- การพัฒนากาย ศีล จิต ปัญญา ของแต่ละบุคคล
- การนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน

ระดับที่ ๒ ระดับครอบครัว

- การสร้างความอบอุ่นในครอบครัว
- การถ่ายทอดคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม

ระดับที่ ๓ ระดับชุมชน

- การสร้างความสามัคคี
- การกำหนดกฎกติการ่วมกัน
- การจัดกิจกรรมร่วมกัน

ระดับที่ ๔ ระดับเครือข่าย

- การเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอก
- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- การขยายผลสู่ชุมชนอื่น

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยพบว่า กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัดปราสาทสูง กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นกระบวนการที่มีความสมบูรณ์และครอบคลุมทุกมิติ โดยมีจุดเด่นสำคัญ คือ **๑. ความเป็นองค์รวม** รูปแบบนี้ไม่ได้เน้นเพียงมิติใดมิติหนึ่ง แต่พัฒนาทั้ง ๔ มิติ (กาย-ศีล-จิต-ปัญญา) อย่างสมดุล **๒. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน** ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับเครือข่าย **๓. การยึดโยงกับบริบทท้องถิ่น** ใช้ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน **๔. ความยั่งยืน** มีกลไกในการติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และ **๕. การขยายผล** สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นได้ รูปแบบนี้สะท้อนให้เห็นว่า **พุทธนวัตกรรมการสันติสุขไม่ใช่การสร้างสิ่งใหม่ แต่เป็นการฟื้นฟูและต่อยอดสิ่งที่ดั้งเดิมที่มีอยู่แล้วในชุมชน** โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นแกนกลาง มีวัดเป็นแกนกลาง เชื่อมโยงเครือข่ายชุมชน และต่อยอดสู่ความสงบสุขในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทและยุคสมัย เพื่อนำไปสู่สันติสุขอย่างยั่งยืนของชุมชนอย่างแท้จริง

๔.๔ การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนชุมชนวัดปราสาทสูง

๔.๔.๑ ข้อมูลเชิงปริมาณ

จากการวิจัยเรื่อง พุทธนวัตกรรมการสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ คณะผู้วิจัยได้สอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเด็นวิจัย โดยเลือกมาจากประชาชนทั่วไปในชุมชนสวายเจริญ ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๒๔๒ คน ผู้วิจัยได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๕๒ คน เปรียบเทียบจากตารางของเครจซี่ มอร์แกน (Krejcie & Morgan) โดยทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) สามารถสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนชุมชนวัดปราสาทสูงของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังตารางที่ ๔.๑๔-๔.๒๓

ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงจำนวนและร้อยละปัญหาหลักที่ส่งผลต่อสันติสุขในชุมชน

ปัญหาหลักที่ส่งผลต่อสันติสุขในชุมชน	จำนวน (คน) (n=๑๕๒)	ร้อยละ (๑๐๐.๐)
ความขัดแย้งในชุมชน	๕๑	๓๓.๖
ปัญหาทางเศรษฐกิจ	๑๖	๑๐.๕
ปัญหาครอบครัว	๔๕	๒๙.๖
ขาดความรู้ด้านพุทธศาสนา	๓๙	๒๕.๗
อื่นๆ	๑	๐.๗
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑๔ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่ส่งผลต่อสันติสุขในชุมชนมากที่สุด คือ **ความขัดแย้งในชุมชน** มีจำนวน ๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๖ สะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนยังมีความเปราะบาง และมีแนวโน้มที่จะเกิดความไม่เข้าใจหรือความเห็นต่าง ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่สงบในระดับชุมชน รองลงมา คือ **ปัญหาครอบครัว** จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๖ แสดงให้เห็นว่า ความไม่มั่นคงภายในครอบครัว เช่น ความขัดแย้งระหว่างสมาชิก การขาดการสื่อสารที่เหมาะสม หรือปัญหาทางสังคมอื่น ๆ มีผลกระทบต่อสถานะสันติสุขของชุมชนโดยรวม เนื่องจากครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานที่สำคัญของสังคมชุมชน นอกจากนี้ พบว่า **การขาดความรู้ด้านพุทธศาสนา** เป็นปัญหาที่ส่งผลต่อสันติสุขในชุมชนในระดับค่อนข้างสูง โดยมีจำนวน ๓๙ คน คิดเป็น ร้อยละ ๒๕.๗ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการขาดความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เช่น หลักเมตตา กรุณา การให้อภัย และการรู้เท่าทันอารมณ์ อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างสร้างสรรค์ สำหรับ **ปัญหาทางเศรษฐกิจ** มีจำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๕ แสดงให้เห็นว่า แม้ปัญหาด้านเศรษฐกิจจะมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ในบริบทของชุมชนวัดปราสาทสูงปัญหาดังกล่าว ยังมีอิทธิพลต่อสันติสุขของชุมชนในระดับที่น้อยกว่าปัญหาด้านความสัมพันธ์และมิติทางจิตใจ ในขณะที่ปัญหาอื่น ๆ มีสัดส่วนน้อยที่สุด คือ จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๗ ซึ่งบ่งชี้ว่าปัญหาหลัก ที่ส่งผลต่อสันติสุขของชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในกรอบของความสัมพันธ์ทางสังคม ครอบครัว และการขาดฐานคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาที่ส่งผลต่อสันติสุขในชุมชนวัดปราสาทสูงส่วนใหญ่เป็นปัญหาเชิงสังคมและจิตใจ มากกว่าปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการนำ **พุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืน** มาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง และพัฒนาคุณภาพจิตใจของคนในชุมชน อันจะนำไปสู่การสร้างสันติสุขที่ยั่งยืน ในระดับชุมชนต่อไป

ตารางที่ ๔.๑๕ แสดงจำนวนและร้อยละการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการช่วยแก้ไข้ปัญหา

การพัฒนาพุทธนวัตกรรมการช่วยแก้ไข้ปัญหา	จำนวน (คน) (n=๑๕๒)	ร้อยละ (๑๐๐.๐)
ได้มาก	๑๓๒	๘๖.๘
ได้ปานกลาง	๒๐	๑๓.๒
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑๕ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๘ มีความเห็นว่าการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการช่วยแก้ไข้ปัญหาในชุมชนได้ **ในระดับมาก** ขณะที่กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๒ เห็นว่าสามารถช่วยแก้ไข้ปัญหาได้ **ในระดับปานกลาง** และไม่พบกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่าไม่สามารถช่วยแก้ไข้ปัญหาได้หรือช่วยได้น้อย ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนที่พัฒนาขึ้นในชุมชนวัดปราสาทสูงได้รับการยอมรับจากประชาชนในระดับสูง โดยเฉพาะในด้านศักยภาพของพุทธนวัตกรรมการช่วยแก้ไข้ปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชน อันอาจครอบคลุมทั้งปัญหาความขัดแย้งทางสังคม ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า พุทธนวัตกรรมการซึ่งตั้งอยู่บนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างสันติสุขและความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม และมีแนวโน้มเอื้อต่อการพัฒนาไปสู่สันติสุขแบบยั่งยืนในระยะยาว

ตารางที่ ๔.๑๖ แสดงจำนวนและร้อยละการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดปราสาทสูง

การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดปราสาทสูง	จำนวน (คน) (n=๑๕๒)	ร้อยละ (๑๐๐.๐)
เป็นประจำ	๔๐	๒๖.๓
บางครั้ง	๖๔	๔๒.๑
เคยแต่ไม่บ่อย	๔๓	๒๘.๓
ไม่เคยเลย	๕	๓.๓
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑๖ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในระดับ **บางครั้ง** จำนวน ๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๑ รองลงมาคือกลุ่มที่ **เคยเข้าร่วมแต่ไม่บ่อย** จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๓ และกลุ่มที่ **เข้าร่วมเป็นประจำ** จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มที่ **ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเลย** มีจำนวนเพียง ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓ ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนในชุมชนวัดปราสาทสูงส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องและมีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรมทางศาสนาในระดับปานกลางถึง

สูง โดยมีสัดส่วนของผู้ที่เคยหรือยังคงเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนารวมกันถึงร้อยละ ๙๖.๗ ซึ่งแสดงถึงบทบาทสำคัญของวัดในฐานะศูนย์กลางทางจิตใจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน อย่างไรก็ตาม การที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะ “บางครั้ง” และ “ไม่บ่อย” อาจสะท้อนข้อจำกัดด้านเวลา ภาระหน้าที่ หรือรูปแบบกิจกรรมที่ยังไม่สามารถดึงดูดการมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ เมื่อพิจารณาในบริบทของการวิจัยเรื่อง พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนวัดปราสาทสูงในการนำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการพัฒนารูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุข เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีประสบการณ์และความคุ้นเคยกับกิจกรรมทางศาสนาอยู่แล้ว การออกแบบพุทธนวัตกรรมที่เชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่องจึงมีแนวโน้มที่จะช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความเข้าใจอันดี และสันติสุขอย่างยั่งยืนภายในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ ๔.๑๗ แสดงจำนวนและร้อยละแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมที่ควรมุ่งเน้น

แนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมที่ควรมุ่งเน้น	จำนวน (คน) (n=๑๕๒)	ร้อยละ (๑๐๐.๐)
การใช้หลักธรรมพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาชุมชน	๘๙	๕๘.๖
การส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาเพื่อสร้างความสามัคคี	๔๒	๒๗.๖
การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนควบคู่กับหลักธรรม	๗	๔.๖
การศึกษาและเผยแผ่พุทธศาสนาให้เข้าใจง่ายขึ้น	๑๔	๙.๒
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑๗ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมที่ได้รับการเสนอแนะในระดับสูงสุด คือ การใช้หลักธรรมพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาชุมชน มีจำนวน ๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๖ ของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนในชุมชนให้ความสำคัญกับการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักอริยสัจ ๔ หลักพรหมวิหาร ๔ หรือหลักสังคหวัตถุ ๔ มาเป็นเครื่องมือในการจัดการปัญหา ความขัดแย้ง และการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของชุมชนวัดปราสาทสูงที่มีวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและวัฒนธรรมของชุมชน รองลงมา คือ การส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาเพื่อสร้างความสามัคคี มีจำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๖ แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญ การปฏิบัติธรรม การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ยังคงมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี ความสามัคคี และความร่วมมือของคนในชุมชน อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน ในส่วนการศึกษาและเผยแผ่พุทธศาสนาให้เข้าใจง่ายขึ้น มีจำนวน ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๒ สะท้อนถึงความต้องการในการปรับรูปแบบการสื่อสารหลักธรรมให้เหมาะสมกับบริบทของคนในชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนและประชาชนทั่วไป เพื่อให้สามารถเข้าถึง เข้าใจ และนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ในขณะที่ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนควบคู่กับ

หลักการ มีจำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๖ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ต่ำที่สุด แสดงให้เห็นว่าประชาชนในชุมชนอาจมองว่ามิติด้านเศรษฐกิจยังไม่ใช่ประเด็นหลักของการพัฒนาพุทธนวัตกรรม หรืออาจยังขาดรูปธรรมของการบูรณาการหลักการธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างชัดเจน ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรม ที่ควรมุ่งเน้นในชุมชนวัดปรางสาทสูง ควรให้ความสำคัญกับ การประยุกต์ใช้หลักการธรรมทางพระพุทธศาสนาในการแก้ไขปัญหาชุมชน และการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนเป็นลำดับแรก ควบคู่กับการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่ธรรมะที่เข้าใจง่ายและเหมาะสมกับบริบทของชุมชน เพื่อให้เกิดสันติสุขอย่างยั่งยืนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ตารางที่ ๔.๑๘ แสดงจำนวนและร้อยละการนำหลักพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชุมชนสามารถช่วยสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนได้

การนำหลักพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชุมชน สามารถช่วยสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนได้	จำนวน (คน) (n=๑๕๒)	ร้อยละ (๑๐๐.๐)
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	๑๒๑	๗๙.๖
เห็นด้วย	๑๓	๘.๖
เฉยๆ	๑๘	๑๑.๘
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑๘ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับ **เห็นด้วยอย่างยิ่ง** จำนวน ๑๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๙.๖ รองลงมาคือกลุ่มที่มีความคิดเห็นระดับ **เฉยๆ** จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๘ และกลุ่มที่มีความคิดเห็นระดับ **เห็นด้วย** จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๖ ตามลำดับ ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดมีทัศนคติเชิงบวกต่อการนำหลักพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งที่มีสัดส่วนสูงมาก แสดงให้เห็นว่า **หลักพุทธศาสนาได้รับการยอมรับและเชื่อมั่นว่าเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน** ได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การที่ยังมีกลุ่มตัวอย่างบางส่วนมีความคิดเห็นในระดับเฉยๆ อาจสะท้อนถึงความแตกต่างด้านประสบการณ์ การมีส่วนร่วม หรือความเข้าใจในการประยุกต์ใช้หลักพุทธศาสนาในกิจกรรมของชุมชน ซึ่งชี้ให้เห็นถึงโอกาสในการพัฒนาแนวทางหรือรูปแบบพุทธนวัตกรรมให้มีความชัดเจน เข้าถึงง่าย และครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่มมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ ๔.๑๙ แสดงจำนวนและร้อยละแนวทางสำคัญที่สุดในการสร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อสันติสุข

แนวทางสำคัญที่สุด ในการสร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อสันติสุข	จำนวน (คน) (n=๑๕๒)	ร้อยละ (๑๐๐.๐)
การฝึกอบรมด้านศีลธรรมและจริยธรรม	๓๑	๒๐.๔
การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน	๖๑	๔๐.๑
การนำหลักพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน	๔๖	๓๐.๓
การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน	๑๔	๙.๒
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑๙ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน มีจำนวน ๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๑ รองลงมา คือ การนำหลักพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน จำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓ และการฝึกอบรมด้านศีลธรรมและจริยธรรม จำนวน ๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๔ ตามลำดับ ส่วนแนวทางที่ได้รับความสำคัญน้อยที่สุด คือ การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน จำนวน ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๒ ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนในชุมชนวัดปราสาทสูงให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างสันติสุขผ่านมิติของความร่วมมือและความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายเป็นลำดับแรก เนื่องจากการมีเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวัด ผู้นำชุมชน ครอบครัว และองค์กรท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงพลังทางสังคม และเอื้อต่อการขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมสันติสุขให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ในขณะเดียวกัน การนำหลักพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น หลักศีล สมาธิ ปัญญา การมีสติ และการดำเนินชีวิตตามหลักทางสายกลาง ก็เป็นแนวทางที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในระดับสูง สะท้อนถึงการรับรู้ว่าการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมของบุคคล ควบคู่กับการสร้างโครงสร้างทางสังคมที่เกื้อกูลกัน สำหรับการฝึกอบรมด้านศีลธรรมและจริยธรรม แม้จะได้รับความสำคัญในลำดับรองลงมา แต่ยังคงเป็นกลไกที่มีบทบาทในการเสริมสร้างองค์ความรู้และจิตสำนึกด้านคุณธรรมในชุมชน ขณะที่การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกันได้รับความสำคัญน้อยที่สุด อาจสะท้อนว่าชุมชนมีทุนทางสังคมและความสัมพันธ์ภายในที่ค่อนข้างเข้มแข็งอยู่แล้ว จึงมองว่ากิจกรรมลักษณะดังกล่าวยังไม่ใช่ความจำเป็นเร่งด่วนเมื่อเทียบกับการสร้างเครือข่ายและการประยุกต์ใช้หลักพุทธศาสนาในชีวิตจริง

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า การสร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อสันติสุขแบบยั่งยืนในชุมชนวัดปราสาทสูงควรมุ่งเน้นการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนควบคู่กับการส่งเสริมการนำหลักพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างสันติสุขที่ครอบคลุมทั้งระดับบุคคล ชุมชน และสังคม อันจะนำไปสู่ความสงบสุขอย่างยั่งยืน

ตารางที่ ๔.๒๐ แสดงจำนวนและร้อยละการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมในชุมชน

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมในชุมชน	จำนวน (คน) (n=๑๕๒)	ร้อยละ (๑๐๐.๐)
มีส่วนร่วมมาก	๓๘	๒๕.๐
มีส่วนร่วมปานกลาง	๓๗	๒๔.๓
มีส่วนร่วมน้อย	๕๕	๓๖.๒
ไม่มีส่วนร่วมเลย	๒๒	๑๔.๕
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๒๐ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่มีส่วนร่วมในระดับ **น้อย** มีจำนวนมากที่สุด คือ ๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๒ รองลงมาคือ กลุ่มที่มีส่วนร่วมในระดับ **มาก** จำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐ และกลุ่มที่มีส่วนร่วมในระดับ **ปานกลาง** จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๓ ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มที่ **ไม่มีส่วนร่วมเลย** มีจำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๕ เมื่อพิจารณาภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมในชุมชน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับน้อยถึงปานกลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แม้ชุมชนจะมีการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านพุทธนวัตกรรม เพื่อสร้างสันติสุขอย่างต่อเนื่อง แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่กระจายอย่างทั่วถึงในทุกระดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านบทบาทหน้าที่ เวลา ความเข้าใจต่อแนวคิดพุทธนวัตกรรม หรือโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม การที่ยังมีกลุ่มประชาชนที่มีส่วนร่วม ในระดับมากถึงร้อยละ ๒๕.๐ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนวัดปราสาทสูงในการเป็นฐานการเรียนรู้และการขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน โดยเฉพาะการใช้วัดและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดในการพัฒนาแนวทางหรือรูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้ครอบคลุมประชาชน ในทุกกลุ่มมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของพุทธนวัตกรรมและความยั่งยืนของสันติสุข ในชุมชนต่อไป

ตารางที่ ๔.๒๑ แสดงจำนวนและร้อยละระดับการมีส่วนร่วมและการยอมรับพุทธนวัตกรรม

ระดับการมีส่วนร่วมและการยอมรับพุทธนวัตกรรม	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ร้อยละ (๑๐๐.๐)
การมีส่วนร่วมในการพัฒนา	๓๘	๒๕.๐
ความเห็นต่อการนำหลักพุทธศาสนาไปใช้	๑๒๑	๗๙.๖
แนวทางที่ควรเน้นมากที่สุด	๖๑	๔๐.๑

จากตารางที่ ๔.๒๑ ผลการวิจัยพบว่า ประเด็นด้าน **ความเห็นต่อการนำหลักพุทธศาสนาไปใช้** มีจำนวนผู้ตอบมากที่สุด จำนวน ๑๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๙.๖๐ ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิงบวกและให้การยอมรับต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธศาสนาเป็นฐานในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขในชุมชน ซึ่งแสดงถึงความสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและสังคม รองลงมา คือ ประเด็น **แนวทางที่ควรเน้นมากที่สุด** มีผู้ตอบจำนวน ๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๑๐ แสดงให้เห็นว่าประชาชนตระหนักถึงความจำเป็นในการกำหนดแนวทางหรือกิจกรรมที่เหมาะสมและชัดเจนในการขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมสันติสุข โดยให้ความสำคัญกับการเลือกแนวทางที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและก่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชน ในขณะที่ประเด็น **การมีส่วนร่วมในการพัฒนา** พบว่า มีผู้ตอบจำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ ซึ่งแม้จะมีสัดส่วนต่ำกว่าประเด็นอื่น แต่ยังสะท้อนให้เห็นว่ามีประชาชนกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรม ทั้งนี้ อาจตีความได้ว่าการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติยังต้องได้รับการส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทอย่างต่อเนื่องและทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ได้ชี้ให้เห็นว่า ชุมชนวัดปราสาทสูงมีระดับการยอมรับพุทธนวัตกรรมในเชิงแนวคิดและทัศนคติอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะการนำหลักพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ ขณะเดียวกันยังมีประเด็นที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม คือ การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเชิงปฏิบัติ เพื่อให้การประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องในชุมชน

๔.๔.๒ ข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากการสนทนากลุ่ม ที่คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีบทบาทและความเกี่ยวข้องกับพุทธนวัตกรรมเพื่อการสร้างสันติสุขโดยตรง ที่สามารถให้ข้อมูลในการวิจัยได้และเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ในประเด็นที่วิจัย รวมทั้งสิ้น ๒๐ คน ประกอบด้วย ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนจิตอาสา ตัวแทนเด็กและเยาวชน ตัวแทนผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ตัวแทนผู้อาวุโสที่ชุมชนเคารพนับถือ ตัวแทนเครือข่าย อสม. ตัวแทนพระวัดปราสาทสูง ตัวแทนโรงเรียนบ้านเพชรประชาสามัคคี ตัวแทนเทศบาลตำบลห้วยราช ตัวแทนโรงพยาบาลห้วยราช ตัวแทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยราช และตัวแทนสำนักงานงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์ สามารถสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืน ชุมชนวัดปราสาทสูงของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสนทนากลุ่มได้ดังนี้

หลักคิดการประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนชุมชนวัดปราสาทสูง

ผลการวิจัย พบว่า การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัดปราสาทสูง ควรยึดหลัก “วัดเป็นศูนย์กลาง – ชุมชนเป็นฐาน – พุทธธรรมเป็นเครื่องมือ – การมีส่วนร่วมเป็นกลไก” โดยเน้นการบูรณาการ ไตรภาวนา (กาย-ศีล-จิต) เข้ากับกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทุกช่วงวัย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งเชิงพฤติกรรม จิตสำนึก และความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างต่อเนื่อง

แผนการนำไปปฏิบัติรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัดปราสาทสูง

ผลการวิจัยพบว่า การจัดลำดับความสำคัญของแผนการนำไปปฏิบัติรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัดปราสาทสูง นั้น ควรพิจารณาจาก **ระดับการมีส่วนร่วมเดิมของชุมชน ความพร้อม และแรงจูงใจของประชาชน** ซึ่งพบว่า ชุมชนมีความเข้มแข็งด้านศาสนาและความสามัคคีอยู่แล้ว จึงควรดำเนินการเป็นลำดับ ดังนี้

๑. กิจกรรมฐานศรัทธา (กิจกรรมหลัก)

- กิจกรรมทางศาสนาประจำ เช่น สวดมนต์ ทำวัตรเย็น ฟังธรรม วันพระ
- เป็นฐานในการปลูกฝังสันติสุขทางจิตใจและศีลธรรม

๒. กิจกรรมบูรณาการพุทธนวัตกรรมการกับประเพณีท้องถิ่น

- กิจกรรมบูรณาการ เช่น ลอยกระทง กวนข้าวทิพย์ แห่เทียน เข้าพรรษาและออก

พรรษา

- เติม **สาระพุทธนวัตกรรมการ** เช่น การเรียนรู้เรื่องสติ การไม่เบียดเบียนและความ

สามัคคี

๓. กิจกรรมพัฒนาชุมชนเชิงสันติสุข

- จิตอาสา พัฒนาวัด กิจกรรมดูแลผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชน
- เชื่อมโยงศิลปภวนาและจิตภวนาเข้ากับการอยู่ร่วมกันในสังคม

๔. กิจกรรมเสริมสร้างความยั่งยืนระยะยาว

- การสร้างแกนนำพุทธนวัตกรรมการ
- การบูรณาการกับโรงเรียน หน่วยงานท้องถิ่น และเครือข่ายภาคี

กิจกรรมที่เริ่มต้น

ผลการวิจัย พบว่า กิจกรรมเริ่มต้นควรเป็นกิจกรรมที่ **ชุมชนคุ้นเคย มีต้นทุนทางวัฒนธรรมต่ำ และเข้าร่วมกิจกรรมได้ง่าย** ได้แก่

- การใช้กิจกรรมสวดมนต์-ฟังธรรมประจำสัปดาห์เป็นพื้นที่สื่อสารแนวคิดพุทธนวัตกรรมการ

- การประชุมคณะกรรมการวัดและผู้นำชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมในรูปแบบ
- การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการหลังพิธีกรรมทางศาสนา

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น พบว่า กิจกรรมเหล่านี้ทำหน้าที่เป็น **“สะพานเชื่อม”** ระหว่างพุทธศาสนากับการพัฒนาสันติสุขเชิงสังคม

ความพร้อมและข้อจำกัดในการนำไปปฏิบัติ

ความพร้อม

- ชุมชนมีความผูกพันกับวัดสูง และมีการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
- พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และกลุ่มจิตอาสา มีบทบาทเชิงรุก
- ประชาชนมีแรงจูงใจด้านศรัทธา ความสามัคคี และความสุภาพในในระดับสูง

ข้อจำกัด

- ประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและมีรายได้ต่ำ อาจจำกัดด้านเวลาและทรัพยากร
- การรับรู้เรื่อง “พุทธนวัตกรรมการ” ยังอยู่ในระดับปานกลาง

- กิจกรรมบางประเภทขาดความต่อเนื่องหากไม่มีผู้ประสานงานหลัก
จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น พบว่า การออกแบบแผนควร **ไม่เพิ่มภาระใหม่** แต่ปรับ
ความหมายและกระบวนการ ของกิจกรรมเดิมให้มีมิติพุทธนวัตกรรมการมากขึ้น

ทรัพยากรที่ต้องการในการดำเนินงาน

ผลการวิจัย พบว่า ทรัพยากรที่ต้องการในการดำเนินงาน ควรประกอบด้วย ดังนี้

๑. ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน แกนนำจิตอาสา ครู เด็กและเยาวชน
 ๒. ทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ วัด กิจกรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสัมพันธ์เครือข่าย
 ๓. ทรัพยากรด้านองค์ความรู้ ได้แก่ หลักไตรภาวนา หลักสันติวิธี แนวคิดพุทธนวัตกรรมการ และคู่มือ/แนวทางการจัดกิจกรรมเชิงสันติสุข
 ๔. ทรัพยากรสนับสนุน ได้แก่ งบประมาณจากหน่วยงานท้องถิ่น และการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายด้านศาสนา การศึกษา และสาธารณสุข
- จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัย สามารถสังเคราะห์แผนการนำไปปฏิบัติรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัดปราสาทสูงได้ดังตารางที่ ๔.๒๒

ตารางที่ ๔.๒๒ แสดงแผนการนำไปปฏิบัติรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัดปราสาทสูง

ลำดับ	กิจกรรม / แนวทางการประยุกต์ใช้	ผู้รับผิดชอบหลัก	ทรัพยากรที่ใช้	ผลที่คาดหวัง
๑	ประชุมสร้างความเข้าใจ ร่วมเกี่ยวกับรูปแบบพุทธ นวัตกรรมการสันติสุขแบบ ยั่งยืน	พระสงฆ์ ผู้นำ ชุมชน คณะกรรมการวัด	วัดเป็นพื้นที่กลาง ความรู้พุทธธรรม แนวคิดสันติสุข	เกิดความเข้าใจ ร่วมและการ ยอมรับรูปแบบ ในระดับชุมชน
๒	บูรณาการกิจกรรมสวด มนต์ ทำวัตรเย็น และฟัง ธรรม กับแนวคิดสันติสุข	พระสงฆ์ แกนนำ จิตอาสา	หลักไตรภาวนา (ศีล-จิต-ปัญญา) ศรัทธาของ ประชาชน	ชุมชนเกิดความ สงบทางจิตใจ มีศีลธรรมและสติ ในการดำเนินชีวิต
๓	ประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรมการ ในกิจกรรมประเพณี ท้องถิ่น (ลอยกระทง กวน ข้าวทิพย์ แห่เทียนฯ)	คณะกรรมการวัด ชุมชน จิตอาสา	วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	เกิดการเรียนรู้สันติ สุขผ่านกิจกรรม ที่ชุมชนคุ้นเคย
๔	จัดกิจกรรมจิตอาสา พัฒนาวัดและชุมชนบน ฐานศีลภาวนา	กลุ่มจิตอาสา อสม. ผู้นำชุมชน	แรงงานจิตอาสา ความสามัคคี วัด	เกิดความเอื้อเพื่อ เกื้อกูล และลดความ ขัดแย้งในชุมชน

ตารางที่ ๔.๒๒ แสดงแผนการนำไปปฏิบัติรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัดปราสาทสูง (ต่อ)

ลำดับ	กิจกรรม / แนวทางการประยุกต์ใช้	ผู้รับผิดชอบหลัก	ทรัพยากรที่ใช้	ผลที่คาดหวัง
๕	ส่งเสริมกิจกรรมพุทธ นวัตกรรมการสำหรับเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ	โรงเรียน ผู้อาวุโส พระสงฆ์	องค์ความรู้ข้าม วัย กิจกรรม เรียนรู้เชิงพุทธ	เกิดการสืบทอด คุณธรรมและสันติ สุขข้ามช่วงวัย
๖	สร้างแกนนำพุทธ นวัตกรรมการสันติสุขในชุมชน	ผู้นำชุมชน แกน นำอาสา	การอบรม การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้	ชุมชนสามารถ ขับเคลื่อนกิจกรรม ได้ด้วยตนเอง
๗	บูรณาการความร่วมมือกับ ภาคีเครือข่าย (โรงเรียน อปท. สาธารณสุข)	หน่วยงานท้องถิ่น วัด ชุมชน	งบประมาณ เครือข่ายภาคี	การดำเนินงาน มีความต่อเนื่อง และขยายผลได้
๘	ติดตามและสะท้อนผลการ ดำเนินกิจกรรมในชุมชน	คณะกรรมการ ชุมชน นักวิจัย	เวทีชุมชน การ สะท้อนบทเรียน	เกิดการเรียนรู้ และปรับปรุง รูปแบบอย่างยั่งยืน

จากตารางที่ ๔.๒๒ ผลการวิจัยพบว่า แผนการนำไปปฏิบัติรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัดปราสาทสูง พบว่า การประยุกต์ใช้รูปแบบดังกล่าวมีลักษณะเป็น **กระบวนการเชิงระบบที่เชื่อมโยงกิจกรรมทางศาสนา วิถีวัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชนเข้าด้วยกัน** โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อน และชุมชนเป็นฐานของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในส่วนกิจกรรมในระยะเริ่มต้นมุ่งเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมและการยอมรับรูปแบบในระดับชุมชน ผ่านการประชุมและกิจกรรมทางศาสนาที่ประชาชนมีความคุ้นเคย ซึ่งช่วยลดแรงต้านและเพิ่มแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม ขณะที่กิจกรรมในระยะดำเนินการเป็นการ **บูรณาการพุทธนวัตกรรมการเข้ากับกิจกรรมเดิมของชุมชน** เช่น ประเพณีและกิจกรรมจิตอาสา ทำให้การสร้างสันติสุขไม่เป็นภาระใหม่ แต่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวัน ในด้านทรัพยากร พบว่า รูปแบบดังกล่าวใช้ทรัพยากรภายในชุมชนเป็นหลัก ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรม ส่งผลให้การดำเนินงานมีความเหมาะสมกับบริบทชนบทและสามารถดำเนินต่อไปได้แม้มีข้อจำกัดด้านงบประมาณ นอกจากนี้ การสร้างแกนนำพุทธนวัตกรรมการและการเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย ยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมความต่อเนื่องและความยั่งยืนของรูปแบบ

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยค้นพบว่า การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัดปราสาทสูง เป็นกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาสันติสุขในทุกมิติของไตรภพทั้งด้านกาย ศีล จิต และปัญญา และสามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาชุมชนอื่น ที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

ภาคีเครือข่ายและการมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนในชุมชนวัด ปราสาทสูง มีลักษณะเด่นด้านภาคีเครือข่ายและการมีส่วนร่วม สามารถสรุปได้ดังตารางที่ ๔.๒๓

ตารางที่ ๔.๒๓ แสดงภาคีเครือข่ายและการมีส่วนร่วม

หน่วยงาน/ภาคี	บทบาท	การสนับสนุน	ความพร้อม	ข้อเสนอ ความร่วมมือ
วัด/พระสงฆ์	เป็นศูนย์กลางจิตวิญญาณและพื้นที่ต้นแบบในการขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมการสันติสุข ถ่ายทอดหลักธรรม ศีลสมาธิ ปัญญา สู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันของชุมชน	สนับสนุนองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา พื้นที่จัดกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมชุมชน การเป็นผู้นำทางจริยธรรม	มีความพร้อมสูงเนื่องจากวัดเป็นศูนย์รวมศรัทธาและพระสงฆ์มีบทบาทใกล้ชิดกับชุมชน	ควรพัฒนาหลักสูตร/กิจกรรมพุทธนวัตกรรมการเชิงปฏิบัติ (Practice-based) ที่เชื่อมโยงปัญหาชุมชนกับหลักธรรมอย่างเป็นรูปธรรม
ผู้นำชุมชน	ทำหน้าที่ประสานงานวางแผน และขับเคลื่อนกิจกรรมร่วมกับวัดและภาคีเครือข่าย	สนับสนุนการระดมคน การสื่อสาร และการจัดการกิจกรรมในระดับชุมชน	มีความพร้อมสูงจากความไว้วางใจและการยอมรับของประชาชน	ควรเสริมศักยภาพผู้นำด้านการจัดการความขัดแย้งและการใช้พุทธนวัตกรรมการเชิงสังคม
หน่วยงานราชการ	สนับสนุนเชิงนโยบาย งบประมาณ และองค์ความรู้ทางวิชาการ	สนับสนุนงบประมาณ โครงการ และบุคลากรเฉพาะด้าน (สาธารณสุข พัฒนาชุมชน วัฒนธรรม)	มีความพร้อมปานกลาง ขึ้นกับนโยบายและกรอบภารกิจ	ควรบูรณาการพุทธนวัตกรรมการเข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่นและแผนคุณภาพชีวิต

ตารางที่ ๔.๒๓ แสดงภาคีเครือข่ายและการมีส่วนร่วม (ต่อ)

หน่วยงาน/ภาคี	บทบาท	การสนับสนุน	ความพร้อม	ข้อเสนอความร่วมมือ
โรงเรียน/ สถานศึกษา	สนับสนุนเชิงนโยบาย งบประมาณ และองค์ความรู้ทางวิชาการ	สนับสนุนงบประมาณ โครงการ และบุคลากรเฉพาะด้าน (สาธารณสุข พัฒนาชุมชน วัฒนธรรม)	มีความพร้อมปานกลาง ขึ้นกับนโยบายและกรอบภารกิจ	ควรบูรณาการพุทธนวัตกรรมเข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่นและแผนคุณภาพชีวิต
องค์กรภาคเอกชน	สนับสนุนทรัพยากรและกิจกรรมเพื่อสังคม (CSR)	สนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ หรือองค์ความรู้ด้านการจัดการ	มีความพร้อมในระดับจำกัด ขึ้นกับความสนใจและโอกาส	ควรสร้างรูปแบบความร่วมมือที่ชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทชุมชน
กลุ่มอาชีพ/ สหกรณ์	ขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมสู่การพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน	สนับสนุนการรวมกลุ่ม การเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างรายได้	มีความพร้อมปานกลาง เนื่องจากมีโครงสร้างกลุ่มอยู่แล้ว	ควรเชื่อมโยงหลักพุทธธรรมกับเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง

จากตารางที่ ๔.๒๓ ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนในชุมชนวัดปรางสาตสูง มีลักษณะเด่นคือ **การใช้วัดเป็นฐานกลาง (Temple-based Community Platform)** โดยมีพระสงฆ์และผู้นำชุมชนเป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ การศึกษา ภาคเอกชน และกลุ่มอาชีพในชุมชน การมีส่วนร่วมดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงการสนับสนุนทรัพยากร แต่ยังครอบคลุมถึงการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมและหลักพุทธธรรมว่าด้วยความสามัคคีและการเกื้อกูลกัน อย่างไรก็ตาม ความยั่งยืนของรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขยังจำเป็นต้องเสริมสร้าง **ความร่วมมือเชิงโครงสร้าง** ระหว่างภาคีเครือข่ายให้มีความต่อเนื่อง โดยเฉพาะการบูรณาการกับแผนพัฒนาท้องถิ่นและการพัฒนาศักยภาพผู้นำและเครือข่าย เพื่อให้พุทธนวัตกรรมสามารถตอบสนองต่อปัญหาและความเปลี่ยนแปลงของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัดความสำเร็จการประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนในชุมชนวัดปราสาทสูง

ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนในชุมชนวัดปราสาทสูง ครอบคลุมหลายมิติ จากการวิจัยได้เสนอกรอบตัวชี้วัดระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับองค์กร/วัด สามารถสรุปได้ดังตารางที่ ๔.๒๔

ตารางที่ ๔.๒๔ แสดงตัวชี้วัดความสำเร็จระดับบุคคล

มิติ	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด	เป้าหมาย	เครื่องมือ
กายภาวนา	๑) การดูแลสุขภาพร่างกายอย่างสม่ำเสมอ ๒) การดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณด้านการบริโภคและการใช้สอย ๓) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของชุมชน	แบบสอบถาม ระดับความคิดเห็น การสังเกต พฤติกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก	อยู่ในระดับ “มาก-มากที่สุด”	แบบสอบถาม มาตรฐานค่า แบบบันทึก การสังเกต แนวคำถาม สัมภาษณ์
ศีลภาวนา	๑) การประพฤติปฏิบัติตามศีลและกฏระเบียบชุมชน ๒) การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ๓) การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเพื่อเกื้อกูล	แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การสังเกต เชิงพฤติกรรม	อยู่ในระดับ “มากที่สุด”	แบบสอบถาม แนวคำถาม สัมภาษณ์ แบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคม
จิตภาวนา	๑) ความสงบทางจิตใจและการควบคุมอารมณ์ ๒) ความกระตือรือร้นและไม่ทอดทิ้งในการดำเนินชีวิต ๓) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมภาวนาและกิจกรรมจิตอาสา	แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต	อยู่ในระดับ “มากที่สุด”	แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึก การสังเกต
ปัญญาภาวนา	๑) ความเข้าใจหลักธรรมและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ๒) การตัดสินใจแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี ๓) การมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาชุมชน	แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์เนื้อหาจากเวทีชุมชน	อยู่ในระดับ “มาก”	แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึก การสังเกต

จากตารางที่ ๔.๒๔ ผลการวิจัยพบว่า ตัวชี้วัดความสำเร็จระดับบุคคลการประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน พบว่า การพัฒนาศักยภาพของบุคคลในการดูแลสุขภาพทางกาย ควบคุม

กับการดำรงชีวิตอย่างพอประมาณและถูกต้องตามหลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชน ในส่วนของ**มิติศีลภาวนา** พบว่า เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้บุคคลสามารถควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจา อันนำไปสู่ความไว้วางใจ ความเอื้อเฟื้อ และความสามัคคีในชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของสันติสุขอย่าง สำหรับ**มิติจิตภาวนา** พบว่า การพัฒนาจิตภาวนาผ่านกิจกรรมพุทธรัตติกกรรม ส่งผลให้บุคคลมีความเข้มแข็งทางจิตใจ สามารถควบคุมอารมณ์ ลดความขัดแย้ง และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสม อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างสันติสุขภายในตนเองและสังคมโดยรวม และ **มิติปัญญาภาวนา** พบว่า ปัญญาภาวนาเป็นผลลัพธ์ขั้นสูงของการประยุกต์ใช้พุทธรัตติกกรรม โดยสะท้อนความสามารถของบุคคลในการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล เข้าใจเหตุและผลของปัญหา และนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างสันติและยั่งยืน

ตารางที่ ๔.๒๕ แสดงตัวชี้วัดความสำเร็จระดับชุมชน

ด้าน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด	เป้าหมาย
ความสมานสามัคคี	๑) ระดับความไว้วางใจระหว่างคนในชุมชน ๒) การลดลงของความขัดแย้งในชุมชน ๓) การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร	- การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชน พระสงฆ์และประชาชน - การสนทนากลุ่ม (Focus Group) - การสังเกตแบบมีส่วนร่วมกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมชุมชน	ชุมชนเกิดความปรองดอง เกิดความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน สามารถจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีบนฐานหลักพุทธธรรม
การมีส่วนร่วม	๑) ระดับการเข้าร่วมกิจกรรมพุทธรัตติกกรรม ๒) บทบาทของชุมชนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ๓) การเกิดเครือข่ายความร่วมมือ	- แบบสอบถามระดับความคิดเห็น - การวิเคราะห์เอกสารและบันทึกกิจกรรม - การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ชุมชนมีความเข้มแข็ง เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการพัฒนาสันติสุข
คุณภาพชีวิต	๑) ความต่อเนื่องของกิจกรรมพุทธรัตติกกรรม ๒) การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ ๓) การบูรณาการกับโครงสร้างชุมชน	- การวิเคราะห์เชิงกระบวนการ (Process Analysis) - การสัมภาษณ์เชิงลึก - การประเมินผลหลังการนำรูปแบบไปใช้	

ตารางที่ ๔.๒๕ แสดงตัวชี้วัดความสำเร็จระดับชุมชน (ต่อ)

ด้าน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด	เป้าหมาย
ความยั่งยืน	๑) ความต่อเนื่องของกิจกรรมพุทธนวัตกรรม ๒) การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ ๓) การบูรณาการกับโครงสร้างชุมชน	- การวิเคราะห์เชิงกระบวนการ (Process Analysis) - การสัมภาษณ์เชิงลึก - การประเมินผลหลังการนำรูปแบบไปใช้	

ตารางที่ ๔.๒๖ แสดงตัวชี้วัดความสำเร็จระดับองค์กร/วัด

ด้าน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด	เป้าหมาย
การจัดกิจกรรม	๑) ประเภทและรูปแบบกิจกรรมพุทธนวัตกรรม สันติสุขที่จัดขึ้น ๒) ความสอดคล้องของกิจกรรมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (เช่น อริยสัจ ๔, พรหมวิหาร ๔, สังคหวัตถุ ๔) ๓) ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และเครือข่าย	- วิเคราะห์เอกสารโครงการ/แผนกิจกรรมของวัด - การสังเกตแบบมีส่วนร่วม - การสัมภาษณ์เชิงลึกพระสงฆ์ แกนนำชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง	เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมพุทธนวัตกรรมที่ส่งเสริมสันติสุขและเป็นพื้นที่เรียนรู้ทางจิตใจและสังคมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
จำนวนผู้เข้าร่วม	๑) จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละกิจกรรม ๒) ความหลากหลายของกลุ่มผู้เข้าร่วม (เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ) ๓) อัตราการเข้าร่วมซ้ำของคนในชุมชน	- บันทึกรายชื่อและจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม - แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป - การเปรียบเทียบจำนวนผู้เข้าร่วมในแต่ละช่วงเวลา	เพื่อให้คนในชุมชนทุกช่วงวัยเข้าถึงและมีส่วนร่วมในกิจกรรมพุทธนวัตกรรมสันติสุขอย่างทั่วถึง

ตารางที่ ๔.๒๖ แสดงตัวชี้วัดความสำเร็จระดับองค์กร/วัด (ต่อ)

ด้าน	ตัวชี้วัด	วิธีการวัด	เป้าหมาย
งบประมาณ/ทรัพยากร	๑) แหล่งที่มาของงบประมาณและทรัพยากร (วัด ชุมชน ภาคีเครือข่าย) ๒) การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ๓) การระดมทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรม	- วิเคราะห์เอกสารทางการเงินและการบริหารจัดการ - การสัมภาษณ์ผู้บริหารวัดและคณะกรรมการชุมชน - การสังเกตการใช้ทรัพยากรในกิจกรรม	เพื่อสร้างระบบการบริหารจัดการทรัพยากรที่พึ่งพาตนเองได้ และสนับสนุนความยั่งยืนของพุทธนวัตกรรมสันติสุข
การพัฒนาต่อเนื่อง	๑) การต่อยอดกิจกรรมสู่แผนงานระยะยาวของวัด ๒) การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์และแกนนำชุมชน ๓) การบูรณาการรูปแบบพุทธนวัตกรรมสู่โครงสร้างการทำงานของวัด	- การวิเคราะห์แผนพัฒนาวัดและชุมชน - การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารวัดและผู้นำชุมชน - การติดตามผลหลังการดำเนินกิจกรรม	เพื่อให้เกิดรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขที่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนและเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น

จากตารางที่ ๔.๒๖ ผลการวิจัย พบว่า

ด้านการจัดกิจกรรมพุทธนวัตกรรมสันติสุข

ผลการประเมินตัวชี้วัดด้านการจัดกิจกรรม พบว่า วัดปราสาทสูงมีการจัดกิจกรรมพุทธนวัตกรรมสันติสุขในรูปแบบที่หลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ทั้งกิจกรรมเชิงศาสนา เชิงการเรียนรู้ และเชิงสังคม โดยกิจกรรมส่วนใหญ่ได้รับการออกแบบบนฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ อริยสัจ ๔ พรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการลดความขัดแย้งในชุมชน นอกจากนี้ ยังพบว่าพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และเครือข่ายภาคีที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผล สะท้อนให้เห็นว่าวัดสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมสันติสุข และเป็นพื้นที่เรียนรู้ทางจิตใจและสังคมของชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

ด้านจำนวนและลักษณะของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

จากการวิเคราะห์ตัวชี้วัดด้านจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า กิจกรรมพุทธนวัตกรรมสันติสุขของวัดปราสาทสูงสามารถดึงดูดคนในชุมชนเข้าร่วมได้ในระดับที่น่าพอใจ โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และมีความหลากหลายของกลุ่มผู้เข้าร่วมครอบคลุมทุกช่วงวัย ได้แก่ เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ ที่สำคัญ พบอัตราการเข้าร่วมซ้ำของคนในชุมชนในหลายกิจกรรม ซึ่งสะท้อนถึงการยอมรับ ความเชื่อมั่น และคุณค่าที่ชุมชนได้รับจากกิจกรรมดังกล่าว ตัวชี้วัดนี้จึงชี้ให้เห็นว่า รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างทั่วถึง และเอื้อต่อการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับชุมชนในระยะยาว

ด้านงบประมาณและการบริหารจัดการทรัพยากร

ผลการประเมินด้านงบประมาณและทรัพยากร พบว่า วัดปราสาทสูงมีการจัดสรรและใช้ทรัพยากรจากหลายแหล่ง ทั้งจากวัด ชุมชน และเครือข่ายภาคที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เหมาะสม และสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ ยังพบการระดมทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จิตอาสา และความร่วมมือแรงร่วมใจของคนในชุมชน ซึ่งช่วยลดการพึ่งพาทรัพยากรภายนอก และเสริมสร้างศักยภาพการพึ่งพาตนเองของวัดและชุมชน ตัวชี้วัดนี้สะท้อนถึงระบบการบริหารจัดการที่เอื้อต่อความยั่งยืนของพุทธนวัตกรรมสันติสุขในระดับองค์กร/วัด

ด้านการพัฒนาและการต่อยอดอย่างต่อเนื่อง

ผลการสังเคราะห์ตัวชี้วัดด้านการพัฒนาต่อเนื่อง พบว่า กิจกรรมพุทธนวัตกรรมสันติสุขไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมระยะสั้น แต่มีการต่อยอดสู่แผนงานและทิศทางการพัฒนาระยะยาวของวัดและชุมชน โดยมีการบูรณาการรูปแบบพุทธนวัตกรรมเข้าไปในโครงสร้างการทำงานของวัดอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกัน ยังพบการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์และแกนนำชุมชนในบทบาทของผู้ขับเคลื่อนสันติสุข ทั้งในด้านองค์ความรู้ ทักษะการจัดกิจกรรม และภาวะผู้นำทางจิตใจ ส่งผลให้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน และมีศักยภาพในการเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นในอนาคต

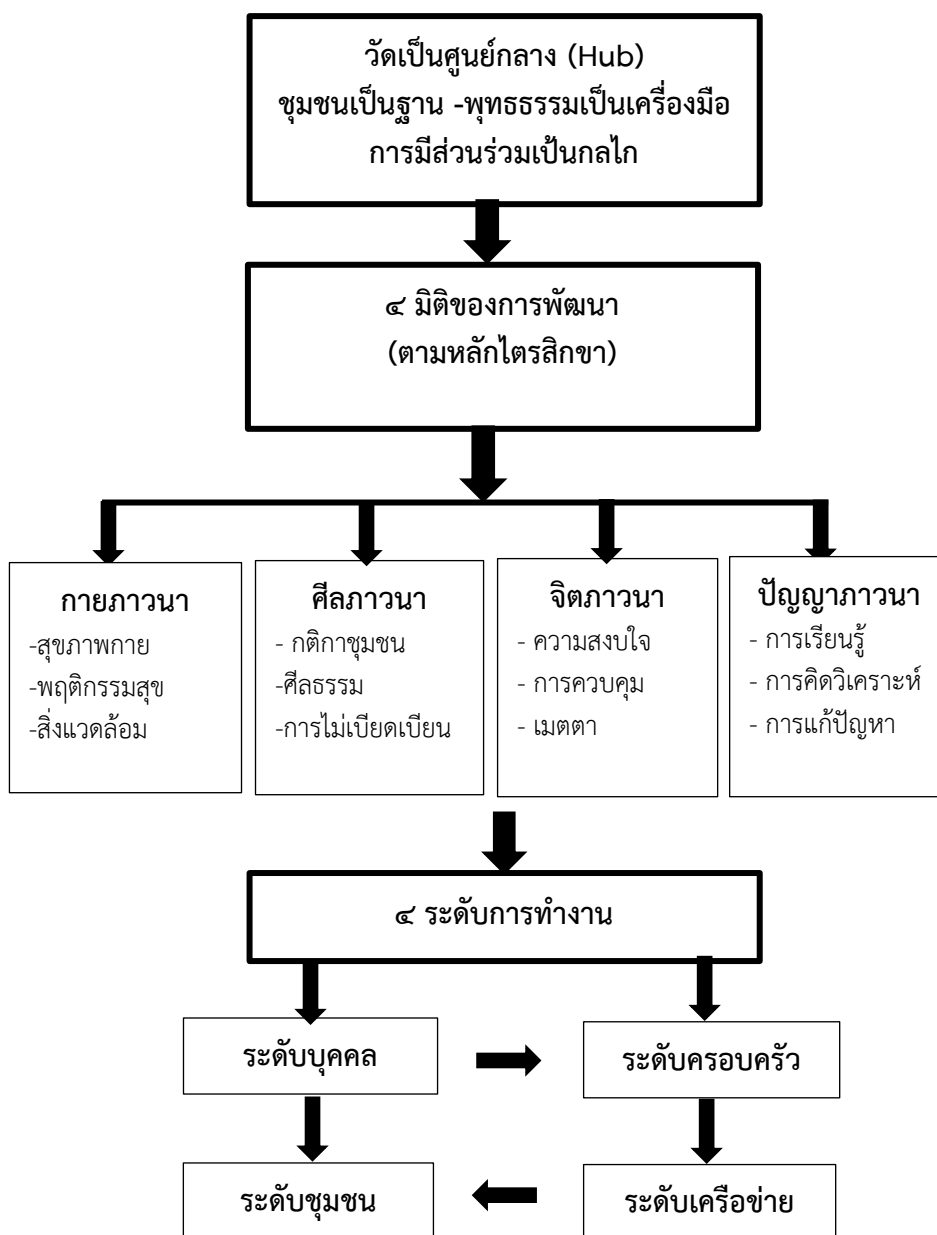
จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยค้นพบว่า การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัดปราสาทสูง จะเกิดความยั่งยืนได้เมื่อชุมชนสามารถ ดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเอง พุทธนวัตกรรมถูกหลอมรวมเป็นวิถีชีวิต ไม่ใช่โครงการระยะสั้น มีการสืบทอดบทบาทจากผู้อาวุโสสู่เด็กและเยาวชน วัดทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางของสันติสุขอย่างต่อเนื่อง

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๕.๑ รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืน ๔ มิติ - ๔ ระดับ

ผลการวิจัยพบว่า คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์การวิจัยค้นพบรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืน ๔ มิติ - ๔ ระดับ ตามโมเดลโครงสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืน ๔ มิติ - ๔ ระดับ ชุมชนวัดปราสาทสูง ดังแผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้

โมเดลโครงสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน ๔ มิติ - ๔ ระดับ ชุมชนวัดปราสาทสูง

แผนภาพที่ ๔.๑ โมเดลโครงสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน ๔ มิติ - ๔ ระดับ
ชุมชนวัดปราสาทสูง

จากแผนภาพที่ ๔.๑ ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ใหม่ของโมเดลรูปแบบ พุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน ๔ มิติ - ๔ ระดับ ชุมชนวัดปราสาทสูง ประกอบด้วย ๑. การบูรณาการแนวตั้ง พบว่า เป็นการเชื่อมโยงบุคคล-ครอบครัว-ชุมชน-เครือข่าย ไม่แยกส่วน แต่เชื่อมโยงกันเป็นระบบ ๒. การบูรณาการแนวนอน พบว่า เป็นการเชื่อมโยงกาย-ศีล-จิต-ปัญญา พัฒนาพร้อมกันทั้ง ๔ มิติ ๓.

การบูรณาการตามแกน พบว่า ควรเชื่อมโยงวัด-บ้าน-โรงเรียน-ชุมชน-หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เป็นรูปธรรม ด้านการนำไปประยุกต์ใช้ พบว่า สามารถปรับใช้กับชุมชนอื่นที่มีบริบทคล้ายคลึง สามารถปรับขนาด (Scale Up/Down) ตามความพร้อมของชุมชน และสามารถปรับแต่ง (Customize) ตามบริบทเฉพาะ

๔.๕.๒ กระบวนการ “4C” ในการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยพบว่า คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์การวิจัยค้นพบ กระบวนการ “4C” ในการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนชุมชนวัดปราสาทสูง ซึ่งประกอบด้วยหลัก 4C สามารถสรุปได้ดังนี้

C1 การทำความเข้าใจ (Comprehension) ประกอบด้วย

- ๑) วิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน
- ๒) ทำความเข้าใจหลักธรรม
- ๓) สร้างความตระหนัก

ผลลัพธ์ คือ ความเข้าใจร่วมและการยอมรับ

C2 การสร้างความร่วมมือ (Collaboration)

- ๑) ประชุมผู้นำชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน
- ๒) สร้างเครือข่าย
- ๓) หาข้อตกลงร่วมกัน

ผลลัพธ์ คือ เครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง

C3 การกำหนดข้อตกลง (Commitment)

- ๑) ตั้งกฎกติกาชุมชน
- ๒) ใช้ศีล ๕ เป็นพื้นฐาน
- ๓) กำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน

ผลลัพธ์ คือ โครงสร้างและระเบียบที่ชัดเจน

C4 การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (Continuous Practice)

- ๑) จัดกิจกรรมต่อเนื่อง
- ๒) ฝึกอบรม
- ๓) ประเมินและปรับปรุง

ผลลัพธ์ คือ การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ความสำคัญของกระบวนการ 4C นี้ เป็นกระบวนการเชิงเส้น แต่มีการย้อนกลับ (Feedback Loop) แต่ละ C ไม่สามารถข้ามได้ แต่ละ C ต้องใช้เวลา ไม่สามารถเร่งได้ ซึ่งความสำเร็จของ C ต่อไป ขึ้นอยู่กับคุณภาพของ C ก่อนหน้า

๔.๕.๓ แนวคิด วัดในฐานะศูนย์กลางสันติสุข Temple as a Peace Hub ผลการวิจัย

พบว่า คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์การวิจัยพบว่า วัดมีบทบาทสำคัญ เป็นการขยายบทบาทของวัดจากศูนย์กลางทางศาสนา สถานที่ทำบุญ พื้นที่พิธีกรรม ไปสู่ ศูนย์เรียนรู้สันติสุข พื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และ ศูนย์พัฒนาชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบของ วัดในฐานะศูนย์กลางสันติสุข ครอบคลุม ๑. ด้านพื้นที่กายภาพ ได้แก่ ห้องปฏิบัติธรรม พื้นที่ประชุม/เรียนรู้ พื้นที่จิตอาสา และพื้นที่กิจกรรมเด็ก-เยาวชน ๒. พื้นที่จิตวิญญาณ ได้แก่ พื้นที่สวดมนต์-ภาวนา พื้นที่ฟังธรรม และพื้นที่

เงียบ (Silent Zone) ๓. พื้นที่สังคม ได้แก่ พื้นที่พบปะสังสรรค์ พื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพื้นที่ทำงานร่วมกัน และ ๔. พื้นที่เรียนรู้ ได้แก่ ห้องสมุดธรรมะ พื้นที่ฝึกอบรม และ พื้นที่นิทรรศการ ในด้านความหมายต่อการพัฒนาชุมชน พบว่า วัดไม่ใช่แค่สถานที่ แต่เป็นกระบวนการ วัดไม่ใช่แค่ปลายทาง แต่เป็นจุดเริ่มต้น วัดไม่ใช่แค่สถาบัน แต่เป็นเครือข่าย

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยค้นพบว่า การวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญ ๓ ประการ คือ ๑. รูปแบบพุทธนวัตกรรม ๔ มิติ - ๔ ระดับ คือ โครงสร้างการพัฒนาแบบบูรณาการ ๒. กระบวนการ 4C คือ แนวทางการสร้างสันติสุขอย่างเป็นระบบ และ ๓. Temple as Peace Hub คือ บทบาทใหม่ของวัดในสังคมร่วมสมัย องค์ความรู้เหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นได้ โดยเฉพาะชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง และมีความต้องการพัฒนาสันติสุขอย่างยั่งยืน

๔.๕.๔ ข้อค้นพบที่โดดเด่นจากการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า คณะผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ข้อค้นพบจากการวิจัยได้ดังนี้

๑) ความแตกต่างระหว่างการรับรู้ และการปฏิบัติจริง พบว่า จากการวิจัยเชิงปริมาณแสดงให้เห็นว่า ชุมชนมีศักยภาพด้านพุทธนวัตกรรมในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = ๔.๕๔$) แต่เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า ผลการวิจัยได้สะท้อนให้เห็นปัญหาเชิงลึกที่ยังคงมีอยู่ในทุกมิติของไตรสิกขา ในด้านความหมายพุทธนวัตกรรมสันติสุข พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างความตระหนักกับการปฏิบัติจริง ซึ่งพบว่า ชุมชนมีความรู้ และทัศนคติที่ดี แต่ยังขาดการปฏิบัติต่อเนื่อง ซึ่งปัญหาไม่ได้อยู่ที่การขาดความเข้าใจ แต่อยู่ที่กลไกในการแปลงความรู้สู่การปฏิบัติ คณะผู้วิจัยค้นพบว่า หากเสนอเชิงนโยบาย ต้องพัฒนากลไกเชื่อมโยงระหว่างความรู้กับการปฏิบัติ ไม่ควรเน้นแค่การให้ความรู้ แต่ต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติ ร่วมบูรณาการด้วย

๒) ลำดับความสำคัญของมิติไตรสิกขาในการสร้างสันติสุข พบว่า จากการวิจัยมีข้อค้นพบที่แตกต่างจากสมมติฐานทั่วไป กล่าวคือ จากข้อมูลเชิงปริมาณ (ความคิดเห็นของชุมชน) พบว่า **ด้านปัญญาวานา** ($\bar{x} = ๔.๖๕$) สูงสุด **ด้านจิตาวานา** ($\bar{x} = ๔.๖๐$) **ด้านศีลาวานา** ($\bar{x} = ๔.๕๔$) และ **ด้านกายาวานา** ($\bar{x} = ๔.๓๙$) ต่ำสุด แต่อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า กลุ่มพระสงฆ์และนักวิชาการ เน้น**ศีลาวานา** เป็นอันดับแรก กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ปฏิบัติงาน เน้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ กลุ่มเยาวชนและนักวิชาการ เน้น การนำพุทธศาสนามาใช้ใน ชีวิตประจำวัน สำหรับด้านความหมายเชิงทฤษฎี แสดงให้เห็นว่า การสร้างสันติสุขไม่มี “ลำดับขั้น” ที่ตายตัว ขึ้นอยู่กับ บริบทของชุมชน (ความพร้อม ปัญหา) มุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (บทบาท ประสิทธิภาพ) ระยะเวลาในการพัฒนา (ระยะสั้น-ระยะยาว) ข้อเสนอเชิงทฤษฎี ควรใช้แนวคิดพัฒนาแบบองค์รวมและขนาน มากกว่าพัฒนาแบบลำดับขั้น การพัฒนาทั้ง ๔ มิติควรเกิดขึ้น พร้อมกัน แต่มี จุดเน้นที่แตกต่าง ตามบริบท

๓) บทบาทของความขัดแย้งที่แท้จริงในชุมชน จากการวิจัยมีข้อค้นพบที่น่าสนใจ ซึ่งพบว่าความขัดแย้งในชุมชน (ร้อยละ๓๓.๖ เป็นปัญหาอันดับ ๑ แต่สูงกว่า ปัญหาครอบครัว (ร้อยละ๒๙.๖) เพียงเล็กน้อย ปัญหาเศรษฐกิจ กลับอยู่ในลำดับต่ำ (ร้อยละ๑๐.๕) จากข้อมูลดังกล่าว คณะผู้วิจัยค้นพบว่า ความขัดแย้งไม่ได้เกิดจากปัญหาโครงสร้าง แต่เกิดจากการขาดการสื่อสาร ความคิดเห็น ที่ไม่ตรงกัน การขาดกลไกจัดการความขัดแย้ง และ การไม่มีพื้นที่ให้ พูดคุย รับฟัง นอกจากนี้ ยังพบว่าปัญหาครอบครัวสะท้อนไปยังระดับชุมชน เกิดจากความไม่เข้าใจในครอบครัว ขยายสู่ชุมชน

การขาดความอบอุ่น และพฤติกรรมเสี่ยง พ่อแม่ทำงานต่างจังหวัดเด็กขาดการดูแล คณะผู้วิจัยพบว่า หากเสนอเชิงนโยบายต้องสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจ ให้คนในชุมชนได้พูดคุย พัฒนาทักษะการสื่อสารและการฟังอย่างตั้งใจ และสร้างกลไก การไกล่เกลี่ยตามหลักธรรม มากกว่าการใช้กฎระเบียบ

๔) ปรากฏการณ์ พุทธนวัตกรรมที่ไม่ใช่นวัตกรรม จากการวิจัยมีข้อค้นพบที่ทำนาย ซึ่ง พุทธนวัตกรรมของชุมชนวัดปราสาทสูง ไม่ใช่สิ่งใหม่ที่ถูกสร้างขึ้น แต่เป็นการบูรณาการสิ่งที่มีอยู่แล้ว ซึ่งมีองค์ประกอบที่มีอยู่แล้วในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า มีทุนทางศาสนา (วัด พระสงฆ์ กิจกรรมทางศาสนา) ทุนทางวัฒนธรรม (ประเพณี ภูมิปัญญา) และ ทุนทางสังคม (ความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ) และยังพบว่า สิ่งใหม่ คือ การมองเห็นคุณค่า ของสิ่งที่มีอยู่ในมุมมองใหม่ การเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ระหว่างวัด-บ้าน-โรงเรียน-ชุมชน-ท้องถิ่น การใส่ใจเจตนา ในการสร้างสันติสุข และพ การสะท้อนและปรับปรุง อย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลดังกล่าวในด้านความความเชิงทฤษฎี คณะผู้วิจัยพบว่า นวัตกรรม ไม่จำเป็นต้องสร้างใหม่ แต่อาจเป็น การมองเห็นใหม่ การจัดระเบียบใหม่ การเชื่อมโยงใหม่ สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาที่ว่า ธรรมะมีมาแต่โบราณ ไม่ได้สร้างขึ้นใหม่ หากเสนอเชิงวิจัยและพัฒนา จากการวิจัย พบว่า ควรค้นหา เชื่อมโยง และ ยกระดับ สิ่งที่มีอยู่แล้ว โดยใช้แนวคิด Asset-Based Community Development มากกว่า Problem-Based Approach

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม จำนวน ๑๕๒ คน และเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มกับผู้มีความเกี่ยวข้องในประเด็นวิจัย รวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๐ คน ซึ่งประกอบด้วย ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนจิตอาสา ตัวแทนเด็กและเยาวชน ตัวแทนผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ตัวแทนผู้อาวุโสที่ชุมชนเคารพนับถือ ตัวแทนเครือข่าย อสม. ตัวแทนพระวัดปราสาทสูง ตัวแทนโรงเรียนบ้านเพชรประชาสามัคคี ตัวแทนเทศบาลตำบลห้วยราช ตัวแทนโรงพยาบาลห้วยราช ตัวแทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยราชและตัวแทนสำนักงานงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้ง ในทุกมิติของพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

- ๑) สรุปผลการวิจัย
- ๒) อภิปรายผล
- ๓) ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ๒. ศึกษากระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง และ ๓. การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ **กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ** ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่รอบวัดปราสาทสูง จำนวน ๑๕๒ คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) **กลุ่มข้อมูลเชิงคุณภาพ** จำนวน ๒๐ คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ตัวแทน ผู้นำชุมชน ประชาชนจิตอาสา เด็กและเยาวชน ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมผู้อาวุโสที่ชุมชนเคารพนับถือ เครือข่าย อสม. พระสงฆ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือวิจัยที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า

๕.๑.๑ สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง พบว่า มีปัญหาที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ๑. ด้านกายภาพ ได้แก่ ปัญหา

สุขภาพกายและสุขภาพจิต หนี้สินครัวเรือน ความเครียดจากภาระค่าใช้จ่ายครัวเรือน และพฤติกรรมเสี่ยง ด้านสุขภาพ เช่น โรคเรื้อรัง (เบาหวาน ความดันโลหิตสูง) จากพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารไม่เหมาะสม การขาดการออกกำลังกายสม่ำเสมอ ปัญหาเสพติดและอบายมุขในบางกลุ่ม เป็นต้น มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 4.39$, S.D. = 0.731) **๒. ด้านศิลปาวนา** ได้แก่ ความเปราะบางของกติกาศุมนชนและวัด ยังไม่ชัดเจน การขาดความสามัคคีและความไว้วางใจในบางกลุ่ม การไม่รักษาศีล โดยเฉพาะการดื่มสุราและสูบบุหรี่ในงานบุญ การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานร่วมกันยังไม่ชัดเจน และความขัดแย้งทางวาจาการไม่ยึดมั่นในศีลธรรม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 4.54$, S.D. = 0.702) **๓. ด้านจิตภาวนา** ได้แก่ ความตึงเครียด ในครอบครัวมีความคิดและทัศนคติที่ไม่ตรงกันก่อให้เกิดความเครียด ความขัดแย้งในครอบครัวและการขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน การขาดพื้นที่ให้พูดคุย รับฟัง และให้กำลังใจกัน ความห่างเหินของความสัมพันธ์ระหว่างรุ่น การขาดการฝึกสติ สมาธิ และการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 4.60$, S.D. = 0.645) และ **๔. ด้านปัญญาภาวนา** ได้แก่ การขาดทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผลและการแก้ปัญหาาร่วมกัน การอ่อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่าการพึ่งพาตนเอง การขาดบุคลากรจิตอาสา งบประมาณ และเวลาในการดำเนินกิจกรรม การบูรณาการระหว่างบ้าน-วัด-โรงเรียน-หน่วยงานภาครัฐยังไม่เป็นระบบ ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.65$, S.D. = 0.639) ระดับสภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน วัดปราสาทสูง โดยภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\bar{x} = 4.54$, S.D. = 0.679) เมื่อพิจารณาเชิงลำดับ พบว่า **ด้านปัญญาภาวนา** มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านจิตภาวนา ด้านศิลปาวนา และด้านกายภาวนา ตามลำดับ

แนวทางการพัฒนา ควรเน้นการออกแบบพุทธนวัตกรรมการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเกษตรกร และศักยภาพการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ โดยใช้การอบรมด้านศีลธรรม การประยุกต์หลักธรรมสู่ชีวิตประจำวัน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกันในชุมชน

๕.๑.๒ กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ด้านผลการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อกระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.60$, S.D. = 0.613) เมื่อจำแนกตามมิติ พบว่า **ด้านปัญญาภาวนา** มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.73$, S.D. = 0.537) วัดมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ความรู้ทางพุทธศาสนา ($\bar{x} = 4.75$) การนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันช่วยสร้างสันติสุขยั่งยืน ($\bar{x} = 4.74$) **ด้านจิตภาวนา** รองลงมา ($\bar{x} = 4.68$, S.D. = 0.586) การฝึกจิตให้มีสติสัมปชัญญะช่วยแก้ไขปัญหามุมชน ($\bar{x} = 4.72$) การส่งเสริมเด็กและเยาวชนฝึกจิตภาวนา ($\bar{x} = 4.70$) **ด้านศิลปาวนา** ($\bar{x} = 4.67$, S.D. = 0.567) วัดเป็นศูนย์กลางส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรม ($\bar{x} = 4.71$) **ด้านกายภาวนา** ($\bar{x} = 4.62$, S.D. = 0.763) การปฏิบัติศีล ๕ อย่างสม่ำเสมอช่วยสร้างความสงบสุข ($\bar{x} = 4.57$) **ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ** จากการวิจัย พบว่า **พุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน** ของชุมชนวัดปราสาทสูงมีลักษณะสำคัญ คือ

หลักคิดพื้นฐาน พบว่า เป็นการบูรณาการทุนทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และทุนทางสังคมเข้ากับหลักพุทธธรรม ใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เชื่อมโยง บ้าน-วัด-โรงเรียน-ชุมชน-ภาคี

เครือข่าย ดำเนินการผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม ตั้งอยู่บนหลักไตรสิกขา ๔ มิติ (กาย-ศีล-จิต-ปัญญา)

องค์ประกอบสำคัญของรูปแบบ พบว่า

๑) ด้านกายภาวนา เป็นการพัฒนากายภาพและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การส่งเสริมสุขภาพกายผ่านกิจกรรมเดิน-วิ่ง-เดินจงกรม การดูแลสุขภาพเชิงป้องกันร่วมกับเครือข่าย อสม. การปรับรูปแบบปฏิบัติธรรมให้เหมาะกับผู้นสูงอายุ การลดพฤติกรรมเสี่ยง (สุรา บุหรี่ อาหารไม่เหมาะสม)

๒) ด้านศีลภาวนา เป็นการสร้างกตีกาและคุณธรรมร่วม ได้แก่ การรักษาศีล ๕ และศีล ๘ ในวันพระ การจัดทำมาตรการชุมชน (งานศพปลอดเหล้า งดเหล้าเข้าพรรษา) การอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพ รั้ง ฟัง ไม่เบียดเบียน การมีผู้นสูงอายุและผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างด้านศีลธรรม

๓) ด้านจิตภาวนา เป็นการพัฒนาจิตใจและความสัมพันธ์ ได้แก่ การสวดมนต์ ทำวัตรเย็น นั่งสมาธิอย่างสม่ำเสมอ การจัดค่ายสติครอบครัว-เยาวชน และกิจกรรมจิตอาสา การพูดคุย รั้ง ฟัง และให้เกียรติกัน การใช้ดนตรีและกิจกรรมกลุ่มสร้างความสามัคคี

๔) ด้านปัญญาภาวนา เป็นการเรียนรู้และการแก้ปัญหา ได้แก่ การเรียนรู้ธรรมะและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง การจัดกิจกรรมตามกลุ่มเป้าหมาย (ผู้นสูงอายุ เยาวชน วัยทำงาน) การใช้หลักธรรม (อิทธิบาท ๔ สาราณียธรรม ๖) ในการทำงานชุมชน และการคิดเชิงระบบ เห็นเหตุ-ผล และพึ่งตนเอง

ขั้นตอนการพัฒนาสันติสุข (๔ ขั้นตอน) ประกอบด้วย ๑) การสร้างความเข้าใจ โดยเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ทำความเข้าใจหลักธรรม และ สร้างความตระหนัก ๒) การสร้างความร่วมมือ โดยประชุมผู้นำชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน สร้างเครือข่าย และหาข้อตกลงร่วมกัน ๓) การกำหนดกฎ กติกา โดยตั้งข้อตกลงชุมชน ใช้ศีล ๕ เป็นพื้นฐาน และ กำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน ๔) การลงมือ ปฏิบัติ โดยจัดกิจกรรมต่อเนื่อง ฝึกอบรม และ ประเมินและปรับปรุง

ลำดับความสำคัญของแนวทางการพัฒนา ประกอบด้วย ๑) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ๒) การฝึกอบรมศีลธรรม-จริยธรรม ๓) การนำพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ๔) การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน

หลักธรรมที่เหมาะสมกับการสร้างสันติสุข ประกอบด้วย ๑) ศีล ๕ เป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ได้รับการยอมรับสูงสุด ๒) ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา ๓) สังคหวัตถุ ๔ สร้างความสามัคคี และ ๔) หลักธรรมอื่นๆ เช่น สาราณียธรรม ๖ พรหมวิหาร ๔ ทศพิธราชธรรม อิทธิบาท ๔

แนวทางสร้างพุทธนวัตกรรม ๔ ด้าน คือ ๑. ฝึกอบรมด้านศีลธรรมจริยธรรม ๒. การนำพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ๓. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ๔. การพัฒนา กิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน ลักษณะรูปแบบที่เหมาะสมเป็นรูปแบบที่บูรณาการพิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เชื่อมโยงบ้าน ชุมชน โรงเรียน และเครือข่ายหน่วยงานภาคี โดยภาพรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๖๐$, S.D. = ๐.๖๑๓) เมื่อพิจารณาเชิงลำดับ พบว่า **ด้านปัญญาภาวนา** มีค่าเฉลี่ย สูงสุด รองลงมาคือ ด้านจิตภาวนา ด้านศีลภาวนา และด้านกายภาวนา ตามลำดับ

๕.๑.๓ การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัด ปราสาทสูง ผลการวิจัยพบว่า

ปัญหาหลักที่ส่งผลต่อสันติสุขในชุมชน พบว่า ปัญหาที่ส่งผลต่อสันติสุขในชุมชนมากที่สุด คือ **ความขัดแย้งในชุมชน** มีจำนวน ๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๖ สะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนยังมีความเปราะบาง และมีแนวโน้มที่จะเกิดความไม่เข้าใจหรือความเห็นต่าง ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่สงบในระดับชุมชน รองลงมา คือ **ปัญหาครอบครัว** จำนวน ๔๕ คน คิดเป็น ร้อยละ ๒๙.๖ แสดงให้เห็นว่า ความไม่มั่นคงภายในครอบครัว เช่น ความขัดแย้งระหว่างสมาชิก การขาดการสื่อสารที่เหมาะสม หรือปัญหาทางสังคมอื่น ๆ มีผลกระทบต่อสถานะสันติสุขของชุมชนโดยรวม เนื่องจากครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานที่สำคัญของสังคมชุมชน นอกจากนี้ พบว่า **การขาดความรู้ด้านพุทธศาสนา** เป็นปัญหาที่ส่งผลต่อสันติสุขในชุมชนในระดับค่อนข้างสูง โดยมีจำนวน ๓๙ คน คิดเป็น ร้อยละ ๒๕.๗ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการขาดความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เช่น หลักเมตตา กรุณา การให้อภัย และการรู้เท่าทันอารมณ์ อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างสร้างสรรค์ สำหรับ **ปัญหาทางเศรษฐกิจ** มีจำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๕ แสดงให้เห็นว่า แม้ปัญหาด้านเศรษฐกิจจะมีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ในบริบทของชุมชนวัดปรางสาตสูงปัญหาดังกล่าว ยังมีอิทธิพลต่อสันติสุขของชุมชนในระดับที่น้อยกว่าปัญหาด้านความสัมพันธ์และมิติทางจิตใจ ในขณะที่ปัญหาอื่น ๆ มีสัดส่วนน้อยที่สุด คือ จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๗ ซึ่งบ่งชี้ว่าปัญหาหลักที่ส่งผลต่อสันติสุขของชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในกรอบของความสัมพันธ์ทางสังคม ครอบครัว และการขาดฐานคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาที่ส่งผลต่อสันติสุขในชุมชนวัดปรางสาตสูงส่วนใหญ่เป็นปัญหาเชิงสังคมและจิตใจ มากกว่าปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการนำ **พุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน** มาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง และพัฒนาคุณภาพจิตใจของคนในชุมชน อันจะนำไปสู่การสร้างสันติสุขที่ยั่งยืนในระดับชุมชนต่อไป

ศักยภาพการแก้ปัญหา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๘๖.๘) มีความเห็นว่าการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการสันติสุขสามารถช่วยแก้ไขปัญหในชุมชนได้ **ในระดับมาก** ขณะที่กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๒ เห็นว่าสามารถช่วยแก้ไขปัญหได้ **ในระดับปานกลาง** และไม่พบกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่าไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหได้หรือช่วยได้น้อย ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนที่พัฒนาขึ้นในชุมชน วัดปรางสาตสูงได้รับการยอมรับจากประชาชนในระดับสูง โดยเฉพาะในด้านศักยภาพของพุทธนวัตกรรมการช่วยแก้ไขปัญหต่าง ๆ ภายในชุมชน อันอาจครอบคลุมทั้งปัญหาความขัดแย้งทางสังคม ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้ ผลการวิจัย ยังชี้ให้เห็นว่า พุทธนวัตกรรมการตั้งอยู่บนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างสันติสุขและความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม และมีแนวโน้มเอื้อต่อการพัฒนาไปสู่สันติสุขแบบยั่งยืนในระยะยาว

ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในระดับ บางครั้ง จำนวน ๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๑ รองลงมาคือกลุ่มที่ เคยเข้าร่วมแต่ไม่บ่อย จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๓ และกลุ่มที่ เข้าร่วมเป็นประจำ จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ

๒๖.๓ ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเลย มีจำนวนเพียง ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓ ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนในชุมชนวัดปราสาทสูงส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องและมีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรมทางศาสนาในระดับปานกลางถึงสูง โดยมีสัดส่วนของผู้ที่เคยหรือยังคงเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามารวมกันถึงร้อยละ ๙๖.๗ ซึ่งแสดงถึงบทบาทสำคัญของวัดในฐานะศูนย์กลางทางจิตใจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน อย่างไรก็ตามการที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะ “บางครั้ง” และ “ไม่บ่อย” อาจสะท้อนข้อจำกัดด้านเวลา ภาระหน้าที่ หรือรูปแบบกิจกรรมที่ยังไม่สามารถดึงดูดการมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ เมื่อพิจารณาในบริบทของการวิจัยเรื่อง พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนวัดปราสาทสูงในการนำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นฐานในการพัฒนารูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุข เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีประสบการณ์และความคุ้นเคยกับกิจกรรมทางศาสนาอยู่แล้ว การออกแบบพุทธนวัตกรรม ที่เชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง จึงมีแนวโน้มที่จะช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความเข้าใจอันดี และสันติสุขอย่างยั่งยืนภายในชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับแนวทางที่ควรมุ่งเน้น พบว่า แนวทางที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน มีจำนวน ๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๑ รองลงมา คือ การนำหลักพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน จำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓ และการฝึกอบรมด้านศีลธรรมและจริยธรรม จำนวน ๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๔ ตามลำดับ ส่วนแนวทางที่ได้รับความสำคัญน้อยที่สุด คือ การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน จำนวน ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๒ ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนในชุมชนวัดปราสาทสูงให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างสันติสุขผ่านมิติของความร่วมมือและความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายเป็นลำดับแรก เนื่องจากการมีเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวัด ผู้นำชุมชน ครอบครัว และองค์กรท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงพลังทางสังคม และเอื้อต่อการขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมสันติสุขให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ในขณะเดียวกัน การนำหลักพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น หลักศีล สมาธิ ปัญญา การมีสติ และการดำเนินชีวิตตามหลักทางสายกลาง ก็เป็นแนวทางที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในระดับสูง สะท้อนถึงการรับรู้ว่าการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมของบุคคล ควบคู่กับการสร้างโครงสร้างทางสังคมที่เกื้อกูลกัน สำหรับการฝึกอบรมด้านศีลธรรมและจริยธรรม แม้จะได้รับความสำคัญในลำดับรองลงมา แต่ยังคงเป็นกลไกที่มีบทบาทในการเสริมสร้างองค์ความรู้และจิตสำนึกด้านคุณธรรมในชุมชน ขณะที่การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกันได้รับความสำคัญน้อยที่สุด อาจสะท้อนว่าชุมชนมีทุนทางสังคมและความสัมพันธ์ภายในที่ค่อนข้างเข้มแข็งอยู่แล้ว จึงมองว่ากิจกรรมลักษณะดังกล่าวยังไม่ใช้ความจำเป็นเร่งด่วนเมื่อเทียบกับการสร้างเครือข่ายและ การประยุกต์ใช้หลักพุทธศาสนาในชีวิตจริง

ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น พบว่า กลุ่มที่มีส่วนร่วมในระดับ น้อย มีจำนวนมากที่สุด คือ ๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๒ รองลงมาคือ กลุ่มที่มีส่วนร่วมในระดับ มาก จำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐ และกลุ่มที่มีส่วนร่วมในระดับ ปานกลาง จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๓ ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มที่ไม่มีส่วนร่วมเลย มีจำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๕

เมื่อพิจารณาภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมในชุมชน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับน้อยถึงปานกลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แม้ชุมชนจะมีการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขอย่างต่อเนื่อง แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่กระจายอย่างทั่วถึงในทุกระดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านบทบาทหน้าที่ เวลา ความเข้าใจต่อแนวคิดพุทธนวัตกรรม หรือโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม การที่ยังมีกลุ่มประชาชนที่มีส่วนร่วมในระดับมากถึงร้อยละ ๒๕.๐ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนวัดปราสาทสูงในการเป็นฐานการเรียนรู้และการขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน โดยเฉพาะการใช้วัดและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดในการพัฒนาแนวทางหรือรูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้ครอบคลุมประชาชนในทุกกลุ่มมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของพุทธนวัตกรรมและความยั่งยืนของสันติสุขในชุมชนต่อไป

นอกจากนี้ ยังพบว่า เมื่อวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า มีการใช้หลักคิดการประยุกต์ใช้ โดยวัดเป็นศูนย์กลาง ชุมชนเป็นฐาน พุทธธรรมเป็นเครื่องมือ และการมีส่วนร่วมเป็นกลไก มีแผนการนำไปปฏิบัติ (๘ ขั้นตอน) ประกอบด้วย

๑. ประชุมสร้างความเข้าใจร่วม เกี่ยวกับรูปแบบพุทธนวัตกรรม ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และ คณะกรรมการวัด เป็นต้น
๒. บูรณาการกิจกรรมสวดมนต์-ทำวัตร-ฟังธรรม กับแนวคิดสันติสุข ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ พระสงฆ์ และ แกนนำจิตอาสา เป็นต้น
๓. ประยุกต์พุทธนวัตกรรมในกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น โดยมีกิจกรรม ลอยกระทง กวนข้าวทิพย์ แห่เทียน ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ คณะกรรมการวัด ชุมชน และ จิตอาสา เป็นต้น
๔. จัดกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาวัดและชุมชน อยู่บนฐานศีลภาวนา มีผู้รับผิดชอบ ได้แก่ กลุ่มจิตอาสา อสม. และ ผู้นำชุมชน เป็นต้น
๕. ส่งเสริมกิจกรรมพุทธนวัตกรรมสำหรับเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ มีผู้รับผิดชอบ ได้แก่ โรงเรียน ผู้อาวุโส พระสงฆ์ เป็นต้น
๖. สร้างแกนนำพุทธนวัตกรรมสันติสุขในชุมชน มีผู้รับผิดชอบ ได้แก่ ผู้นำชุมชน และ แกนนำอาสา เป็นต้น
๗. บูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย มีภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย โรงเรียน อบท. สาธารณสุข ผู้รับผิดชอบ คือ หน่วยงานท้องถิ่น วัด และ ชุมชน
๘. ติดตามและสะท้อนผลการดำเนินกิจกรรม มีผู้รับผิดชอบ คือ คณะกรรมการชุมชน และนักวิจัย

สำหรับด้านตัวชี้วัดความสำเร็จ ประกอบด้วย ตัวชี้วัดระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับองค์กร/วัด ผลการวิจัยพบว่า ตัวชี้วัดความสำเร็จระดับบุคคล พบว่า การประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรมในมิติด้านภาวนา พบว่า การพัฒนาศักยภาพของบุคคลในการดูแลสุขภาพทางกาย ควบคู่กับการดำรงชีวิตอย่างพอประมาณและถูกต้องตามหลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชน ในส่วนของมิติศีลภาวนา พบว่า เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้บุคคลสามารถควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจา อันนำไปสู่ความไว้วางใจ ความเอื้อเฟื้อ และความสามัคคีใน

ชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของสันติสุขอย่าง สำหรับมิติจิตภาวนา พบว่า การพัฒนาจิตภาวนาผ่าน กิจกรรมพุทธนวัตกรรม ส่งผลให้บุคคลมีความเข้มแข็งทางจิตใจ สามารถควบคุมอารมณ์ ลดความ ชัดแย้ง และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสม อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้าง สันติสุขภายในตนเองและสังคมโดยรวม และ มิติปัญญาภาวนา พบว่า ปัญญาภาวนาเป็นผลลัพธ์ชั้น สูงของการประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรม โดยสะท้อนความสามารถของบุคคลในการคิดวิเคราะห์ อย่าง มีเหตุผล เข้าใจเหตุและผลของปัญหา และนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา ชุมชนอย่างสันติและยั่งยืน ในส่วนตัวชี้วัดความสำเร็จระดับชุมชน พบว่า มี ๔ ด้าน ประกอบด้วย ๑. ความสมานสามัคคี ได้แก่ ระดับความไว้วางใจ การลดความขัดแย้ง การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร ๒. การมีส่วนร่วม ได้แก่ ระดับการเข้าร่วมกิจกรรม บทบาทร่วมคิด-ทำ-ตัดสินใจ การเกิดเครือข่าย ๓. คุณภาพชีวิต ได้แก่ สุขภาวะทางกาย-จิต-สังคม ความพึงพอใจในชีวิต และ ๔. ความยั่งยืน ได้แก่ ความต่อเนื่องของกิจกรรม การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการบูรณาการโครงสร้าง สำหรับตัวชี้วัด ความสำเร็จระดับองค์กร/วัด ประกอบด้วย ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. การจัดกิจกรรม ได้แก่ ประเภทรูปแบบ กิจกรรม ความสอดคล้องหลักธรรม และการมีส่วนร่วมของภาคี ๒. จำนวนผู้เข้าร่วม: จำนวนและ ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม อัตราการเข้าร่วมซ้ำ ๓. งบประมาณ/ทรัพยากร ได้แก่ แหล่ง ทรัพยากร การใช้อย่างคุ้มค่า การระดมทุนสังคม และ ๔. การพัฒนาต่อเนื่อง ได้แก่ การต่อยอดสู่แผน ระยะยาว การพัฒนาศักยภาพ และ การบูรณาการโครงสร้าง

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยได้ค้นพบว่า การวิจัยได้พัฒนารูปแบบพุทธ นวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ซึ่งเป็นการบูรณาการทุนทางศาสนา วัฒนธรรมและสังคมเข้ากับหลักพุทธธรรม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ดำเนินการผ่าน ๔ มิติของไตรสิกขา (กาย-ศีล-จิต-ปัญญา) และมี ๔ ระดับการทำงาน (บุคคล-ครอบครัว-ชุมชน-เครือข่าย) รูปแบบดังกล่าว ได้รับการยอมรับจากชุมชนในระดับสูง (ร้อยละ ๘๖.๘) มองว่าช่วยแก้ปัญหาได้มาก) และมีศักยภาพ ในการพัฒนาสันติสุขอย่างยั่งยืน เนื่องจาก ไม่ใช่สิ่งใหม่ แต่เป็นการฟื้นฟูและต่อยอดสิ่งที่มีอยู่ การใช้ทรัพยากรภายในชุมชนเป็นหลัก มีกระบวนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง และสามารถดำเนินการ ได้ต่อเนื่อง ข้อค้นพบสำคัญคือ การสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนต้องเริ่มจากการสร้างเครือข่ายความ ร่วมมือ ควบคู่กับการพัฒนาศีลธรรม-จริยธรรม และการนำหลักพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีศีล ๕ เป็นหลักธรรมพื้นฐานที่เหมาะสมที่สุด รูปแบบดังกล่าวนี้สามารถเป็นต้นแบบสำหรับ ชุมชนอื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะชุมชนชนบทที่มีวัดเป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรม สำหรับการประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ คือการสร้างการรับรู้และความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชน เน้น กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความผูกพันข้าม รุ่น โดยมีการเตรียมความพร้อมทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณ และทรัพยากรสนับสนุนโดยอาศัย ความร่วมมือ จากวัด หน่วยงานท้องถิ่น โรงเรียน และหน่วยงานด้านสาธารณสุข ในส่วนการสร้าง ความยั่งยืน คือกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจน ติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ปรับปรุงพัฒนา อย่างต่อเนื่อง ขยายผล สู่ชุมชนใกล้เคียง โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าพุทธนวัตกรรมสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนผ่านการบูรณาการเข้าไปใน โครงสร้างการทำงานของวัดอย่างเป็นระบบ และการพัฒนาภาวะผู้นำทางจิตใจของพระสงฆ์และแกน

นำชุมชน เพื่อลดการพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกและเน้นการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๒.๑ สภาพปัญหาพัฒนาพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปรางสาตสูง

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนวัดปรางสาตสูงมีสภาพปัญหาที่ส่งต่อการสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนใน ๔ มิติหลัก ได้แก่ ปัญหาด้านกายภาพ ปัญหาด้านศีลภาพ ปัญหาด้านจิตภาพ และปัญหาด้านปัญญาภาพ แต่จะนำเสนอเฉพาะปัญหาด้านศีลภาพ ที่พบว่าปัญหาเรื่องกติกาสังคมยังไม่ชัดเจน การขาดความสามัคคี ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า ชุมชนยังขาดบุคลากรจิตอาสาที่เพียงพองบประมาณและเวลาในการดำเนินกิจกรรมมีจำกัด อีกทั้งการบูรณาการความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานภาครัฐยังไม่เป็นระบบและต่อเนื่อง ส่งผลให้การขับเคลื่อนกิจกรรมด้านสันติสุขยังไม่เกิดผลอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) ของ Coleman (1988) และ Putnam (2000) ที่อธิบายว่า เครือข่ายทางสังคม บรรทัดฐานร่วม และความไว้วางใจ เป็นทรัพยากรสำคัญที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันและการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า งานวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **กรชนก สนิทวงศ์ และณรงค์ เจนใจ^๑** ที่ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสร้างสังคมอยู่ดีมีสุข “พอมิ พอกิน พอใช้” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสร้างสังคมอยู่ดีมีสุข “พอมิ” “พอกิน” “พอใช้” อย่างยั่งยืน ควรมุ่งเน้น ในหลักการพัฒนาที่สำคัญซึ่งสอดคล้องกับหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ คือ คำนึงถึงภูมิสังคม มีความตระหนักรู้ การทบทวนและย้อนกลับไปมองเพื่อให้เกิดการวิเคราะห์ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมคิด วิเคราะห์และทบทวนตนเอง เพื่อหาแนวทางการพัฒนาตนเองบนพื้นฐานทางสายกลาง การทำความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง จะทำให้ได้แนวทางการพัฒนาหรือการส่งเสริมองค์ความรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การมีสังคมที่ดีและมีความสุขอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับ **Flo Frank and Anne Smith^๒** ได้เขียนหนังสือเรื่อง “คู่มือพัฒนาชุมชน : เครื่องมือสร้างความสามารถของชุมชน” เนื้อหาวิเคราะห์ ๖ ประเด็น คือ ๑) การเข้าใจนิยาม ๒) พัฒนาการทางชุมชนเกิดขึ้นเมื่อไหร่ ๓) พัฒนาการกระบวนการ ๔) ทักษะคน ความรู้และความสามารถ ๕) สภาพปัญหาและการแก้ไขปัญหา และ ๖) บทสรุป เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอปัญหาและแนวทางการพัฒนาชุมชน ยกตัวอย่างเช่น การสนับสนุนการสร้าง การทำแผน การทำเครื่องมือและการประยุกต์ใช้แผน และการรักษาแรงกระตุ้น นอกจากนั้น ผู้เขียนยังนำเสนอปัญหาและอุปสรรคจากนักวิชาการหลายฝ่าย แล้วนำมาสรุปพร้อมวิเคราะห์ให้เห็นวิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ อีกทั้งสร้างทฤษฎีใหม่ให้สมสมัยมากขึ้น

^๑ กรชนก สนิทวงศ์ และณรงค์ เจนใจ, แนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสร้างสังคม อยู่ดี มีสุข พอมิ พอกิน พอใช้, Journal of MCU Social Development (JIMSD), ๕(๒), ๒๕๖๓, ๑-๑๖.

^๒ Flo Frank and Anne Smith. **The Community Development Handbook: A Tool to Build Community Capacity**. Canada: Minister of Public Works and Government Services, 1999

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัย พบว่า สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัดปราสาทสูงสะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของการพัฒนาชุมชนที่ต้องคำนึงถึงทั้งมิติทางกาย ศีล จิต และปัญญา ควบคู่กับการสร้างกลไกเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อความยั่งยืน การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมร่วมกับทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ที่ทันสมัยจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนสำหรับชุมชนไทยในศตวรรษที่ ๒๑

๕.๒.๒ กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขของชุมชนวัดปราสาทสูง มีขั้นตอนการพัฒนาสันติสุข ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) การสร้างความเข้าใจ โดยวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกัน ทำความเข้าใจหลักธรรม และ สร้างความตระหนัก ๒) การสร้างความร่วมมือ ประชุมผู้นำ ชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน สร้างเครือข่าย และหาข้อตกลงร่วมกัน ๓) การกำหนดกฎกติกา โดยตั้งข้อตกลงชุมชน ใช้ศีล ๕ เป็นพื้นฐาน และ กำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน ๔) การลงมือปฏิบัติ โดยจัดกิจกรรมต่อเนื่อง ฝึกอบรม และ ประเมินและปรับปรุง ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขของชุมชนวัดปราสาทสูง เป็นการบูรณาการทุนทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และ ทุนทางสังคมเข้ากับหลักพุทธธรรม ใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เชื่อมโยง บ้าน-วัด-โรงเรียน-ชุมชน-ภาคี เครือข่าย ดำเนินการผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม ตั้งอยู่บนหลักไตรสิกขา ๔ มิติ (กาย-ศีล-จิต-ปัญญา) ประกอบกับชุมชนวัดปราสาทสูงมีการนำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นฐานในการพัฒนารูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุข เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีประสบการณ์และความคุ้นเคยกับกิจกรรมทางศาสนาอยู่แล้ว การออกแบบพุทธนวัตกรรมการที่เชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่องจึงมีแนวโน้มที่จะช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความเข้าใจอันดี และสันติสุขอย่างยั่งยืนภายในชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุห์สายยันต์ โลหิตดี และพระมหามิตร ฐิตปญโญ (วันยาว)^๓ ที่ได้วิจัยเรื่อง พุทธนวัตกรรมการในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพุทธศิลป์ด้านเสนาสนะ พบว่า เป็นการนำเสนองานนวัตกรรมการในทางพระพุทธศาสนา เป็นงานที่เกี่ยวกับการก่อสร้างเสนาสนะที่ทรงอนุญาต เช่น วิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น เป็นต้น การพัฒนาการของงานนวัตกรรมการในสมัยพุทธกาล ที่เกี่ยวกับการสร้างวัดและเสนาสนะ เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้าน และวัดมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น อาราม อาวาส หรือ วิหาร คุณค่าของงานนวัตกรรมการ พังเกิดเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ในสังคม ทั้งเศรษฐกิจ ชีวิต และศาสนา ค่านิยมของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แม้สังคมวัด สังคมบ้าน และสังคมโรงเรียน ก็เปลี่ยนแปลงเช่นกัน คือ บ้าน วัด โรงเรียน ที่มุ่งให้มนุษย์มีการพัฒนาตนเอง มองเห็นความสำคัญของชีวิตโดยอาศัยหลักศีลธรรมเข้ามาเป็นเครื่องสอดส่อง ดูแล อย่างจริงจัง ไม่เป็นเพียงแค่การศึกษาให้รู้จักภายนอกหรือจากตำราอย่างเดียว แต่มีการแสดงออกของตัวบุคคลในสังคมนั้น ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เดียวกันคือการใช้งานนวัตกรรมการของพระพุทธศาสนา ให้ถูกต้องตามสิกขาบทหรือพระธรรมวินัย ไม่หลงไหลในอำนาจและลาภสักการะใดทั้งสิ้น อันจะเป็น

^๓ พระสมุห์สายยันต์ โลหิตดี และ พระมหามิตร ฐิตปญโญ (วันยาว), “พุทธนวัตกรรมการในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพุทธศิลป์ด้านเสนาสนะ”, วารสารวารสารปัญญาปณิธาน, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒, (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๔): หน้า ๑๕ - ๒๘.

ผลดีแก่การเจริญสมณธรรม สามารถประพุดิพรหมจรรย์ได้อย่างบริสุทธิ์ และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภาทวโร**^๔ ที่ได้วิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่พึงประสงค์ในการพัฒนาชุมชนในยุคสมัยนี้ คือ ๑) ความเป็นบทบาทในการปลูกฝังธรรมะในจิตใจ หมายถึง การหล่อหลอมความคิด ทศนคติ ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ด้วยหลักธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ๒) ความเป็นบทบาทในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและการเดินทางสายกลาง และ ๓) ความเป็นบทบาทในการทำหน้าที่เป็นพลังสร้างสรรค์บูรณาการของสังคมเป็นสถาบันที่ถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคมดังนั้น บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันจึงเป็นการนำหลักพุทธธรรมเข้ามาขัดเกลาสั่งสอนชาวบ้านเพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะร่วมกันทำงานเพื่อพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและชุมชน เน้นให้ชาวบ้านรู้จักตัวเอง รู้จักปัญหา รู้จักกลตอบายมุข รู้จักพึ่งพาตนเอง สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีความสุขและนำไปสู่การมีความสามัคคีในหมู่คณะได้และก่อให้เกิดความมีเสถียรภาพในระดับตำบลและถ้าทุกตำบลสามารถมีเสถียรภาพได้ จะนำไปสู่การมีความมั่นคงในระดับชาติได้ในที่สุด และยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **จันทนา อินทิม**^๕ ที่ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย ๑) ด้านการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและสนองความต้องการของชุมชน ๒) ด้านการพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตด้วยวิธีการพึ่งตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดี ๓) ด้านกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ เพื่อระดมหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนากันเองภายในเครือข่ายควบคู่กับการพัฒนาตนเองภายในชุมชน ๔) ผู้นำ หมายถึง ผู้นำต้องมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ มีความตั้งใจจริง เสียสละมีอุดมการณ์ เชื้อมั่น ยึดมั่นในหลักการ มีความสามารถด้านการจัดการและการประสานงาน ๕) เครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง บุคคล องค์กร สถาบัน ชุมชน ที่มีส่วนร่วมให้ การสนับสนุน และร่วมพัฒนาชุมชน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยพบว่า กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัดปราสาทสูง กระบวนการสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง เป็นกระบวนการที่มีความสมบูรณ์และครอบคลุมทุกมิติ โดยมีจุดเด่นสำคัญ คือ ๑. ความเป็นองค์รวม รูปแบบนี้ไม่ได้เน้นเพียงมิติใดมิติหนึ่ง แต่พัฒนาทั้ง ๔ มิติ (กาย-ศีล-จิต-ปัญญา) อย่างสมดุล ๒. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับเครือข่าย ๓. การยึดโยงกับบริบทท้องถิ่น ใช้ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ๔. ความยั่งยืน มีกลไกในการติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และ ๕. การขยายผล

^๔ พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภาทวโร, “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน”, **วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓, (พฤษภาคม - มิถุนายน ๒๕๖๖): หน้า ๒๗๓.

^๕ จันทนา อินทิม, “การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ”, **วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑๑๖ - ๑๒๗.

สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นได้ รูปแบบนี้สะท้อนให้เห็นว่า พุทธนวัตกรรมไม่ใช่การสร้างสิ่งใหม่ แต่เป็นการฟื้นฟูและต่อยอดสิ่งที่ดำรงที่มีอยู่แล้วในชุมชน โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นแกนกลาง มีวัดเป็นแกนกลาง เชื่อมโยงเครือข่ายชุมชน และต่อยอดสู่ความสงบสุขในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทและยุคสมัย เพื่อนำไปสู่สันติสุขอย่างยั่งยืนของชุมชนอย่างแท้จริง

๕.๒.๓ ประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชนวัดปราสาทสูง ผลการวิจัยพบว่า

๑. การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมกับแนวคิดพุทธนวัตกรรมและทฤษฎีนวัตกรรม พบว่า การนำรูปแบบพุทธนวัตกรรมไปใช้ในชุมชนวัดปราสาทสูง มุ่งประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาสังคมร่วมสมัย โดยมีได้เป็นเพียงการสอนธรรมเชิงนามธรรม แต่เป็นการออกแบบกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า หลักธรรมที่เคยฟังในวัด เมื่อนำมาคุย นำมาคิดร่วมกัน ทำให้เข้าใจปัญหาชุมชนมากขึ้น และรู้สึกว่าการแก้ไขปัญหาได้จริง เช่น การใช้หลักอริยสัจ ๔ ในการวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน การใช้พรหมวิหาร ๔ เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี และการใช้สติภาวนาเป็นฐานของการจัดการอารมณ์และความขัดแย้ง ซึ่งได้สอดคล้องกับ **อิทธิรัฐ น้อยเกิด, พระมหาอุดร อุตตโร (มากติ)**^๖ ที่ได้กล่าวถึง หลักการสำคัญของนวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาเชิงพุทธว่าเป็นการเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านศาสนาและบูรณาการกับนวัตกรรมที่ผสมผสานให้มีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน อย่างหนึ่งที่สำคัญคล้ายคลึงกัน คือมีอุดมการณ์ที่ผลักดันการพัฒนาไปข้างหน้า ไม่ว่าจะเป็นเพื่อพัฒนาพระพุทธศาสนาและนวัตกรรม รวมทั้งการสร้างเปลี่ยนแปลงให้เกิดสิ่งใหม่ ก็เพื่อแก้ไขภัยปัญหาและมองหาทิศทางโอกาสสำคัญที่จะสามารถสร้างผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบให้เกิดขึ้นให้ได้แต่ประเด็นที่น่าสนใจ คือความท้าทายในการคิดค้นโจทย์ที่สอดคล้องกับพุทธศาสนาและนวัตกรรมนั่นเอง แต่หัวใจสำคัญของการนำมาเชื่อมโยงและผูกประเด็นนั้นย่อมทำได้ โดยต้องมีความเข้าใจในเรื่ององค์ความรู้ทางด้านศาสนาเป็นสำคัญ เป็นการสร้างความสมดุลระหว่างศาสตร์เพื่อเกิดผลผลิตของผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เรื่องของนวัตกรรมเพียงอย่างเดียว อาจทำให้เกิดความก้าวกระโดดของความแปลกใหม่จนมนุษย์ไม่สามารถปรับตัวหรือรู้เท่าทันได้ อาจก่อให้เกิดความเจริญด้านวัตถุเพียงอย่างเดียวแต่พุทธศาสนาจะเป็นกลไกที่ทำให้มนุษย์รู้เท่าทันและสามารถ ใช้งานนวัตกรรมนั้นๆ บนพื้นฐานของศีลธรรมจริยธรรมและขอบเขตของความเป็นมนุษย์ได้อย่างพอเหมาะสมควรกล่าวได้ว่าเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพิ่มปัญญาได้ตลอดเวลาจึงจัดได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการเรียนรู้ที่เป็นแบบนวัตกรรมใหม่ และได้สอดคล้องกับแนวคิดของ **พระเทพวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมมาปญโญ)**^๗ ที่ได้กล่าวว่าถึงการประยุกต์ใช้ “พุทธนวัตกรรม” ว่าเป็นแนวคิดและการปฏิบัติแนวทางใหม่ เป็นนวัตกรรมและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการ

^๖ อิทธิรัฐ น้อยเกิด, พระมหาอุดร อุตตโร (มากติ), ปฐิธรรม สำเนียง, “นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาเชิงพุทธ”, วารสารวิจัยธรรมศึกษา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวสุวิกิตาราม, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๖): หน้า ๑๕๔-๑๕๕.

^๗ พระเทพวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมมาปญโญ), พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน, เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ สถานีโทรทัศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย MCU TV. ๒๕๖๔.

นำพระธรรมมาเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างยั่งยืนโดยสัมพันธ์กับการศึกษา โดยเฉพาะการเรียนรู้คำสอนที่เป็นหลักพุทธธรรมจึงเป็นนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการศึกษาที่ทำให้คนรู้จักคิด ตามหลักโยนิโสมนสิการ มีการหาเหตุ หาปัจจัย ย้อนไปถึงต้นเหตุของปัญหานั้นได้ มีการคิดแยกแยะ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาตามแนวคิดทฤษฎีนวัตกรรม พบว่า รูปแบบพุทธนวัตกรรมดังกล่าวมีลักษณะเป็น นวัตกรรมเชิงสังคมที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้เดิมทางศาสนาเข้ากับบริบทใหม่ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Rogers ที่มองว่านวัตกรรมไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งใหม่โดยสิ้นเชิง แต่เป็นการรับรู้ความใหม่ของผู้ใช้ การที่ชุมชนวัดปราสาทสูงสามารถนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้กับสถานการณ์ความขัดแย้ง การอยู่ร่วมกัน และการพัฒนาคุณภาพชีวิต แสดงให้เห็นถึงกระบวนการยอมรับและการนำไปใช้จริงของนวัตกรรมในระดับชุมชน สอดคล้องกับคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลสำคัญสะท้อนว่าหลักธรรมที่เคยฟังในวัด เมื่อเอามาคุย มาคิดร่วมกัน ทำให้เข้าใจปัญหาชุมชนมากขึ้น และรู้สึกว่าได้จริง ซึ่งยืนยันว่าพุทธนวัตกรรมดังกล่าวสามารถสร้างคุณค่าเชิงปฏิบัติและตอบสนองต่อปัญหาของชุมชนได้

๒. การประยุกต์ใช้รูปแบบกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนและการมีส่วนร่วม
ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนประสบความสำเร็จเนื่องจากมีกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีในชุมชนอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ เยาวชน และประชาชนทั่วไป ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าการที่สมาชิกภายในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกันในการที่จะจัดการกับปัญหาของชุมชนด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันซึ่งเกิดจากการที่สมาชิกมีการประชุมอย่างสังสรรค์โดยการเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระเพื่อดึงพลังความคิดของสมาชิกแต่ละคนมาหลอมรวมกันโดยอาศัยข้อมูลเพื่อแก้ปัญหาส่งผลให้เกิดประโยชน์ร่วมกันกับสมาชิกภายในชุมชน ซึ่งบางครั้งการดำเนินกิจกรรมต่างๆ นั้นต้องอาศัยผู้นำชุมชนที่มีความเสียสละ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และสามารถปกป้องดูแลสมาชิกภายในชุมชนให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวคิดของ **พุทธินันท์ ภาคเจริญ^๔** ที่ได้กล่าวถึง การประยุกต์ใช้แนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ตามกรอบแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๔ ขั้นตอน (เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา) คือ

ขั้นตอนที่ ๑ วิเคราะห์พื้นที่ เพื่อให้ทราบข้อมูลภูมิสังคมโดยละเอียด (ภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ) (เข้าใจ)

ขั้นตอนที่ ๒ สำรวจเพื่อให้ทราบข้อมูลปัญหาหรือประเด็นที่ต้องการจะพัฒนา

ขั้นตอนที่ ๓ ศึกษาหาองค์ความรู้ ใช้หลักวิชาการ นำองค์ความรู้ที่ได้รับมาแก้ไข หรือพัฒนาในพื้นที่ (เข้าถึง)

ขั้นตอนที่ ๔ สื่อสารประเด็นที่จะต้องการพัฒนาให้กับคนในพื้นที่ได้รับทราบ และเข้ามามีส่วนร่วมรวมถึง ค้นหาผู้นำการเปลี่ยนแปลงทั้งผู้นำธรรมชาติและผู้นำที่จัดตั้งขึ้น (เข้าถึง)

ขั้นตอนที่ ๕ ดำเนินการพัฒนาในพื้นที่ และติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

^๔ พุทธินันท์ ภาคเจริญ, (๒๕๖๕) อ้างใน สุปราณี ชมจุมจัง, จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า, อธิพัชร วิจิตสถิตรัตน์, “การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน”, วารสารสังคมและวัฒนธรรม, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๕๖๗): หน้า ๓๑๘ - ๓๒๘.

ขั้นตอนที่ ๖ ขยายผลการพัฒนาให้คนในพื้นที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการพัฒนา (พัฒนา)

ขั้นตอนที่ ๗ สร้างต้นแบบความสำเร็จในแต่ละพื้นที่ และขยายผลการพัฒนาในพื้นที่นั้นๆ

ขั้นตอนที่ ๘ ติดตามการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และพร้อมเปิดรับการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ ๙ พัฒนาศักยภาพคนในพื้นที่ให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้ด้วยตัวเอง

ดังนั้น แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นหัวใจสำคัญ กระบวนการดำเนินงานมิได้เป็นการกำหนดรูปแบบจากภายนอก แต่เป็นการร่วมกันคิด ร่วมกันออกแบบ และร่วมกันปฏิบัติ โดยใช้วัดเป็นพื้นที่กลางของการเรียนรู้และสร้างความสัมพันธ์ ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ รูปแบบพุทธนวัตกรรม ส่งผลให้การนำไปใช้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน จากการสนทนากลุ่มสรุปบทเรียนการวิจัย พบว่าชุมชนมองว่าการได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น ทำให้รู้สึกว่าการกิจกรรมนี้เป็นของชุมชน ไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง และการมีอำนาจในการตัดสินใจของชุมชนจะนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา

นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับ พระใบฎิการสุพจน์ ตปสีโล,ดร.^๙ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน:การเชื่อมโยง ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า หลักการของรูปแบบบูรณาการเพื่อเชื่อมโยงหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นรูปแบบที่มีระดมให้ดำเนินการของทุกภาคส่วนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งจะเป็นการบูรณาการให้สามารถเชื่อมโยงให้ทุกเครือข่ายทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งกลยุทธ์ที่จะดึงเอาความรู้ความสามารถของปราชญ์ชาวบ้าน หรือคนในชุมชนรวมทั้งศักยภาพของหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลไกทางสังคม เพื่อให้สามารถนำมาใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เมธินา อีสริยานนท์^{๑๐} ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาคู จังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า จากการทบทวนสถานการณ์ของการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาพบว่า จากอดีตจุดเริ่มต้นของชุมชนเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นมาจากนโยบายการสัมปทานป่าไม้ของประเทศ สู่การลงหลักปักฐานของแรงงานที่เข้ามาจับจองตัดไม้ในพื้นที่ และมีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาของประชากรจากต่างถิ่นที่เข้ามาในชุมชนพื้นที่ป่า ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชุมชนมี การจัดตั้งกลุ่มในการดำเนินงานและขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

^๙ พระใบฎิการสุพจน์ ตปสีโล,ดร., การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน:การเชื่อมโยง ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์, รายงานการวิจัย, (พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้าบทคัดย่อ.

^{๑๐} เมธินา อีสริยานนท์, “แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง สู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืน ของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาคู จังหวัดปราจีนบุรี”. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒, (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๔): หน้า ๑๕ - ๓๐.

สำหรับแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่ การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์นั้น สามารถแบ่งออกเป็น ๗ ประเด็น ได้แก่ ประชาธิปไตยชุมชนและการมีส่วนร่วม การพัฒนาความมั่นคงทางสังคม การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การสร้างความมั่นคงทางอาหารบนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทมนุชย์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการความรู้สู่ศูนย์เรียนรู้ชุมชน และการเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังมีความสอดคล้องกับ ไกรศร วันละ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร^{๑๑} ได้ศึกษาเรื่อง การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดในการประชุม การตรวจสอบ การแก้ปัญหา จะต้องมีความสามัคคีการร่วมทำเพื่อให้เป้าหมายบรรลุพร้อมยอมรับการร่วมปรับเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของทุกภาคส่วน ทั้งรัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมมือกันเป็นหุ้นส่วนขับเคลื่อนการพัฒนาตามท้องถื่นการสหประชาชาติได้ระดมความพยายามกำหนดวาระเพื่อให้ประเทศต่างๆ บรรลุเป้าหมายการพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมเพื่อความยั่งยืนของไทยและโลกของเราให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ และยังมีผลสอดคล้องกับ วรณภา คัญและ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์^{๑๒} ทำการศึกษาเรื่อง ชีววิถี : การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า ชีววิถีเป็นการดำเนินการเพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการเกื้อกูลและสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างธรรมชาติกับการดำรงชีพของมนุษย์ เป็นการสอนให้รู้จักนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นมาประยุกต์ปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการบริโภคตลอดจนทำมาหากินเลี้ยงปากท้องภายใต้หลักการสำคัญคือต้องปลอดสารพิษเท่านั้นรวมถึงต้องไม่มีการก่อหนี้สินมีการผสมผสานหลักการเกษตรให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงโดยให้คำนึงถึงการรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นแล้วนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในที่สุด

จากข้อมูลดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นว่า กิจกรรมพุทธนวัตกรรมสันติสุขมีการบูรณาการรูปแบบพุทธนวัตกรรมเข้าไปในโครงสร้างการทำงานของวัดอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกัน ยังพบการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์และแกนนำชุมชนในบทบาทของผู้ขับเคลื่อนสันติสุข ทั้งในด้านองค์ความรู้ ทักษะการจัดกิจกรรม และภาวะผู้นำทางจิตใจ ส่งผลให้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน และมีศักยภาพในการเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นในอนาคต การประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนของชุมชนวัดปราสาทสูง จะเกิดความยั่งยืนได้เมื่อชุมชนสามารถ ดำเนินกิจกรรมได้ ด้วยตนเอง พุทธนวัตกรรมถูกล้อมรวมเป็นวิถีชีวิต ไม่ใช่โครงการระยะสั้น มีการสืบทอดบทบาทจากผู้อาวุโสสู่เด็กและเยาวชน วัดทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางของสันติสุขอย่างต่อเนื่อง งานวิจัยนี้ยังพบว่า การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนและการสร้างสันติสุข ใช้ศาสนาเป็นฐานของการพัฒนาสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ลดความ

^{๑๑} ไกรศร วันละ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร, “การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย”, วารสาร มจร ภาษาศาสตร์พุทธโฆสปริทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓, (๒๕๖๔): หน้า ๕๖-๖๖.

^{๑๒} วรณภา คัญและ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, “ชีววิถี: การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน”, Journal of Roi Kaensarn Academi, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑, (พฤศจิกายน ๒๕๖๔): หน้า ๒๗๓ - ๒๘๗.

ขัดแย้ง และเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะงานวิจัยที่เน้นบทบาทของ วัดและพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตใจและศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๑.๑ นโยบายระดับชาติ

๑) กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติบูรณาการ หลักสูตรการศึกษาพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขเข้าในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๒) พัฒนานโยบายส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้และพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยกำหนดเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๓) จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินโครงการพุทธนวัตกรรมการสันติสุขใน ชุมชนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๔) การบูรณาการพุทธนวัตกรรมการสันติสุขเข้าสู่นโยบายพัฒนาท้องถิ่น

๕) การส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาสันติสุขชุมชน

๖) การพัฒนาหลักสูตรและกลไกการถ่ายทอดความรู้พุทธนวัตกรรมการสู่สถานศึกษา

๗) การจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการสันติสุขระดับชาติ

๘) การพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลพุทธนวัตกรรมการสันติสุขในระดับ

นโยบาย

๕.๓.๑.๒ นโยบายระดับจังหวัดและท้องถิ่น

๑) จัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมการสันติสุขระดับจังหวัด ประกอบด้วยผู้แทนจากทุกภาคส่วน

๒) บูรณาการแผนพัฒนาพุทธนวัตกรรมการสันติสุขเข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่นและ แผนพัฒนาจังหวัด

๓) จัดสรรงบประมาณสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต./เทศบาล/ อบจ.) เพื่อส่งเสริมกิจกรรมอย่างเป็นระบบ

๔) พัฒนาระบบฐานข้อมูลและการติดตามประเมินผลการดำเนินงานระดับพื้นที่

๕) การบูรณาการพุทธนวัตกรรมการสันติสุขเข้ากับประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

๕.๓.๑.๓ นโยบายด้านการพัฒนาบุคลากร

๑) การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์และแกนนำชุมชนในการเป็นผู้อำนวยการสันติสุข

๒) จัดอบรมพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านพุทธ นวัตกรรมการสันติสุข

๓) พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้นำชุมชนและจิตอาสาด้านพุทธนวัตกรรมการสันติสุข

๔) สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนต้นแบบ

๕.๓.๑.๔ นโยบายด้านการติดตามและประเมินผล

๑) พัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จ ด้านพุทธนวัตกรรมการสันติสุขที่ชัดเจนและวัดผลได้

๒) จัดทำระบบติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วมทุก ๖ เดือน

๓) จัดทำรายงานผลการดำเนินงานและเผยแพร่แบบอย่างที่ดีเพื่อขยายผล

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๕.๓.๒.๑ สำหรับหน่วยงานภาครัฐ

๑) นำรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน

๒) ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรม

๓) พัฒนาแนวทางการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๕.๓.๒.๒ สำหรับสถาบันพระพุทธศาสนา

๑) พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนด้านพุทธนวัตกรรมการสันติสุขสำหรับพระสงฆ์และคฤหัสถ์

๒) จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พุทธนวัตกรรมการสันติสุขในวัดต้นแบบ

๓) สร้างเครือข่ายวัดพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน

๕.๓.๒.๓ สำหรับสถาบันการศึกษา

๑) พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อิงเรื่องสันติสุขและพุทธนวัตกรรมการสันติสุขสำหรับเด็กและเยาวชน

๒) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงโรงเรียนกับวัดและชุมชน

๓) พัฒนาสื่อการเรียนรู้ด้านพุทธนวัตกรรมการสันติสุขที่เหมาะสมกับวัย

๕.๓.๒.๔ สำหรับชุมชน

๑) ศึกษาและปรับใช้รูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน

๒) สร้างกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๓) จัดทำแผนพัฒนาชุมชนที่บูรณาการพุทธนวัตกรรมการสันติสุขเข้าไว้ด้วย

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๓.๑ ศึกษาผลกระทบระยะยาวของการใช้พุทธนวัตกรรมการสันติสุขต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

๕.๓.๓.๒ พัฒนาตัวแบบการประเมินผลพุทธนวัตกรรมการสันติสุขที่เป็นมาตรฐานและสามารถนำไปใช้ได้บริบทต่างๆ

๕.๓.๓.๓ ศึกษาปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความยั่งยืนของพุทธนวัตกรรมการสันติสุขในชุมชน

๕.๓.๓.๔ พัฒนานวัตกรรมทางสังคมด้านพุทธศาสนาในมิติอื่นๆ เช่น การศึกษา เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

๕.๓.๓.๕ การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขในชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกัน

๕.๓.๓.๖ การศึกษาบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลในการส่งเสริมพุทธนวัตกรรมการสันติสุข

๕.๓.๓.๗ การศึกษาการขยายผลรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขสู่ชุมชนอื่นและการ
ประเมินความเหมาะสม

๕.๓.๓.๘ การศึกษาบทบาทของผู้หญิงและเพศสภาพในพุทธนวัตกรรมการสันติสุข

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย-บาลี:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

กรมศาสนา. พระไตรปิฎกแปลไทย ๔๕ เล่ม ฉบับหลวง. กรุงเทพมหานคร: กรมศาสนา, ๒๕๑๔.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย. พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับ ๙๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

_____. พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมพัฒนาชุมชน. แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔. กรุงเทพมหานคร: กองแผนงาน กรมพัฒนาชุมชน, ๒๕๕๙.

จุฬารัตน์ โสตะ. พฤติกรรมมนุษย์และการพัฒนาตนเอง. ขอนแก่น: ภาควิชาสุขศึกษา คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.

เฉลียว บุรีภักดิ์ และคณะ. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพมหานคร: ทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์. ทฤษฎีและหลักการพัฒนารวมชน. สาขาวิชาการพัฒนารวมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๘.

เดชปัญญา ภิฑู. อริยสัจเพื่อมวลมนุษย. ชลบุรี: อาศรมพุทธบุตร, ๒๕๓๕.

ถวิลวดี บุรีกุล. การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: ส.เจริญการพิมพ์, ๒๕๒๗.

นิตย จารุศร. สารธรรม. กรุงเทพมหานคร: เจริญบุณการพิมพ์, ๒๕๓๗.

บรรยวสดี ฝางคำ. พุทธวิธีการสอน. อุบลราชธานี: วิทยาการพิมพ์, ๒๕๖๓.

บัณฑิต อ่อนดำ, สามารถ ศรีจำนงค์. การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. เชียงใหม่: สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ, ๒๕๔๔.

บุญมี แทนแก้ว. พุทธปรัชญาเถรวาท. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๖.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.

ปิ่น มุทุกันต์. พุทธศาสตร์ (ภาค ๒). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ปิยพัชร์ ภิฑู. วิมุติธรรม. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐.

พระเทพวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมมาปญโญ). พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน. เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ สถานีโทรทัศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย MCU TV, ๒๕๖๔.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๒.

_____. การศึกษากับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๔.

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. สันติศึกษากับการพัฒนาชีวิตและสังคม. บรรยายพิเศษ แก่นิสิตชั้นเรียนปริญญาเอก รุ่น ๑ ณ ห้องสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๒๔ ก.ค. ๒๕๕๙.

พระมหาอุทัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). ความทุกข์มาโปรดความสุขไปเรื่อย. กรุงเทพมหานคร : พับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๕๓.

พระมหาอุดร อุตโตโร (มากติ). นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕.

พัชรีย์ สิริโรส. การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

พีรพัฒน์ พันศิริ. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา การพัฒนาองค์กรชุมชน. นครปฐม: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๙.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. เอกสารการสอนสาขาวิชาวิทยาการจัดการ ชุดวิชาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดการการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม (หน่วยที่ ๑๕). นนทบุรี: ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๖๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.

_____. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.

วริยา ชินวรรณ. จริยธรรมในวิชาชีพ. กรุงเทพมหานคร : ชวนพิมพ์, ๒๕๔๖.

วันชัย วัฒนศัพท์. ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐.

_____. ระบบทวิภาคีกับการแก้ไขปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ ศูนย์สันติวิจัยและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพมหานคร : กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน, ๒๕๔๙.

เวอร์จิเนียแมคโดนัลด์ และสุภัทรา นาคะผิว. เอกสารสรุปการปราบปรามยาเสพติดและการลด
อันตรายจากการใช้สารเสพติดในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: United Nations
Development Programme, 2556.

ศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อ
สาธารณะรายปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗. กรุงเทพมหานคร: กระทรวง
ยุติธรรม, ๒๕๕๘.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย. กรุงเทพมหานคร : ผลิตivism.
๒๕๖๑.

สมทรง รัชเฝ้า และ สรวงศ์ภรณ์ ดวงคำสวัสดิ์. กระบวนการดำเนินงานสุศึกษาเพื่อพัฒนา
พฤติกรรมสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: โครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราช
ชนก สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๐.

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. คู่มือการดำเนินงานกองทุน
หมู่บ้านและชุมชนเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและ
ชุมชนเมืองแห่งชาติ, ๒๕๔๖.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การพัฒนาประเทศเพื่อมุ่งสู่ความ
ยั่งยืน. รายงานประจำปี ๒๕๔๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด,
๒๕๔๗.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. คู่มือตัวชี้วัดผลลัพธ์การพัฒนาชุมชนที่
ยั่งยืนด้วยการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ ๑.
กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซี.เอ็ม.เอส พิมพ์ดีจิตอล, ๒๕๖๕.

สุธี วรประดิษฐ์. การมีส่วนร่วมของชุมชนงานสารสนเทศสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตราด. ตราด: สำนักงานการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตราด, ๒๕๕๓.

หลวงวิจิตรวาทการ. ศาสนาสากล. พระนคร : ลูก ส.ธรรมภักดี, ๒๕๑๐.

อุทัย ปริญาสุทธินันท์. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๖๑.

(๒) หนังสือแปล

เจมส์ แอล เครตัน. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. แปลโดย วันชัย วัฒน
ศัพท์. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๓.

(๓) บทความ

กรชนก สนิทวงศ์ และณรงค์ เจนใจ. แนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่
การสร้างสังคม อยู่ดี มีสุข พอมี พอกิน พอใช้, Journal of MCU Social
Development (JIMSD), ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๓).

กุลวีร์ ประภาพรพิพัฒน์. พัฒนามนุษย์ : ศึกษาเปรียบเทียบทัศนะระหว่างอับรา ฮัม มาสโลว์กับพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (๒๕๔๓).

ไกรสร วันละ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร. การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย, วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๔).

จันทนา อินทนิม. การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๓).

ธนัท ติระพรชัย. พุทธนวัตกรรมการพัฒนามนุษย์. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗).

บานชื่น นักการเรียนรู้, ดร.เพ็ญศรี บางบอน. การพัฒนาที่ยั่งยืน. สิริธรปริทรรศน์, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙).

บุรฉัตร จันทรแดง. บทวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาเสพติดในปัจจุบัน. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๐).

พรครูปลัดสัมพิพัฒน์ธรรมอาจารย์ (นิรันดร์ ศิริรัตน์). การพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา. วารสารพุทธอาเซียนศึกษา. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒).

พระครูอัมพวันพิทักษ์. รูปแบบหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ตามแนวทางพระพุทธศาสนา. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๕).

พระปลัดพิพัฒน์พงษ์ ภัททวิโส. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม - มิถุนายน ๒๕๖๖).

พระพรหมบัณฑิต. ปาฐกถา เรื่อง พุทธนวัตกรรมการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน ในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๖ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๔ ปี ๒๕๖๗ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๖๗.

พระมหาอรรถพงษ์ สิริโสภโณ (ศรีระวงศ์) และ จรัส ลีกา. การวิเคราะห์แนวคิดมนุษยนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓).

พระสมุหสาสน์ วิสารโท (โลหิตดี), พระมหามิตร ฐิตปณฺโญ (วันยาว). พุทธนวัตกรรมการพัฒนาพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพุทธศิลป์ด้านเสนาสนะ. วารสารปัญญาปณฺธาน. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๔).

มานิตย์ อรรถชาติ. พระพุทธศาสนากับนวัตกรรม, วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓).

เมทินา อีสริยานนท์. แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง สู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืน ของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒. (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๔).

รุ่งสุริยา หอมวัน, ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์, พระมหาอภิสิทธิ์ วิริโย, อิศรพงษ์ ไกรสินธุ์ และภักขวิชร์ สุขเสน. ปัจจัยในการสร้างชุมชนสันติสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๔).

วรรณภา ค้อยเคะ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. ชีววิถี: การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. Journal of Roi Kaensarn Academi. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔).

สุปราณี ชมจุมจัง, จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า, อธิพัชร วิจิตสถิตรัตน์. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน. วารสารสังคมและวัฒนธรรม. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๕๖๗).

อิทธิรัฐ น้อยเกิด, พระมหาอุดร อุตตโร (มากดี), ปฏิธรรม สำเนียง. นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาเชิงพุทธ. วารสารวิจัยธรรมศึกษา. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๖).

(๔) รายงานการวิจัย

จันทนา อินทนิม. การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๖๑.

ปาริชาติ สุวรรณบุบผา, จตุพร ไชยทองศรี, ตรีนุช พलगูร. พระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างพลังในการดำรงชีวิต และทัศนคติที่เหมาะสมของคนพิการกรณีคนพิการในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๙.

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล,ดร. การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน:การเชื่อมโยง ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์. รายงานการวิจัย. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

ศยามล เจริญรัตน์. โครงการระบอบอาหารกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตผู้ผลิตสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในวิถีชีวิตแบบไทย. รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

(๕) สัมภาษณ์

พระสุชาติ อภิวัฒน์. ตัวแทนพระสงฆ์วัดปราสาทสูง ตำบลห้วยราช อำเภห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

พระมหาวรพงษ์ ปัญญาวิโร. ตัวแทนพระสงฆ์ ตำบลห้วยราช อำเภห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

นายพวน เจริญรัมย์. ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

นางสาวพสุธาร จริตรรัมย์. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

นางพยุ่ง พิมรัมย์. ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.). ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

นางธัญญลักษณ์ แสงสุนทระริ. ผู้ทรงคุณวุฒิ ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

นางวิชากร เกตุซิก. ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.). ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

นางกัลยา คุ่มกุดเขียว. แพทย์ประจำตำบล ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

นายสนั่น เจริญรัมย์. จิตอาสา ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

นางดอกมะลิ จริตรรัมย์. จิตอาสา ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

เด็กหญิงจุฑามาศ เจริญรัมย์. นักเรียน ป.๕ โรงเรียนบ้านเพชรประชาสามัคคี ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

นางสาวสกาใจ จริตรรัมย์. นักเรียน ม.๔ โรงเรียนห้วยราชพิทยาคม ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

นางสาวอิสราภรณ์ นรินรัมย์. นักวิชาการพัฒนาชุมชน ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

นางสาวศศกรณ์ หอมเนียม. ข้าราชการครู ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

นางวิจิตรา วาสีประโคน. พยาบาลวิชาชีพ ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

นายสุริยา อภิวัฒน์อำไพ. ข้าราชการ ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

นางสาวพรธิภาดา สีทวนอก. ข้าราชการ ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

จ.ส.อ.ธีระวัฒน์ วรรณะโกเมศ. ที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้าน ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

(๖) การสนทนากลุ่ม

ตัวแทนชุมชนวัดปราสาทสูง. ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดสุรินทร์. การสนทนากลุ่ม, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘.

(๗) ออนไลน์

คณะกรรมการศูนย์อำนวยการและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดบุรีรัมย์. **สรุปผลการดำเนินงานใน ห้วง ๑๒ เดือน (๑ ตุลาคม ๒๕๖๗ – ๓๐ กันยายน ๒๕๖๘)**, สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดบุรีรัมย์. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/Prburiram/posts/>. [๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๘].

โครงการสร้างนิเวศสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยดิจิทัล. **การพัฒนาที่ยั่งยืน : คำสำคัญแห่งยุคที่เป็น เป้าหมายและความเชื่อมโยงของภาคการศึกษา**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://duknit.org/>. [๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๘].

ทฐู ปลุกปัญญา. **การบริหารในการพัฒนาชุมชน กลยุทธ์และแนวทางการเติบโตอย่างยั่งยืน**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.trueplookpanya.com/knowledge/content/94854>, [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙].

พระเทพวชิรบัณฑิต (สมจินต์ สมมาปัญญา). **มจร ชู “พุทธนวัตกรรม” เพื่อการเรียนรู้และพัฒนา ยั่งยืน**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://d.dailynews.co.th/education/828960/>. [29 กรกฎาคม ๒๕๖๘].

พระราชปริยัติกวี. **ประชุมวิชาการระดับชาติ ชูพุทธนวัตกรรมของมหาจุฬาฯ แก้ปัญหาสังคม**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.banmuang.co.th/news/education/124551>. [๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘].

ศรดา ทิพย์แสง. **นวัตกรรมเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรกับเทคโนโลยี**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.scimath.org/article-technology/item/11658-2020-06-30-06-14-32>. [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๗].

สาคร มหาหิงค์. **เทคนิคการมีส่วนร่วม**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://m.facebook.com/techniques/posts/765832483430524?locale2=it_IT. [๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘].

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. **ปลูกพลังหมู่บ้านต้นกล้ากองทุนแม่ของแผ่นดิน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/hwy.rach.bu.ri.rim.y/posts/1226330819476974/>. [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙].

องค์การสหประชาชาติ. **Our Common Future**. ๒๕๓๐. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://thaipublica.org/2022/10/nida-sustainable-move01/>. [๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘].

๒. ภาษาอังกฤษ:

(๑) Books

Bukkyo Dendokyokai. **The Teaching of Buddha**. Printed by Kosaido Printing Co., Ltd. , 1998.

Creighton, James L. **The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement**. San Francisco: Jossey Bass, 2005.

- Flo Frank and Anne Smith. **The Community Development Handbook: A Tool to Build Community Capacity**. Canada: Minister of Public Works and Government Services, 1999.
- International Peace Institute. **Peacebuilding**. New York: International Peace Institute, 2009.
- Jennifer A. Ellioot. **An Introduction to Sustainable Development**. London: Routledge, 2006.
- Laurens Peek. **Development of Peacebuilding Theory and Practice**. Thesis submitted to Master of Arts, University of Taal-en Cultuurstudies, 2016.
- Mark Anthony Abrahams. **Theory-Based Evaluation of Community Development: A South African Case Study**. Dissertation Presented for the Degree of Doctor of Philosophy at the University of Stellenbosch, 2003.
- Pamina Firchow and Harry Anastasiou. **Practical Approaches to Peacebuilding**. Colorado: Lynne Rienner Publisher, 2016.
- Reeder, W. **Some aspect of the informal social participation of families**. New York: Methen, 1974.
- Rhonda Phillips and Robert H. Pittman. **An Introduction to Community Development**. London: Routledge, 2009.
- Tatyana P. Soubbotina. **Beyond Economic Growth: An Introduction to Sustainable development**. Washington, D.C.: The International Bank for Reconstruction, 2004.
- Vroom, V.H., & Deci, E. L. **Management and motivation**. New York: Penguen Book, 1970.

(৯) Articles

- Keith, D. D., **Human behavior at work human relations and organization behavior**, New Planner Vol.35, (1972): 216-224.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. **Determining Sample Size for Research Activities**. ducational and Psychological Measurement, 30(3), (1970), 607-610.

ภาคผนวก

ผนวก ก

ใบรับรองการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

**ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม**

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๒๓๑/๒๕๖๘

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัย ตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา
ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์
(Buddhist Innovation for Processing of Sustainable Peace for
Community : A Case Study of Community of Phrasadsung Temple,
Huairat district, Buriram Province)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800768087

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ผู้วิจัยหลัก: พระมหาดนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร. และคณะ

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๘
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๘
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๘
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๘

(พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๘

หมายเลขใบรับรอง: ว.๒๓๑/๒๕๖๘

วันที่ให้การรับรอง: ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๘

วันหมดอายุใบรับรอง: ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๙

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๒๓๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๘

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เรียน พระมหาดนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร. / นักวิจัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำการวิจัยในเรื่อง “พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอยะราช จังหวัดบุรีรัมย์” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาเรื่องมือการวิจัยของท่าน โดยให้มีการแก้ไขปรับปรุง/เพิ่มเติมเอกสาร ตามเอกสารแนบ

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบประเมินผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาดนอม อานนโท (ชิตรัมย์) ดร.

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มจร.

ชื่อนักวิจัย..... สังกัด/ หน่วยงาน.....

ชื่อโครงการวิจัย พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง

อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

รหัส MCU RS.....

๑.ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. โครงร่าง	- วรรณคดีของบทนำ ควรสรุปว่า จะวิจัยอะไร กับ ใครที่ไหน อย่างไร เพื่ออะไร ทำแล้วจะได้อะไร - พุทธนวัตกรรม แตกต่างกับ ภาวนา ๔ อย่างไร - กรอบในการวิเคราะห์ ข้อมูล ไม่ชัดเจน - สรุปกระบวนการวิจัย ควรสรุปเป็นแผนภูมิภาพ
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูล แก่ผู้ร่วมโครงการ	- ครบถ้วน - ควรเพิ่มรายละเอียด ในหนังสือรับรองความปลอดภัย ควรเพิ่มหัวข้อสิทธิของอาสาสมัคร เช่น สิทธิในการบอกเลิกการเข้าร่วมกิจกรรม, สิทธิในการไม่ตอบคำถาม, สิทธิในการขอให้ทำลายข้อมูลที่ให้ไปแล้ว เป็นต้น
๓. หนังสือแสดงเจตนา ยินยอมเข้าร่วมวิจัย	- ครบถ้วน
๔. เครื่องมือการวิจัย	- ครบถ้วน
อื่น ๆ	- ควรเพิ่ม หัวข้อ สำคัญ คือ การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล - วิธีการจัดการหรือทำลายข้อมูลหลังเสร็จสิ้นการวิจัย

๒.ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ความเห็นเพิ่มเติม.....

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

...../...../.....

ผนวก ข
แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์

เลขที่แบบสอบถาม.....

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

แบบสอบถามนี้ดำเนินการโดยทีมงานวิจัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประกอบการวิจัย เรื่อง พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

โดยเก็บข้อมูลจาก ประชาชนในพื้นที่ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน และปราชญ์ ที่เป็นประชากรกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้ใช้เป็นประโยชน์เพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น จะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อผู้ตอบแบบสอบถามแต่ประการใด จึงขอความกรุณาให้ท่านตอบแบบสอบถามให้ตรงกับสภาพที่เป็นจริงมากที่สุด

ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลสำหรับ ใช้เป็นแนวทางในการวางแผน การกำหนดนโยบาย แนวทางการแก้ไขปัญหา อุปสรรค เพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน ตามหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป แบบสอบถามมีทั้งหมด ๔ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ สภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ ๓ แนวทางการพัฒนารูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ ๔ ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นอย่างดี จึงขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้

พระมหาถนอม อานนโท (ชีตรัมย์), ดร.

หัวหน้าโครงการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน
: กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ☐ ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

๑. เพศ

☐ ๑. ชาย

☐ ๒. หญิง

๒. อายุ

☐ ๑. ต่ำกว่า ๓๐ ปี

☐ ๒. อายุระหว่าง ๓๐ – ๔๐ ปี

☐ ๓. อายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี

☐ ๔. อายุระหว่าง ๕๑ – ๖๐ ปี

☐ ๕. สูงกว่า ๖๑ ปีขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

☐ ๑. ประถมศึกษา

☐ ๒. มัธยมศึกษา

☐ ๓. มัธยมศึกษาตอน

ปลาย ☐ ๔. อนุปริญญา/ปวส.

☐ ๕.ปริญญาตรี

☐ ๖. สูงกว่า

ปริญญาตรี

๔. อาชีพ

☐ ๑. เกษตรกร

☐ ๒. พ่อค้า/แม่ค้า

☐ ๓. ข้าราชการ/พนักงานรัฐ

☐ ๔. พนักงานบริษัท/รัฐวิสาหกิจ

☐ ๕. รับจ้างทั่วไป

☐ ๖. อื่นๆ(โปรดระบุ).....

๕. รายได้ต่อเดือน

☐ ๑. ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท

☐ ๒. ๑๐,๐๐๐ - ๒๐,๐๐๐ บาท

☐ ๓. ๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท

☐ ๔. ๓๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป

๖. ตำแหน่งทางสังคม

☐ ๑. ผู้ใหญ่บ้าน

☐ ๒. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

☐ ๓. ส.อบต.

☐ ๔. อสม.

☐ ๕. กรรมการหมู่บ้าน

☐ ๖. ประชาชนชาวบ้าน

☐ ๗. ไม่มีตำแหน่งทางสังคม

☐ ๘. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

๗. ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนวัดปราสาทสูงมานานเท่าใด

- ☐ ๑. น้อยกว่า ๑ ปี ☐ ๒. ๑-๕ ปี
☐ ๓. ๖-๑๐ ปี ☐ ๔. มากกว่า ๑๐ ปี

๘. ความเกี่ยวข้องกับวัดปราสาทสูง

- ☐ ๑. เป็นชาวบ้านในชุมชน ☐ ๒. เป็นพระภิกษุ/สามเณรในวัด
☐ ๓. เป็นนักวิชาการ/นักศึกษา ☐ ๔. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

๙. ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดปราสาทสูงหรือไม่

- ☐ ๑. เป็นประจำ ☐ ๒. บางครั้ง
☐ ๓. เคยแต่ไม่บ่อย ☐ ๔. ไม่เคยเลย

๑๐. ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนาของวัดปราสาทสูงหรือไม่

- ☐ ๑. เป็นประจำ ☐ ๒. บางครั้ง
☐ ๓. เคยแต่ไม่บ่อย ☐ ๔. ไม่เคยเลย

๑๑. การรับรู้เกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาและพุทธนวัตกรรมการใช้ในชุมชนของวัดปราสาทสูง

- ☐ ๑. น้อยที่สุด
☐ ๒. น้อย
☐ ๓. ปานกลาง
☐ ๔. มาก
☐ ๕. มากที่สุด

ตอนที่ ๒ สภาพปัญหาของชุมชนเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

คำชี้แจง : กรุณาเขียนเครื่องหมาย (✓) ลงใน ☐ ในแต่ละข้อที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดข้อเดียวเท่านั้น โดยแต่ละข้อจะแสดงระดับความต้องการดังนี้

๕ = เห็นด้วยในระดับมากที่สุด

๔ = เห็นด้วยในระดับมาก

๓ = เห็นด้วยในระดับปานกลาง

๒ = เห็นด้วยในระดับน้อย

๑ = เห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

สภาพปัญหาเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์	ระดับความคิดเห็น				
	๕ มาก ที่สุด	๔ มาก	๓ ปาน กลาง	๒ น้อย	๑ น้อย ที่สุด
๑. ด้านกาย (กายภาวนา)					
๑.๑ ชุมชนวัดปราสาทสูง มีสถานที่จัดให้ท่านได้ออกกำลังกายเพื่อพัฒนาการด้านร่างกาย					
๑.๒ ชุมชนวัดปราสาทสูง มีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริโภคอาหารอย่างถูกสุขลักษณะ					
๑.๓ ชุมชนวัดปราสาทสูง มีการจัดอบรมเพื่อให้ท่านมีความตระหนักถึงความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่ไม่สำรวมระวัง ทางกาย วาจา ใจ ที่มีต่อตนเองและผู้อื่น					
๑.๔ ชุมชนวัดปราสาทสูง มีการให้ความรู้เรื่องความพอประมาณในการบริโภคใช้สอย					
๑.๕ ชุมชนวัดปราสาทสูง ยึดหลักความถูกต้องในการทำงาน					
๒. ด้านศีล (ศีลภาวนา)					
๒.๑ ท่านมีความประพฤติทางกาย วาจา เรียบร้อย					
๒.๒ ท่านมีการปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน					
๒.๓ ท่านไม่ประพฤติเบียดเบียนก่อความเดือดร้อนเสียหายต่อตนเองและผู้อื่นในชุมชน					
๒.๔ ท่านสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในชุมชนได้อย่างปกติสุข					
๒.๕ ท่านมีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลช่วยเหลือคนในชุมชน					
๓. ด้านจิต (จิตภาวนา)					

๓.๑ ท่านได้ฝึกปฏิบัติการปรับตัวเองเข้ากับสังคม					
๓.๒ ท่านมีความกระตือรือร้นไม่เบื่อ ท้อแท้ และหมดหวังในการดำเนินชีวิต					
๓.๓ ท่านได้ฝึกอบรบคมการควบคุมอารมณ์ ไม่ให้เกิดความเครียด					
๓.๔ ท่านได้ฝึกสมาธิเพื่อการทำงาน					
๓.๕ ท่านมีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบานอยู่เสมอ					
๔. ด้านปัญญา (ปัญญา ภาวนา)					
๔.๑ ท่านได้รับการพัฒนาปัญญา ด้วยการฟัง คิด และ นำไปปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อร่างกาย และจิตใจ					
๔.๒ ท่านได้ฝึกอบรบปัญญาด้วยการปฏิบัติธรรม					
๔.๓ ท่านมีความรู้ ความคิด ที่ถูกต้องดีงามในการแก้ปัญหาชีวิต					
๔.๔ ท่านได้ดำเนินชีวิตด้วยความสุขคิดพิจารณาเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยเหตุผล					
๔.๕ ท่านสามารถเป็นที่พึ่งของตัวเองได้และสามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี					

**ตอนที่ ๓ แนวทางการพัฒนารูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน :
กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์**

๓.๑ แนวทางการพัฒนารูปแบบพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ใน ๔ ด้าน ประกอบด้วย ๑. ด้านกาย (กายภาวนา) ๒. ด้านศีล (ศีลภาวนา) ๓. ด้านจิต (จิตภาวนา) ๔.ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) ควรเป็นอย่างไร

คำชี้แจง : กรุณาเขียนเครื่องหมาย (✓) ลงใน ☐ ในแต่ละข้อที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดข้อเดียวเท่านั้น โดยแต่ละข้อจะแสดงระดับความคิดเห็นดังนี้

๕ = เห็นด้วยมากที่สุด

๔ = เห็นด้วยมาก

๓ = ปานกลาง

๒ = เห็นด้วยน้อย

๑ = เห็นด้วยน้อยที่สุด

การพัฒนารูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับ ชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์	ระดับความคิดเห็น				
	๕ มาก ที่สุด	๔ มาก	๓ ปาน กลาง	๒ น้อย	๑ น้อย ที่สุด
๑. ด้านกาย (กายภาวนา) การปฏิบัติทางกายเพื่อสร้างสันติสุข					
๑.๑ ท่านเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาที่วัดเป็นประจำ					
๑.๒ การปฏิบัติสมาธิและการเดินจงกรมช่วยเสริมสร้างความสงบในชุมชน					
๑.๓ การมีพื้นที่ปฏิบัติธรรมในวัดส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความสามัคคี					
๑.๔ การทำกิจกรรมจิตอาสาที่วัดช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน					
๑.๕ การปฏิบัติศีล ๕ อย่างสม่ำเสมอช่วยสร้างความสงบสุขในชีวิตประจำวัน					
๒. ด้านศีล (ศีลภาวนา) การรักษาศีลเพื่อความสงบในสังคม					
๒.๑ การรักษาศีล ๕ เป็นแนวทางสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ					
๒.๒ การให้ความรู้เรื่องศีลธรรมแก่เยาวชนช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน					
๒.๓ วัดเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมในชุมชน					
๒.๔ การจัดกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมในชุมชนมีความจำเป็นต่อการสร้างสันติสุข					
๒.๕ การปฏิบัติตามหลักศีลธรรมช่วยลดปัญหาทางสังคม เช่น การทะเลาะวิวาทและอาชญากรรม					

การพัฒนารูปแบบพุทธนวัตกรรมสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับ ชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์	ระดับความคิดเห็น				
	๕ มาก ที่สุด	๔ มาก	๓ ปาน กลาง	๒ น้อย	๑ น้อย ที่สุด
๓. ด้านจิต (จิตภาวนา) การพัฒนาจิตใจเพื่อสร้างสันติสุข					
๓.๑ การปฏิบัติสมาธิช่วยให้ชุมชนเกิดความสงบและมีสติ					
๓.๒ การฝึกเมตตาภาวนาช่วยให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างปรองดอง					
๓.๓ การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนฝึกจิตภาวนาเป็นสิ่งจำเป็นต่อการ สร้างสังคมที่ดี					
๓.๔ การมีครูสอนสมาธิในวัดช่วยให้ชาวบ้านสามารถนำไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวัน					
๓.๕ การฝึกจิตให้มีสติสัมปชัญญะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาในชุมชน ได้อย่างเหมาะสม					
๔. ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) การเรียนรู้และพัฒนาปัญญาเพื่อ สันติสุขยั่งยืน					
๔.๑ การศึกษาธรรมะช่วยให้ชุมชนมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่าง มีสติ					
๔.๒ การเรียนรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนาส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่าง สันติ					
๔.๓ วัดมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ทางพุทธศาสนาให้กับ ชุมชน					
๔.๔ การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมอบรมธรรมะช่วยให้เกิดการ พัฒนาสังคม					
๔.๕ การนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันช่วยให้ชุมชนเกิดความ สงบสุขอย่างยั่งยืน					

๓.๒ ท่านคิดว่าปัญหาหลักที่ส่งผลกระทบต่อสันติสุขในชุมชนคืออะไร (เลือกตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

- ☐ ๑. ความขัดแย้งในชุมชน ☐ ๒. ปัญหาทางเศรษฐกิจ ☐ ๓. ปัญหาครอบครัว
☐ ๔. ขาดความรู้ด้านพุทธศาสนา ☐ ๕. อื่นๆ (โปรดระบุ)

๓.๓ ท่านคิดว่าการพัฒนาพุทธนวัตกรรมสามารถช่วยแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้หรือไม่

- ☐ ๑. ได้มาก ☐ ๒. ได้ปานกลาง ☐ ๓. ได้น้อย ☐ ๔. ไม่ได้เลย

๓.๔ ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดปราสาทสูงหรือไม่

- ☐ ๑. เป็นประจำ ☐ ๒. บางครั้ง ☐ ๓. เคยแต่ไม่บ่อย ☐ ๔. ไม่เคยเลย

๓.๕ ท่านคิดว่าแนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมควรมุ่งเน้นด้านใดมากที่สุด

- ☐ ๑. การใช้หลักธรรมพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาชุมชน
- ☐ ๒. การส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาเพื่อสร้างความสามัคคี
- ☐ ๓. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนควบคู่กับหลักธรรม
- ☐ ๔. การศึกษาและเผยแผ่พุทธศาสนาให้เข้าใจง่ายขึ้น

๓.๖ ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าการนำหลักพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชุมชนสามารถช่วยสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนได้

- ☐ ๑. เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ☐ ๒. เห็นด้วย
- ☐ ๓. เฉย ๆ
- ☐ ๔. ไม่เห็นด้วย
- ☐ ๕. ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

๓.๗ ท่านคิดว่าแนวทางใดสำคัญที่สุดในการสร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อสันติสุข

- ☐ ๑. การฝึกอบรมด้านศีลธรรมและจริยธรรม
- ☐ ๒. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน
- ☐ ๓. การนำหลักพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน
- ☐ ๔. การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน

๓.๘ ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมในชุมชนหรือไม่

- ☐ ๑. มีส่วนร่วมมาก
- ☐ ๒. มีส่วนร่วมปานกลาง
- ☐ ๓. มีส่วนร่วมน้อย
- ☐ ๔. ไม่มีส่วนร่วมเลย

๓.๙ ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับ "พุทธนวัตกรรม" อย่างไร

.....

.....

.....

.....

๓.๑๐ ท่านคิดว่า "สันติสุขแบบยั่งยืน" หมายถึงอะไร

.....

.....

.....

.....

๓.๑๑ ท่านคิดว่าพุทธศาสนามีบทบาทอย่างไรในการสร้างสันติสุขในชุมชน

.....

.....

.....

๓.๑๒ แนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดปราสาทสูง ด้านกาย (กายภาวนา) ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๓.๑๐ แนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดปราสาทสูง ด้านศีล (ศีลภาวนา) ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๓.๑๓ แนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดปราสาทสูง ด้านจิต (จิตภาวนา) ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๓.๑๔ แนวทางการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดปราสาทสูง ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่สละเวลาในการตอบแบบสอบถามและให้ความร่วมมือทางวิชาการในครั้งนี้

ผนวก ค
หนังสือนำ

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๙ ๖ ๕๕

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๘

๑๐ เมษายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.สุชาติ หอมจันทร์ กลุ่มวิชาทดสอบและการวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ข้าพเจ้า พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร
พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณะ ได้รับทุนอุดหนุนการ
วิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ เรื่อง “พุทธ
นวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอ
ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” ในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องมีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ
เครื่องมือวิจัย เพื่อประกอบในการทำวิจัยให้สมบูรณ์

ในการนี้ คณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากด้วย
ประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงมีความประสงค์เชิญท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจักได้รับเกียรติจากท่านเป็นอย่างดี ขอ
อนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรามาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร.
(ผศ.ดร. สุชาติ หอมจันทร์)

(พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้วิจัย : พระมหาถนอม อานนโท, ดร.

โทรศัพท์ : ๐๘๗ ๓๔๔ ๔๒๐๕ E-mail: chitanan1245@gmail.com

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๓๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๓๐๕๖

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๘

๑๐ เมษายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.สำราญ จูรตา สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ข้าพเจ้า พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร
พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณะ ได้รับทุนอุดหนุนการ
วิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ เรื่อง "พุทธ
นวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอ
ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์" ในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องมีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ
เครื่องมือวิจัย เพื่อประกอบในการทำวิจัยให้สมบูรณ์

ในการนี้ คณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากด้วย
ประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นอย่างดี จึงมีความประสงค์เชิญท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจักได้รับเกียรติจากท่านเป็นอย่างดี ขอ
อนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพามาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

(พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

-ตรวจเรียบร้อยแล้ว

ผู้วิจัย : พระมหาถนอม อานนโท, ดร.

โทรศัพท์ : ๐๔๕ ๓๔๔ ๔๒๐๕ E-mail : chitanan1245@gmail.com

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๘๗ ๓๔๔ ๔๒๐๕ E-mail: chitanan1245@gmail.com

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๘

วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผศ.ดร.

ตามที่ ข้าพเจ้า พระมหาดนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณะ ได้รับทุนอุดหนุนการ วิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ เรื่อง “พุทธ นวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอ ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” ในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องมีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ เครื่องมือวิจัย เพื่อประกอบในการทำวิจัยให้สมบูรณ์

ในการนี้ คณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากด้วย ประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงมีความประสงค์เชิญท่านเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจักได้รับเกียรติจากท่านเป็นอย่างดี ขอ อนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

(พระมหาดนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้วิจัย : พระมหาดนอม อานนโท, ดร.

โทรศัพท์ : ๐๘๗ ๓๔๔ ๔๒๐๕ E-mail: chitanan1245@gmail.com

ดร.ชิตรัมย์

ดร.ชิตรัมย์

* มีมติในที่ประชุมคณะผู้บริหาร-คณาจารย์และ
คณาจารย์ในสังกัดมหาวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
ประชุม, ๓๐/๔/๖๘

① ต้นทางชื่อ ร.พ.บุรีรัมย์ 1-2-34
② ทางไปชื่อ ร.พ.บุรีรัมย์ 1-2-34
③ ทางไปชื่อ ร.พ.บุรีรัมย์ 1-2-34
ในนามของมหาวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๘

๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ประชุมสนทนากลุ่ม และตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เรียน นางสาวพญาสาร ศรีธรรมะ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ข้าพเจ้า พระมหาดนอม อานนโท (จิตรมัย), ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณะ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ เรื่อง “พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” ในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อประกอบในการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากด้วยประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอเชิญท่านได้เข้าร่วมประชุมเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วันพุธที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ ศาลาปฏิบัติธรรม วัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจักได้รับเกียรติจากท่านเป็นอย่างดี ขออโนทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

ธำมณีนันท์ ๐๘๖๘๕๐
นางสาว พญาสาร ศรีธรรมะ

(พระมหาดนอม อานนโท (จิตรมัย), ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้วิจัย : พระมหาดนอม อานนโท, ดร.

โทรศัพท์ : ๐๘๗ ๓๔๔ ๔๒๐๕ E-mail: chitanan1245@gmail.com

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๘

๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ประชุมสนทนากลุ่ม และตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เจริญพร นางลั่นชัย ลั่นศิริ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ข้าพเจ้า พระมหาถนอม อานนโท (จิตรัมย์), ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณะ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ เรื่อง “พุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” ในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อประกอบในการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากด้วยประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอเชิญท่านได้เข้าร่วมประชุมเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วันพุธที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ ศาลาปฏิบัติธรรม วัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจักได้รับเกียรติจากท่านเป็นอย่างดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

ด้วยความยินดีอย่างยิ่ง
นาง ลั่นชัย ลั่นศิริ

(พระมหาถนอม อานนโท (จิตรัมย์), ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้วิจัย : พระมหาถนอม อานนโท, ดร.

โทรศัพท์ : ๐๘๗ ๓๔๔ ๔๒๐๕ E-mail: chitanan1245@gmail.com

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๘

๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ประชุมสนทนากลุ่ม และตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เรียน นางวิชากร เกตุซัด

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ข้าพเจ้า พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณะ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ เรื่อง “พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” ในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อประกอบในการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากด้วยประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านได้เข้าร่วมประชุมเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วันพุธที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ ศาลาปฏิบัติธรรม วัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจักได้รับเกียรติจากท่านเป็นอย่างดี ขออัญมณาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

ด้วยพระมหาเถรญาณวิธาน

โหววิชกร เกตุซัด

(พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้วิจัย : พระมหาถนอม อานนโท, ดร.

โทรศัพท์ : ๐๘๗ ๓๔๔ ๔๒๐๕

E-mail: chitanan1245@gmail.com

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๘

๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ประชุมสนทนากลุ่ม และตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เรียน นางช้วน ชัยวิวัฒน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ข้าพเจ้า พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณะ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ เรื่อง “พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” ในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อประกอบในการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากด้วยประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอเชิญท่านได้เข้าร่วมประชุมเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วันพุธที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ ศาลาปฏิบัติธรรม วัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจักได้รับเกียรติจากท่านเป็นอย่างดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

ด้วยความยินดีอย่างสูง

(พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้วิจัย : พระมหาถนอม อานนโท, ดร.

โทรศัพท์ : ๐๘๗ ๓๔๔ ๔๒๐๕ E-mail: chitanan1245@gmail.com

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๘

๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ประชุมสนทนากลุ่ม และตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เรียน นางพวง พันธ์ชูศรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ข้าพเจ้า พระมหาดนอม อานนโท (จิตรรัมย์), ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณะ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ เรื่อง “พุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” ในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อประกอบในการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากด้วยประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านได้เข้าร่วมประชุมเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วันพุธที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ ศาลาปฏิบัติธรรม วัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจักได้รับเกียรติจากท่านเป็นอย่างดี ขออโนโมนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

ด้วยความนับถือ

(พระมหาดนอม อานนโท (จิตรรัมย์), ดร.)

พวง พันธ์ชูศรี

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้วิจัย : พระมหาดนอม อานนโท, ดร.

โทรศัพท์ : ๐๘๗ ๓๔๔ ๔๒๐๕ E-mail: chitanan1245@gmail.com

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๘

๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ประชุมสนทนากลุ่ม และตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เรียน ศาสตราจารย์ ดร. ชิตานันท์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ข้าพเจ้า พระมหาดนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณะ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ เรื่อง “พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” ในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อประกอบในการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากด้วยประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอเชิญท่านได้เข้าร่วมประชุมเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วันพุธที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ ศาลาปฏิบัติธรรม วัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจักได้รับเกียรติจากท่านเป็นอย่างดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

ด้วยความยินดีอย่างยิ่ง

(พระมหาดนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้วิจัย : พระมหาดนอม อานนโท, ดร.

โทรศัพท์ : ๐๘๗ ๓๔๔ ๔๒๐๕ E-mail: chitanan1245@gmail.com

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๘

๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ประชุมสนทนากลุ่ม และตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เรียน ด.ม.จุฑามาศ เจริญรัมย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ข้าพเจ้า พระมหาดนอม อานนโท (จิตรัมย์), ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณะ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ เรื่อง “พุทธนวัตกรรมการเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” ในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อประกอบในการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากด้วยประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอเชิญท่านได้เข้าร่วมประชุมเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วันพุธที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ ศาลาปฏิบัติธรรม วัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจักได้รับเกียรติจากท่านเป็นอย่างดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

ด้วยความยินดีอย่างยิ่ง

(พระมหาดนอม อานนโท (จิตรัมย์), ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้วิจัย : พระมหาดนอม อานนโท, ดร.

โทรศัพท์ : ๐๘๗ ๓๔๔ ๔๒๐๕ E-mail: chitanan1245@gmail.com

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๘

๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ประชุมสนทนากลุ่ม และตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เจริญพร *นางสาว...* *นางสาว...*

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ข้าพเจ้า พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร
พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณะ ได้รับทุนอุดหนุนการ
วิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ เรื่อง “พุทธ
นวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอ
ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” ในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth
Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อประกอบในการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากด้วย
ประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอเชิญท่านได้เข้าร่วมประชุมเพื่อการ
สัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วันพุธที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ ศาลาปฏิบัติ
ธรรม วัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจักได้รับเกียรติจากท่าน
เป็นอย่างดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

ด้วยความยินดีอย่างยิ่ง

(พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้วิจัย : พระมหาถนอม อานนโท, ดร.

โทรศัพท์ : ๐๘๗ ๓๔๔ ๔๒๐๕ E-mail: chitanan1245@gmail.com

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๘

๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ประชุมสนทนากลุ่ม และตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เจริญพร ชิตนันทน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ข้าพเจ้า พระมหาดนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณะ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ เรื่อง “พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” ในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อประกอบในการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากด้วยประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอเชิญท่านได้เข้าร่วมประชุมเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วันพุธที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ ศาลาปฏิบัติธรรม วัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจักได้รับเกียรติจากท่านเป็นอย่างดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

ด้วยความยินดีค่ะ

(พระมหาดนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้วิจัย : พระมหาดนอม อานนโท, ดร.

โทรศัพท์ : ๐๘๗ ๓๔๔ ๔๒๐๕ E-mail: chitnanon1245@gmail.com

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๘

๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ประชุมสนทนากลุ่ม และตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เจริญพร นางสาวกมลวิไล จิตธรรมชัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ข้าพเจ้า พระมหาถนอม อานนโท (จิตรัมย์), ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณะ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ เรื่อง “พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” ในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อประกอบในการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากด้วยประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอเชิญท่านได้เข้าร่วมประชุมเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วันพุธที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ ศาลาปฏิบัติธรรม วัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจักได้รับเกียรติจากท่านเป็นอย่างดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

(พระมหาถนอม อานนโท (จิตรัมย์), ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ด้วยความนับถือ อย่างยิ่ง ค่ะ

ผู้วิจัย : พระมหาถนอม อานนโท, ดร.

โทรศัพท์ : ๐๘๗ ๓๔๔ ๔๒๐๕ E-mail: chitanan1245@gmail.com

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๘

๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ประชุมสนทนากลุ่ม และตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เจริญพร นางฉันทนา เพชรจำรัส

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ข้าพเจ้า พระมหาดนอม อานนโท (จิตรรัมย์), ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ และคณะ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ เรื่อง “พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์” ในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อประกอบในการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากด้วยประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอเชิญท่านได้เข้าร่วมประชุมเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วันพุธที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ ศาลาปฏิบัติธรรม วัดปราสาทสูง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจักได้รับเกียรติจากท่านเป็นอย่างดี ขออโนทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

(พระมหาดนอม อานนโท (จิตรรัมย์), ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

✓ ด้วยความยินดีค่ะ

ผู้วิจัย : พระมหาดนอม อานนโท, ดร.

โทรศัพท์ : ๐๘๗ ๓๔๔ ๔๒๐๕ E-mail: chitanan1245@gmail.com

ผนวก ง
ภาพประกอบ

ประชุมทีมงานวิจัย

กิจกรรมสนทนากลุ่ม

กิจกรรมสนทนากลุ่ม

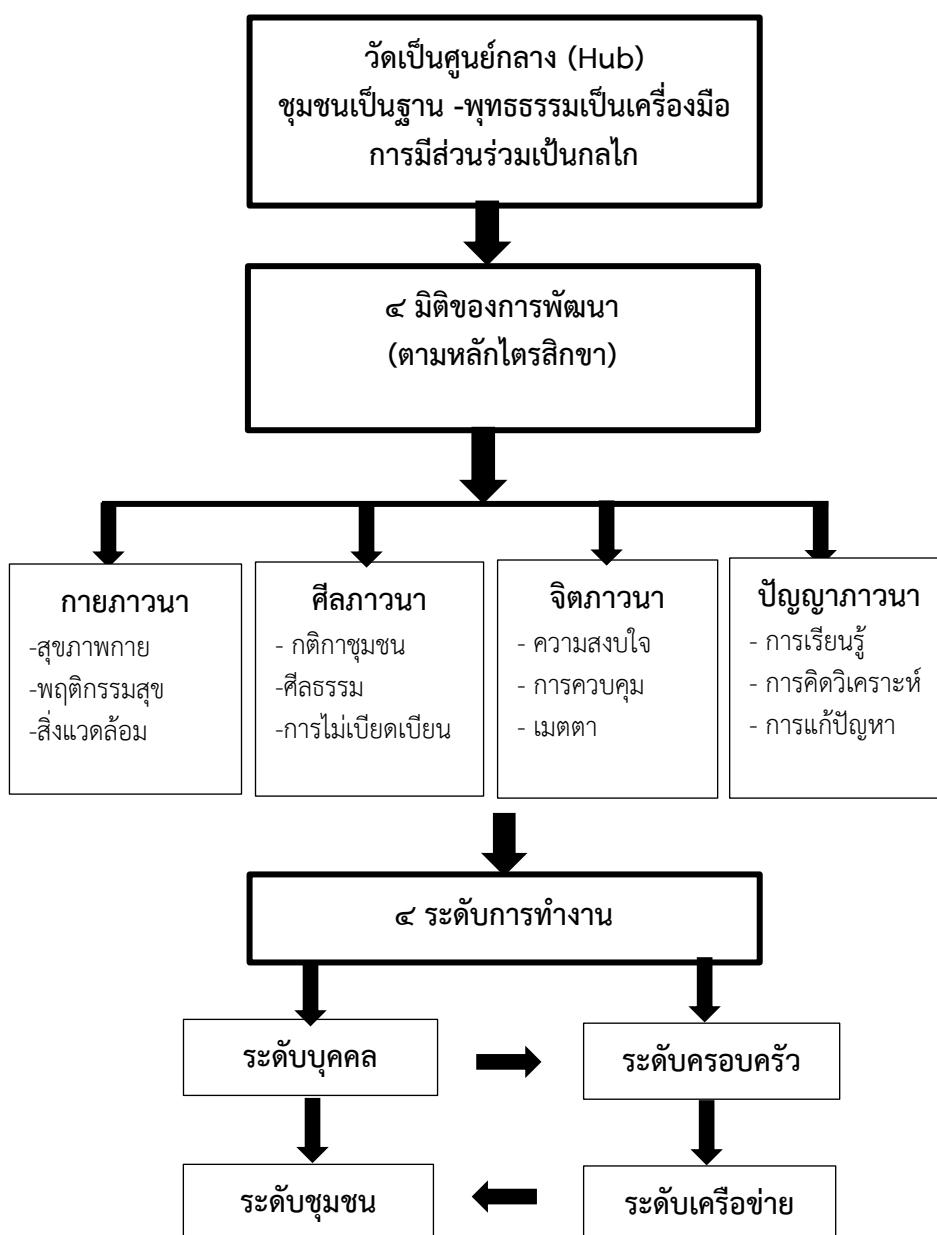

ผนวก จ
ผลผลิต

รูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน ๔ มิติ - ๔ ระดับ

ผลการวิจัยพบว่า คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์การวิจัยค้นพบรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน ๔ มิติ - ๔ ระดับ ตามโมเดลโครงสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน ๔ มิติ - ๔ ระดับ ชุมชนวัดปราสาทสูง ดังแผนภาพที่ ๑ ดังนี้

โมเดลโครงสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน ๔ มิติ - ๔ ระดับ ชุมชนวัดปราสาทสูง

แผนภาพที่ ๑ โมเดลโครงสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสันติสุขแบบยั่งยืน ๔ มิติ - ๔ ระดับ
ชุมชนวัดปราสาทสูง

จากแผนภาพที่ ๑ ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ใหม่ของโมเดลรูปแบบ พุทธนวัตกรรม สันติสุขแบบยั่งยืน ๔ มิติ - ๔ ระดับ ชุมชนวัดปราสาทสูง ประกอบด้วย **๑. การบูรณาการแนวตั้ง** พบว่า เป็นการเชื่อมโยงบุคคล-ครอบครัว-ชุมชน-เครือข่าย ไม่แยกส่วน แต่เชื่อมโยงกันเป็นระบบ **๒. การบูรณาการแนวนอน** พบว่า เป็นการเชื่อมโยงกาย-ศีล-จิต-ปัญญา พัฒนาพร้อมกันทั้ง ๔ มิติ **๓. การบูรณาการตามแกน** พบว่า ควรเชื่อมโยงวัด-บ้าน-โรงเรียน-ชุมชน-หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสร้าง เครือข่ายความร่วมมือที่เป็นรูปธรรม ด้านการนำไปประยุกต์ใช้ พบว่า สามารถปรับใช้กับชุมชนอื่นที่มี บริบทคล้ายคลึง สามารถปรับขนาด (Scale Up/Down) ตามความพร้อมของชุมชน และสามารถ ปรับแต่ง (Customize) ตามบริบทเฉพาะ

๑. กระบวนการ “4C” ในการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยพบว่า คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์การวิจัยค้นพบ กระบวนการ “4C” ในการ สร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนชุมชนวัดปราสาทสูง ซึ่งประกอบด้วยหลัก 4C สามารถสรุปได้ดังนี้

C1 การทำความเข้าใจ (Comprehension) ประกอบด้วย

- ๑) วิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน
- ๒) ทำความเข้าใจหลักธรรม
- ๓) สร้างความตระหนัก

ผลลัพธ์ คือ ความเข้าใจร่วมและการยอมรับ

C2 การสร้างความร่วมมือ (Collaboration)

- ๑) ประชุมผู้นำชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน
- ๒) สร้างเครือข่าย
- ๓) หาข้อตกลงร่วมกัน

ผลลัพธ์ คือ เครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง

C3 การกำหนดข้อตกลง (Commitment)

- ๑) ตั้งกฎกติกาชุมชน
- ๒) ใช้ศีล ๕ เป็นพื้นฐาน
- ๓) กำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน

ผลลัพธ์ คือ โครงสร้างและระเบียบที่ชัดเจน

C4 การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (Continuous Practice)

- ๑) จัดกิจกรรมต่อเนื่อง
- ๒) ฝึกอบรม
- ๓) ประเมินและปรับปรุง

ผลลัพธ์ คือ การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ความสำคัญของกระบวนการ 4C นี้ เป็นกระบวนการเชิงเส้น แต่มีการย้อนกลับ (Feedback Loop) แต่ละ C ไม่สามารถข้ามได้ แต่ละ C ต้องใช้เวลา ไม่สามารถเร่งได้ ซึ่งความสำเร็จของ C ต่อไป ขึ้นอยู่กับคุณภาพของ C ก่อนหน้า

๒. แนวคิด วัดในฐานะศูนย์กลางสันติสุข Temple as a Peace Hub ผลการวิจัยพบว่า คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์การวิจัยพบว่า วัดมีบทบาทสำคัญ เป็นการขยายบทบาทของวัดจากศูนย์กลางทางศาสนา สถานที่ทำบุญ พื้นที่พิธีกรรม ไปสู่ ศูนย์เรียนรู้สันติสุข พื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และ ศูนย์พัฒนาชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบของ วัดในฐานะศูนย์กลางสันติสุข ครอบคลุม ๑. ด้านพื้นที่กายภาพ ได้แก่ ห้องปฏิบัติธรรม พื้นที่ประชุม/เรียนรู้ พื้นที่จิตอาสา และพื้นที่กิจกรรมเด็ก-เยาวชน ๒. พื้นที่จิตวิญญาณ ได้แก่ พื้นที่สวดมนต์-ภาวนา พื้นที่ฟังธรรม และพื้นที่เงียบ (Silent Zone) ๓. พื้นที่สังคม ได้แก่ พื้นที่พบปะสังสรรค์ พื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพื้นที่ทำงานร่วมกัน และ ๔. พื้นที่เรียนรู้ ได้แก่ ห้องสมุดธรรมะ พื้นที่ฝึกอบรม และ พื้นที่นิทรรศการ ในด้านความหมายต่อการพัฒนาชุมชน พบว่า วัดไม่ใช่แค่สถานที่ แต่เป็นกระบวนการ วัดไม่ใช่แค่ปลายทาง แต่เป็นจุดเริ่มต้น วัดไม่ใช่แค่สถาบัน แต่เป็นเครือข่าย

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยค้นพบว่า การวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญ ๓ ประการ คือ ๑. รูปแบบพุทธนวัตกรรม ๔ มิติ - ๔ ระดับ คือ โครงสร้างการพัฒนาแบบบูรณาการ ๒. กระบวนการ 4C คือ แนวทางการสร้างสันติสุขอย่างเป็นระบบ และ ๓. Temple as Peace Hub คือ บทบาทใหม่ของวัดในสังคมร่วมสมัย องค์ความรู้เหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นได้ โดยเฉพาะชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง และมีความต้องการพัฒนาสันติสุขอย่างยั่งยืน

๓. ข้อค้นพบที่โดดเด่นจากการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า คณะผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ข้อค้นพบจากการวิจัยได้ดังนี้

๑) ความแตกต่างระหว่างการรับรู้ และการปฏิบัติจริง พบว่า จากการวิจัยเชิงปริมาณแสดงให้เห็นว่า ชุมชนมีศักยภาพด้านพุทธนวัตกรรมในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = ๔.๕๔$) แต่เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า ผลการวิจัยได้สะท้อนให้เห็นปัญหาเชิงลึกที่ยังคงมีอยู่ในทุกมิติของไตรสิกขา ในด้านความหมายพุทธนวัตกรรมสันติสุข พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างความตระหนักกับการปฏิบัติจริง ซึ่งพบว่า ชุมชนมีความรู้ และทัศนคติที่ดี แต่ยังขาดการปฏิบัติที่ต่อเนื่อง ซึ่งปัญหาไม่ได้อยู่ที่การขาดความเข้าใจ แต่อยู่ที่กลไกในการแปลงความรู้สู่การปฏิบัติ คณะผู้วิจัยค้นพบว่า หากเสนอเชิงนโยบาย ต้องพัฒนากลไกเชื่อมโยงระหว่างความรู้กับการปฏิบัติ ไม่ควรเน้นแค่การให้ความรู้ แต่ต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติ ร่วมบูรณาการด้วย

๒) ลำดับความสำคัญของมิติไตรสิกขาในการสร้างสันติสุข พบว่า จากการวิจัยมีข้อค้นพบที่แตกต่างจากสมมติฐานทั่วไป กล่าวคือ จากข้อมูลเชิงปริมาณ (ความคิดเห็นของชุมชน) พบว่า **ด้านปัญญาวานา** ($\bar{x} = ๔.๖๕$) สูงสุด **ด้านจิตาวานา** ($\bar{x} = ๔.๖๐$) **ด้านศีลาวานา** ($\bar{x} = ๔.๕๔$) และ **ด้านกายาวานา** ($\bar{x} = ๔.๓๙$) ต่ำสุด แต่อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า กลุ่มพระสงฆ์และนักวิชาการ เน้น**ศีลาวานา** เป็นอันดับแรก กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ปฏิบัติงาน เน้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ กลุ่มเยาวชนและนักวิชาการ เน้น การนำพุทธศาสนามาใช้ใน ชีวิตประจำวัน สำหรับด้านความหมายเชิงทฤษฎี แสดงให้เห็นว่า การสร้างสันติสุขไม่มี “ลำดับขั้น” ที่ตายตัว ขึ้นอยู่กับ บริบทของชุมชน (ความพร้อม ปัญหา) มุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (บทบาท ประสิทธิภาพ) ระยะเวลาในการพัฒนา (ระยะสั้น-ระยะยาว) ข้อเสนอเชิงทฤษฎี ควรใช้แนวคิดพัฒนาแบบองค์รวมและขนาน มากกว่าพัฒนาแบบลำดับขั้น การพัฒนาทั้ง ๔ มิติควรเกิดขึ้น พร้อมกัน แต่มี จุดเน้นที่แตกต่างกัน ตามบริบท

๓) **บทบาทของความขัดแย้งที่แท้จริงในชุมชน** จากการวิจัยมีข้อค้นพบที่น่าสนใจ ซึ่งพบว่าความขัดแย้งในชุมชน (ร้อยละ๓๓.๖ เป็นปัญหาอันดับ ๑ แต่สูงกว่า ปัญหาครอบครัว (ร้อยละ๒๙.๖) เพียงเล็กน้อย ปัญหาเศรษฐกิจ กลับอยู่ในลำดับต่ำ (ร้อยละ๑๐.๕) จากข้อมูลดังกล่าว คณะผู้วิจัยค้นพบว่า ความขัดแย้งไม่ได้เกิดจากปัญหาโครงสร้าง แต่เกิดจากการขาดการสื่อสาร ความคิดเห็น ที่ไม่ตรงกัน การขาดกลไกจัดการความขัดแย้ง และ การไม่มีพื้นที่ให้ พูดคุย รับฟัง นอกจากนี้ ยังพบว่าปัญหาครอบครัวสะท้อนไปยังระดับชุมชน เกิดจากความไม่เข้าใจในครอบครัว ขยายสู่ชุมชน การขาดความอบอุ่น และพฤติกรรมเสี่ยง พ่อแม่ทำงานต่างจังหวัดเด็กขาดการดูแล คณะผู้วิจัยพบว่า หากเสนอเชิงนโยบายต้องสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจ ให้คนในชุมชนได้พูดคุย พัฒนาทักษะการสื่อสารและการฟังอย่างตั้งใจ และสร้างกลไก การไกล่เกลี่ยตามหลักธรรม มากกว่าการใช้กฎระเบียบ

๔) **ปรากฏการณ์ พุทธนวัตกรรมที่ไม่ใช่นวัตกรรม** จากการวิจัยมีข้อค้นพบที่ทำนาย ซึ่ง พุทธนวัตกรรมของชุมชนวัดปราสาทสูง ไม่ใช่สิ่งใหม่ที่ถูกสร้างขึ้น แต่เป็นการบูรณาการสิ่งที่มีอยู่แล้ว ซึ่งมีองค์ประกอบที่มีอยู่แล้วในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า มีทุนทางศาสนา (วัด พระสงฆ์ กิจกรรมทางศาสนา) ทุนทางวัฒนธรรม (ประเพณี ภูมิปัญญา) และ ทุนทางสังคม (ความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ) และยังพบว่า สิ่งใหม่ คือ การมองเห็นคุณค่า ของสิ่งที่มีอยู่ในมุมมองใหม่ การเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ระหว่างวัด-บ้าน-โรงเรียน-ชุมชน-ท้องถิ่น การใส่เจตนา ในการสร้างสันติสุข และพ การสะท้อนและปรับปรุง อย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลดังกล่าวในด้านความความเชิงทฤษฎี คณะผู้วิจัยพบว่า นวัตกรรม ไม่จำเป็นต้องสร้างใหม่ แต่อาจเป็น การมองเห็นใหม่ การจัดระเบียบใหม่ การเชื่อมโยงใหม่ สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาที่ว่า ธรรมะมีมาแต่โบราณ ไม่ได้สร้างขึ้นใหม่ หากเสนอเชิงวิจัยและพัฒนา จากการวิจัย พบว่า ควรค้นหา เชื่อมโยง และ ยกระดับ สิ่งที่มีอยู่แล้ว โดยใช้ แนวคิด Asset-Based Community Development มากกว่า Problem-Based Approach

ผนวก ฉ
การนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

- ☒ ด้านวิชาการ
☐ ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์/อุตสาหกรรม
☒ ด้านสังคม/ชุมชน
☐ ด้านนโยบาย

หน่วยงานร่วมดำเนินการและการบริหารจัดการ:

ประเภท	ชื่อหน่วยงาน	โทรศัพท์	หนังสือยินยอม	จัดการ
	ชุมชนบ้านตะครอง หมู่ที่ ๒		✓	
	ชุมชนบ้านเมืองต่ำ หมู่ที่ ๓		✓	
	ชุมชนบ้านเพชร หมู่ที่ ๗		✓	
	ชุมชนบ้านสวายเจริญ หมู่ที่ ๑๐		✓	

ประโยชน์ที่ได้จากการร่วมมือกับภาคเอกชน:

- ☐ พัฒนาบุคลากร
☒ ถ่ายทอดองค์ความรู้
☐ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และถ่ายทอดเทคโนโลยี
☐ อื่น ๆ (กรุณาอธิบาย)

รายละเอียดการใช้ประโยชน์:

กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในการออกแบบผังภูมิโนเวศภายในวัด ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ความรู้และความชำนาญร่วมกันอย่างเหมาะสม เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่ภายในบริเวณวัด และการตัดสินใจต่างๆเกี่ยวกับกิจกรรมที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็นแนวความคิดใหม่ที่มีรากฐานมาจากแนวคิดของระบอบประชาธิปไตย เป็นกระแสของความคิดที่ทำให้ผู้คนในสังคมตระหนักถึงการดำเนินกิจการใด ๆ ก็ตาม ผู้ที่ได้รับผลกระทบและมีส่วนได้เสียควรเป็นผู้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะความคิดเห็น

**หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๙

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย / งานสร้างสรรค์

เรียน ผอ.สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระครูสิรินันทโฆสิต, ดร. ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลห้วยราช

ชื่อหน่วยงาน วัดปราสาทสูง ตำบลห้วยราช อำเภห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

ขอรับรองว่าได้มีการนำเสนอผลงานวิจัย / งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง พุทธนวัตกรรมเพื่อสร้างสันติสุขแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดปราสาทสูง อำเภห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ (Buddhist Innovation for Processing of Sustainable Peace for Community: A Case Study of Community of Phrasadsung Temple, Huairat District, Buriram Province).....

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย / งานสร้างสรรค์ ของ พระมหาดนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร. และคณะ

ได้นำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ในด้านความรู้ทางพระพุทธศาสนา
- ☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัย/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ / เป้าหมายของงานวิจัย /งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๘ จนถึง ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๘ ซึ่งการนำผลงานวิจัย / งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์ ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำผลการวิจัยมาประกอบการฝึกอบรมเยาวชนและพุทธศาสนิกชนของอำเภห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ นำผลการวิจัยในการเผยแพร่ความรู้อัตลักษณ์ชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขอรับรองว่าเป็นความจริงทุกประการ

(พระครูสิรินันทโฆสิต, ดร.)

เจ้าคณะตำบลห้วยราช

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

๑. พระมหานอม อานนโท ป.ธ.๕, พธ.บ.(เศรษฐศาสตร์), พธ.ม. (ปรัชญา), พธ.ด.(พุทธจิตวิทยา)

งานวิจัย

๑. (๒๕๕๖) คุณค่าและอิทธิพลของกลุ่มปราสาทขอมที่มีต่อวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์ ทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (หัวหน้าโครงการวิจัย)

๒. (๒๕๕๗) แนวคิดเชิงปรัชญาในมังคลัตถปิณี ทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (หัวหน้าโครงการวิจัย)

๓. (๒๕๕๘) การศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ผู้ร่วมวิจัย)

๔. (๒๕๕๙) การประดิษฐ์ฐานพระพุทธศาสนาหลักธิดีลังกาวงศ์ในอาณาจักรตามพรลิงค์. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ผู้ร่วมวิจัย)

๕. (๒๕๖๒) ศูนย์การเรียนรู้ศิลปะแบบบายนจังหวัดบุรีรัมย์ ทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ผู้ร่วมวิจัย)

๖. (๒๕๖๔) การพัฒนาทักษะการเรียนรู้เพื่ออนาคตตามแนวพระพุทธศาสนาของเยาวชนในสังคมไทย (หัวหน้าโครงการวิจัย)

บทความทางวิชาการ/บทความวิจัย

๑. พุทธจิตวิทยากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มีนาคม ๒๕๖๐ (การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑)

๒. พระมาลัยเถระในฐานะต้นกำเนิดวรรณคดีพุทธศาสนาไทย A Story of Malaya Thera as Original of Thai Buddhist Literatures วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๐ (การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑) (เขียนร่วม) น.๕๓๙ พระมหาพจน์ สุวโจ, พระมหานอม อานนโท

๓. คุณค่าและอิทธิพลของกลุ่มปราสาทขอมที่มีต่อวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์ The Value and Influence of Khmer Castles to the Way of Life of Native People in Buriram Province วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑ (TCI ฐาน ๑) (ผู้เขียน) น.๑๖๖ (บทความวิจัย)

๔. การศึกษาสถานะสงฆ์ของศรีลังกาสมาคมอาณาจักรโปโพนนารูวะ Buddhist Monastic Education of Sri Lanka in Potonnaruwa Period วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑ (TCI ฐาน ๑) (เขียนร่วม) น. ๓๐๙

๕. แนวคิดเชิงญาณวิทยาในมั่งคั่งถกที่ปนี The Epistemology Concepts in the Mangalattadhipani รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน กันยายน ๒๕๖๑ (การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒) น.๕๒๕ (บทความวิจัย)

๖. การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แนวพุทธจิตวิทยาสำหรับเด็กปฐมวัย The Development Process Model of Buddhist Psychological Learning Styles for Preschool Children รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน กันยายน ๒๕๖๑ (การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒) พระมหาณอม อานนโฑ ทิพย์ ชันแก้ว น.๖๑๒

๗. การศึกษาคณะสงฆ์ของศรีลังกาอาณาจักรดัมปะนิยะ Buddhist Monastic Education of Sri Lanka in Dambadeniya Period วารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒ (TCI ฐาน ๑) (เขียนร่วม) น. ๓๐๗-๓๒๑

๘. แนวคิดเชิงอภิปรายในมั่งคั่งถกที่ปนี พระมหาณอม อานนโฑ,ดร. พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผศ.ดร., พระมหาพจน์ สุวโจ.ผศ.ดร. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาจุฬาฯ สุรินทร์ ครั้งที่ ๑ "พุทธบูรณาการ อารยธรรมอันมั่งคั่งแห่งแรก สู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน" ๓ เมษายน ๒๕๖๓

๙. ศิล 5 กับการพัฒนาระบบนันทนาการเมืองไทย รุ่งสุริยา หอมวัน, พม.ณอม อานนโฑ พระครูปริยัติปัญญาโสภณ,ทิพย์ ชันแก้ว และสมาพร มั่งคั่ง การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาจุฬาฯ สุรินทร์ ครั้งที่ ๑ "พุทธบูรณาการ อารยธรรมอันมั่งคั่งแห่งแรก สู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน" ๓ เมษายน ๒๕๖๓

๑๐. ชันตั้นแดง : ผ้ามงคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น Cinteandang: a Favorable Fabric of Local Wisdom วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์ JOURNAL OF MCU UBON REVIEW ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม สิงหาคม ๒๕๖๓ Vol.5 No.2 May-August 2020 (เขียนร่วม) น. ๗๐๕-๗๑๘

๑๑. การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ศิลปะแบบบายอนในจังหวัดบุรีรัมย์ The Development of Learning Centre of Bayon Art in Buriram Province รุ่งสุริยา หอมวัน, พระมหาณอม อานนโฑ, ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์ และทิพย์ ชันแก้ว. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (ประจำเดือน มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓) หน้า ๕๑-๖๒.

หนังสือ/ตำรา

๑. ตำนานคาถาพระอรหันต์ ๘ ทิศ. นครปฐม : สาละพิมพ์การ, ๒๕๕๘.
๒. สืบค้นหาพระพุทธรูป ๕ รอย. นครปฐม : สาละพิมพ์การ, ๒๕๕๙.
๓. พระมาลัยเถระ. นครปฐม : สาละพิมพ์การ, ๒๕๖๐.
๔. คุณค่าและอิทธิพลของปราสาทขอม, กรุงเทพฯ: สาละพิมพ์การ, ๒๕๖๐.
๕. พระนาคเสน. นครปฐม : สาละพิมพ์การ, ๒๕๖๑.
๖. พระอุปัชฌาย์เถระ เป็นใคร? มาจากไหน? นครปฐม : สาละพิมพ์การ, ๒๕๖๑.
๗. พระมหินทเถระ. นครปฐม : สาละพิมพ์การ, ๒๕๖๒
๘. พระอภิธรรมปิฎก ฉบับปรับปรุง.กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘, (ร่วมกับคณะ)
๙. พระพุทธศาสนากับเศรษฐศาสตร์ (เอกสารประกอบการสอน)

ประวัติผู้วิจัย

๒) พระมหาพจน์ สุวโจ, ผศ.ดร. ป.ธ.๖, พธ.บ. (ปรัชญา), พธ.ม.
(พระพุทธศาสนา), Ph.D. (Buddhist Studies)

งานวิจัย

๑. (๒๕๕๙). “การประดิษฐานพระพุทธศาสนาหลังการปฏิรูปในอาณาจักรตามพรลิงค์” ทุนวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๒. (๒๕๕๙). “รูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย” ทุนวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๓. (๒๕๖๐). “นามานุกรมพุทธศาสน์” ทุนวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทความทางวิชาการ

๑. (๒๕๕๗). “อิทธิพลวรรณกรรมต่อการปลูกฝังความเชื่อ: กรณีศึกษาวรรณกรรมศรีลังกายุคต้น” วารสารสืบเนื่องจากการประชุมระดับชาติ ครั้งที่ ๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ๒๒-๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๗

๒. (๒๕๕๘). “การสลายความขัดแย้งด้วยพิธีกรรม: กรณีศึกษาเทศกาลวิสาขะของประเทศศรีลังกา” วารสารสืบเนื่องจากการประชุมทางวิชาการวิสาขโลก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๘-๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๘

๓. (๒๕๕๘). “อิทธิพลของคณินนาก่อนสถาปนาสยามวงศ์ในศรีลังกา” วารสารศาสนาและวัฒนธรรม วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘.

๔. (๒๕๕๙). “สถาบันกษัตริย์กับการฟื้นฟูพุทธศาสนา ก่อนสถาปนาสยามวงศ์ในศรีลังกา” วารสารศาสนาและวัฒนธรรม วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙.

๕. (๒๕๕๙). “คติความเชื่อเรื่องรอยพระพุทธบาทของชาวพุทธศรีลังกา: ศึกษาวิเคราะห์อรรถกถาปุณณโณวาทสูตร” วารสารสืบเนื่องจากการประชุมระดับชาติ ครั้งที่ ๑ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๖. (๒๕๖๐) “ศึกษาทัศนคติเรื่องพระอรหันต์ในสมัยพุทธกาล” วารสารสืบเนื่องจากการประชุมระดับชาติ ครั้งที่ ๑ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๗. (๒๕๖๐) “พระมัลลเถระในฐานะต้นก าเนิดวรรณคดีพุทธศาสนาไทย” วารสารสืบเนื่องจากการประชุมระดับชาติ ครั้งที่ ๑ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๘. (๒๕๖๑) “การศึกษาของคณะสงฆ์ศรีลังกาสืบย้อนอาณาจักรไปพนนารูวะ” เผยแพร่ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๒ หน้าที่ ๓๐๙-๓๓๘ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

๙. (๒๕๖๑) “คติความเชื่อลัทธิลังกาวงศ์ในวรรณกรรมทักษิณ” วารสารสืบเนื่องจากการประชุมระดับชาติ ครั้งที่ ๔ วิทยาลัยสงฆ์น่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๐. (๒๕๖๒) “การศึกษาของคณะสงฆ์ศรีลังกาสมัยอาณาจักรอนูราชปุระ” เผยแพร่ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ หน้า ๑๓๗-๑๔๒ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

๑๑. (๒๕๖๒) “การศึกษาคณะสงฆ์ของศรีลังกาสมัยอาณาจักรดัมพเดนิยะ” เผยแพร่ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ หน้า ๓๐๗-๓๒๒ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

๑๒. (๒๕๖๒) “ความสัมพันธ์ทางการเมืองและศาสนาระหว่างศรีลังกากับไทยในพุทธศตวรรษที่ ๑๘” เผยแพร่ในสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๒ หน้า ๙๗-๑๒๘ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

๑๓. (๒๕๖๒) “อาณาจักรตามพรลิงก์ในทัศนะของชาวศรีลังกา” วารสารสืบเนื่องจากการประชุมระดับชาติ ครั้งที่ ๑ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๔. (๒๕๖๒) “เหตุใดเมืองราชคฤห์จึงเป็นสถานที่จัดปฐมสังคายนา” ตีพิมพ์ในวารสารวงษ์มูอง แรกกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๒) กรกฎาคม-ธันวาคม

๑๕. (๒๕๖๓) “ข้อสังเกตเกี่ยวกับการประดิษฐานพระเขี้ยวแก้วที่หาดทรายแก้ว” เผยแพร่ในสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ หน้า ๗๗-๙ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

๑๖. (๒๕๖๔), “หลักพุทธธรรมกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑” วารสารสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

หนังสือ/ตำรา/งานแปล

๑. (๒๕๕๕). ของดีศรีลังกา: คู่มือพาเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์. นครปฐม: สาละพิมพ์การ.

๒. (๒๕๕๖). พระอรหันต์ คู่มือตรวจสอบตามนัยแห่งพระไตรปิฎก. นครปฐม: สาละพิมพ์การ.

๓. (๒๕๕๘). ตำนานคาถาพระอรหันต์ ๘ ทิศ. นครปฐม: สาละพิมพ์การ.

๔. (๒๕๕๙) สืบค้นหาพระพุทธรูป ๕ รอย. นครปฐม: สาละพิมพ์การ.

๕. (๒๕๕๙) ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาศรีลังกาสมัยอาณาจักรโกฏฏเก: ว่าด้วยอาณาจักรศาสนจักร คติความเชื่อ และความสัมพันธ์กับดินแดนอุษาคเนย์ นครปฐม: สาละพิมพ์การ.

๖. (๒๕๕๙). ประวัติศาสตร์คณะสงฆ์ศรีลังกายุคกลาง: ว่าด้วยนิกายสงฆ์ การบริหารทรัพยากรสินนครปฐม: สาละพิมพ์การ.

๗. (๒๕๕๙) นิกายสังคหะ: บันทึกการพระศาสนาของชมพูทวีปและลังกา. นครปฐม: สาละพิมพ์การ.

๘. (๒๕๕๓). กรณิพระสงฆ์ศรีลังกาเล่นการเมือง, นครปฐม: สาลพิมพ์การ.

๙. (๒๕๕๔). ศรีลังกา: ว่าด้วยประวัติศาสตร์ การณ์พระศาสนา และวรรณคดี. นครปฐม: สาละพิมพ์การ.

๑๐. (๒๕๕๔). ดอกไม้แห่งมวลมนุษยชาติ. นครปฐม: สาละพิมพ์การ.

๑๑. (๒๕๕๙). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาศรีลังกาสัมัยอาณาจักรโกฏฏเก: ว่าด้วยอาณาจักรศาสนจักร คติความเชื่อ และความสัมพันธ์กับดินแดนอุษาคเนย์. นครปฐม: สาลพิมพ์การ.

๑๒. (๒๕๕๙). ประวัติศาสตร์คณะสงฆ์ศรีลังกายุคกลาง: ว่าด้วยนิกายสงฆ์ การบริหาร ทรัพย์สิน การศึกษาสงฆ์ คติความเชื่อ และการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา. นครปฐม: สาลพิมพ์การ.

๑๓. (๒๕๕๙), นิกายสังคหะ: บันทึกการพระศาสนาของชมพูทวีปและลังกา. นครปฐม: สาลพิมพ์การ.

๑๔. (๒๕๖๐). เล่าเรื่องเมือง (ศรี) ลังกา: บทความวิชาการครบรอบหนึ่งทศวรรษ. สำนักพิมพ์สาลพิมพ์การ, นครปฐม.

๑๕. (๒๕๖๑) วรรณคดีสิงหล: ว่าด้วยวรรณกรรมร้อยแก้ว ร้องกรองและพระธรรมวินัย. สำนักพิมพ์สาลพิมพ์การ, นครปฐม.

๑๖. (๒๕๖๒). ศรีลังกาติกาวัตร: ว่าด้วยระเบียบข้อบังคับเพื่อความดีงามของหมู่คณะ. สำนักพิมพ์สาลพิมพ์การ, นครปฐม.

๑๗. (๒๕๖๓). ศรีลังกาอุษาคเนย์: ว่าด้วยความสัมพันธ์ทางการเมือง ศาสนาและวัฒนธรรม. สำนักพิมพ์สาลพิมพ์การ, นครปฐม.

๑๘. (๒๕๖๓). การประดิษฐานพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ในอาณาจักรตามพรลิงค์. สำนักพิมพ์สาลพิมพ์การ, นครปฐม.

๑๙. (๒๕๖๔). ปรณวิตานะวิพากย์: ว่าด้วยแคว้นกาลิงคะ พระเจ้ามาฆะ และคาบสมุทรมาเลย์. สำนักพิมพ์สาลพิมพ์การ, นครปฐม.

ประวัติผู้วิจัย

๓) ผศ.ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน

ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๘๑ หมู่ ๑๓ ต.เสม็ด อ.เมืองบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์มือถือ : ๐๘๕ ๔๙๗ ๔๗๒๑ : rus_s11@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๔๒ พธ.บ. (จิตวิทยา) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. ๒๕๔๔ ศศ.ม. (การบริหารองค์การ) มหาวิทยาลัยเกริก บางเขน กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. ๒๕๕๒ ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
- พ.ศ. ๒๕๖๑ พธ.ด. (พุทธจิตวิทยา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ สาขาวิชารัฐศาสตร์, จิตวิทยา

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

- หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักสารานุกรมธรรมนูญองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์ (โดยได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์) ปีงบประมาณ ๒๕๕๖
- หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการรักษาสิ่งแวดล้อม ๕ ของชุมชนบ้านแพ่งพวย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (โดยได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์) ปีงบประมาณ ๒๕๕๘
- หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง ศูนย์การเรียนรู้ศิลปะแบบบายนจังหวัดบุรีรัมย์ (โดยได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์) ปีงบประมาณ ๒๕๖๒
- หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุขในสังคมไทย (โดยได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์) ปีงบประมาณ ๒๕๖๓
- หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง เครือข่าย ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ (โดยได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์) ปีงบประมาณ ๒๕๖๔
- หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การยกระดับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์สู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (โดยได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)) ปีงบประมาณ ๒๕๖๖
- หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การออกแบบผังภูมินิเวศชุมชนที่สัมพันธ์กับการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ (โดยได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)) ปีงบประมาณ ๒๕๖๗

ประวัติผู้วิจัย

๔) ผศ.ดร. สิริกร ศิริณิกกุล วท.บ., กศ.ม., กศ.ด.

งานวิจัย

(๒๕๖๔) การพัฒนาทักษะการเรียนรู้เพื่ออนาคตตามแนวพระพุทธศาสนาของเยาวชนในสังคมไทย (ผู้ร่วมวิจัย)

บทความ

1. (๒๕๖๐). บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการสร้างวัฒนธรรมองค์กร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ครั้งที่ 4 ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๐

2. (๒๕๖๐). การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนผ่านทางสังคมด้วยการจัดการความรู้สำหรับนักศึกษาหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพิษณุโลก รายงานสืบเนื่องการประชุมเชิงวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 9 ราชภัฏวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นสู่ประเทศไทย 4.0 วันเสาร์ที่ 29 เมษายน 2560

3. (2014) Self-Development Needs of the Basic School Committee Under Secondary Educational Service Area Office 39 Uttaradit province, Thailand. 2014 Las Vegas International Business & Education conference Proceedings

ประสบการณ์

1. (2544) ครูสอนว่ายน้ำและ Aerobic (เด็กปฐมวัย) มหาวิทยาลัยมหิดล
2. (2545) เป็นรองครูใหญ่ฝ่ายวิชาการ
3. (2546) Therapist มาบุญครอง ปาดูส์ปา
4. (2547) Therapist The Luxury Collection Starwood Hotels & Resorts Sheraton Grande Sukhumvit, Bangkok
5. (2547) ผู้ช่วยนักวิจัย คณะเวชศาสตร์เขตร้อย มหาวิทยาลัยมหิดล
6. (2549) นักวิชาการศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนา
7. (2550) Wellness & Fitness Instructor Mission Hills Golf Club World's No.1 Shenzhen, China
8. (2553) หัวหน้าแผนกสร้างเสริมสุขภาพ โรงพยาบาลพิษณุเวช
9. (2556-ปัจจุบัน) อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยพิษณุโลก

ประวัติผู้วิจัย

๕) ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวสุจิตรา ยางนอก
ตำแหน่งวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
๔๓๙ ถนนจิระ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๘๐-๒๔๕๕ ๔๕๑

โทรสาร ๐๔๔-๖๑๒๘๕๘ Email: sujitra2520j@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี (ค.บ) สาขาวิชาสุศึกษา คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา
ปริญญาโท (ศศ.ม.) วิชาเอกวิเคราะห์และวางแผนทางสังคม
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA)

ความเชี่ยวชาญ

การจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการทางสังคม
วิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ประเมินผลโครงการ
การจัดการความรู้และถอดบทเรียนงานพัฒนาองค์กร ชุมชน ท้องถิ่น
การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเด็นเชิงสังคม

ประสบการณ์ด้านการวิจัย

พ.ศ. ๒๕๕๒

๑) โครงการวิจัยพัฒนาฟื้นฟูภูมิปัญญาไหมโดยใช้ทุนในสังคมท้องถิ่น: กรณีศึกษานบ้านปะคำ
สำโรง ตำบลตูมใหญ่ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

๒) โครงการวิจัยการจัดการความรู้เพื่อพัฒนากระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด
โดยเครือข่ายองค์กรชุมชนอย่างยั่งยืนเขตชายแดน จังหวัดบุรีรัมย์ สนับสนุนโดย สำนักงานป้องกัน
และปราบปรามยาเสพติด

๓) โครงการพัฒนาและวิจัยสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข จังหวัดบุรีรัมย์ได้รับการสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างความสุข (สสส.) ดำเนินการแล้วเสร็จ ๓ ปี คือระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๔ รับผิดชอบพื้นที่ดำเนินงาน ในปีที่ ๑ คือ ตำบลตูมใหญ่ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ และปีที่ ๒ รับผิดชอบพื้นที่ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๕๓

โครงการวิจัยสำรวจสภาพปัญหาและความพึงพอใจของประชาชนต่อการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ปี ๒๕๕๓ ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ภาค ๓

พ.ศ. ๒๕๕๔

๑) โครงการวิจัยกระบวนการสร้างยุทธศาสตร์งานพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดบุรีรัมย์ แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) (จัดทำเอง)

๒) โครงการวิจัยการสร้างนวัตกรรมสื่อชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ภูมิศึกษา : บ้านปะคำสำโรง ตำบลตูมใหญ่ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ระยะที่ ๑ ได้รับทุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๕๕

โครงการวิจัยการสร้างนวัตกรรมสื่อชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ภูมิศึกษา : บ้านปะคำสำโรง ตำบลตูมใหญ่ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ระยะที่ ๒ ได้รับทุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๕๖

๑) โครงการวิจัยการศึกษาบริบทและความสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา ภูมิศึกษา ช่องสายตะกู ตำบลจันทเพชร อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๕๙

๑) โครงการวิจัยแผนงานวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเขตพื้นที่ตำบลพรสำราญ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๒) โครงการวิจัยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุ ด้านคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมกับชุมชนหนองขวาง ตำบลพรสำราญ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเขตตำบลพรสำราญ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๓) โครงการวิจัยกระบวนการสร้างเสริมสุขภาวะด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหว้า ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (วช.)

พ.ศ. ๒๕๖๐

๑) โครงการวิจัย แนวทางส่งเสริมสุขภาวะด้านสังคมที่เหมาะสมของผู้สูงอายุโดยใช้พื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างความสุข

๒) โครงการวิจัยแนวทางส่งเสริมสุขภาพด้านสังคมที่เหมาะสมของผู้สูงอายุโดยใช้พื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม ตำบลแจนแลนอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

พ.ศ. ๒๕๖๑

๑) โครงการวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมเพื่อจัดการระบบการดูแลสุขภาพโรคเรื้อรังกรณีเบาหวานและความดันโลหิตสูงในตำบลตูมใหญ่ อำเภอกุเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๖๒

๑) โครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนบ้านห้วยวาย ตำบลโคกสะอาด อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนจากฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)(งานวิจัยเป็นทีม)

พ.ศ. ๒๕๖๔

๑) โครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการขยะชุมชนแบบบูรณาการของชุมชนหนองแปน ตำบลอีสาน อำเภอกุเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๖๕

๑) โครงการวิจัยการบริหารจัดการชุมชนแบบมีส่วนร่วมสู่ชุมชนพึ่งตนเองบ้านน้อยบุตาวงษ์ ตำบลหนองคู อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ภายใต้แผนงาน รูปแบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนต้นแบบระดับตำบล เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของอำเภอลำปลายมาศและอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (งานวิจัยเป็นทีม)

๒) โครงการวิจัยการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (งานวิจัยเป็นทีม)

๓) โครงการวิจัยการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในสถานการณ์การระบาดของโรค โควิด-๑๙ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (งานวิจัยเป็นทีม)

๔) โครงการวิจัยการพัฒนาโปรแกรมสุขภาวะของผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูง ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.) ประจำปี ๒๕๖๕ (งานวิจัยเป็นทีม)

พ.ศ. ๒๕๖๕

๑) โครงการวิจัยการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (งานวิจัยเป็นทีม)

๒) โครงการวิจัยการพัฒนาโปรแกรมสุขภาพของผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูงตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.) ประจำปี ๒๕๖๕ (งานวิจัยเป็นทีม)

พ.ศ. ๒๕๖๖

๑) โครงการวิจัยรูปแบบการใช้ศักยภาพชุมชนเพื่อสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุภายใต้การดำเนินชีวิตแบบวิถีใหม่ (New normal) ในพื้นที่ชุมชนตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) และสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณ ๒๕๖๖ (งานวิจัยเป็นทีม)

พ.ศ. ๒๕๖๗

๑) โครงการวิจัยการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์อาหารปลอดภัยด้วยการจัดการห่วงโซ่อุปทานสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์มูลค่าสูง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) ปีงบประมาณ ๒๕๖๗ (งานวิจัยเป็นทีม)

บทความวิจัย

๑. สุจิตรา ยางนอก และ บุหงา ชูสุวรรณ. (๒๕๕๘). การจัดการความรู้เพื่อพัฒนากระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสียดิตโดยเครือข่ายองค์กรชุมชนยั่งยืนชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง : กรณีศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์. วารสารงานวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑, ๕๑-๖๔.

๒. สุจิตรา ยางนอก. การวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรมสื่อชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : บ้านปะคำสำโรง ตำบลตูมใหญ่ อำเภอกุเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ระยะที่ ๒ วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. ปีที่ ๑๔ ฉบับพิเศษ (พฤศจิกายน) ๒๕๕๙, ๔๕-๕๙.

3. Napaphat Wannatrong & Sujitra Yangnok & Kulganya Srisuk. (2018). The development of Online Community Model to Promote the life Quality Level of Elderly in Urban Society. **Proceeding 2018 Sixteenth International Conference on ICT and Knowledge Engineering**. P.31-36.

๔. อุทิศ ทาหอม และสุจิตรา ยางนอก. (๒๕๖๓). แนวทางการพัฒนาเพิ่มทักษะองค์ความรู้สู่การเป็นนักพัฒนาอัจฉริยะ (Smart Developer) ของนักศึกษาสาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (TCI 2) ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒, ๘๕-๙๘.

๕. อุทิศ ทาหอม และสุจิตรา ยางนอก. (๒๕๖๓). กระบวนการพัฒนานักศึกษาภายใต้ภาวะปกติใหม่ (New Normal) สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒, ๔๑-๕๕.

๖. อุทิศ ทาหอม, สุจิตรา ยางนอก, เขมิกา อารมณ และสันติภาพ ชารัมย์. การประยุกต์ใช้มิติทางวัฒนธรรมสู่การจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านห้วยห้วยพัฒนา จังหวัดบุรีรัมย์. **วารสารไทยคดีศึกษา**.(TCI 1)19 (2) (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๕)

๗. จตุพร ดอนโสม, คณางค์ ช่อชู,สุจิตรา ยางนอก,จริยาภรณ์ ปีตาทะสังข์ (๒๕๖๕). การสื่อสารสาธารณะในกระบวนการพัฒนาบ้านมั่นคง ชุมชนหนองแปน ตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. **วารสารพัฒนาสังคม**. (TCI 2) 24(2) : 167-183. (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๕)

๘. นงนุช หอมเนียน, มุขรินทร์ สมคิด, รัชณี ผิวผ่อง, สภาพร มะรังสี, สุจิตรา ยางนอก, เยี่ยม คงเรืองราช, วาสกรีย์ สายเพชร. (๒๕๖๖). การพัฒนาโปรแกรมสุขภาวะของผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูง ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์. **วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา**. (TCI 2) ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๑.๑๒๓-๑๓๕. (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๖)

๙. อุทิศ ทาหอม และสุจิตรา ยางนอก. (๒๕๖๕). ภาววิทยาค่านิยมความสัมพันธ์คู่ขนานกันเดียวของวัยรุ่นยุคใหม่ในจังหวัดบุรีรัมย์. **วารสารวิชาการ มจร.บุรีรัมย์**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ : ๑-๑๘.

๑๐. สุจิตรา ยางนอก, เขมิกา อารมณ และฤทัยภัทร ให้ศิริกุล. (๒๕๖๖). รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมเพื่อการพึ่งตนเองของบ้านน้อยบุตาวงษ์ ตำบลหนองคู อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. **วารสารพัฒนศาสตร์**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ : ๑๗๗-๒๒๗.

เกียรติประวัติ/ผลงานที่เคยได้รับ

- รางวัลนักวิจัยรับใช้สังคมดีเด่น ในการประชุมทางวิชาการนำเสนอผลงานวิจัย ครั้งที่ ๘ “ถักทองานวิจัยท้องถิ่น ก้าวไกลสู่สากล” วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาโดยความร่วมมือของ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏอีสานตอนใต้ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

- รางวัลชนะเลิศจากการแข่งขันตามโครงการแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการบูรณาการการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น (Best Practice Learning and Teaching Integration for Local Development) วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์